

KOMITEANMIETINTÖ 2005:2

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi

Valmiuslakitoimikunnan mietintö

KOMITEANMIETINTÖ 2005:2

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi

Valmiuslakitoimikunnan mietintö

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2005

ISSN 0356-9470
ISBN 952-466-137-3
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILELEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
16.12.2005

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Komiteanmietintö	
Valmiuslakitoimikunta		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja Matti Niemivuo Sihteerit Marko Hasari ja Liisa Vanhala		Toimielimen asettamispäivä 17.12.2003	
Julkaisun nimi Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi. Valmiuslakitoimikunnan mietintö			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Valmiuslakitoimikunnan mietintö sisältää ehdotuksen hallituksen esitykseksi valmiuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.</p> <p>Valmiuslainsäädännön uudistamisella on ollut kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin tarkoituksena on ollut saattaa laki kaikilta osiltaan vuoden 2000 perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Toisena tavoitteena valmiuslain uudistamisessa on ollut ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuuksia.</p> <p>Valmiuslain toimivaltuuksia voidaan soveltaa vain poikkeusolojen aikana. Merkittävin tarkistus lain poikkeusolomääritelmään olisi vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen vaarallisen tartuntataudin lisääminen lainkohtaan.</p> <p>Valmiuslain soveltamisen aloittamista koskevaa päätöksentekomenettelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että valmiuslain mukaiset toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella eikä tasavallan presidentin asetuksella, kuten nykyisessä laissa. Ennen tämän ns. käyttöönottoasetuksen antamista on valtioneuvoston, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, todettava maassa vallitsevan poikkeusolot.</p> <p>Valmiuslain toimivaltuuksia koskevassa sääntelyssä yleinen muutospirre on se, että säännösten kirjoitustapaa on täsmennetty. Toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen merkitsee sekä rajoitustoimenpiteiden että rajoitusten kohteiden aikaisempaa yksityiskohtaisempaa sääntelyä.</p> <p>Valmiuslakia koskeva hallituksen esitys olisi tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2006. Jos uuden valmiuslain ja siihen liittyvän lainsäädännön käsittely jää vaalikauden loppupuolelle, voisi uusi valmiuslaki tulla voimaan 1.9.2007.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Lainsäädäntövalta, perustuslaki			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 32/41/2003, OM033:00/2003			
Sarjan nimi ja numero Komiteanmietintö 2005:2		ISSN 0356-9470	ISBN 952-466-137-3
Kokonaissivumäärä 184	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Publishing Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
16.12.2005

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Kommittébetänkande	
Beredskapslagskommissionen		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
Ordförande Matti Niemivuo Sekreterare Marko Hasari och Liisa Vanhala		Datum då organet tillsattes 17.12.2003	
Publikation (även den finska titeln) Förslag till ny beredskapslag. Beredskapslagskommissionens betänkande. Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi. Valmiuslakitoimikunnan mietintö			
Publikationens delar			
<p>Referat</p> <p>Beredskapslagskommissionens betänkande innehåller ett förslag till regeringens proposition med förslag till beredskapslag och vissa lagar som har samband med den.</p> <p>Reformen av beredskapslagstiftningen har haft två huvudsakliga mål. Det första målet har varit att bringa lagen till alla delar i överensstämmelse med de krav som 2000 års grundlag ställer. Det andra målet för reformen av beredskapslagen har varit att ge myndigheterna mer tidsenliga befogenheter.</p> <p>Befogenheter i beredskapslagen skulle kunna tillämpas endast under undantagsförhållanden. Den mest markanta ändringen i fråga om definitionen på undantagsförhållanden är att till lagrummet fogats begreppet pandemi som kan jämföras med en synnerligen allvarlig storolycka.</p> <p>Beslutsförfarandet i fråga om inledandet av tillämpningen av de befogenheter som föreskrivs i beredskapslagen föreslås bli ändrat så att det nu genom statsrådets förordning kan föreskrivas att befogenheter enligt beredskapslagen skall kunna börja tillämpas till skillnad från den nuvarande lagen som anger att detta sker genom en förordning som utfärdas av republikens president. Innan en dylik ibruktagningsförordning kan utfärdas skall statsrådet i samverkan med republikens president ha konstaterat att undantagsförhållanden råder i landet.</p> <p>Det allmänna draget hos de ändringar av bestämmelserna om befogenheter enligt beredskapslagen som nu gjorts är att skrivsättet är exaktare. Preciseringsen av reglerna om befogenheter innebär en noggrannare reglering av både begränsningsåtgärder och inriktningen på begränsningarna och inskränkningarna.</p> <p>Regeringens proposition med förslag till beredskapslag skall avlätas till riksdagen under våren 2006. Om förslaget till ny beredskapslag och lagstiftning som har samband med den kommer att behandlas först i slutet av valperioden skulle den nya beredskapslagen kunna träda i kraft den 1 september 2007.</p>			
Nyckelord Lagstiftningsmakt, grundlag			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer) JM 32/41/2003, JM033:00/2003			
Seriens namn och nummer Kommittébetänkande 2005:2		ISSN 0356-9470	ISBN 952-466-137-3
Sidoantal 184	Språk finska	Pris	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Edita Publishing Ab		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 17. päivänä joulukuuta 2003 toimikunnan uudistamaan valmiuslainsäädäntöä. Valmiuslain uudistamisen tavoitteena oli saattaa valmiuslaki kaikilta osiltaan vastaamaan perustuslain vaatimuksia. Lisäksi tavoitteena oli johdonmukainen ja ajantasainen toimivaltuuksien järjestelmä, joka mahdollistaa sen, että kulloisessakin poikkeustilanteessa voidaan tehdä tilanteen hallitsemiseksi tarvittavat päätökset ja toteuttaa näiden päätösten edellyttämät toimenpiteet.

Toimikunnan tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi valmiuslaiksi. Erityisesti toimikunnan tuli selvittää, millaisin lainsäädännöllisin ratkaisuin valmiuslaki voidaan saattaa perustuslain mukaiseksi. Samalla toimikunnan tuli selvittää valmiuslain toimivaltuussäännösten ajanmukaisuus ja tehdä niitä koskevat tarvittavat ehdotukset. Työssään toimikunnan tuli ottaa huomioon myös yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (2003) sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko (2004). Edelleen toimikunnan tuli työnsä aikana kuulla laajasti eri hallinnonalojen, elinkeinoelämän ja työmarkkinajärjestöjen edustajia sekä olla yhteydessä turvallisuus- ja puolustusasiain komiteaan.

Toimikunnan tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työnsä alkuvaiheessa toimikunnan tuli keskittyä perustus lakikysymyksiin.

Toimikunnan puheenjohtajaksi kutsuttiin lainsäädäntöjohtaja Matti Niemivuo oikeusministeriöstä ja varapuheenjohtajaksi lainsäädäntöjohtaja Seppo Kipinoinen puolustusministeriöstä sekä jäseniksi alivaltiosihteeri Heikki Aaltonen valtioneuvoston kansliasta, apulaisosastopäällikkö, nykyisin osastopäällikkö Aapo Pöhlö ulkoasiainministeriöstä, hallitusneuvos Esko Koskinen sisäasiainministeriöstä, lainsäädäntöjohtaja Pekka Laajanen valtiovarainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Salla Kalsi (ent. Rinne) opetusministeriöstä, hallitusneuvos Timo Tolvi maa- ja metsätalousministeriöstä, hallitusneuvos Hannu Pennanen liikenne- ja viestintäministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Kari Mäkinen kaupp- ja teollisuusministeriöstä, hallitusneuvos Jaana Koski sosiaali- ja terveysministeriöstä, johtaja Matti Pukkio työministeriöstä ja hallitusneuvos Klaus Frösén ympäristöministeriöstä. Osastopäällikkö Pöhlön saatua eron toimikunnan jäsenyydestä 20.10.2004 oikeusministeriö kutsui hänen tilalleen toimikunnan jäseneksi apulaisosastopäällikkö Anne Sipiläisen. Hallitussihteeri Kalsin saatua eron toimikunnan jäsenyydestä 1.11.2004 oikeusministeriö kutsui hänen tilalleen toimikunnan jäseneksi lainsäädäntöneuvos Matti Lahtisen. Lainsäädäntöneuvos Lahtisen saatua eron toimikunnan jäsenyydestä 10.3.2005 oikeusministeriö kutsui hänen tilalleen toimikunnan jäseneksi vanhemman hallitussihteerin Joni Hiitolan.

Toimikunnan pysyviksi asiantuntijoiksi kutsuttiin valiokuntaneuvos Risto Eerola ja professori Kaarlo Tuori Helsingin yliopistosta. Toimikunnan sihteeiksi nimettiin tutkija, nykyisin lainsäädäntösihteeri Liisa Vanhala oikeusministeriöstä ja hallitussihteeri Marko Hasari puolustusministeriöstä, nykyisin suojelupoliisin ylitarkastaja.

Toimikunta otti nimekseen valmiuslakitoimikunta. Toimikunta on kokoontunut 48 kertaa.

Työnsä aikana toimikunta on kuullut seuraavia asiantuntijoita:

päälakimies Risto Airikkala Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä
hallintopäällikkö Asko Harjula Huoltovarmuuskeskuksesta
kaupallinen neuvos Ritva Haukijärvi ulkoasiainministeriöstä
everstiluutnantti Markus Heiskanen rajavartiolaitoksen esikunnasta
professori Mikael Hidén Helsingin yliopistosta
professori (emeritus) Antero Jyränki
osastopäällikkö Pauli Järvenpää puolustusministeriöstä
hallintoneuvos Heikki Kanninen korkeimmasta hallinto-oikeudesta
lainsäädäntöneuvos Jorma Kantola sisäasiainministeriöstä
ylitarkastaja Teija Korpiaho Vakuutusvalvontavirastosta
osastopäällikkö Heikki Koskenkylä Suomen Pankista
hallitussihteeri Pekka Kouhia liikenne- ja viestintäministeriöstä
alivaltiosihteeri Jaakko Laajava ulkoasiainministeriöstä
assistentti Juha Lavapuro Turun yliopistosta
pankinjohtaja Matti Louekoski Suomen Pankista
valmiuspäällikkö, prikaatikenraali Heikki Lyytinen Pääesikunnasta
ylitarkastaja Annukka Nurmi maa- ja metsätalousministeriöstä
turvallisuusjohtaja Rauli Parmes liikenne- ja viestintäministeriöstä
asessori Teemu Penttilä Pääesikunnasta
vanhempi hallitus sihteeri Matti Piispanen turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristöstä
neuvotteleva virkamies Eeva Puttonen sisäasiainministeriöstä
lääkintöneuvos Merja Saarinen sosiaali- ja terveysministeriöstä
vanhempi hallitussihteeri Sami Sarvilinna oikeusministeriöstä
terrorismin torjunnan yksikön päällikkö Paavo Selin suojelupoliisista

kansleri (emeritus) Kauko Sipponen
neuvottelupäällikkö Jorma Skippari Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta
hallitusneuvos Arto Sulonen sisäasiainministeriöstä
lakimies Arjo Suonperä Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK:sta
ylitarkastaja Mauri Valtonen kauppa- ja teollisuusministeriöstä
kansliapäällikkö Ritva Viljanen sisäasiainministeriöstä
professori Veli-Pekka Viljanen Turun yliopistosta
neuvotteleva virkamies Laura Vilkkonen liikenne- ja viestintäministeriöstä
valtiosihteeri Risto Volanen valtioneuvoston kansliasta.

Lisäksi professori Martin Scheinin Åbo Akademista on antanut toimikunnalle kirjallisen asiantuntijalausunnon. Toimikunta on saanut kirjallisen lausunnon myös tasavallan presidentin kanslialta, sisäasiainministeriön kuntaosastolta, Ahvenanmaan lääninhallitukselta, Elinkeinoelämän keskusliitto EK:lta, Suomen Varustamo yhdistys ry:ltä, Fraktfartygsförening rf:ltä ja Rahdinantajain neuvottelukunnalta.

Toimikunta sai valmiiksi toukokuussa 2004 välimietinnön Valmiuslainsäädännön tarkastelua perustuslain näkökulmasta (Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2004:1).

Toimikunnan määräajaksi asetettiin 31.5.2005. Toimikunnan pyynnöstä oikeusministeriö pidensi määräaikaan ensin 30.9.2005 saakka ja sitten 30.11.2005 saakka.

Toimikunta on kevään 2005 aikana useaan otteeseen käsitellyt Kaakkois-Aasiassa 26.12.2004 tapahtunutta voimakasta maanjäristystä ja sitä seurannutta laajaa hyökyaaltoa sekä tämän onnettomuuden vaikutusta valmiuslainsäädännön uudistamiseen. Toimikunta on pohtinut kysymystä vielä uudelleen sen jälkeen, kun Aasian luonnonkatastrofin tutkintalautakunta 15.6.2005 julkistamansa tutkintaselostuksen (A 2/2004 Y) toimenpidesuosituksissa totesi näin:

”Valtionhallinnon kriisijohtamisessa tulisi ottaa huomioon ne erilaiset tilanteet, joissa Suomen kansalaisia joutuu ulkomailla suuronnettomuuden kohteeksi. Tämä olisi otettava huomioon valmiuslainsäädännön uudistamisessa, sen perusteella annettavissa ohjeissa ja määräyksissä sekä ministeriöiden sisäisissä ohjeissa.”

Toimikunnan käsityksen mukaan Aasian katastrofin kaltaisiin tapahtumiin tarvittavien säännösten tulisi olla normaaliolojen lainsäädännössä, jotta ne olisivat nopeasti käytettävissä. Mainitun onnettomuuden seurauksena valmiuslainsäädäntöä laajassa merkityksessä on eri hallinnonaloilla arvioitu ja osittain tarkistettukin. Sen sijaan erittäin vakavia poikkeusoloja varten tarvittavan valmiuslain soveltamisalaa ei ole perusteltua laajentaa koskemaan myös sellaisia suuronnettomuuksia, joiden vaikutukset eivät ensisijaisesti kohdistu Suomeen. Monet valmiuslain toimivaltuuksista on lisäksi tarkoitettu toisentyypisiin kriisitilanteisiin kuin Aasian katastrofi. Tämä koskee erityisesti säännöstelyyn ja hallinnon järjestämiseen liittyviä toimivaltuuksia.

Toimikunta on valmistellut ehdotuksensa uudeksi valmiuslaiksi sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi hallituksen esityksen muotoon. Ehdotus valmiuslaiksi on laadittu – kuten voimassa oleva lakikin – erityisen vakavien kriisien varalta. Näin ollen uusikaan valmiuslaki ei kata kaikkia kriisitilanteita, minkä vuoksi tarvitaan lainsäädäntötoimia poikkeusoloja lievempiä tilanteita varten. Lopuksi toimikunta toteaa pyrkineensä muotoilemaan valmiuslakiehdotuksen sellaiseksi, että se olisi kaikilta osin perustuslain mukainen ja että se näin ollen voitaisiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Saatuaan mietintönsä valmiiksi toimikunta luovuttaa sen kunnioittavasti Oikeusministeriölle.

Helsingissä 30. päivänä marraskuuta 2005

Matti Niemivuo

Seppo Kipinoinen

Heikki Aaltonen

Klaus Frösén

Joni Hiitola

Jaana Koski

Esko Koskinen

Pekka Laajanen

Kari Mäkinen

Hannu Pennanen

Matti Pukkio

Anne Sipiläinen

Timo Tolvi

Risto Eerola

Kaarlo Tuori

Marko Hasari

Liisa Vanhala

SISÄLTÖ

SAATEKIRJELMÄ	I
SISÄLTÖ	1
TIIVISTELMÄ	2
SAMMANFATTNING	6
HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE VALMIUSLAIKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI ...	10
UTKAST TILL BEREDSKAPSLAG OCH VISSA LAGAR SOM HAR SAMBAND MED DEN	170
ESIMERKKI POIKKEUSOLOISSA ANNETTAVASTA VALTIONEUVOSTON KÄYTTÖÖNOTTOASETUKSESTA	215

TIIVISTELMÄ

Valmiuslakitoimikunnan mietintö sisältää ehdotuksen hallituksen esitykseksi valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Valmiuslain uudistamisen tarve ja tavoitteet

Valmiuslain uudistamisen tarve liittyy ensinnäkin uuteen perustuslakiin. Valmiuslaki on valmisteltu ja säädetty ennen perusoikeus- ja perustuslakiuudistuksia. Vaikka lakiin tehtiin vuonna 2000 muun muassa perustuslakiuudistuksesta johtuneita tarkistuksia, ei lakia kokonaisuudessaan saatettu perustuslain vaatimukset täyttäväksi.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti kiinnittänyt huomiota valmiuslain sääntelyn perustumiseen lainsäädäntövallan delegoinnille. Perustuslakivaliokunta on valmiuslain vuoden 2000 muutoksista antamassaan lausunnossa todennut, että valmiuslain kaltaisen, kriisitilanteiden varalta olevan lain olemassaoloa on pidettävä välttämättömänä. Siksi perustuslakivaliokunta katsoi olevan poikkeuksellisia perusteita poikkeuslakimenettelylle. Valiokunta kuitenkin piti tarpeellisena selvittää mahdollisuuksia valmiuslain uudistamiseen siten, että luovutaan sääntelyn rakentumisesta lainsäädäntövallan delegoinnin varaan (PeVL 1/2000 vp). Tämän käsityksen perustuslakivaliokunta toisti lausunnossaan valmiuslakiin vuonna 2003 tehdyistä muutoksista (PeVL 57/2002 vp).

Toiseksi valmiuslain uudistaminen on tarpeen sääntelyn ajanmukaistamiseksi. Nykyinen valmiuslaki tuli voimaan vuonna 1991. Sen valmistelu ajoittui 1970–80-luvuille. Lisäksi osa säännöksistä perustuu väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annettuun lakiin (407/1970).

Valmiuslainsäädännön uudistamisella on siis ollut kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin tarkoituksena on ollut saattaa laki kaikilta osiltaan vuoden 2000 perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Tämä tavoite koskee ennen muuta lainsäädäntövallan delegointia ja valmiuslain säätämisjärjestystä.

Toisena tavoitteena valmiuslain uudistamisessa on ollut ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuuksia. Päämääränä on ollut se, että kulloisessakin poikkeustilanteessa voidaan tehdä tilanteen hallitsemiseksi tarvittavat päätökset ja toteuttaa näiden päätösten edellyttämät toimenpiteet.

Uudistamisen vaihtoehdot

Valmiuslakitoimikunnan välimietinnössä (Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2004:1) hahmoteltiin erilaisia vaihtoehtoja valmiuslainsäädännön uudistamiseksi. Vaihtoehdoista ensimmäinen perustui valmiuslain vähimmäistarkistukseen. Sen mukaan valmiuslain poikkeusolojen määritelmä olisi siis ollut vastaisuudessakin laajempi kuin tilapäiset poikkeukset perusoikeuksista mahdollistavassa perustuslain 23 §:ssä. Toisessa vaihtoehdossa valmiuslain poikkeusolomääritelmän ehdotettiin perustuvan perustuslain 23 §:ään. Kolmannen vaihtoehdon mukaan valmiuslain ja puolustustilalain soveltamisalat olisi tehty sillä tavoin yhteneväisiksi, että niiden mukainen sääntely olisi ollut mahdollista sijoittaa samaan säädökseen.

Kolmen sääntelymallin ohella neljäntenä sääntelyvaihtoehtona esillä oli perustuslain, erityisesti perustuslain 23 §:n, muuttaminen. Esimerkiksi 23 §:n mukaisen poikkeusolojen määritelmän laajentaminen olisi kuitenkin ongelmallista kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta. Lisäksi nykyisen valmiuslain perustuslailliset ongelmat liittyvät perusoikeuskysymysten lisäksi

myös eduskunnan budjettivaltaan, kunnalliseen itsehallintoon ja valtionhallinnon toimielimiä koskevaan perustuslain sääntelyyn.

Loppumietinnössään valmiuslakitoimikunta ei päätenyt minkään edellä mainitun vaihtoehdon kannalle. Lisäksi toimikunta torjuu sen toimintatavan, että poikkeusoloissa tarvittavista erityisistä toimivaltuuksista säädettäisiin vasta kriisitilanteessa. Vaikka tällöin ehkä pystyttäisiinkin tarkemmin arvioimaan sitä, minkälaisiin erityistoimenpiteisiin olisi ryhdyttävä, liittyy tähän vaihtoehtoon monia ongelmia. Ensinnäkin lainsäädännön valmistelu vaatii aikaa, jota kriisitilanteessa ei välttämättä ole. Toiseksi kriisitilanteessa tulisi pystyä keskittämään voimavaroja sellaisiin tehtäviin, joita ei ole voitu suorittaa etukäteen. Luultavasti olemassa olevia säännöksiä olisi kuitenkin muutettava ja täydennettävä kriisitilanteessa. Kolmanneksi sääntelyn oikeasuhtaisuuden ja hyväksyttävyyden vuoksi on perusteltua, että poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö valmistellaan normaalioloissa. Neljänneksi poikkeusolojen toiminnan harjoittamisen vuoksi on tarpeen, että myös normaalioloissa on olemassa poikkeusoloja koskeva lakiperusta. Näiden syiden vuoksi valmiuslain säätämistä normaalioloissa pidetään välttämättömänä.

Toimikunnan mietinnössään valitsema uudistamistapa on ehkä lähimpänä edellä tarkoitettua valmiuslain vähimmäistarkistusmallia. Erona siihen kuitenkin on se, ettei uudistus rajoitu lainsäädäntövallan delegoinnista luopumiseen, vaan poikkeusolomääritelmää ja toimivaltuuksien käyttöönottonmenettelyä koskevaa sääntelyäkin uudistettaisiin. Poikkeusolomääritelmää ei kuitenkaan supistettaisi perustuslain 23 §:n määritelmän mukaiseksi, vaan valmiuslakiin olisi vastaisuudessakin keskitetty erilaisissa poikkeusoloissa tarvittavia erityistoimivaltuuksia. Tällä ratkaisulla pyritään ilmaisemaan valmiuslain mukaisten toimenpiteiden poikkeuksellisuutta sekä edistämään viranomaistoiminnan avoimuutta.

Ehdotetun valmiuslain sisältö

Valmiuslain soveltamisalaa kuvaavan *poikkeusolomääritelmän* (lakiehdotuksen 3 §) ehdotetaan edelleenkin käsittävän vain erityisen vakavat kriisit, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Lisäksi valmiuslaki toimivaltuuksineen suuntautuisi sellaisiin kriiseihin, joissa tarvitaan hetkellistä pidempikestoisia erityistoimivaltuuksia.

Valmiuslain poikkeusolomääritelmää ehdotetaan muutettavan osittain. Uuden valmiuslain mukaan poikkeusoloja olisivat (1) Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys, tällaisen hyökkäyksen välitön jälkitila, (2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellinen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista, (3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuus olennaisesti vaarantuu, sekä (4) erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuronnettomuuden välitön jälkitila ja vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Merkittävin tarkistus poikkeusolomääritelmään olisi vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen vaarallisen tartuntataudin lisääminen lainkohtaan. Erillisestä nykyisen valmiuslain 2 §:n 3 kohtaa vastaavasta poikkeusolomääritelmästä luovuttaisiin. Tässä määritelmässä on mainittu muun muassa vieraiden valtioiden välinen sota tai sodanuhka. Osittain tämän kohdan mukaiset poikkeusolot sisältyisivät kuitenkin toimikunnan valmiuslakiehdotuksen 3 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun huomattavan aseellisen uhkan käsitteeseen.

Valmiuslain soveltamisen aloittamista koskevaa päätöksentekomenettelyä (2 luku) ehdotetaan muutettavaksi niin, että valmiuslain mukaiset toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella eikä tasavallan presidentin asetuksella, kuten nykyisessä laissa. Ennen tämän ns. käyttöönottoasetuksen antamista on valtioneuvoston, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, todettava maassa vallitsevan poikkeusolot. Uusi käyttöönottoasetus eroaisi voimassa olevan valmiuslain mukaisesta tasavallan presidentin asetuksesta, jolla oikeutettaisiin valtioneuvosto käyttämään valmiuslain toimivaltuuksia eli antamaan erityisiä asetuksia. Ehdotetussa uudessa järjestelmässä valtioneuvosto ei enää antaisi tällaisia asetuksia, vaan toimivaltuudet on nostettu lain tasolle.

Eduskunnan asema valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisessa ehdotetaan säilytettävän nykyisen kaltaisena. Sen sijaan valmiuslain toimivaltuussäännösten soveltamista täydentävien valtioneuvoston asetusten jälkitarkastuksesta eduskunnassa ehdotetaan luovuttavan. Syynä jälkitarkastusoikeudesta luopumiseen olisi se, etteivät valmiuslain nojalla annettavat asetukset enää sisältäisi lailla säädettäväksi kuuluvia asioita vaan asetukset olisivat perustuslain 80 §:n mukaisia.

Valmiuslain toimivaltuuksia koskevassa sääntelyssä yleinen muutospirre on se, että säännösten kirjoitustapaa on täsmennetty. Toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen merkitsee sekä rajoitustoimenpiteiden että rajoitusten kohteiden aikaisempaa yksityiskohtaisempaa sääntelyä. Tämä on joiltakin osiltaan johtanut myös toimivaltuussäännösten supistamiseen.

Nykyisen valmiuslain 26 ja 27 §:n kaltaisia yleisiä hallinnon järjestämistä koskevia säännöksiä ei sääntelyn täsmällisyyden ja hallinnon lainalaisuuden vuoksi ole pidetty mahdollisena sisällyttää ehdotukseen uudeksi valmiuslaiksi. Toimivaltaisista viranomaisista säädettäisiin toimivaltuussäännösten yhteydessä nykyistä tarkemmin.

Toimivaltuuksia koskeva sääntely sisältyisi valmiuslain II osaan. Sääntely olisi jaettu 14 lukuun. Lukujako seuraisi yleensä hallinnonalajakoa. Toimivaltuusluvut koskisivat rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan toiminnan turvaamista, hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistamista, rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstelyä, asuntokannan käytön säännöstelyä, sosiaaliturvaan liittyviä muutoksia, sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamista, kuljetusten turvaamista ja polttonesteen säännöstelyä, sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamista, valtiontalouden hoitoa poikkeusoloissa, julkis- ja yksityisoikeudellisia palvelusuhteita, työvelvollisuutta, hallinnon järjestämistä poikkeusoloissa, sotilaallista puolustusvalmiutta sekä väestönsuojelua ja evakuointia.

Valmiuslakiehdotukseen ei sisältyisi poikkeusolojen vakuutustakuuta koskevaa sääntelyä. Vakuutustakuuta koskeva lainsäädäntö valmisteltaisiin erikseen, mutta se olisi perusteltua käsitellä eduskunnassa samanaikaisesti valmiuslakiehdotuksen kanssa.

Valmiuslain omistusoikeuden tai käyttöoikeuden siirrosta maksettavaa korvausta koskevaa nykyistä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että korvaus yleensä maksettaisiin kohtuullisena. Täysi korvaus maksettaisiin kuitenkin silloin, kun kyse olisi pakkolunastustyypisestä omaisuuden siirrosta muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Uudistuksen toteuttamistapa ja aikataulu

Valmiuslakia koskeva hallituksen esitys olisi tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2006. Jos uuden valmiuslain ja siihen liittyvän lainsäädännön käsittely jää vaalikauden loppupuolelle, voisi uusi valmiuslaki tulla voimaan 1.9.2007.

SAMMANFATTNING

Beredskapslagskommissionens betänkande innehåller ett förslag till regeringens proposition till Riksdagen med förslag till beredskapslag och vissa lagar som har samband med den.

Behovet av att revidera beredskapslagen och reformens målsättningar

För det första anknyter behovet av att revidera beredskapslagen till den nya grundlagen. Beredskapslagen har beretts och stiftats före reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna och grundlagsreformen. Även om vissa justeringar som föranletts av bl.a. grundlagsreformen gjorts år 2000 har inte lagen till alla delar bragts i överensstämmelse med de krav som grundlagen ställer.

Riksdagens grundlagsutskott har vid två tillfällen fäst uppmärksamhet vid det faktum att regleringen i beredskapslagen grundar sig på delegering av lagstiftningsmakt. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande över 2000 års ändring av beredskapslagen konstaterat att en lag som beredskapslagen, som finns till för krissituationer, bör anses nödvändig. Av denna orsak ansåg grundlagsutskottet att exceptionella grunder för undantagslagsförfarande förelåg. Enligt utskottet var det dock nödvändigt att utreda om beredskapslagen kunde ses över på så sätt att man undviker att bygga upp regleringen på delegering av lagstiftningsmakt (GrUU 1/2000 rd). Grundlagsutskottet upprepade samma åsikt i sitt utlåtande över 2003 års ändring av beredskapslagen (GrUU 57/2002 rd).

För det andra hänger behovet av att ändra beredskapslagen samman med behovet av att modernisera regleringen. Den nuvarande beredskapslagen trädde i kraft 1991. Beredningen av lagen skedde på 1970–80-talen. En del av bestämmelserna i beredskapslagen baserar sig dessutom på lagen om tryggnad av befolkningens utkomst och landets näringsliv under undantagsförhållanden (407/1970).

Reformen av beredskapslagstiftningen har alltså haft två huvudsakliga mål. Det första målet har varit att bringa lagen till alla delar i överensstämmelse med de krav som 2000 års grundlag ställer. Detta mål gäller framför allt delegering av lagstiftningsbehörighet och lagstiftningsordningen för beredskapslagen.

Det andra målet för reformen av beredskapslagen har varit att ge myndigheterna mer tidsenliga befogenheter. Målet har varit att se till att det i alla undantagssituationer är möjligt att fatta beslut som är nödvändiga för att kunna ha kontroll över situationen och genomföra de åtgärder som besluten förutsätter.

Reformalternativ

I beredskapslagskommissionens mellanbetänkande (Justitieministeriet. Kommissionsbetänkande 2004:1) skisserades det olika alternativa sätt att revidera beredskapslagstiftningen. Det första alternativet utgick från en minimijustering av beredskapslagen. Detta skulle med andra ord ha inneburit att beredskapslagens definition på undantagsförhållanden också fortsättningsvis skulle ha varit bredare än definitionen i 23 § i grundlagen som tillåter tillfälliga avvikelser från de grundläggande fri- och rättigheterna. Det andra alternativa förslaget gick ut på att definitionen på undantagsförhållanden i beredskapslagen skall baseras på 23 § i grundlagen. Enligt det tredje alternativet skulle tillämpningsområdena för beredskapslagen och för lagen om försvarstillstånd göras enhetliga så att det skulle ha varit möjligt att samla de nuvarande bestämmelserna i dessa i en enda lag.

Utöver de tre ovan nämnda alternativen diskuterades ett fjärde alternativ, nämligen en ändring av grundlagen, särskilt 23 § i grundlagen. Det skulle dock ha varit svårt att genomföra detta eftersom t.ex. en utvidgning av definitionen på undantagsförhållanden i 23 § skulle ha varit problematisk med tanke på de internationella människorättsförpliktelserna. Dessutom handlar de grundlagsmässiga problemen med den nuvarande beredskapslagen inte enbart om de grundläggande fri- och rättigheterna utan också om riksdagens budgetmakt, kommunal självstyrelse och grundlagens bestämmelser om statsförvaltningens organ.

I sitt betänkande har beredskapslagskommissionen valt att inte följa något av de ovan nämnda alternativa tillvägagångssätten. Kommissionen avvisar dessutom förfarandet att föreskrifter om de särskilda befogenheter som behövs för undantagsförhållanden skulle utfärdas först i en krissituation. Även om det vid det laget möjligtvis skulle vara lättare att bedöma vilka slags särskilda åtgärder som måste vidtas, är detta alternativ förenat med många problem. För det första kräver beredning av lagstiftningen tid som inte nödvändigtvis finns till förfogande i en krissituation. För det andra bör resurserna i en krissituation kunna koncentreras på sådana uppgifter som inte har kunnat utföras på förhand. Det är sannolikt att befintliga bestämmelser i vilket fall som helst måste ändras och kompletteras i en krissituation. För det tredje är det med tanke på proportionaliteten och godtagbarheten motiverat att lagstiftningen om undantagsförhållanden bereds under normala förhållanden. För det fjärde behövs det en lagstiftningsmässig grund för verksamheten under undantagsförhållanden för att man under normala förhållanden skall kunna ordna beredskapsövningar med tanke på undantagsförhållanden. Av ovan angivna skäl anses det nödvändigt att beredskapslagen stiftas under normala förhållanden.

Den linje för lagreformen som kommissionen har valt att följa i sitt betänkande ligger kanske närmast den ovan nämnda minimijusteringsmodellen. Skillnaden mot den är dock att reformen inte begränsas endast till slopande av delegeringen av lagstiftningsmakt utan inbegriper också revidering av definitionen på undantagsförhållanden och bestämmelser om inledande av tillämpningen av de befogenheter som föreskrivs i beredskapslagen. Definitionen på undantagsförhållanden skall dock inte begränsas i enlighet med definitionen i 23 § i grundlagen utan beredskapslagen skall också i fortsättningen innehålla olika typer av särskilda befogenheter som behövs i undantagsförhållanden av olika slag. Syftet med denna lösning är å ena sidan att indikera att åtgärderna enligt beredskapslagen är exceptionella och å andra sidan att främja öppenheten i myndigheternas verksamhet.

Innehållet i den föreslagna beredskapslagen

Definitionen på *undantagsförhållanden* (3 § i lagförslaget) som beskriver beredskapslagens tillämpningsområde, föreslås inbegripa endast särskilt allvarliga kriser som berör hela nationen eller åtminstone en stor del av den och som har konsekvenser för samhällets funktion som helhet. Beredskapslagen skall dessutom vara inriktad på sådana kriser som kräver ett mer varaktigt utövande av de särskilda befogenheterna.

Det föreslås att beredskapslagens definition på undantagsförhållanden delvis skall ändras. Enligt den nya beredskapslagen anses med undantagsförhållanden (1) mot Finland riktat väpnat angrepp och omedelbart följdillstånd efter angreppet, (2) mot Finland riktat sådant avsevärt väpnat hot som förutsätter åtgärder för avvärjande av hotet, (3) sådana synnerligen allvarliga händelser eller hot mot befolkningens utkomst eller mot grunderna för landets näringsliv som innebär en väsentlig risk för ett fungerande samhälle, samt (4) en synnerligen allvarlig storolycka, omedelbart följdillstånd efter den och pandemi som kan jämföras med en synnerligen allvarlig storolycka.

Den mest markanta ändringen i fråga om definitionen på undantagsförhållanden är att till lagrummet fogats begreppet pandemi som kan jämföras med en synnerligen allvarlig storolycka. Den separata definitionen på undantagsförhållanden enligt 2 § 3 mom. i den nuvarande lagen föreslås bli slopad. Denna definition inbegriper bl.a. krig eller krigshot mellan främmande stater. Undantagsförhållanden av det slag som avses i denna punkt omfattas dock delvis av begreppet avsevärt beväpnat hot, som nämns i 3 § 2 mom. i den föreslagna beredskapslagen.

Beslutsförfarandet i fråga om inledandet av tillämpningen av de befogenheter som föreskrivs i beredskapslagen (2 kap.) föreslås bli ändrat så att det nu genom statsrådets förordning kan föreskrivas att befogenheter enligt beredskapslagen skall kunna börja tillämpas till skillnad från den nuvarande lagen som anger att detta sker genom en förordning som utfärdas av republikens president. Innan en dylik ibruktagningsförordning kan utfärdas skall statsrådet i samverkan med republikens president ha konstaterat att undantagsförhållanden råder i landet. Enligt förslaget skall den nya s.k. ibruktagningsförordningen skilja sig från den förordning som utfärdas av republikens president med stöd av den gällande beredskapslagen genom vilken statsrådet berättigas att utöva de befogenheter som föreskrivs i beredskapslagen dvs. utfärda särskilda förordningar. I det föreslagna nya systemet skall statsrådet inte längre utfärda dylika förordningar utan befogenheterna i fråga har lyfts till lagnivå.

Det föreslås att riksdagens ställning skall bibehållas oförändrad när det gäller inledande av tillämpningen av befogenheter enligt beredskapslagen. Förfarandet med riksdagens efterhandskontroll av statsrådets förordningar som komplement till tillämpningen av beredskapslagens bestämmelser om befogenhet föreslås däremot bli slopat. Orsaken därtill är att de förordningar som utfärdas med stöd av beredskapslagen inte längre skall innehålla bestämmelser om omständigheter om vilka det skall föreskrivas i lag utan förordningarna skall vara förenliga med 80 § i grundlagen.

Det allmänna draget hos de ändringar av *bestämmelserna om befogenheter* enligt beredskapslagen som nu gjorts är att skrivsättet är exaktare. Preciseringsreglerna om befogenheter innebär en noggrannare reglering av både begränsningsåtgärder och inriktningen på begränsningarna och inskränkningarna. Detta har också lett till vissa inskränkningar i bestämmelserna om befogenheter.

Med tanke på bestämmelsernas exakthet och förvaltningens lagbundenhet har det inte ansetts möjligt att i förslaget till en ny beredskapslag inta bestämmelser som liknar dem i 26 § och 27 § i den nuvarande beredskapslagen om organisering av den allmänna förvaltningen. I anslutning till bestämmelserna om befogenheter meddelas också noggrannare bestämmelser än tidigare om behöriga myndigheter.

Det föreslås att bestämmelserna om befogenheter skall ingå i II avdelningen i den nya beredskapslagen. Bestämmelserna är uppdelade i 14 kapitel. Kapitelindelningen följer den allmänna indelningen av förvaltningen i olika förvaltningsområden. Kapitlen om befogenheterna handlar om trygghet av finansmarknaden och försäkringsverksamheten, säkerställande av produktionen och distributionen av nyttigheter samt energiförsörjningen, reglering av byggande och byggnadsprodukter, reglering av bostadsbeståndet, ändringar i anslutning till social trygghet, trygghet av elektroniska data- och kommunikationssystemers funktionsduglighet, trygghet av transporter och reglering av flytande bränslen, trygghet av social- och hälsovården, skötseln av finanserna under undantagsförhållanden, arbetsplikt, organisering av förvaltningen under undantagsförhållanden, höjande av försvarsberedskapen samt befolkningsskydd och evakuering.

Förslaget till ny beredskapslag innehåller inte några bestämmelser om försäkringsgaranti för undantagsförhållanden. Avsikten är att lagstiftningen om försäkringsgaranti bereds separat men det skulle vara motiverat att den behandlades i riksdagen samtidigt med förslaget till beredskapslag.

Den gällande beredskapslagens bestämmelser om ersättning för användning eller besittningstagande av egendom föreslås bli ändrade så att den ersättning som i vanliga fall betalas är skälig ersättning. Full ersättning skall dock betalas när det är fråga om sådan överföring av egendom som kan jämföras med tvångsinlösning under andra än sådana undantagsförhållanden som avses i 23 § i grundlagen.

Genomförande och tidtabell

Regeringens proposition med förslag till beredskapslag skall avlåtas till riksdagen under våren 2006. Om förslaget till ny beredskapslag och lagstiftning som har samband med den kommer att behandlas först i slutet av valperioden skulle den nya beredskapslagen kunna träda i kraft den 1 september 2007.

**Hallituksen esitys Eduskunnalle
valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi
laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi valmiuslaki, joka korvaisi vuoden 1991 valmiuslain.

Uudistuksen tavoitteena on ensinnäkin valmiuslainsäädännön saattaminen perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Toisena tavoitteena on ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuussäännökset poikkeusoloissa.

Valmiuslain soveltamisalaa rajaavan poikkeusolomääritelmän ehdotetaan edelleenkin käsittävän vain erityisen vakavat kriisit, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Lisäksi valmiuslaki toimivaltuuksineen suuntautuisi sellaisiin kriiseihin, joissa tarvitaan ajallisesti pidempikestoisia erityistoimivaltuuksia.

Valmiuslain poikkeusolomääritelmää ehdotetaan kuitenkin muutettavan osittain. Uuden valmiuslain mukaan poikkeusoloja olisivat ensinnäkin Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys, tällaisen hyökkäyksen välitön jälkitila, toiseksi Suomeen kohdistuva huomattava aseellinen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista, kolmanneksi väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuus olennaisesti vaarantuu, sekä neljänneksi erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuronnettomuuden välitön jälkitila ja vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Valmiuslain soveltamisen aloittamista koskevaa päätöksentekomenettelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että valmiuslain mukaiset toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella eikä tasavallan presidentin asetuksella, kuten nykyisessä laissa. Ennen tämän käyttöönottoasetuksen antamista on valtioneuvoston, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, todettava maassa vallitsevan poikkeusolot.

Eduskunnan asema valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisessa ehdotetaan säilytettävän nykyisen kaltaisena. Sen sijaan valmiuslain toimivaltuussäännösten soveltamista täydentävien valtioneuvoston asetusten jälkitarkastuksesta eduskunnassa ehdotetaan luovuttavan.

Valmiuslain toimivaltuuksia koskevassa sääntelyssä yleinen muutospiirre on se, että säännösten kirjoitustapaa on täsmennetty. Toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen merkitsee sekä rajoitus-toimenpiteiden että rajoitusten kohteiden aikaisempaa yksityiskohtaisempaa kuvausta. Ehdotetun sääntelyn asiallinen sisältö vastaisi paljolti voimassa olevan valmiuslain nojalla poikkeusoloissa annettavaksi suunniteltuja valtioneuvoston asetuksia. Sääntelyä siis nostettaisiin asetuksista lain tasolle.

Esitykseen sisältyy lisäksi ehdotus laiksi poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta sekä ehdotukset puolustustilalain ja kolmen rahoitus- ja vakuutusmarkkinoita koskevan lain muuttamiseksi.

Esitykseen sisältyvät lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2007.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	10
SISÄLLYS	11
YLEISPERUSTELUT	13
1 Johdanto.....	13
2 Nykytila	13
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	13
Valmiuslainsäädännön tausta	13
Valmiuslain rakenne ja sisältö.....	15
Kokemukset valmiuslaista	18
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU -lainsäädäntö.....	18
Ruotsi.....	18
Norja	21
Tanska	22
Saksa.....	23
Sveitsi.....	24
Ranska	26
Ihmisoikeussopimusten määräykset	26
EU-oikeus	28
Kokoavia näkökohtia vertailumaiden valmiuslainsäädännöstä.....	30
2.3 Nykytilan arviointi	31
Yleistä.....	31
Valmiuslain suhde perustuslakiin	31
Suhde EU -oikeuteen	33
Säätelyn ajanmukaisuus.....	33
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	36
3.1 Tavoitteet	36
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	36
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	38
Poikkeusolomääritelmä	38
Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet.....	38
Valmiuslain käyttöönotosta päättäminen	39
Keskeiset muutokset toimivaltuuksissa	40
4 Esityksen vaikutukset.....	41
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	41
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	42
4.3 Ympäristövaikutukset.....	42
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	42
5 Asian valmistelu.....	43
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto	43
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	43
6 Riippuvuus muista esityksistä.....	43
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	44
1 Lakiehdotusten perustelut.....	44
1.1 Valmiuslaki.....	44
1.2 Laki puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta.....	114
1.3 Laki poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta.....	115
1.4 Laki ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta.....	115
1.5 Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 63 a §:n muuttamisesta.....	116
1.6 Laki arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta.....	116
2 Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	117
3 Voimaantulo	118
4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	118
Perustuslain 23 §	119
Tarkastelua perusoikeussäännösten kannalta.....	120
Lainsäädäntövallan delegointi.....	123
Suhde eduskunnan budjettivaltaan	123
Valtion verot ja maksut	123

Lakiehdotukset.....	125
1. Valmiuslaki.....	125
2. Laki puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta.....	166
3. Laki poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta.....	166
4. Laki ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta.....	167
5. Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 63 a §:n muuttamisesta.....	168
6. Laki arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta.....	168
LIITE.....	169
Rinnakkaistekstit.....	169

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Valmiuslainsäädännöllä pyritään varmistamaan väestön turvallisuus ja elinmahdollisuudet sekä yhteiskunnan toimivuus poikkeusoloissa. Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi poikkeusoloissa saatetaan tarvita viranomaisten poikkeuksellisia toimivaltuuksia. Toimivaltuuksien tarve voi olla kiireellinen. Koska normaalioloja koskevat toimivaltuudet saattavat tällöin olla riittämättömiä, tulee oikeusjärjestykseen sisältyä säännökset poikkeusoloissa käyttöön otettavista poikkeuksellisista toimivaltuuksista.

Poikkeusoloissa tarvittavien toimivaltuuksien tulee perustua lainsäädäntöön, joka on valmisteltu etukäteen normaalioloissa. Näin varmistetaan yhtäältä se, että poikkeusoloissa voidaan ripeästi ryhtyä tilanteen vaatimiin poikkeuksellisiin toimenpiteisiin ja toisaalta se, etteivät toimivaltuudet olisi ylimitoitettuja tai tarpeettoman laajasti perusoikeuksiin puuttuvia.

Nykyinen valmiuslaki (1080/1991) säädettiin pitkäaikaisen valmistelun jälkeen tulemaan voimaan syyskuun alusta 1991. Laki valmisteltiin siis ennen perusoikeus- ja perustuslakiuudistuksia. Lisäksi Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen lain voimaantulon jälkeen. Merkittäviä muutoksia on tapahtunut myös niin viranomaistoiminnassa ja -organisaatioissa kuin talouselämässäkin.

Kaikki mainitut tekijät ovat syynä siihen, että valmiuslain uudistamiseen on ollut aihetta. Suurimmat muutokset lainsäädäntöön koskevat valtiosäännön johdosta tehtyjä sääntelyn tarkennuksia. Sen lisäksi on ollut välttämätöntä tarkistaa valmiuslain poikkeusolomääritelmää sekä ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuuksia poikkeusoloissa.

Voimassa oleva valmiuslaki on säädetty poikkeuslakina. Uutta valmiuslakia säädettäessä tavoitteena on ollut lain säätäminen tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Tämä on merkinnyt sitä, että voimassa olevaan lakiin verrattuna ehdotettu uusi valmiuslaki on huomattavasti laajempi ja yksityiskohtaisempi.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Valmiuslainsäädännön tausta

Nykyinen valmiuslaki tuli voimaan vuonna 1991. Valmiuslainsäädännön uudistusta oli valmisteltu pitkään. Valmistelutyö alkoi 1970-luvulla, jolloin poikkeusolojen kannalta keskeisimmillä toimialoilla perustettiin selvitystyöryhmiä ja -toimikuntia. Työryhmien ja toimikuntien selvitykset koskivat muun muassa valtakunnallisten päälliköiden asemaa ja toimivaltaa, puolustusvalmiuden tehostamisen mahdollistavan lainsäädännön tarvetta, kunnallista valmiussuunnittelua ja kunnallishallintoa poikkeuksellisissa oloissa, hallinnon järjestelyitä poikkeuksellisissa oloissa, terveyden- ja sairaanhoidon turvaamista poikkeuksellisissa oloissa sekä työvelvollisuuslain uudistamista.

Eri aloilla tapahtuneen valmiuslainsäädäntövalmistelun yhtenäistämiseksi ja valmiuslainsäädännön tarpeen selvittämiseksi valtioneuvosto asetti tammikuussa 1977 parlamentaarisen komitean. Komitean tuli selvittää, mitä valmiuslainsäädäntöä poikkeuksellisten olojen varalta yleisesti ja eri

aloilla tarvitaan ottaen huomioon sekä maanpuolustusvalmiuden että kansanvaltaisten toimintojen turvaamisen vaatimukset ja tehdä tämän selvityksen pohjalta ehdotuksensa valmiuslainsäädännön kehittämiseksi.

Komitea totesi mietinnössään (Komiteanmietintö 1979:60) valmiuslainsäädännössä vallitsevien puutteiden keskittyvän erityisesti normaaliolojen ja sotatilan väliin jääviin erilaisiin poikkeuksellisiin oloihin. Komitea ehdotti säädettäväksi lain poikkeuksellisten olojen edellyttämästä varautumisesta ja valmiuslainsäädännön yleisistä perusteista. Lakiin sisältyisivät säännökset muun muassa valmiuslainsäädännön soveltamisalasta, poikkeuksellisten olojen määritelmästä, kansalaisten perusoikeuksien suojasta, korvausperiaatteista, muutoksenhausta ja lain noudattamisen tehosteista. Tätä niin sanottua puitelakia täydentämään arvioitiin tarvittavan maanpuolustuksen eri osa-alueiden toimivaltuuksia sisältäviä valmiuslakeja.

Komitean ehdottamat valmiuslait koskivat puolustusvalmiuden tehostamista, valtionhallinnon ja kunnallishallinnon erityisjärjestelyitä poikkeuksellisissa oloissa, terveyden- ja sairaanhoidon turvaamista poikkeuksellisissa oloissa sekä työvelvollisuutta. Lisäksi komitea ehdotti niin sanotun säännöstelyvaltuuslain (laki väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa, 407/1970) muuttamista siten, että se soveltamisedellytystensä, voimaansaattamisensa ja korvausperusteensa osalta vastaisi puitelaissa omaksuttua mallia.

Valmiuslainsäädännön uudistaminen jatkui parlamentaarisen valmiuslainsäädäntökomitean mietinnön pohjalta ensin puolustusministeriössä ja sitten oikeusministeriössä. Valmiuslainsäädäntötyöryhmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1987) muokkasi komiteanmietinnöstä ehdotuksen laiksi yhteiskunnan toimintojen turvaamisesta poikkeusoloissa. Työryhmä luopui ehdotuksessaan puitelakimallista. Työryhmän ehdotuksen pohjalta oikeusministeriössä valmisteltiin hallituksen esitys valmiuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 248/1989 vp).

Valmiuslaki säädettiin poikkeuslakina perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 10/1990 vp) perustuslain säätämisyjärjestys oli tarpeellinen muun muassa sen vuoksi, että valmiuslaki mahdollisti perusoikeuksista poikkeamisen muissakin kuin silloisen hallitusmuodon 16 §:n mukaisissa poikkeusoloissa ja että valmiuslaissa delegoitiin lainsäädäntövaltaa perusoikeuskysymyksissä. Lisäksi valiokunta totesi valmiuslain säätämisen mahdollistavan esimerkiksi kunnallisen itsehallinnon rajoittamisen.

Valmiuslaki (1080/1991) tuli voimaan syyskuun alusta 1991 ja sillä kumottiin väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annettu laki, työvelvollisuuslaki (418/1942) sekä erikoistyöleireistä annettu laki (912/1943). Lisäksi valmiuslain säätämisen yhteydessä kumottiin valtiopäiväjärjestyksen 67 a §:n 3 momentti, joka oli käynyt tarpeettomaksi. Sanotun momentin mukaan poikkeuksellisia oloja varten voitiin lailla säätää perustuslaeista sellaisia poikkeuksia kuin perustuslain säätämisyjärjestyksessä käsitellyllä lailla on säädetty. Momentti säädettiin ajankohtana, jolloin valmiuslainsäädäntö suunniteltiin toteutettavaksi yleisen puitelain ja sen nojalla annettavien erillisten valmiuslakien säätämiseksi.

Samanaikaisesti valmiuslain kanssa tuli voimaan puolustustilalaki (1083/1991). Molemmat lait voivat tulla sovellettaviksi sodan aikana. Ristiriitatilanteessa puolustustilalain säännöksillä on kuitenkin etusija. Toisaalta puolustustilalain soveltamisen yhtenä edellytyksenä on, etteivät valmiuslain toimivaltuudet ole riittäviä puolustustilalain tarkoituksen saavuttamiseksi.

Valmiuslain rakenne ja sisältö

Valmiuslaki jakautuu 10 lukuun seuraavasti:

- 1 luku Lain tarkoitus
- 2 luku Päätöksentekomenettely
- 3 luku Yleiset periaatteet
- 4 luku Toimivaltuudet
- 5 luku Korvaukset
- 6 luku Varautuminen
- 7 luku Lain täytäntöönpano
- 8 luku Muutoksenhaku
- 9 luku Rangaistussäännökset
- 10 luku Erinäisiä säännöksiä.

Lisäksi valmiuslain toimivaltuuksia koskeva 4 luku on jaettu alaotsikoin seitsemään osa-alueeseen. Alun perin laissa oli 54 pykälää, ja lakiin tehdyillä muutoksilla on kumottu kaksi pykälää ja lisätty kymmenen pykälää.

Valmiuslain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on poikkeusoloissa turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

Valmiuslain 2 §:ssä määritellään poikkeusolot. Poikkeusolojen määrittelyn perustana on ollut puolustusneuvoston 1970-luvun lopulla hyväksymä kriisityyppiluokitus. Poikkeusolojen määrittelyä on tarkistettu vuonna 2000.

Valmiuslaissa poikkeusolot on jaettu viiteen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä ovat vakavimmat kriisit eli Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys ja sota. Lisäksi on mainittu sodan jälkitila. Toiseen ryhmään kuuluvat Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja maahan kohdistuva sodanuhka. Kolmantena ryhmänä ovat sellaiset poikkeusolot, jotka aiheutuvat vieraiden valtioiden välisestä poikkeuksellisesta tilasta, joka edellyttää välttämättömiä toimenpiteitä Suomen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai muusta Suomen ulkopuolella sattuneesta erityisestä tapahtumasta, jonka vaikutukset voivat heijastua Suomeen. Säännöstä tarkistettiin vuonna 2000 niin, että siinä mainitaan nimenomaisesti myös sodan uhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystila. Edellytyksenä kolmannen ryhmän mukaisten tilanteiden määrittelylle poikkeusoloksi on se, että niistä voi aiheutua vakava vaara 1 §:n 1 momentissa tarkoitetuille kansallisen olemassaolon ja hyvinvoinnin perusteille.

Neljänteen ryhmään kuuluvat poikkeusolot, joissa on kyse taloudellisluonteisesta vakavasta uhkasta väestön toimeentulolle tai maan talouselämän perusteille. Viidentenä ryhmänä mainitaan suuronnettomuus. Kaikkien poikkeusolojen määrittelyä koskee lisäksi edellytys siitä, ettei tilanteen hallitseminen ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käyttöön ottamista koskeva päätöksenteko on kolmivaiheinen. Päätöksenteon ensimmäisessä vaiheessa annetaan tasavallan presidentin asetus, jolla valtioneuvosto oikeutetaan käyttämään yksilöityjä valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia. Asetus on annettava määrätyksi, enintään vuoden pituiseksi ajaksi kerrallaan. Toimivaltuuksien käyttö on mahdollista pääsääntöisesti sen jälkeen, kun eduskunta on päättänyt, ettei tasavallan presidentin asetusta ole kumottava. Kiiretilanteessa voidaan tasavallan presidentin asetuksella säätää, että valtioneuvosto saa käyttää asetuksessa säädettyjä toimivaltuuksia välittömästi. Tällainen

asetus voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan ja se on saatettava heti eduskunnan käsiteltäväksi.

Päätöksentekomenettelyn toiseen vaiheeseen kuuluvat valtioneuvoston asetukset. Valtioneuvoston antamat asetukset on valmiuslain 6 §:n mukaan heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Kysymys on kuitenkin jälkitarkastuksesta, sillä asetuksia voidaan alkaa soveltaa välittömästi.

Päätöksenteon kolmannen vaiheen muodostaa valtioneuvoston asetusten täytäntöönpano. Täytäntöönpanosta huolehtivat joko ne viranomaiset, joille sellaiset tehtävät viranomaisten tavanomaisen tehtäväjaon mukaan kuuluvat tai joille valtioneuvosto on nämä tehtävät antanut valmiuslain nojalla.

Toimivaltuuksista poikkeusoloissa säädetään valmiuslain 4 luvussa. Toimivaltuudet on jaettu seuraaviin ryhmiin:

- valvonta ja säännöstely
- valtiontalouden hoito
- työvoiman käyttö
- hallinnon järjestäminen
- kunnallishallintoa koskevat erityiset toimivaltuudet
- muut toimivaltuudet.

Valvontaa ja säännöstelyä koskevaa sääntelyä uudistettiin vuonna 2003 lisäämällä säännökset valtioneuvoston toimivallasta säännöstellä rahoitusmarkkinoita ja vakuutusala. Valtioneuvosto voi lisäksi valvoa ja säännöstellä ulkomaankauppaa, tavaroiden tuotantoa ja jakelua, hintoja ja maksuja, tavaroiden laatua, kuljetuksia ja liikennettä sekä rakentamista. Mitä valmiuslaissa säädetään tavaroista, koskee lain 52 §:n 1 momentin rinnastussäännöksen mukaan soveltuvin osin myös palveluita. Valtioneuvoston on lisäksi mahdollista valvoa ja säännöstellä palkkauksia sekä antaa määräyksiä palvelussuhteen muista ehdoista. Valtioneuvosto voi myös valvoa ja säännöstellä lakisääteiseen vakuutukseen tai sosiaaliavustukseen luettavia etuuksia ja toimeentulotukea.

Valmiuslain valtiontalouden hoitoa koskevat toimivaltuudet mahdollistavat lisätalousarvioesityksen välittömän soveltamisen jo ennen eduskunnan hyväksymistä. Lisäksi laissa on valtuus tietyin edellytyksin lykätä valtion menojen maksatusta.

Työvoiman käyttöä koskevat toimivaltuudet sisältävät mahdollisuuden ohjalla työvoiman käyttöä yleisesti sekä erityisesti terveydenhuollon ja pelastustoimen alalla. Toimivaltuudet käsittävät työnvälityspakon voimaansaattamisen, työvelvollisuuden määrittämisen terveydenhuollossa ja pelastustoimessa ja yleisemmän työvelvollisuuden määrittämisen. Työvelvollisuuden määrittämistä rajoittaa viranomaisten sopivaisuusharkinta.

Hallinnon järjestämistä koskevilla säännöksillä on tarkoitus turvata mahdollisimman häiriötön hallintotoiminta poikkeusoloissa. Yleisenä periaatteena pidetään sitä, että viranomaiset vastaavat tehtävistään pääsääntöisesti normaaliorganisaatiollaan. Valmiuslaissa on kuitenkin mahdollistettu erityiset organisatoriset järjestelyt ja viranomaisten tehtävien ja toimintamuotojen muuttaminen.

Valmiuslain kunnallishallintoa koskevat erityiset toimivaltuudet mahdollistavat sen, että valtioneuvosto voi määrätä kunnanhallituksen asettamaan valmiustoimikunnan avustamaan kunnanhallitusta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää kunnallisvaalien siirtämisestä ja kunnallisten päätöksentekomenettelyjen muuttamisesta.

Muut toimivaltuudet -otsikon alle on koottu erilaisia toimivaltuuksia. Säännökset koskevat muun muassa liikkumisrajoituksia, evakuointia sekä tavaroiden ja rakennusten luovutusvelvollisuutta. Lisäksi valtioneuvosto voi muuttaa esimerkiksi velkasuhteita ja muutoksenhakua koskevia määräaikoja.

Valmiuslain 37 §:n 1 momentin mukaan valtion varoista suoritetaan täysi korvaus lain 15 §:n 1 momentin 1 kohdan, 30-32 §:n, 33 §:n 1 momentin 34 tai 34 b §:n nojalla toteutetun toimenpiteen johdosta vahinkoa kärsineelle, jos vahinkoa ei korvata muun lain nojalla. Lähtökohtana valmiuslaissa on siis täyden korvauksen periaate. Lain 37 §:n 2 momentissa säädetään täydestä korvauksesta poikkeamisesta. Valmiuslain säätämistä koskevassa hallituksen esityksessä arvioidaan, että täyden korvauksen periaatteen soveltaminen voisi olla mahdollista vain tilapäisissä, lyhytaikaisissa ja osaa kansalaisista koskevissa poikkeusoloissa (HE 248/1989 vp).

Valmiuslain 6 luku koskee varautumista. Lain 40 §:ssä säädetään yleisesti valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion liikelaitosten ja muiden valtion viranomaisten sekä kuntien varautumisvelvollisuudesta. Lain 40 a - 40 d §:ssä on puolestaan erityissäännöksiä sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen organisoinnista sekä poikkeusolojen vakuutustakuutoimikunnasta.

Lain täytäntöönpanoa koskevassa 7 luvussa on säännöksiä viranomaisten tarkastusvaltuuksista, virka-avusta sekä tietojenantovelvollisuudesta viranomaisille. Lain 7 luvussa säännellään myös julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan velvollisuutta julkaista tai lähettää tiedotuksia. Lisäksi 7 lukuun sisältyvät kielto soveltaa sopimusehtoa, joka on lain nojalla annettujen määräysten vastainen tai tarkoitettu määräysten kiertämiseen sekä säännökset menettelystä silloin, kun kunnallisvaalien järjestämistä on lain 29 §:n 1 kohdan nojalla siirretty.

Valmiuslain muutoksenhakua koskeva 8 luku koostuu yhdestä pykälästä (48 §), jossa säädetään valitustiestä, hallintopäätöksen täytäntöönpanosta muutoksenhausta riippumatta sekä valitusosoituksen antamisesta. Lisäksi säädetään, ettei sellaiseen valtioneuvoston antamaan hallintopäätökseen, joka on 6 §:n nojalla saatettava eduskunnan käsiteltäväksi, saa hakea muutosta valittamalla.

Nykyisessä valmiuslaissa rangaistussäännöksiä on lain 49 ja 50 §:ssä. Lain 49 §:ssä on viittaus rikoslain (39/1889) 46 luvun säännöstelyrikkoksia koskeviin 1-3 §:ään. Työvoimarikkomuksesta poikkeusoloissa, työvelvollisuusrikkomuksesta poikkeusoloissa, luovutusvelvollisuuden laiminlyönnistä ja liikkumisrajoituksen rikkomisesta säädetään lain 50 §:ssä.

Valmiuslakia on sen voimassaoloaikana muutettu merkittävästi kaksi kertaa, vuosina 2000 ja 2003. Lisäksi valmiuslakiin on neljästi tehty pieniä, lähinnä teknisluontoisia muutoksia.

Merkittävimmistä muutoksista ensimmäinen (198/2000) liittyi uuden perustuslain voimaantuloon. Myös perusoikeusuudistuksesta johtuneet vähimmäistarkistukset tehtiin tässä yhteydessä ja lain tarkoitussäännöstä muutettiin. Lisäksi poikkeusolojen määrittelyä valmiuslain 2 §:ssä tarkistettiin. Myös toimivaltuuksia koskevia säännöksiä muutettiin. Lakiin lisättiin muun muassa rakentamista (15 §), lakisääteistä vakuutusta, sosiaaliavustuksia ja toimeentulotukea (16 §:n 2 momentti) koskevat toimivaltuudet. Lisäksi pelastustoimen hoitamista poikkeusoloissa koskevat toimivaltuudet (22 a, 25 a, 32, 33, 34 a, 34 b §) siirrettiin valmiuslakiin. Valmiuslakiin lisättiin myös säännös valtakunnan terveydenhuoltopäälliköstä ja poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnasta (40 a §) sekä tehtiin lainsäädännön muuttumisen vuoksi tarvittavia muutoksia.

Vuoden 2003 muutoksessa (696/2003) valmiuslakiin lisättiin valtioneuvoston toimivaltuudet säännöstellä rahoitusmarkkinoita ja vakuustustoimintaa poikkeusoloissa (11-13 §). Tässä yhteydessä huomioitiin myös Suomen osallistuminen Euroopan unionin talous- ja rahaliittoon sekä euroalueeseen. Muutoksessa lisättiin valmiuslakiin myös säännökset poikkeusolojen vakuustakuutoimikunnasta (40 b - 40 d §).

Kokemukset valmiuslaista

Valmiuslakia ei ole sen voimassaolon aikana sovellettu kertaakaan. Käytännön kokemuksia on siis vain valmiuslain harjoituksista. Lain soveltamista on harjoitettu valtioneuvoston tasolla järjestetyissä valmiusharjoituksissa, joissa painopiste on ollut päätöksentekomenettelyssä ja ylimpien valtioelinten välisissä suhteissa. Yksittäisten toimivaltuuksien perusteella tapahtuvia viranomaisten toimia on harjoitettu kunkin hallinnonalan omissa tai yhteisissä harjoituksissa. Lisäksi valtakunnallisilla ja alueellisilla maanpuolustuskursseilla sekä puolustustaloudellisen suunnittelukunnan poolien järjestämissä harjoituksissa on saatu kokemuksia elinkeinoelämän ja kuntien toimenpiteistä ja tehtävistä valmiuslain soveltamisessa.

Valmiuslain soveltamista harjoitellaan eri tason harjoituksissa useita kertoja vuodessa. Suuria hallinnonalojen valtakunnallisia harjoituksia on yleensä toimeenpantu kahden vuoden välein siten, että eri hallinnonalojen harjoitukset ovat eri vuosina.

Harjoituskokemusten perusteella valmiuslain on arvioitu vastaavan hyvin tarkoitustaan viranomaisten poikkeusolojen toimivaltanormina. Eri viranomaiset ovat niiden perusteella ohjeistaneet alaista hallintoaan käytännön toimenpiteistä. Valmiuslakiin on myös tehty sisällöllisiä muutoksia harjoituskokemusten perusteella sekä vuonna 2000 että 2003.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU-lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsissa uhkakuvat ovat muuttuneet suursodasta ja invaasiouhkasta. Ruotsissa maahantulo yritystä, jonka tavoitteena olisi Ruotsin miehittäminen, ei pidetä mahdollisena lähivuosien aikana, jos maa säilyttää perustavanlaatuisen puolustuskykynsä. Rajoitetumpia aseellisia hyökkäyksiä ja terroristi-iskuja pidetään kuitenkin mahdollisina.

Muuttunut tilanne on aiheuttanut myös organisaatiomuutoksia. Vuonna 2002 perustettiin uusi valmiusviranomainen, Krisberedskapsmyndigheten, ja samalla lakkautettiin Överstyrelsen för Civil Beredskap. Krisberedskapsmyndighetenin tehtävänä on koordinoita kriisivalmiuden kehittämistä ja tukea kriisivalmiudesta vastuullisia tahoja, kuten kuntia ja lääninhallituksia.

Viranomaisten varautumisen merkitystä korostetaan Ruotsissa. Viranomaisille on esimerkiksi asetettu velvollisuus tehdä risk- ja haavoittuvuusanalyysjä (risk- och sårbarhetsanalys) omalla toimialallaan (Förordning om åtgärder för fredstida krishantering och höjd beredskap (2002:472), 3 §)

Ruotsin hallitusmuodon (Regeringsformen 1974:152) 13 luku koskee sotaa ja sodanuhkaa (Krig och krigsfara). Hallitusmuodon 13 luvun 1 §:n mukaan valtiopäivät tulee kutsua koolle valtion joutuessa sotaan tai ollessa vaarassa joutua sotaan. Valtiopäivät voivat kokoontua myös muualla kuin Tukholmassa. Jos valtiopäivät eivät voi kokoontua, ottaa sotavaltuuskunta (krigsdelegationen) valtiopäivien vallan (RF 13:2-3). Jos sotavaltuuskuntakaan ei voi kokoontua, voi hallitus ottaa

valtiopäivien tehtävät siinä määrin kuin se on tarpeellisista valtakunnan suojelemiseksi ja sodan loppuun saattamiseksi (RF 13:5).

Lainsäädäntövallan jakautumista koskee 13 luvun 6 §. Sen perusteella hallitus voi antaa asetuksella sellaisia säännöksiä, joista muuten tulisi säätää lailla (obligatoriska lagområdet). Lainkohdan mukaan hallitus voi laissa olevan valtuutuksen nojalla asetuksella antaa määräyksiä eräissä asioissa, joista perustuslain mukaan tulee säätää lailla, jos valtakunta on sodassa tai vaarassa joutua sotaan tai sodan tai sodanuhkan jälkeen vallitsevat poikkeukselliset olot. Säännöksen soveltamisala ulottuu siis laajemmalle kuin vain sodan ja sodan vaaran aikaan. Kuitenkaan 13 luvun 6 § ei kata sellaisia tilanteita, jossa valtakuntaa uhkaavalla vaaralla ei ole läheistä yhteyttä sotaan.

Puolustusvalmiuden vaatiessa hallitus voi lakiin sisältyvän valtuuden nojalla muussakin tapauksessa säätää asetuksella, että laissa olevaa määräystä pakko-otosta tai muusta sellaisesta käyttöoikeudesta tulee alkaa soveltaa tai että sen soveltaminen on lopetettava. Valtuuttavassa laissa tulee ilmaista tarkasti ne edellytykset, joiden vallitessa 13 luvun 6 §:ssä mainittuja toimivaltuuksia saadaan käyttää. Valtuutus ei sisällä oikeutta säätää, muuttaa eikä kumota perustuslakia, valtiopäiväjärjestystä eikä lakia kansanedustajain vaalista.

Hallitusmuodon 13 luvun 7 §:n mukaan valtakunnan ollessa sodassa tai välittömässä sodan vaarassa ei sovelleta niitä 2 luvun 12 §:n 3-5 momentin mukaisia erityisiä menettelysäännöksiä, jotka koskevat perusoikeuksien rajoittamista.

Kirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan kriisitilanteissakin pystytään pääasiallisesti toimimaan hallitusmuodon 1-12 lukujen normaalivaltuuksien puitteissa. Erityinen merkitys on 8 luvun säännöksillä lainsäädäntövallan delegoinnista (esimerkiksi 8 luvun 7 § taloudellisista laeista ja 8:n luvun 8 § maksunlykkäyksistä). Näitä säädöksiä voidaan siis soveltaa muissakin tilanteissa kuin sodassa ja sodan vaarassa.

Hallitusmuodon 8 luvun 3 ja 5 § koskevat sellaisia asioita, joista säädetään lailla. Hallitus voidaan kuitenkin 8 luvun 7 §:n mukaan lailla valtuuttaa antamaan asetuksia tietyistä asioista. Poikkeuksellisissa tilanteissa merkittäviä voivat olla 8 luvun 7 §:n 1 momentin 1, 3 ja 5 kohta. Oikeuskirjallisuudessa 8 luvun 7 §:n perusteella annettavia säännöksiä on kuvattu sellaisiksi, että nopea eteneminen niissä on perusteltua.

Hallitusmuodon 8 luvun 8 §:n mukaan hallitus voi asetuksella säätää lykkäyksestä velvoitteiden täyttämässä. Säännös mahdollistaa lykkäyksen myöntämisen niin yksityis- kuin julkisoikeudellisissakin oikeussuhteissa. Kirjallisuudessa on arvioitu, että säännöksen soveltaminen voi olla tarpeellista myös muissa kuin 13 luvussa tarkoitetuissa kriiseissä.

Ruotsin hallitusmuodon 13 luvun soveltaminen on siis rajattu sodan tai sodanuhkan aikaan. Siltä osin voimassa on siis edelleen muodollinen erottelu sodan ja rauhan välillä. Toisaalta esimerkiksi 8 luvun mukaisia asetuksenantovaltuuksia voidaan käyttää muissakin tilanteissa kuin 13 luvun mukaisissa kriiseissä.

Ruotsissa valmiuslainsäädäntöön kuuluvaa sääntelyä on monissa eri säädöksissä. Kokonaisumaanpuolustuksesta ja kohotetusta valmiudesta annetussa laissa (Lag 1992:1403 om totalförsvar och höjd beredskap) säädetään, että valmiutta voidaan kohottaa maan puolustuskyvyn vahvistamiseksi. Kohotettu valmius tarkoittaa joko korotettua (skärpt) tai korkeinta (högsta) valmiutta. Jos Ruotsi on sodassa, on korkein valmius voimassa suoraan lain nojalla. Jos taas kyse on sellaisista erityisistä

oloista, jotka johtuvat sodasta Ruotsin rajojen ulkopuolella tai siitä että Ruotsi on ollut sodassa tai vaarassa joutua sotaan voi hallitus päättää korotetun tai korkeimman valmiuden käyttöönnotosta.

Lain 7 §:n mukaan valmiutta kohotettaessa kuntien ja maakäräjien tulee ryhtyä välttämättömiin toimenpiteisiin, jotta ne voisivat täyttää kokonaismaanpuolustukselliset tehtävänsä. Nämä toimenpiteet liittyvät esimerkiksi henkilöstöön. Sama velvoite koskee yksityisiä organisaatioita ja yrityksiä, joiden tulee esimerkiksi sopimuksen mukaan jatkaa toimintaansa myös sodan aikana.

Muutoin kohotetun valmiuden sisältö käy ilmi muista säädöksistä.

Asetus toimenpiteistä rauhanaikaista kriisinhallintaa ja kohotettua valmiutta varten (Förordning 2002:472 om åtgärder för fredstida krishantering och höjd beredskap) koskee osittain varautumista ja kriisien hallintaa normaalioloissa. Toisaalta asetus liittyy osittain kokonaismaanpuolustukseen ja kohotettuun valmiuteen. Asetus on toissijainen: sitä sovelletaan vain jos laista tai toisesta asetuksesta ei seuraa muuta

Asetuksessa säädetään muun muassa riski- ja haavoittuvuusanalyysien tekemisestä ja valmiussuunnittelusta. Asetuksen liitteessä on lueteltu valvontavelvolliset viranomaiset (de bevakningsansvariga myndigheterna). Valvontavelvollisilla viranomaisilla on vastuu ryhtyä niihin valmisteluihin, joita tarvitaan niiden vastualueella kohotetun valmiuden tilanteessa.

Asetuksessa on säännökset myös kohotetusta valmiudesta ilmoittamisesta. Jos valmiutta kohotetaan korotettuun tai korkeimpaan valmiuteen, ilmoitetaan siitä tavallisen säädöksen julkaisun lisäksi radioissa ja televisiossa. Jos koko maassa vallitsee korkein valmius, voi hallitus päättää myös valmiushälytyksen (beredskapslarm) antamisesta.

Asetuksessa säädetään toimenpiteistä valmiutta kohotettaessa. Kun valmiutta kohotetaan, hallitus päättää, missä laajuudessa puolustusvoimat järjestetään sodan ajan organisaatioon. Jos valmiushälytys on annettu, siirtyy puolustusvoimat kokonaisuudessaan sodan ajan organisaatioon. Valmiutta kohotettaessa valvontavelvolliset viranomaiset suuntavat toimintansa ensi sijassa sellaisiin tehtäviin, jotka liittyvät kokonaismaanpuolustukseen.

Jos valmiushälytys on annettu, aletaan asetuksen mukaan soveltaa välittömästi tiettyjä säädöksiä (18 §). Nämä säädökset koskevat muun muassa seuraavia asioita:

- maksujärjestelmiä, säännöstelyä, hintojen sääntelyä (lagen (1957:684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden, ransoneringslagen (1978:268), prisregleringslagen (1989:978)
- työoikeudellista lainsäädäntöä ja työnvälitystä (arbetsrättsliga beredskapslagen (1987:1262) ja lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång)
- koululaitoksen toimintaa (förordningen (1991:1195) om det offentliga skolväsendet under krig och vid krigsfara m.m. ja förordningen (1991:1269) om verksamheten vid statliga skolor under krig och vid krigsfara)
- vakuustustoimintaa (lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.)
- menettelyä kunnissa, hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa (lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.)

Näissä säädöksissä säännellään samantyyppisiä asioita kuin valmiuslaissa. Esimerkiksi menettelystä kunnissa, hallintoviranomaisissa ja tuomioistuimissa sodan ja sodan uhkan aikana annetun lain

mukaan hallitus voi määrätä normaalilainsäädännöstä poikkeavalla tavalla muun muassa kunnallishallinnon järjestämisestä, hallintoviranomaisten asemasta, tuomioistuimista, asioiden käsittelyjärjestyksestä ja määräajoista.

Sen lisäksi, että säädökset tulevat valmiushälytyksen myötä suoraan sovellettaviksi, on niissä myös omia soveltamisaikaa koskevia säännöksiä. Useita säädöksiä voidaan alkaa soveltaa hallituksen antaman asetuksen perusteella, jos Ruotsi on tai on ollut vaarassa joutua sotaan tai kyseessä ovat erityiset olosuhteet, jotka johtuvat sodasta maan rajojen ulkopuolella tai siitä, että Ruotsi on aikaisemmin ollut sodassa. Hintojen säännöstelyä koskevaa lakia voidaan soveltaa sotilaallista uhkaa sisältävien kriisien lisäksi myös silloin, kun on muutoin olemassa vaara keskeisten tavaroiden tai palveluiden huomattavasta hintojen noususta. Hallituksen asetus säädösten soveltamisesta tulee alistaa valtiopäivien käsittelyyn.

Sotilaallisten kriisien lisäksi ruotsalaisessa lainsäädännössä on kiinnitetty huomiota myös rauhanaikaisten kriisien hallintaan. Vuonna 2003 tuli voimaan kuntien ja maakäräjien toimintaa erityisissä rauhanaikaisissa tapahtumissa koskeva laki (lag 2002:833 om extraordinära händelser i fredstid hos kommuner och landsting).

Kaakkois-Aasiassa joulukuussa 2004 tapahtuneen katastrofin seurauksena Ruotsiin on vuoden 2006 alusta perustettu erityinen valmiusyksikkö varautumaan erilaisiin kriiseihin.

Norja

Norjassa arvioidaan uhkakuvien muuttuneen. Turvallisuuspolitiikan katsotaan liittyvän vähemmän valtion alueeseen ja enemmän kansainväliseen ympäristöön kuin aikaisemmin. Uusina uhkakuvina mainitaan esimerkiksi terrorismi ja joukkotuhoaseet.

Organisaatiomuutoksena voidaan mainita, että 1.9.2003 aloitti toimintansa uusi turvallisuus- ja valmiusvirasto (Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap). Virastoon on yhdistetty aikaisemmat Direktoratet for Civilt Beredskap ja Direktoratet for Brand- och Eksplosionsvern. Viraston tehtävänä on muun muassa luoda kokonaiskuva norjalaisen yhteiskunnan haavoittuvuudesta ja uhkakuvista. Lisäksi virasto tukee oikeusministeriötä yhteiskunnan siviilipuolustuksen yhteensovittamisessa.

Norjan perustuslaki (Kongeriget Norges Grundlov) on vuodelta 1814. Perustuslakia on sen säätämisen jälkeen muutettu joitakin kertoja, mutta suuria muutoksia ei ole tehty. Näin ollen kirjoitettu perustuslaki ei anna todellista kuvaa Norjan valtiosäädännöstä.

Perustuslain 26 §:n mukaan kuninkaalla (= hallituksella) on oikeus antaa liikekannallepanomääräys ja aloittaa välttämätön puolustussota sekä solmia rauha. Erityisen tärkeät kansainväliset sopimukset edellyttävät kuitenkin suurkäräjien suostumusta.

Perusoikeussäätely on Norjan perustuslaissa varsin vähäistä, eikä perustuslakiin sisälly säännöstä perusoikeuksien rajoittamisesta. Eräiden ihmisoikeussopimusten, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja YK:n KP-sopimuksen asemaa on kuitenkin vahvistettu niin sanotulla ihmisoikeuslailla (menneskerettsloven, koko nimi: lov om styrkning av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21.5.1999 nr 30). Laissa säädetään, että nimetyt ihmisoikeussopimukset ovat voimassa samalla tavalla kuin kansallinen lainsäädäntö. Lisäksi säädetään kuitenkin, että ristiriitatilanteessa sopimusmääräykset syrjäyttävät muussa lainsäädännössä olevat säännökset.

Norjalaisessa lainsäädännössä ei ole määritelty erilaisia valmius- tai poikkeustiloja samaan tapaan kuin esimerkiksi ruotsalaisessa lainsäädännössä. Keskeistä valmiuslainsäädäntöä sisältyy valmiuslakiin (beredskapsloven, koko nimi: lov om særlige rådgjeder under krig, krigsfare og liknende forhold 15.12.1950 nr. 7).

Valmiuslain 3 §:n mukaan kuningas (=hallitus) voi poikkeuksellisissa oloissa antaa määräyksiä esimerkiksi turvatakseen maan turvallisuuden, yleisen järjestyksen, kansanterveyden tai maan huollon. Tarvittaessa määräyksillä voidaan poiketa laista. Lainkohdan mukaisia poikkeuksellisia oloja ovat sota, sodan uhka ja tilanne, jossa maan itsenäisyys tai turvallisuus on vaarassa. Määräyksistä tulee välittömästi ilmoittaa suurkäräjille. Hallitus tai suurkäräjät voivat kumota määräyksen. Lisäksi lain 5 §:n mukaan hallitus voi delegoida lainsäädäntövaltaa keskus- ja paikallisviranomaisille 3 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana, jos se katsotaan välttämättömäksi.

Norjalaisessa valmiuslaissa on säännöksiä myös esimerkiksi sotilas- ja siviiliviranomaisten välisestä suhteesta, rikosasioiden käsittelystä poikkeusoloissa sekä omistus- tai käyttöoikeuden ottamisesta valtiolle.

Yhteiskunnan turvallisuutta ja sotilas- ja siviiliviranomaisten yhteistyötä koskevassa selonteossa (Stortingsmelding nr. 39 [2003-2004] Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid) käsitellään valmiuslain 3 §:n ulottuvuutta. Poikkeuksellisissa tilanteissa 3 §:n katsotaan antavan riittävän lakiperustan toimivallan siirrolle poliisilta puolustusvoimille. Lain 3 §:n mukaisen poikkeuksellisten olojen määrittelyn katsotaan olevan harkinnanvarainen ja hallituksella katsotaan olevan merkittävästi harkintavaltaa tilanteen arvioinnissa. Niinpä lain 3 §:n katsotaan oleva riittävä säädöspohja myös uusiin uhkakuviin nähden.

Valmiuslain lisäksi Norjassa on myös muita poikkeuksellisten olojen toimivaltuuksia koskevia säännöksiä. Tällaisia säädöksiä ovat esimerkiksi laki pakko-otoista sotilaallisiin tarkoituksiin (Lov om militære rekvisisjoner 29.6.1951 nr 19), laki huolto- ja valmiustoimista (Lov om forsynings- og beredskapstiltak 14.12.1956 nr 7), laki sosiaali- ja terveydenhuollon valmiudesta (Lov om helsemessig og sosial beredskap 23.6.2000 nr 56), laki määräajoista ja maksunlykkäyksistä erityisissä oloissa (Lov om fristar og betalingsutsetjing og ymist anna i serlege tilhøve, 4.12.1964, nr 1) sekä laki siviilipuolustuksesta (Lov om sivilforsvaret 17.7.1953 nr 9).

Tanska

Tanskassa valmistui elokuussa 2003 puolustuspoliittinen selonteko (De sikkerhedspolitiske vilkår for dansk forsvarspolitik) ja tammikuussa 2004 kansallinen haavoittuvuusselvitys (National Sårbarhedsudredning). Selvityksissä arvioidaan, ettei Tanskaan turvallisuuspoliittisen kehityksen myötä kohdistu perinteistä sotilaallista uhkaa lähitulevaisuudessa. Sen sijaan arvioidaan, että onnettomuuksien, terroritekojen ja muiden ennalta-arvaamattomien tai lyhyellä varoitusaikalla esiintyvien tapahtumien todennäköisyys kasvaa.

Haavoittuvuusselvityksen mukaan uhkakuvien muuttuminen johtaa siihen, että erottelusta siviilivalmiuden ja sotilaallisen valmiuden välillä periaatteellisesti luovutaan. Lisäksi arvioidaan, että turvallisuuspoliittinen tilanne antaa mahdollisuuden siirtyä perinteisistä (sodanajan) valmiustehtävistä rauhanaikaisiin tehtäviin. Valmiuslain (beredskapsloven) muutoksella vuonna 2003 siviilipuolustuksen suunnitteluperusta muuttui erottelusta sodan ja rauhan välillä erotteluun ennustamattomiin ja ennustettaviin tapahtumiin. Aikaisemmin kokonaismaanpuolustuksessa painopiste on ollut sodassa ja siviilipuolustuksen tehtävä on ollut tukea puolustusvoimien toimia.

Uudet uhkakuvat ovat aiheuttaneet suhteen muuttumisen. Haavoittuvuus liittyy paljolti koko yhteiskunnan infrastruktuuriin.

Tanskan perustuslain (Danmarks Riges Grundlov) 19 §:n 2 momentin mukaan kuningas (=hallitus) voi päättää voimakeinojen käyttämisestä toista valtiota vastaan, jos maahan tai tanskalaisiin joukkoihin kohdistuu aseellinen hyökkäys. Muutoin voimakeinojen käyttöön tarvitaan kansankäräjien (folketinget) suostumus. Perustuslain 23 § koskee kuninkaan (=hallituksen) lainsäädäntöoikeutta poikkeustilanteissa (”i særdeles påtrængende tilfælde”). Kuningas (=hallitus) voi antaa tilapäisiä säädöksiä, jos parlamentti ei voi olla kokoonkutsuttuna. Lainsäädäntövallan delegoinnin rajoituksena on se, etteivät kuninkaan (=hallituksen) antamat säädökset voi olla perustuslain vastaisia. Kansankäräjien tulee käsitellä säädökset ensi tilassa ja hyväksyä tai hylätä ne.

Perustuslain VIII luku koskee perusoikeuksia. Lukuun ei kuitenkaan sisälly erityistä säännöstä perusoikeuksiin puuttumisesta poikkeuksellisissa oloissa.

Tanskan valmiuslaki (beredskabsloven 1054/1992) koskee paljolti pelastusvalmiutta (redningsberedskab). Pelastusvalmiuden tarkoituksena on valmiuslain 1 §:n mukaan estää, rajoittaa ja korjata ihmisiin, omaisuuteen tai ympäristöön kohdistuneita vahinkoja onnettomuuksien tai katastrofien sattuessa ja sotatoimien tai sodan uhkan aikana.

Valmiuslaissa on säännöksiä muun muassa pelastusvalmiuden organisoinnista, toimivaltuuksista onnettomuustilanteessa, valmiussuunnittelusta, yksityisen omaisuuden pakkolunastamisesta sekä velvollisuudesta osallistua pelastustoimiin.

Muusta valmiuslainsäädännöstä voidaan mainita esimerkiksi laki puolustusvoimien tarkoituksesta, tehtävistä ja organisaatiosta (Lov om forsvarsformål, opgaver og organisation m.v. 27.02.2001 nr 122). Lain 17 §:n mukaan sodan tai muiden erityisten olojen aikana puolustusministeri voi muun muassa puuttua tietoliikenteeseen, merenkulkuun ja kalastukseen sekä lentoliikenteeseen. Lisäksi lainkohdassa säädetään omaisuuden pakko-otosta.

Omaisuuden luovuttamista koskevat myös laki pakko-otoista sotilaallisiin tarkoituksiin (Lov om ekspropriation i militære øjemed 11.6.1954 nr 225) sekä kulkuvälineitten luovuttamista koskeva laki (Lov om tilvebringelse af befordringsmidler til det militære forsvar og redningsberedskabet 8.4.1992 nr 228).

Saksa

Saksan perustuslaki (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) tuli voimaan vuonna 1949. Perustuslakiin lisättiin vuonna 1968 X a luku, joka koskee puolustustilaa (Verteidigungsfall). Puolustustila voidaan julistaa, kun valtioon kohdistuu aseellinen hyökkäys tai välitön uhka aseellisesta hyökkäyksestä. Lisäksi perustuslaissa mainitaan jännitystila (Spannungsfall). Kirjallisuudessa jännitystila on liitetty sellaisiin oloihin, jotka edeltävät puolustustilaa. Lisäksi kolmantena hätätilatyypinä perustuslaissa on mainittu sisäinen hätätila (35 ja 91 artikla), joka saattaisi aiheutua luonnonkatastrofista, vakavasta onnettomuudesta, liittovaltion tai osavaltioiden vapaata demokraattista järjestystä uhkaavasta vaarasta tai uhkista yleiselle turvallisuudelle tai järjestykselle.

Sekä puolustustila että jännitystila julistetaan kahden kolmasosan enemmistöllä sekä liittopäivillä (Bundestag) että liittoneuvostossa (Bundesrat). Liittopresidentin täytyy saattaa voimaan päätös. Sisäinen hätätila voi alkaa ilman liittopäivien muodollista päätöstä.

Poikkeuksellisissa oloissa on mahdollista siirtää valtaa osavaltioilta liittovaltiolle. Puolustustilan aikana liittovaltion lainsäädäntövaltaan siirtyy sellaisia asioita, jotka normaalioloissa kuuluisivat osavaltioiden kompetenssiin (115 c artikla). Puolustustilan aikana lainsäädäntöprosessia voidaan yksinkertaistaa niin, että kiireellisiä lakiesityksiä voidaan antaa molemmille kamareille yhtä aikaa käsiteltäväksi välittömästi (115 d artikla). Jos liittopäivät eivät puolustustilan aikana voi kokoontua, lainsäädäntötehtävät siirtyvät yhteiskomitealle (Gemeinsame Ausschuss), joka on ikään kuin liittopäivät pienoiskoossa (115 e artikla).

Perustuslaissa on myös muita poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä. Perustuslain 1 luku koskee perusoikeuksia. Perusoikeuksien rajoittamista koskee 19 artiklan yleinen säännös. Lisäksi on joitakin poikkeuksellisia oloja koskevia erityisiä säännöksiä. Ensinnäkin 17 a artiklan 2 kohdan mukaan puolustusta ja väestönsuojelua koskevissa laeissa voidaan rajoittaa liikkumisvapautta ja kotirauhaa. Toiseksi 12 a artiklan 4 ja 6 kohdassa säädetään työ- ja palvelusvelvollisuudesta puolustustilan aikana. Tietynikäiset naiset voidaan 4 kohdan mukaan määrätä lailla tai lain nojalla (durch Gesetz oder auf Grund eines Gesetzes) tarvittaessa kutsua sairaanhoitotehtäviin. Tietyissä valtion viroissa olevien oikeutta jättää työnsä voidaan 6 kohdan mukaan rajoittaa lailla tai lain nojalla.

Perusoikeuksien rajoittamisen kannalta merkityksellisiä ovat myös 115 c artiklan 2 kappaleen säännökset. Niiden mukaan puolustustilan aikana voidaan välttämättömässä laajuudessa poiketa pakkolunastusta koskevista korvaussäännöksistä sekä pidentää vapaudenmenetysaikaa joissakin tapauksissa.

Saksalainen hätätilalainsäädäntö (Notstandsgesetze) on hajanaista. Erillisiä säädöksiä on muun muassa liikenteen ja tietoliikenteen turvaamisesta (Eisenbahnverkehrsicherstellungsverordnung 9.9.1976, Strassenverkehrsicherstellungsverordnung 23.9.1980, Post- und Telekommunikations-sicherstellungsgesetz 14.9.1994) ja elintarvike- ja energiahuollostosta (Ernährungssicherstellungsgesetz, Ernährungsvorsorgegesetz, Heizöl-Lieferbeschränkungs-Verordnung, Gaslastverteilungs-Verordnung).

Lisäksi vuodelta 1956 on erilaisia pakko-ottoja sääntelevä laki (Bundesleistungsgesetz). Laissa mahdollistetaan yksityisten ja julkisyhteisöjen omaisuuden pakko-otot sotilaalliseen käyttöön. Pakko-ottojen käytön mahdollisuus on kuitenkin sidottu siihen, ettei omaisuutta ole muuten oikea-aikaisesti tai ilman kohtuuttomia vaikeuksia saatavissa.

Sveitsi

Sveitsin liittovaltion perustuslaki (Constitution fédérale de la Confédération suisse du 18 avril 1999) tuli voimaan vuonna 2000. Perustuslaissa on joitakin hätätilaa tai poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä.

Perustuslain 52 artiklassa liittovaltiolle annetaan mahdollisuus puuttua tilanteeseen, jos kantonin sisäinen järjestys häiriintyy tai on vaarassa, eikä kantoni yksin tai muiden kantonien avulla voi selvittää tilanteesta. Kirjallisuudessa esimerkkinä tällaisesta tilanteesta on mainittu vallankumoukselliset levottomuudet.

Perustuslain 173 ja 185 artiklassa säädetään liittokokouksen (L'Assemblée fédérale) ja liittoneuvoston (Le Conseil fédéral) sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden säilyttämiseen liittyvistä toimivaltuuksista.

Liittokokouksen ja liittoneuvoston toimivaltuudet ovat osittain päällekkäiset. Oikeuskirjallisuuden mukaan liittokokouksen toiminta on ensisijaista, mutta käytännössä kiireellisissä tapauksissa liittoneuvoston merkitys on suurempi. Liittoneuvosto voi 185 artiklan 3 kappaleen mukaan antaa määräaikaaisesti voimassa olevia asetuksia ja määräyksiä torjuakseen yleiseen järjestykseen taikka sisäiseen tai ulkoiseen turvallisuuteen kohdistuvat olemassa olevat tai ilmeiset uhat.

Perustuslain 102 artikla koskee puolestaan välttämättömien tavaroiden ja palvelujen tarjontaa. Liittovaltion tehtävänä on turvata välttämättömien tavaroiden ja palveluiden tarjonta muun muassa sodan tai kauppasodan uhatessa. Tarpeen vaatiessa voidaan myös poiketa taloudellisen vapauden periaatteesta.

Kirjallisuudessa hätätilaoikeuteen on katsottu kuuluvan myös perustuslain 165 artikla, jossa käsitellään kiireellistä lainsäädäntöä. Artiklan mukaan laki voidaan julistaa kiireelliseksi ja saattaa voimaan välittömästi yksinkertaistetussa menettelyssä. Tällaisen lain tulee olla määräaikainen. Aikaisemman perustuslain aikana kiireelliseksi julistamista käytettiin esimerkiksi rakennusmarkkinoiden vakauttamiseksi vuonna 1971.

Sveitsin perustuslaissa on myös yleinen perusoikeuksien rajoittamista koskeva artikla. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset ovat jossakin määrin samankaltaiset kuin suomalaisessa käytännössä. Ensinnäkin rajoituksen tulee perustua lakiin. Toiseksi rajoituksen tulee olla perusteltu yleisellä edulla tai toisten perusoikeuksien suojaamisella. Kolmanneksi rajoituksen tulee olla suhteellinen tavoiteltuun päämäärään nähden. Neljänneksi perusoikeuksien ydinsisältöä ei tule loukata. Lailla säätämisen vaatimuksesta on kuitenkin mahdollista poiketa vakavan ja välittömän vaaran tapauksessa.

Sveitsissä on varsin laaja valmiuslainsäädäntö. Maanpuolustusta koskeva lainsäädäntö on jaettu sotilaallista puolustusta, väestönsuojelua ja pelastustoimea sekä taloudellista puolustusta koskeviin osiin.

Uusi väestönsuojelua koskeva laki (loi fédéral sur la protection de la population et sur la protection civile) tuli voimaan vuoden 2004 alussa. Väestönsuojelun katsotaan kohdistuvan suur-onnettomuuksiin, hätätilanteisiin ja aseellisiin selkkauksiin. Laissa säädetään muun muassa liittovaltion ja kantonien välisestä tehtävänjaosta, pelastuspalveluvollisuudesta ja omaisuuden pakko-otoista poikkeuksellisissa tilanteissa. Väestönsuojelussa korostuvat aikaisempaa enemmän rauhanaikaiset kriisitilanteet.

Väestönsuojelua koskevaa sääntelyä täydentävät vuonna 2003 annetut viisi asetusta. Lisäksi erikseen on säädetty esimerkiksi kulttuuriomaisuuden suojelemisesta.

Sveitsin taloudellista puolustusta (défense économique) koskeva lainsäädäntö on varsin laaja. Maan taloudellista huoltoa koskeva laki (loi fédérale sur l'approvisionnement du pays) on vuodelta 1982. Se käsittelee sekä etukäteen varautumista että toimenpiteitä sellaisissa vakavissa tilanteissa, joista talous ei selviä ilman erityisiä toimenpiteitä.

Taloudellisen puolustuksen sääntelyyn liittyvät myös varmuusvarastointia koskevat säädökset. Erikseen säädetään elintarvikkeiden ja rehujen, siemenviljan ja lannoitteiden, lääkkeiden sekä poltto- ja voiteluaineiden varastoinnista. Lisäksi säädetään erikseen esimerkiksi juomaveden saannin turvaamisesta ja kuljetusten vakuuttamisesta kriisien aikana.

Ranska

Ranskan perustuslaissa (La Constitution du 4 Octobre 1958) on joitakin poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä. Ensinnäkin 35 artiklan mukaan parlamentin tulee hyväksyä sodanjulistus. Lisäksi 36 artiklassa säädetään, että valtioneuvosto määrää piiritystilaa (l'état de siège) alkamisesta. Parlamentin tulee kuitenkin hyväksyä päätös kahdentoista päivän kuluessa.

Perustuslain 16 artiklassa annetaan presidentille hyvin laajat valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin poikkeuksellisissa oloissa. Ensimmäinen edellytys presidentin poikkeustoimivaltuuksien käyttämiselle on se, että tasavallan instituutiot, kansakunnan itsenäisyys, sen alueellinen koskemattomuus tai sen kansainvälisten sitoumusten täytäntöönpano ovat vakavasti ja välittömästi uhanalaisia. Toiseksi perustuslain mukaisen julkisen vallan säännönmukainen toiminta on keskeytynyt. Muodollisina edellytyksinä mainitaan, että presidentin tulee ennen poikkeustoimivaltuuksiin ryhtymistä kuulla tiettyjä tahoja ja että poikkeustoimiin ryhtymisestä pitää ilmoittaa. Presidentin poikkeustoimivaltuuksien tulee johtua tahdosta turvata julkisten viranomaisten toiminnan edellytykset. Toimivaltuuksien rajoituksena voidaan mainita, ettei kansalliskokousta saa hajottaa sillä aikaa kun poikkeukselliset toimivaltuudet ovat voimassa.

Ranskalainen valmiuslainsäädäntö on osittain varsin vanhaa. Esimerkiksi piiritystilaa koskeva laki on vuodelta 1849 (loi sur l'état de siège), maan sodanaikaista järjestäytymistä koskeva laki vuodelta 1938 (loi sur l'organisation générale de la nation pour le temps de guerre) ja hätätilaa koskeva laki (loi instituant un état d'urgence) vuodelta 1955. Muunlaisia poikkeuksellisia oloja, kuten luonnonkatastrofeja, terrorismia ja teknologiaan liittyviä riskejä koskeva lainsäädäntö on puolestaan uudempaa.

Hätätila voidaan julistaa valtioneuvoston asetuksella kahdeksitoista päiväksi tapauksessa, jossa on välitön vaara järjestyksen vakavista häiriöistä. Pidempään kestävään hätätilaan vaaditaan parlamentin hyväksyntä. Hätätilan julistaminen laajentaa poliisin valtuuksia huomattavasti ja mahdollistaa esimerkiksi liikkumis- ja oleskelurajoitusten asettamisen sekä erilaisten kokoontumispaikkojen väliaikaisen sulkemisen. Ranska on käyttänyt hätätilan julistamisen mahdollisuutta viimeksi marraskuussa 2005.

Ihmisoikeussopimusten määräykset

Joissakin ihmisoikeussopimuksissa, kuten ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 19/1990, Euroopan ihmisoikeussopimus) ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (SopS 8/1976, KP-sopimus), määrätään mahdollisuudesta poiketa ihmisoikeuksista yleisen hätätilan aikana (derogation).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklassa määritellään poikkeamisen mahdollistavat olosuhteet ilmaisulla ”sodan tai muun yleisen hätätilan aikana, joka uhkaa kansakunnan elämää”. KP-sopimuksessa poikkeusolot on määritelty yleiseksi hätätilaksi, joka uhkaa kansakunnan olemassaoloa ja joka on virallisesti sellaiseksi julistettu. Toisin kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, ei KP-sopimuksessa nimenomaisesti ole mainittu sotaa hätätilana. Kirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan tämä johtuu siitä, että sopimuksen valmisteluvaiheessa haluttiin välttää käsitystä siitä, että YK hyväksyisi sodan. Artiklan sanamuodosta ei kuitenkaan voida päätellä, ettei sota tai vastaava sotilaallinen kriisi voisi olla 4 artiklassa tarkoitettu kansakuntaa uhkaava hätätila. Päinvastoin kirjallisuudessa aseellista, kansainvälistä konfliktia on pidetty tyypillisimpänä esimerkkinä kansakunnan elämää uhkaavasta hätätilasta.

Sisältöä ihmisoikeussopimusten hätätilamäärittelyyn saadaan sopimusten tulkintakäytännöstä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut Lawless-tapauksessa (1 .7.1961, Series A no. 315) Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklan määritelmää niin, että se kattaa valtion organisoitua elämää uhkaavat poikkeukselliset kriisitilanteet. Tuomioistuin arvioi tapauksessa olleen kyse tällaisesta hätätilasta, koska maassa oli väkivaltainen salainen armeija, tämä armeija toimi ulkopoliittisesti vaarallisesti maan rajojen ulkopuolella ja terroritoiminta oli lisääntynyt jatkuvasti ja hälyttävästi.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että luonnehdinta Lawless-tapauksessa ja sopimusmääräyksen sanamuoto osoittavat 15 artiklaa tarkoitetun sovellettavan vain hyvin poikkeuksellisesti. Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimikunta on Kreikkaa koskeneessa tapauksessa (Yearbook of the European Convention on Human Rights XII, 1969) katsonut, että seuraavien edellytysten on täyttyttävä, jotta kyseessä olisi kansakunnan elämää uhkaava hätätila. Ensinnäkin hätätilan tulee olla todellinen tai välittömästi uhkaava. Toiseksi hätätilan vaikutukset koskettavat koko kansakuntaa. Kolmanneksi hätätila vaarantaa koko järjestäytyneen yhteiskuntaelämän jatkuvuuden ja neljänneksi kriisin ja vaaran tulee olla selkeästi niin poikkeuksellinen, että sopimuksen sallimat normaalit rajoitukset ja keinot yleisen turvallisuuden, terveydenhoidon ja järjestyksen ylläpitämiseksi ovat selvästi riittämättömät.

Ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt mahdollisena, että myös alueellisesti rajoittunut hätätila voi uhata kansakunnan elämää 15 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Jos poikkeuslause on kuitenkin annettu alueellisesti rajattuna, ei siihen voida vedota muualla sopimusvaltiossa.

YK:n ihmisoikeuskomitea on vuonna 2001 antanut yleiskannanoton sopimuksen 4 artiklan tulkinnasta (General Comment no. 29. States of Emergency [Article 4]). Sopimuksen 4 artiklan soveltamisalasta todetaan seuraavaa. Ensinnäkin aseellisen selkkauksenkin tapauksessa tulee olla kyse kansakunnan elämää uhkaavasta tilanteesta. Toiseksi komitea huomauttaa, että sopimusvaltion tulisi arvioida tiukasti toimenpiteiden oikeutusta ja välttämättömyyttä, jos 4 artiklan mukaista poikkeamismahdollisuutta käytetään muuten kuin aseellisen selkkauksen tapauksessa. Kolmanneksi komitea arvioi, että esimerkiksi luonnonkatastrofin tai suuronnettomuuden sattuessa oikeuksien rajoittamisen tulisi yleensä riittää. Komitea suhtautuu siis pidättyvästi oikeuksista poikkeamiseen tällaisissa tilanteissa.

Poikkeamisen mahdollistavissa artikloissa määrätään myös poikkeuksien välttämättömyydestä. Poikkeaminen on siis sallittua vain siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii. YK:n ihmisoikeuskomitean yleiskannanotossa välttämättömyyden todetaan liittyvän hätätilan keston, hätätilan maantieteelliseen ja asialliseen laajuuteen sekä poikkeamistoimenpiteisiin, joihin on turvauduttu. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on puolestaan tapauksessa Brannigan ja McBride (26.5.1993, Series A no. 258-B) todennut, että välttämättömyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa poikkeamisen kohteena olevien oikeuksien luonteeseen, hätätilaan johtaneisiin syihin sekä hätätilan keston.

Sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa että KP-sopimuksessa on lueteltu sellaisia oikeuksia, joista ei saa poiketa hätätilankaan aikana. Ehdottomina määräyksiä pidetään molemmissa sopimuksissa oikeutta elämään, kidutuksen kieltoa, orjuuden ja velkaorjuuden kieltoa sekä taannehtivan rikoslain kieltoa. Lisäksi KP-sopimuksessa on ehdottomana turvattu oikeus tulla tunnustetuksi henkilönä oikeudellisessa mielessä sekä ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus. Sopimuksessa on myös erityinen poikkeuslause koskeva syrjintäkielto. Euroopan ihmisoikeus-sopimuksen osalta on otettava huomioon se, että kuolemanrangaistuksen poistamista koskevasta kuudennesta lisäpöytäkirjasta on kiellettyä poiketa 15 artiklan nojalla.

Artikloissa luetellut ehdottomat oikeudet eroavat siis osittain toisistaan. Erojen merkitystä vähentää kuitenkin se, että molemmissa sopimuksissa todetaan valtion velvollisuus kunnioittaa muita kansainvälisiä velvoitteitaan.

Ihmisoikeuksien tulkinnallisen kehityksen kautta myös muihin kuin nimenomaisesti ehdottomiksi oikeuksiksi mainittuihin ihmisoikeuksiin voidaan katsoa kehittyneen ehdottomia ainesosia. Tämä koskee esimerkiksi syytetyin vähimmäisoikeuksien turvaamista rikosprosessissa.

Sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artikla että KP-sopimuksen 4 artikla sisältävät ilmoitusvelvollisuuden sopimusvaltiolle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut sitä, että pääsihteerille on tiedotettava poikkeuksista viivytyksettä ja että sopimusvaltion on jatkuvasti harkittava hätätilapoikkeuksien ylläpitämisen tarpeellisuutta.

KP-sopimuksen 4 artiklassa ehtona sopimuksen turvaamista oikeuksista poikkeamiselle on lisäksi hätätilan virallinen julistaminen. YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan hätätila tulee julistaa sopimusvaltion perustuslain ja muun hätätilan julistamista ja poikkeusolojen toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön mukaisesti.

Toisin kuin KP-sopimuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole nimenomaista vaatimusta hätätilan virallisesta julistamisesta. Ihmisoikeustoimikunta on kuitenkin katsonut, että ainakin jonkinlainen muodollinen hätätilan julistaminen on edellytys sopimusvelvoitteista poikkeamiselle 15 artiklan perusteella. Tätä kantaa tukee sekin, että 15 artiklaan sisältyy vaatimus myös KP-sopimuksen määräyksien kunnioittamisesta. Tapauksessa Brannigan ja McBride ihmisoikeustuomioistuin yhtäältä korosti, ettei sen tehtävä ole tulkita auktoritatiivisesti KP-sopimuksen määräyksiä. Toisaalta tuomioistuin kuitenkin totesi, että sisäministerin parlamentin alahuoneelle esittämä hätätilapoikkeuksia koskeva yksityiskohtainen tiedonanto vastasi hätätilan julistamista.

EU-oikeus

Valmiuslainsäädännön kannalta merkityksellisiä ovat erityisesti EY:n perustamissopimuksen tavaroiden, työntekijöiden ja pääoman vapaan liikkuvuuden rajoittamista koskevat 30, 39 ja 58 artikla, kauppapolitiikkaa koskevat 133 ja 134 artikla sekä yleisiä turvallisuuspoikkeuksia koskeva 297 artikla.

Perustamissopimuksen 30 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa tuontia, vientiä tai kauttakuljetusta koskevia kieltoja tai rajoituksia, jotka ovat perusteltuja julkisen moraalien, yleisen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi, taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi taikka teollisen ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi. Nämä kiellot tai rajoitukset eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään tai jäsenvaltioiden välisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

Perustamissopimuksen 39 artiklassa turvataan työntekijöiden vapaa liikkuvuus yhteisössä. Vapaata liikkuvuutta voidaan kuitenkin rajoittaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden taikka kansanterveyden vuoksi.

Pääoman vapaasta liikkuvuudesta poiketen jäsenvaltioilla on 58 artiklan mukaan oikeus toteuttaa toimenpiteitä, jotka ovat perusteltuja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta. Toimenpiteet ja menettelyt eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään taikka pääomien ja maksujen vapaan liikkuvuuden peiteltyä rajoittamista.

Tavaroiden, työntekijöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta voidaan siis rajoittaa yleiseen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta tarpeellisilla toimenpiteillä. Lisäksi perustamissopimuksen 30 ja 39 artiklan mukaan myös terveyden suojeleminen voi olla hyväksyttävä peruste. Sen sijaan EY-tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan puhtaasti taloudellisilla syillä ei voida perustella perustamissopimuksessa kiellettyjä rajoituksia (asiat C-367/98, C-265/95, C-398/95). Rajoitusten asettamista koskevat yhteisön oikeuden yleiset periaatteet, erityisesti suhteellisuusperiaate.

Campus Oil -tapauksessa (72/83) EY-tuomioistuin kuitenkin totesi, että öljytuotetoimitusten keskeytyminen ja siitä valtiolle mahdollisesti aiheutuvat vaarat voivat vakavasti vaikuttaa valtion yleiseen turvallisuuteen, jonka suojaaminen on mahdollistettu perustamissopimuksessa. Kun otetaan huomioon niiden seurausten laajuus, joita öljytuotteiden toimitusten keskeytymisestä voi valtion olemassaololle seurata, on kuitenkin todettava, että tavoite öljytuotetoimitusten vähimmäismäärän pysyvistä varmistamisesta ohittaa luonteeltaan puhtaasti taloudelliset seikat ja voi siis olla alalla yleisen turvallisuuden käsitteen alaan kuuluva tavoite.

Campus Oil -tapauksen merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon, että siinä oli kyse varautumisesta, ei toiminnasta poikkeusoloissa. Lisäksi on epäselvää, kuinka pitkälle meneviä johtopäätöksiä voidaan tehdä näin vanhan tapauksen perusteella. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tavaroiden ja pääoman vapaan liikkuvuuden rajoitukset olisivat mahdollisia sellaisen taloudellisen kriisin vuoksi, jolla on vaikutuksia yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen (esimerkiksi sisäiset levottomuuden jonkin hyödykkeen niukkuustilanteessa). Toisaalta on huomattava, että vapaan liikkuvuuden rajoituksia tulee poikkeuksina tulkita suppeasti.

Ulkomaankaupan sääntely on osa EY:n kauppapolitiikkaa. Asiaa koskevat perustamissopimuksen 133 ja 134 artikla. Perustamissopimuksen 133 artiklan mukaan jäsenvaltiot käyttävät kauppapoliittista toimivaltaa yhdessä. Yksittäiset jäsenvaltioiden kauppapoliittiset toimet ovat pääsääntöisesti kiellettyjä. Markkinahäiriöihin voidaan puuttua perustamissopimuksen 134 artiklan nojalla. Artikla koskee jäsenmaiden sisäisiä suojoitoimenpiteitä. Mahdollisuudet 134 artiklan mukaisiin toimenpiteisiin ovat kuitenkin nykyisin hyvin rajoitetut yhteismarkkinoiden toteutumisen ja rajavalvonnan poistumisen vuoksi. Muutenkin kynnys kansallisten toimenpiteiden käyttöön on varsin korkea.

Perustamissopimuksen 297 artiklassa jäsenvaltioiden sallitaan poiketa yhteisön oikeuden mukaisista velvoitteistaan. Artiklan perusteella on siis mahdollista poiketa kaikista sopimusmääräyksistä. Artiklassa ei määritellä jäsenvaltioille sallittujen toimenpiteiden laatua. Artikla on kirjoitettu neuvotteluelvoitteiden muotoon ja jäsenvaltion mahdollisuus ryhtyä jäsenyysvelvoitteista poikkeaviin toimenpiteisiin käy siitä ilmi vain epäsuorasti.

Perustamissopimuksen 297 artiklan soveltamisalaa on rajattu määrittelemällä ne tilanteet, joissa artiklaa voidaan soveltaa. Soveltamisala on suppeampi kuin neljästä vapaudesta poikkeamista koskevissa artikloissa. Ensinnäkin artikla voi tulla sovellettavaksi ulkoiseen turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa (sodassa tai sodan uhkaa merkitsevässä vakavassa kansainvälisessä jännitystilassa). Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa asiassa Komissio vastaan Helleenien tasavalta (C-120/94) todetaan, että kysymystä uhkan olemassaolosta on tarkasteltava kyseessä olevan jäsenvaltion kannalta. Julkisasiamiehen mukaan:

”Maantieteellisten ja historiallisten erojen takia kullakin jäsenvaltiolla on omat erityiset ulko- ja turvallisuuspoliittiset ongelmansa ja huolensa. Kun kyse on kolmannen valtion jäsenvaltiolle

aiheuttaman vaaran arvioinnista, kyseisellä jäsenvaltiolla on tähän paremmat mahdollisuudet kuin yhteisön toimielimillä tai muilla jäsenvaltioilla.”

Kirjallisuudessa on katsottu, että soveltamisedellytys täyttyy aina, kun jäsenvaltio on sodassa, vaikkei sen alueella käytäisikään sotatoimia. Lisäksi on arvioitu, että artiklan soveltumiseksi muuten kuin sodan aikana tulisi jäsenvaltion ulkoisen turvallisuuden olla vakavasti uhattuna.

Toinen soveltamistilanne liittyy jäsenvaltion sisäiseen turvallisuuteen. Tämä edellytys on artiklassa kuvattu ilmaisulla ”yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa vakavissa sisäisissä levottomuuksissa”. Kyseessä tulee olla vakavuudeltaan sellainen häiriö, että se vaarantaa valtion normaalin toiminnan. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksessa asiassa Komissio vastaan Helleenien tasavalta (C-120/94) luonnehditaan, että 297 artiklassa tarkoitetut sisäiset levottomuudet ovat sellaisia, että jäsenvaltio on lähellä sisäisen turvallisuuden täydellistä romahtamista. Kirjallisuudessa esimerkkinä 297 artiklassa tarkoitetuista tilanteista on mainittu sisällissota ja laajamittainen terroritoiminta.

Kolmas soveltamisedellytys liittyy kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseen. Kyse on sellaisista jäsenyysvelvoitteiden vastaisista toimenpiteistä, joihin jäsenvaltio ryhtyy täyttääkseen veloitteet, joihin se on sitoutunut rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Kirjallisuudessa on katsottu, että ainakin YK:n turvallisuusneuvoston tekemät sitovat päätökset ovat tällaisia kansainvälisiä velvoitteita.

Valmiuslain kannalta merkittävää on myös Suomen jäsenyys Euroopan talous- ja rahaliitossa (EMU). Jäsenyys on euron käyttöönoton lisäksi merkinnyt myös kansallisen raha- ja valuuttapolitiikan loppumista. Suomen Pankki toimii osana Euroopan keskuspankkijärjestelmää. Lähtökohtana on, että poikkeusoloissa syntyvien ongelmien ratkaisuun pyritään ensisijaisesti EU:n kautta. Päätösvaltaa esimerkiksi säännöstelyn tyyppisistä toimenpiteistä onkin laajasti EU:lla ja Euroopan keskuspankillla.

EU:n perustuslakisopimukseen sisältyy yhteisvastuulauseke (I-43). Yhteisvastuulauseke luo unionille ja sen jäsenvaltioille velvollisuuden antaa apua terrori-iskun, luonnonkatastrofin tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden kohteeksi joutuneelle jäsenvaltiolle. Yhteisvastuulausekkeessa edellytetään avun antamista, mutta kukin jäsenvaltio päättää itse avun sisällöstä ja laajuudesta. Eurooppa-neuvosto päätti maaliskuussa 2004 ottaa yhteisvastuulausekkeen terrorismia koskevat veloitteet käyttöön jo ennen perustuslakisopimuksen voimaantuloa.

Kokoavia näkökohtia vertailumaiden valmiuslainsäädännöstä

Eri maiden perustuslakien poikkeuksellisia oloja koskevissa säännöksissä on huomattavia eroja. Joissakin perustuslaeissa, kuten Norjan ja Tanskan perustuslaeissa, on vain vähän poikkeuksellisia oloja koskevia säännöksiä. Toisaalta esimerkiksi Ruotsin ja Saksan perustuslaeissa on varsin tarkasti säännelty päätöksentekomenettelyä silloin, kun parlamentti ei poikkeuksellisten olojen vuoksi voi kokoontua. Nämä erot johtuvat osittain perustuslakien erilaisista kirjoitustavoista ja myös perustuslakien säätämisaikojen kohdasta.

Toiseksi yleisenä piirteenä vertailuvaltioiden perustuslaeissa on nähtävissä lainsäädäntövallan siirtyminen poikkeuksellisissa oloissa ainakin jossakin määrin täytäntöönpanovallalle (hallitukselle tai presidentille). Saksan ja Sveitsin perustuslaeissa on lisäksi säännöksiä, jotka viittaavat liittovaltion toimivallan korostumiseen osavaltioihin nähden.

Kolmanneksi minkään vertailuvaltion perustuslaissa ei ole aivan samankaltaista säännöstä kuin Suomen perustuslain 23 §. Lain tasoista sääntelyä ei siten edellytetä yhtä voimakkaasti vertailumaiden perustuslaissa kuin Suomen perustuslaissa. Tämän vuoksi säännösten muotoilussa ei voitane ottaa suoraan esimerkkiä vertailumaista.

Neljänneksi myös varsinaisen valmiuslainsäädännön rakenne ja sääntelyn tarkkuus vaihtelevat vertailuvaltioiden välillä. Esimerkiksi Ruotsissa ja Sveitsissä sääntely on varsin kattavaa ja osin yksityiskohtaistakin. Monissa vertailumaissa valmiuslainsäädäntö on Suomeen verrattuna varsin hajautettua. Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa Suomen valmiuslain säännöksiä vastaavia säännöksiä on useissa eri laeissa.

Viidenneksi Ranskan hätätilalain antamat valtuudet ovat varsin merkittäviä (mm. ulkona liikkumiskieltojen määrääminen). Suomessa vastaavanlaisiin kriiseihin soveltuisi poliisilainsäädäntö.

Lopuksi yleisenä kehityspiirteenä vertailumaissa voidaan pitää uudenlaisten uhkien, kuten kansainvälisen terrorismin ja luonnonkatastrofien korostumista. Samalla perinteisten sotilaallisten uhkien on esimerkiksi Pohjoismaissa katsottu muuttuneen kaukaisemmiksi.

2.3 Nykytilan arviointi

Yleistä

Nykyinen valmiuslaki tuli voimaan vuonna 1991. Sen valmistelu ajoittui 1970–80-luvuille. Lisäksi osa säännöksistä perustuu väestön toimeentulon ja maan talouselämän turvaamisesta poikkeuksellisissa oloissa annettuun lakiin. Valmiuslain sääntely on siis osittain peräisin taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti varsin erilaiselta ajalta.

Lisäksi valmiuslaki on valmisteltu ja säädetty ennen perusoikeus- ja perustuslakiuudistuksia. Vaikka lakiin tehtiin vuonna 2000 muun muassa perustuslakiuudistuksesta johtuneita korjauksia, ei lakia kokonaisuudessaan saatettu perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Valmiuslain uudistamisen tarve liittyykin keskeisesti valmiuslain ja perustuslain väliseen suhteeseen.

Valmiuslain suhde perustuslakiin

Valmiuslain valtiosääntöoikeudelliset ongelmat voidaan koota seuraavaan kolmeen pääkohtaan. Ensinnäkin valmiuslain mukainen sääntely perustuu paljolti valtioneuvostolle delegoituun lainsäädäntövaltaan. Toiseksi valmiuslain soveltamisala on laajempi kuin tilapäiset poikkeukset perusoikeuksista mahdollistavan perustuslain 23 §:n mukainen poikkeusolomääritelmä. Kolmanneksi – muun muassa kahdesta edellä mainitusta syystä – valmiuslaki on voimassa poikkeuslakina.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti kiinnittänyt huomiota valmiuslain sääntelyn perustamiseen lainsäädäntövallan delegoinnille. Perustuslakivaliokunta on valmiuslain vuoden 2000 muutoksista antamassaan lausunnossa todennut, että valmiuslain kaltaisen, kriisitilanteiden varalta olevan lain olemassaoloa on pidettävä välttämättömänä. Siksi perustuslakivaliokunta katsoi olevan poikkeuksellisia perusteita poikkeuslakimenettelylle. Valiokunta kuitenkin piti tarpeellisena selvittää mahdollisuuksia valmiuslain uudistamiseen siten, että luovutaan sääntelyn rakentumisesta lainsäädäntövallan delegoinnin varaan (PeVL 1/2000 vp). Tämän käsityksen perustuslakivaliokunta toisti lausunnossaan valmiuslakiin vuonna 2003 tehdyistä muutoksista (PeVL 57/2002 vp).

Valmiuslain perustuslainmukaisuuteen liittyy myös kysymys valmiuslain soveltamisalan suhteesta perustuslain 23 §:ään. Perustuslakivaliokunta on todennut, että valmiuslain soveltamisalaa määrittävä poikkeusolojen kuvaus on laajempi kuin perustuslain 23 §:n valtuuttavassa säännöksessä (PeVL 1/2000 vp).

Valmiuslaki säädettiin perustuslain säätämisyjärjestyksessä muun muassa lainsäädäntövallan delegoinnin ja silloisen hallitusmuodon 16 §:n määritelmää laajemman poikkeusolomäärittelyn vuoksi. Lisäksi joitakin toimivaltuussäännöksiä pidettiin eduskunnan budjettivaltaa ja kunnallista itsehallintoa koskevien hallitusmuodon säännösten vastaisina.

Perustuslaista voidaan edelleen säätää rajattuja poikkeuksia perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslakiuudistuksen myötä tämä mahdollisuus on kuitenkin kaventunut. Uutta perustuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan lähtökohtana on, että poikkeuslakimenettelyn käyttöön suhtaudutaan pidättyvästi. Mahdolliset ristiriidat perustuslain ja lakiehdotuksen välillä tulisi ensisijaisesti poistaa muuttamalla lakiehdotusta, ei säätämällä laki poikkeuslakina (HE 1/1998 vp).

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään perustuslakiuudistuksesta todennut, että uusien, puhtaasti kansallisten perustuslaista poikkeavien lakien säätämistä tulee välttää ja että poikkeuslakimenettelyyn tulee turvautua vain erityisen poikkeuksellisissa tapauksissa ja pakottavista syistä. Lisäksi perustuslakivaliokunta on edellyttänyt, että hallitus arvioi ennen uutta perustuslakia säädettyjen poikkeuslakien tarpeellisuutta ja suhdetta perustuslain säännöksiin ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin sääntelyn saattamiseksi perustuslain vaatimuksia vastaavaksi (PeVM 10/1998 vp).

Perustuslain 23 §:n mukaan lailla säädettävät, välttämättömät, tilapäiset poikkeukset perusoikeuksiin ovat mahdollisia Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen ja vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana. Säännöksessä käytetty ilmaus ”aseellinen hyökkäys” viittaa tosiasialliseen hyökkäykseen, ei esimerkiksi muodolliseen sodanjulistukseen (HE 309/1993 vp).

Perustuslain 23 §:n säännöksessä aseellinen hyökkäys on vertailukohta muille poikkeusoloille. Tällä perusteella lähtökohta vaikuttaisi olevan se, etteivät muut kuin aseellista uhkaa sisältävät kriisit olisi 23 §:ssä tarkoitettuja poikkeusoloja.

Perusoikeusuudistusta koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että poikkeusolojen luonnehdinnalla perustuslain 23 §:ssä tarkoitetaan samaa kuin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa käytetyllä ”yleisen hätätilan” käsitteellä (Euroopan ihmisoikeussopimus 15 artikla ja KP-sopimus 4 artikla). Vaikka säännös jättää avoimeksi, millaiset kriisit voitaisiin lailla rinnastaa Suomeen kohdistuvaan laajamittaiseen aseelliseen hyökkäykseen, tulee harkinnassa tukeutua muun muassa ihmisoikeussopimusten määräyksiin yleisen hätätilan kriteereistä. Lisäksi perustuslain 23 §:n valtuutuksen mukaisten tilapäisten poikkeusten tulee olla Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia. Säännöksessä viitataan sekä poikkeamisen menettelyllisiin vaatimuksiin että sisällöllisiin rajoituksiin (HE 309/1993 vp).

Vaikka perustuslain 23 §:n viittauksen ihmisoikeusvelvoitteisiin voidaan nähdä kohdistuvan erityisesti KP-sopimuksen 4 artiklaan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklaan, ei viittaus koske ainoastaan näitä kahta sopimusta. Viittauksia hätätilaan tai aseellisen konfliktin oloihin on esimerkiksi uudistetussa Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa (F-artikla, SopS 80/2002) sekä lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (38 artikla, SopS 60/1991). Lisäksi humanitaarisen oikeuden normit, kuten Geneven yleissopimukset (SopS 7/1955 ja 8/1955) ja niiden lisäpöytäkirjat (SopS 81/1980, 82/1980 ja 5/1987) ovat merkityksellisiä.

Verrattuna perustuslain 23 §:n poikkeusolomääritelmään valmiuslain 2 §:n määritelmä on varsin laaja. Valmiuslain 2 §:n mukainen poikkeusolomääritelmä kattaa sodan ja sodanuhkan ohella myös kansainvälisen vaihdannan vakavat häiriöt ja suuronnettomuuden. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt tähän seikkaan huomiota lausunnossaan uuden perustuslain johdosta valmiuslakiin tehdyistä muutoksista. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että valmiuslain poikkeusolomääritelmä on valmiuslain 2 §:n 4 ja 5 kohdan osalta laajempi kuin perustuslain 23 §:ssä (PeVL 1/2000 vp).

Myös määritelmän 3 kohtaa voidaan pitää ongelmallisen laajana. Lisäksi 1 kohdassa mainittu sodan jälkitila ei ilman tarkentavia määreitä kuulune perustuslain 23 §:ssä tarkoitettuihin poikkeusoloihin. Samoin 2 kohdan mukainen Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ilman sodanuhkaa vaikuttaisi jäävän 23 §:n rajauksen ulkopuolelle.

Suhde EU-oikeuteen

Monet valmiuslain toimivaltuuksista ovat sellaisia, että niiden soveltamisella voisi olla huomattavia vaikutuksia esimerkiksi sisämarkkinoiden toimintaan. Valmiuslain uudistamisen yhteydessä 1990-luvulla selvitettiin Suomen EU-jäsenyyden vaikutusta poikkeusoloja koskevaan sääntelyyn (Valmiuslainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö, huhtikuu 1997, liite 1). Tuolloin arvioitiin, ettei Suomen jäsenyys Euroopan unionissa sinänsä aiheuttanut tarvetta valmiuslain tai puolustustilalain asialliseen muuttamiseen.

Perustamissopimuksen 297 artiklan mukaisten yleisten turvallisuuspoikkeuksien soveltamis-edellytyksistä valmiuslain kannalta merkityksellinen on lähinnä ulkoiseen turvallisuuteen liittyvä soveltamisedellytys. Valmiuslain uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä (200/2002 vp, s. 19) arvioitiin, että valmiuslain 2 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetut sota, sodanuhka, alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja aseellinen hyökkäys vastaisivat 297 artiklassa mainittuja sotaa ja sodanuhkaa merkitsevää kansainvälistä jännitystilaa.

Valmiuslain 2 §:n 4 ja 5 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot sen sijaan jäävät perustamissopimuksen 297 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle. Tällaisissa poikkeusoloissa yhteisön oikeudesta poikkeaville toimenpiteille olisi siis oltava jokin muu oikeuttamisperuste. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa neljän vapauden rajoittamista yleisen järjestyksen tai turvallisuuden perusteella.

Vuonna 2003 toteutetussa valmiuslain muutoksessa rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan säännöstelyä koskevat toimivaltuudet otettiin valmiuslakiin. Uudistuksen yhteydessä esiin nousi kysymys kansallisten viranomaisten toimivallasta talous- ja rahaliiton oloissa. Euroopan keskuspankin (EKP) kannan mukaan Suomen viranomaiset eivät voisi ryhtyä käyttämään eräitä valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia, jos EKP on toimintakykyinen.

Koska valmiuslain poikkeusoloja koskevia toimivaltuuksia ei ole sovellettu, ei toimivaltuuksien suhdetta EU-oikeuteenkaan ole käytännössä arvioitu. Valmiuslainsäädännön ja EU-oikeuden monien yhtymäkohtien vuoksi toimenpiteiden oikeutusta kulloisissakin poikkeusoloissa tulee harkita myös EU-oikeuden kannalta.

Sääntelyn ajanmukaisuus

Valmiuslain uudistaminen on tarpeen myös sääntelyn ajanmukaisuuden ja toimivuuden kannalta. Yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset ovat aiheuttaneet sen, että kansallisten toimenpiteiden riittävyttä tai niiden mahdollisuutta poikkeusoloissa on arvioitava varsin eri tavalla kuin nykyisen valmiuslain valmisteluajankohtana. Kansainvälinen keskinäinen riippuvuus, Euroopan unionissa

tapahtuva kehitys sekä toimintojen ulkoistaminen, liikkuvuus ja toimintojen siirtyminen osittain tai kokonaan ulkomaiseen määräysvaltaan, kuten kauppalaivaston ulosliputtaminen ja merkittävien rahoitusmarkkinoilla toimivien palveluntarjoajien kotipaikan siirtyminen pois Suomesta, asettavat uudenlaisia ulkoisia rajoja sille, miten toimivaltuuksien käyttämisellä voidaan olettaa saavutettavan tavoiteltuja vaikutuksia.

Valmiuslain poikkeusolomääritelmä perustuu puolustusneuvoston 1970-luvulla esittämään kriisi-tyyppiluokitukseen. Sen mukaan tärkeimmät kriisityypit olivat suuronnettomuus, taloudellinen kriisi, kansainvälisen tilanteen kiristyminen, vieraiden valtioiden välinen sodanuhka, vieraiden valtioiden välinen sota ja aseellinen hyökkäys Suomeen.

Nykyisiä uhkamalleja on kuvattu yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa (Valtioneuvoston periaatepäätös 27.11.2003) sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvoston selonteko VNS 6/2004). Periaatepäätöksen mukaan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen uhkamalleja ovat tietojärjestelmiin kohdistuvat uhkat, laiton maahantulo ja turvallisuutta vaarantavat väestöliikkeet, väestön ravitsemukseen ja terveyteen kohdistuvat uhkat, ympäristöuhkat, taloudelliset uhkat, järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi, suuronnettomuus, kansainvälinen jännitystilanne, Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja sodan uhka, aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälkitilanne. Valtioneuvoston selonteossa keskeisinä turvallisuuteen vaikuttavina uhkina taas pidetään terrorismia, joukkotuhohaseiden leviämisen ja käytön uhkaa, alueellisia konflikteja ja sotilaallista voimankäyttöä, järjestäytyneitä rikollisuutta, huumeita ja ihmiskauppaa, taloudellisia ja teknologisia riskejä, ympäristöongelmia, väestönkasvua, väestöliikkeitä ja epidemioita.

Nykyinen valmiuslaki ei kata kaikkia yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian tai turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaisia uhkia. Osa uhkista onkin sellaisia, että niiden torjuntaan on perusteltua varautua lähinnä normaaliolojen lainsäädännössä. Seuraavassa tarkastellaan erilaisia uhkia koskevaa lainsäädäntöä.

Suuronnettomuustilanteessa keskeiset pelastustoimeja koskevat säännökset sisältyvät pelastuslakiin (468/2003). Pelastuslain mukaisten toimivaltuuksien arvioidaan riittävän lähes kaikissa tilanteissa niin, ettei poikkeusvaltuuksia yleensä tarvita. Lisäksi suuronnettomuustilanteiden äkillisyyden vuoksi on perusteltua, että tarvittavat toimivaltuudet ovat normaaliolojen lainsäädännössä ja siten välittömästi käytettävissä.

Pelastuslain mukaiset toimivaltuudet voisivat kuitenkin osoittautua riittämättömiksi joissakin erityisen vakavissa suuronnettomuuksissa. Tällöin kriisin pitkittyessä saatettaisiin tarvita esimerkiksi valmiuslain 33 §:n mukaisia oleskelu- ja liikkumisrajoituksia terveydelle vaarallisella alueella. Lisäksi laajamittaisessa suuronnettomuudessa terveydenhuollon ja esimerkiksi evakuointi-kuljetusten järjestämiseen voitaisiin tarvita erityisiä toimivaltuuksia.

Keskeiset tartuntatautien ehkäisyyn liittyvät säännökset sisältyvät tartuntatautilakiin (583/1986), jota on uudistettu viimeksi vuonna 2003. Lisäksi joissakin tapauksissa sovellettavaksi voisi tulla terveydensuojelulaki (763/1994). Myös poliisilain (493/1995) säännöksillä saattaa olla merkitystä joissakin tilanteissa (18 §:n 2 momentti).

Tartuntatautilanteessa sovelletaan ensisijaisesti tartuntatautilakia. Mikäli taudinaiheuttajaa ei tiedetä, sovellettavaksi tulee ensisijaisesti terveydensuojelulaki. Sen pohjalta voidaan toimia, kun kyseessä on tarkemmin määrittelemätön terveysuhka.

Tartuntatautilain mukaiset toimivaltuudet ovat pääasiallisesti riittävät. Kuitenkin tilanteessa, jossa hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti (pandemia) on levinnyt Suomeen tai uhkaa levitä Suomeen, saatettaisiin tarvita sairaanhoito- ja eristystiloja, joita ei tartuntatautilain nojalla ole mahdollista saada.

Laajamittaisen maahantulon voisivat aiheuttaa esimerkiksi suuronnettomuus, luonnonkatastrofi tai aseellinen konflikti Suomen lähialueilla. Tällä hetkellä laajamittaista maahantuloa koskevia säännöksiä on ulkomaalaislaissa (301/2004) ja maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetussa laissa (493/1999, kotouttamislaki). Lisäksi merkitystä on rajavartiolaiton (578/2005) säännöksillä.

Ulkomaalaislaissa on säännös (133 §) maahantulijoiden rekisteröinnistä laajamittaisessa maahantulossa. Sen mukaan jos maahantulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ole mahdollista, valtioneuvosto voi yleisistunnossa päättää, että maahantulijat, joiden maahantulon edellytykset ovat epäselvät tai joiden henkilöllisyys on epäselvä, voidaan rekisteröintiä varten toimittaa kotouttamislain 19 b §:ssä tarkoitettuun järjestelykeskukseen. Maahantulijoiden rekisteröinti on suoritettava viipymättä.

Järjestelykeskuksissa tapahtuvaa rekisteröintiä seuraavista toimista ei ole erityissäännöksiä ulkomaalaislaissa, vaan silloin toimittaisiin normaalien säännösten mukaan. Ulkomaalaislain tilapäistä suojelua koskevat säännökset (109-111 §) voisivat tulla sovellettavaksi.

Kotouttamislakiin lisättiin vuonna 2002 joukkopakoon varautumista koskevia säännöksiä (118/2002, HE 25/2001 vp). Kotouttamislain 19 b §:n nojalla voidaan käyttää järjestelykeskuksia ensivaiheen kiireellistä vastaanottoa varten, jos turvapaikanhakijoiden vastaanoton normaalit järjestelyt eivät ole riittävät. Järjestelykeskuksen perustamisesta säädetään kotouttamislain 6 a §:ssä. Keskuksissa maahantulijat rekisteröitäisiin ja heidän lyhytaikaisesta majoittamisestaan, toimeentulostaan ja terveydenhuollostaan huolehdittaisiin.

Eläinten tai kasvien terveyteen tai elintarvikehygieniaan liittyviä poikkeuksellisia tilanteita säännelään eläintautilaissa (55/1980), helposti leviävien eläintautien vastustamisesta annetussa laissa (488/1960) ja kasvinterveyden suojelemisesta annetussa laissa (702/2003). Lainsäädäntö on varsin kattavaa eikä poikkeuksellisia tilanteita koskevien säännösten sisällyttämistä valmiuslakiin pidetä perusteltuna.

Terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevat säännökset sisältyvät normaaliolojen lainsäädäntöön. Poliisin kannalta terrorismin ennalta torjuntaa koskevat toimivaltuudet sisältyvät pääasiallisesti poliisilakiin. Lisäksi sovellettavaksi voivat joissakin tilanteissa tulla esitutkintalaki (449/1987) ja rikoslain 34 a luku.

Jos terroriteko tapahtuisi, riippuisi tarvittavien toimivaltuuksien luonne terroriteon muodosta. Esimerkiksi jos terroriteolla aiheutettaisiin suuronnettomuus, tulisivat kyseeseen lähinnä pelastustoimen toimivaltuudet. Valmiuslain säätämisvaiheessa todettiin, että terroritoimintaa saattaisi jossakin äärimmäisessä tapauksessa olla mahdollista pitää Suomeen kohdistettuna aseellisena hyökkäyksenä, jolloin valmiuslakia voitaisiin soveltaa. Lisäksi terroritoiminta voisi johtaa sellaiseen suuronnettomuuteen, joka täyttäisi poikkeusolojen tunnusmerkit (HE 248/1989 vp).

Joukkotuhoaseisiin ja tavanomaisiin aseisiin liittyvien kaksikäyttötuotteiden vientiä valvotaan normaalioloissa sekä kaksikäyttötuotteiden ja -teknologian vientiä koskevan yhteisön valvontajärjestelmän perustamisesta annetun neuvoston asetuksen (EY 1334/2000) että kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (562/1996) nojalla.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Valmiuslainsäädännön uudistamisella on kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin tavoitteena on saattaa laki kaikilta osiltaan vuoden 2000 perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Tämä tavoite koskee ennen muuta lainsäädäntövallan delegointia, perustuslain 23 §:n ja valmiuslain poikkeusolomääritelmää sekä valmiuslain säätämisyjärjestystä.

Toisena tavoitteena valmiuslain uudistamisessa on ajanmukaistaa viranomaisten toimivaltuuksia. Päämääränä on se, että kulloisessakin poikkeustilanteessa voidaan tehdä tilanteen hallitsemiseksi tarvittavat päätökset ja toteuttaa näiden päätösten edellyttämät toimenpiteet.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Valmiuslaki voisi rakentua kolmen sääntelyvaihtoehdon varaan, kuten valmiuslakitoimikunta on välimietinnössään (KM 2004:1) todennut. Näistä ensimmäinen perustuisi *valmiuslain vähimmäistarkistukseen*. Valmiuslain mukainen poikkeusolojen määritelmä olisi siis edelleen laajempi kuin tilapäiset poikkeukset perusoikeuksista mahdollistavassa perustuslain 23 §:ssä. Toisessa vaihtoehdossa valmiuslain poikkeusolomääritelmä perustuisi perustuslain 23 §:ään. Kolmannen vaihtoehdon mukaan valmiuslain ja puolustustilalain soveltamisalat tehtäisiin sillä tavoin yhteneväisiksi, että niiden mukainen sääntely olisi mahdollista sijoittaa samaan säädökseen.

Valmiuslain vähimmäistarkistuksen tavoitteena olisi sääntelyn ajanmukaistaminen ja toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen sekä lain säätäminen tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Laissa perusoikeuksiin puuttuminen olisi osittain tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä mahdollista perusoikeuksien rajoittamista, osittain tilapäistä poikkeamista perusoikeuksista perustuslain 23 §:n mukaan.

Perustuslain 23 §:ään perustuvassa mallissa erityislainsäädännössä säänneltäisiin toimivaltuuksia sellaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa ei ole kyse perustuslain 23 §:ssä tarkoitettusta Suomeen kohdistuvasta aseellisesta hyökkäyksestä tai vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavista, kansakuntaa uhkaavista poikkeusoloista. Erityislainsäädännössä tulisi tällöin olla säännökset ainakin taloudellisissa kriiseissä ja suuronnettomuuksissa tarvittavista toimivaltuuksista.

Uuden valmiuslain perustuminen perustuslain 23 §:ään olisi valtiosääntöoikeudellisesti johdonmukainen ratkaisu. Toisaalta mallin mukaan tulisi säätää varsin paljon erityislainsäädäntöä, johon säännökset muissa kuin 23 §:n mukaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa tarvittavista toimivaltuuksista sijoitettaisiin.

Valmiuslain ja puolustustilalain yhdistävä säädös voisi tulla sovellettavaksi vain perustuslain 23 §:n mukaisissa poikkeusoloissa. Puolustustilalain mahdolliset soveltamistilanteet ovat Suomeen kohdistuva sota sekä siihen rinnastettavat vakavasti yleiseen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavat sisäiset väkivaltaiset levottomuudet, joilla pyritään kumoamaan tai muuttamaan perustuslain

mukainen valtiojärjestys (puolustustilalain 1 §). Häiriötilanteita koskevat säännökset sisältyisivät erityislainsäädäntöön.

Valmiuslain ja puolustustilalain sääntelyn yhdistävää mallia puoltaisi soveltamisedellytysten rinnasteisuus. Lisäksi lainsäädännön johdonmukaisuuden ja tyhjentävyyden kannalta voisi olla perusteltua, että kaikki perustuslain 23 §:n sääntelyyn pohjautuvat tilapäiset perusoikeuspoikkeukset olisivat samassa säädöksessä. Toisaalta kahden erillisen lain luomaa porrasteisuutta toimivaltuuksissa ja niiden käyttöönotossa voidaan pitää hyvänä esimerkiksi toimivaltuuksien oikeasuhtaisuuden kannalta.

Lisäksi valmiuslailla ja puolustustilalailla on ainakin osittain erilaiset painopisteet. Valmiuslakia sovellettaessa painopiste on talouselämän ja viranomaisten toiminnan turvaamisessa sekä hallinnon järjestämisessä. Puolustustilalakia sovellettaessa painopiste siirtyy yleisiin turvallisuustoimiin (puolustustilalain 2 luku) sekä taloudellista ja erityisesti sotilaallista valmiutta tukeviin toimiin (3 luku). Jos siis valmiuslain ja puolustustilalain sääntely yhdistettäisiin, koottaisiin samaan säädökseen varsin erilaisia toimivaltuuksia.

Edellä esitettyjen kolmen sääntelymallin ohella neljäntenä sääntelyvaihtoehtona voitaisiin pitää *perustuslain muuttamista*. Erityisesti tämä koskisi perustuslain 23 §:ää. Esimerkiksi 23 §:n mukaisen poikkeusolojen määritelmän laajentaminen olisi kuitenkin ongelmallista kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta. Lisäksi on otettava huomioon, etteivät nykyisen valmiuslain perustuslailliset ongelmat liity pelkästään perusoikeuskysymyksiin, vaan asiaa on tarkasteltava myös ainakin eduskunnan budjettivallan, kunnallisen itsehallinnon ja valtionhallinnon toimielimiä koskevan perustuslain sääntelyn kannalta.

Vaihtoehto, jonka mukaan *valmiuslain sääntely jätettäisiin ennalleen*, ei liene mahdollinen. Syynä tähän on se, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti pitänyt tarpeellisena selvittää valmiuslain uudistamista niin, että lainsäädäntövallan delegoinnista luovutaan (PeVL 1/2000 vp ja PeVL 57/2002 vp).

Mahdollisena toimintatapana voidaan pitää myös sitä, että *poikkeusoloissa tarvittavista erityisistä toimivaltuuksista säädettäisiin vasta kriisitilanteessa*. Tällöin pystyttäisiin tarkemmin arvioimaan sitä, minkälaisiin erityistoimenpiteisiin olisi ryhdyttävä. Tähän vaihtoehtoon liittyy kuitenkin varsin monia ongelmia. Ensinnäkin lainsäädännön valmistelu vaatii aikaa, jota kriisitilanteessa ei välttämättä ole. Toiseksi kriisitilanteessa tulisi pystyä keskittämään voimavaroja sellaisiin tehtäviin, joita ei ole voitu suorittaa etukäteen. Luultavasti olemassa olevia säännöksiä olisi kuitenkin muutettava ja täydennettävä kriisitilanteessa. Kolmanneksi sääntelyn oikeasuhtaisuuden ja hyväksyttävyyden vuoksi on perusteltua, että poikkeusoloja koskeva lainsäädäntö valmistellaan normaalioloissa. Neljänneksi poikkeusolojen toiminnan harjoittelemisen vuoksi on tarpeen, että myös normaalioloissa on olemassa poikkeusoloja koskeva lakiperusta. Näiden syiden vuoksi valmiuslain säätämistä normaalioloissa pidetään välttämättömänä.

Mietinnössään valmiuslakitoimikunta ei ole päätenyt minkään mainitun vaihtoehdon kannalle. Sen valitsema uudistamistapa on ehkä lähimpänä edellä tarkoitettua valmiuslain vähimmäis-tarkistusmallia. Erona siihen kuitenkin on se, että poikkeusolomääritelmää ja toimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä koskevaa sääntelyäkin uudistettaisiin. Poikkeusolomääritelmää ei kuitenkaan supistettaisi perustuslain 23 §:n määritelmän mukaiseksi, vaan valmiuslakiin olisi vastaisuudessakin keskitetty erilaisissa poikkeusoloissa tarvittavia erityistoimivaltuuksia. Tällä ratkaisulla pyritään ilmaisemaan valmiuslain mukaisten toimenpiteiden poikkeuksellisuutta sekä edistämään viranomaistoiminnan avoimuutta.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Poikkeusolomääritelmä

Valmiuslain mukaan poikkeusoloja olisivat Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys, tällaisen hyökkäyksen välitön jälkitila, Suomeen kohdistuva huomattava aseellinen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista, väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuus olennaisesti vaarantuu, erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuronnettomuuden välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Poikkeusolomääritelmä on asiallisesti jossakin määrin nykyisen valmiuslain määritelmän kaltainen. Valmiuslain poikkeusolojen määritelmä olisi rajattu – kuten nykyisessäkin laissa – vakaviin kriiseihin, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Lisäksi valmiuslaki toimivaltuuksineen suuntautuisi sellaisiin kriiseihin, joissa tarvitaan hetkellistä pidempikestoisia erityistoimivaltuuksia.

Merkittävin uutuus olisi vaikutuksiltaan erittäin vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen vaarallisen tartuntataudin lisääminen poikkeusolomääritelmään. Nykyisen 2 §:n 3 kohdan mukaisesta poikkeusolomääritelmästä on toisaalta luovuttu. Osittain 3 kohdan mukaiset poikkeusolot sisältyisivät 3 §:n 2 kohdan mukaiseen aseellisen uhkan käsitteeseen.

Ehdotetun valmiuslain mukaisista poikkeusoloista lähinnä aseellista hyökkäystä ja tällaisen hyökkäyksen vakavaa uhkaa voitaneen pitää perustuslain 23 §:n mukaisina poikkeusoloina. Taloudellisuonteisen kriisin ja suuronnettomuuden ja pandemian määrittely eivät sen sijaan kuuluisi perustuslain 23 §:n määritelmään.

Eduskunta on ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä edellyttänyt poikkeuksellisia oloja koskevien poikkeamissäännösten valmistelemista (EV 37/2004 vp). Laajamittaista maahantuloa koskevia toimivaltuuksia ei kuitenkaan ehdoteta sisällytettäväksi valmiuslakiin. Perustellumpana pidetään sitä, että ulkomaalaislaissa ja kotouttamislaissa olevia säännöksiä muutetaan tarvittaessa. Jos laajamittainen maahantulo kuitenkin liittyisi valmiuslain mukaiseen poikkeusoloon, kuten aseelliseen hyökkäyksen uhkaan tai lähialueella tapahtuneeseen suuronnettomuuteen, voitaisiin valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia soveltaa.

Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet

Valmiuslakiin ei ehdoteta otettavaksi voimassa olevan lain kaltaista erillistä lukua periaatteista. Laissa säädettäisiin kuitenkin välttämättömyys- ja suhteellisuusperiaatteesta sekä kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta. Laissa ei enää lueteltaisi erikseen ehdottomana suojattavia oikeuksia eikä eräiden oikeuksien rajoittamisen erityisiä edellytyksiä. Syynä muuttuneeseen kirjoitustapaan on ennen muuta se, että perustuslaki sisältää kattavat säännökset perusoikeuksien suojasta. Lakiin ei myöskään otettaisi erillistä syrjintäkieltoa, sillä syrjinnän kieltäminen sisältyy perustuslain 6 §:n 2 momenttiin.

Ehdottomina pidettävien perusoikeuksien luettelemista valmiuslaissa ei ole pidetty perusteltuna, sillä sekä perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin että niihin edellytyksiin, joiden perusteella voidaan väliaikaisesti poiketa perusoikeuksista, sisältyy vaatimus Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kunnioittamisesta. Ihmisoikeussopimukseen sisältyvät määräykset

ehdottomista oikeuksista tulevat otetuiksi huomioon tätä kautta. Lisäksi valmiuslaissa säädettäisiin erikseen kansainvälisten velvoitteiden noudattamisesta.

Valmiuslain käyttöönotosta päättäminen

Valmiuslain soveltamisen aloittamista koskevaa päätöksentekomenettelyä ehdotetaan muutettavaksi niin, että valmiuslain mukaiset toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella eikä tasavallan presidentin asetuksella, kuten nykyisessä laissa. Ennen tämän niin sanotun käyttöönottoasetuksen antamista on valtioneuvoston, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, todettava maassa vallitsevan poikkeusolot.

Muutosta valmisteltaessa on ollut esillä kaksi vaihtoehtoa. Ensinnäkin valmiuslain käyttöönotosta voitaisiin säätää tasavallan presidentin asetuksella nykyisen valmiuslain tapaan. Perusteluna tälle olisi se, että monilla poikkeusolot aiheuttavilla tekijöillä olisi vahva kansainvälinen ulottuvuus. Perustuslain 93 §:n 1 momentin mukaan Suomen ulkopoliittikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Jos valmiuslain käyttöönotosta säädettäisiin tasavallan presidentin asetuksella, olisi tasavallan presidentti muodollisestikin päätöksentekijä. Valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönottoa tasavallan presidentin asetuksella voitaisiin perustella myös valmiuslain yhteydellä puolustustilalakiin. Puolustustilalain mukaiset toimivaltuudet otetaan käyttöön tasavallan presidentin asetuksella.

Toisena vaihtoehtona on ollut esillä se, että valmiuslain mukaiset toimivaltuudet voitaisiin ottaa käyttöön valtioneuvoston asetuksella. Tämän vaihtoehdon taustalla on perustuslakiuudistuksessa muuttunut tasavallan presidentin asema. Pääsääntöisesti asetuksen antaja on uuden perustuslain mukaan valtioneuvosto. Asetuksenantovallan antamista tasavallan presidentille pidetään perusteltuna ainoastaan sellaisissa tapauksissa, jotka ovat yhteydessä presidentin yleisiin toimivaltuuksiin tai hänen asemaansa valtionpäämiehenä (HE 1/1998 vp).

Uusi valmiuslaki soveltuisi muihinkin kuin vain sotilaallisiin kriiseihin. Erityisesti taloudellisissa kriiseissä ja suuronnettomuuksissa valtioneuvosto olisi luonteva päätöksentekijä. Valmiuslain toimivaltuudet kuuluvat asialliselta sisällöltään enemmän valtioneuvoston kuin tasavallan presidentin päätettäviin.

Tilanteessa, jossa poikkeusoloilla voisi olla ulkopoliittisia vaikutuksia, myös valtioneuvoston asetukseen perustuvassa käyttöönottomenettelyssä päätöksenteko tapahtuisi joka tapauksessa perustuslain 93 §:n mukaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, vaikkei presidentti osallistuisikaan asetuksenantovallan käyttöön.

Asetuksenantovaltaa ei ole tarkoituksenmukaista jakaa erilaisten kriisien mukaisesti tasavallan presidentin ja valtioneuvoston välille, koska se vähentäisi päätöksentekojärjestelmän selkeyttä ja saattaisi johtaa oikeudellisiin tulkintaongelmiin. Sen vuoksi on päädytty siihen, että käyttöönottoasetukset antaisi aina valtioneuvosto. Koska valmiuslain käyttöönottoa vaativien kriisien syinä tai taustalla on yleensä ulkopoliittisia tai muita kansainvälisiä ulottuvuuksia, on pidetty tärkeänä tasavallan presidentin ja valtioneuvoston yhteistoimintaa poikkeusolojen arvioinnissa ennen käyttöönottoasetuksen antamista.

Eduskunnan asema valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisessa ehdotetaan säilytettävän nykyisen kaltaisena. Sen sijaan valmiuslain toimivaltuussäännösten soveltamista täydentävien valtioneuvoston asetusten jälkitarkastuksesta eduskunnassa ehdotetaan luovuttavan. Syynä jälkitarkastusoikeudesta luopumiseen olisi se, etteivät valmiuslain nojalla annettavat

asetukset enää sisältäisi lailla säädettäväksi kuuluvia asioita vaan asetukset olisivat perustuslain 80 §:n mukaisia.

Keskeiset muutokset toimivaltuuksissa

Yleinen piirre toimivaltuussäätelyssä on se, että säännösten kirjoitustapaa on täsmennetty. Tämä on joiltakin osiltaan johtanut myös toimivaltuussäännösten supistamiseen. Lisäksi toimivaltaiset viranomaiset on pyritty ilmaisemaan säännöksissä nykyistä tarkemmin.

Valmiuslakiin ehdotetaan sisällytettäväksi pääosin nykyisen valmiuslain toimivaltuussäännöksiä asialliselta sisällöltään vastaavat säännökset. Joistakin valmiuslain säännöksistä ehdotetaan kuitenkin luovuttavaksi. Näitä olisivat ensinnäkin hallinnon järjestämistä koskevat säännökset valmiuslain 26 ja 27 §:ssä, jotka eivät yleisyytensä vuoksi ole sopusoinnussa perustuslain valtionhallintoa koskevan sääntelyn kanssa. Toiseksi osasta kunnallishallintoa koskevista, osittain varsin yksityiskohtaisista säännöksistä ehdotetaan luovuttavan. Syynä tähän on ennen muuta kunnallinen itsehallinto ja kunnan mahdollisuus itse järjestää hallintonsa. Lisäksi kunnallisvaalien siirtämistä koskevasta säännöksestä luovuttaisiin, sillä vaalien toimeenpanoa poikkeusoloissakin pidetään tärkeänä.

Kolmanneksi valmiuslakiin ei ehdoteta otettavaksi nykyisen valmiuslain 32 ja 34 §:n kaltaisia hyvin yleisiä säännöksiä omaisuuden luovuttamisesta tai takavarikoinnista. Mahdollisesti tarvittavista luovutuksista ja niiden edellytyksistä säädettäisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin. Neljänneksi nykyisen valmiuslain 35 §:n säätelyä ei maksuviivästysten seuraamuksista vapautumista lukuun ottamatta ehdoteta otettavaksi valmiuslakiin. Perusteena tälle on se, että monesta 35 §:ssä tarkoitettua helpotuksesta säädetään jo normaaliaikojen lainsäädännössä, kuten vekselilaissa (242/1932) ja shekkilaissa (244/1932). Menettyjen määräaikojen palauttamisesta säädetään puolestaan oikeudenkäymiskaassa ja hallintolainkäyttölaissa (586/1996). Lisäksi tuomioistuimella on mahdollisuus prosessin kestäessä pidentää määräaikoja hakemuksesta, joka on tehty alkuperäisen määräajan kuluessa.

Viidenneksi poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnasta ja poikkeusolojen vakuutus-takuusta ehdotetaan säädettävän erikseen.

Toimivaltuussäännökset on järjestetty pääasiallisesti niin, että yksi luku koskee yhden hallinnonalan toimivaltuussäätelyä. Poikkeuksen tästä tekevät kuitenkin esimerkiksi 5, 8 ja 15 luku.

Merkittävin muutos rahoitusmarkkinoita ja vakuutusala koskevassa säätelyssä olisi säännös Euroopan keskuspankin lausunnosta. Pykälässä otettaisiin huomioon rahoitusmarkkinoita koskevien säännösten soveltamisalan rajoitukset ja säädettäisiin lausunnon pyytämistä Euroopan keskuspankilta tilanteessa, jossa tiettyjä rahoitusmarkkinoita koskevia toimivaltuuksia otettaisiin käyttöön.

Uutena hyödyketuotantoa ja -jakelua koskevana säätelynä ehdotetaan säännöstä vedenhankinnan turvaamisesta. Säännöksellä pyrittäisiin turvaamaan yhdyskuntien vesihuolto poikkeusoloissa.

Hallinnon järjestämistä koskevaa säätelyä ehdotetaan muutettavaksi nykyisestä huomattavasti. Ensinnäkin viraston ja virkamiehen siirtämistä koskevaa säätelyä laajennettaisiin koskemaan myös tuomioistuimia ja tuomareita. Toiseksi hallintoviranomaisten viestinnästä poikkeusoloissa ehdotetaan lakiin otettavaksi oma säännöksensä. Myös toimivallan ratkaisemista ja tärkeys-määrittelyjen yhteensovittamista koskevat säännökset olisivat uusia.

Koska valmiuslaissa luovuttaisiin valtioneuvoston yleisestä toimivallasta rajoittaa kunnan lakisääteisiä tehtävien hoitamista tai määrätä tällaisen tehtävän hoitamisen lopettamisesta, ehdotetaan valmiuslakiin otettavan yksityiskohtaisemmat säännökset niistä tehtävistä, joista voidaan luopua. Kunnan olisi valmiuslain mukaan mahdollista luopua tiettyjen palveluiden järjestämisestä sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä poiketa joistakin velvollisuuksistaan opetustoimessa.

Lisätalousarvion välitöntä soveltamista koskevaa sääntelyä muutettaisiin niin, että välitön soveltaminen vaatisi eduskunnan suostumuksen. Muutoksella pyrittäisiin saattamaan sääntely sopusointuun eduskunnan budjettivaltaa koskevan perustuslain sääntelyn kanssa.

Toimivaltuuksien käytöstä mahdollisesti seuraavien vahinkojen korvaamista koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi. Nykyisen lain mukaisesta pääsäännöstä täyden korvauksen maksamisesta luovuttaisiin. Pääsäännöksi tulisi kohtuullisen korvauksen maksaminen. Täysi korvaus maksettaisiin kuitenkin tapauksissa, jossa perustuslain omaisuudensuojasäännös sitä vaatisi.

Esitykseen sisältyvät valmiuslain ja poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukuntaa koskevan lain lisäksi ehdotukset puolustuslainsäädännön ja kolmen rahoitus- ja vakuutusmarkkinoita koskevan lain muuttamisesta.

4 Esityksen vaikutukset

Valmiuslain toimivaltuussäännöksiä sovellettaisiin vain poikkeusoloissa. Sen vuoksi lailla ei juurikaan olisi vaikutuksia normaalioloissa. Lisäksi etukäteen on vaikea arvioida, minkälaisissa poikkeusoloissa valmiuslakia voitaisiin joutua soveltamaan. Valmiuslain soveltamisella pyrittäisiin muun muassa suojaamaan väestön turvallisuutta, terveyttä ja toimeentuloa sekä ylläpitämään oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Tarkoituksena olisi siis vähentää poikkeusolojen väestölle ja yhteiskunnalle aiheuttamia haittoja sekä jakaa niukkoja voimavaroja mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Lainsäädännön vaikutuksia on arvioitu osana valmiuslakitoimikunnan työtä. Käytössä ei ole ollut tilastollisia selvityksiä tai laskelmia.

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Valmiuslaki ei aiheuta merkittäviä kustannuksia normaalioloissa. Normaalioloissa lain aiheuttamat kustannukset johtuisivat poikkeusoloihin varautumisesta, kuten valmiusharjoituksista ja valmiussuunnitelmien laatimisesta. Varautumisvelvoitteen laajuutta valmiuslaissa ei ehdoteta muutettavaksi nykyisestä, joten varautumiskulujen ei arvioida muuttuvan nykyisestä. Lisäksi valmiuslain mukainen varautumisvelvoite kohdistuisi vastaisuudessakin vain julkisen sektorin toimijoihin.

Poikkeusoloissa, joissa valmiuslain toimivaltuussäännöksiä jouduttaisiin soveltamaan, saattaisi valmiuslailla olla huomattaviakin taloudellisia vaikutuksia riippuen poikkeusolon laadusta. Näiden kustannusten täsmällinen arvioiminen on kuitenkin mahdotonta.

Poikkeusoloilla saattaisi olla merkittäviäkin valtiontaloudellisia vaikutuksia. Poikkeusolojen luonteesta riippuen esimerkiksi pelastustoimessa, puolustusvoimissa tai sosiaali- ja terveydenhuollossa saattaisi olla lisärahoitustarvetta. Valmiuslain valtiontalouden hoitoa koskevilla toimivaltuuksilla pyrittäisiin varmistamaan mahdollisuus reagoida tarvittaessa nopeastikin menojen suurentumiseen lisätalousarvion välittömällä soveltamisella sekä valtion menojen maksatuksen siirtämisellä.

Välittömiä vaikutuksia valtiontalouteen aiheutuisi siitä, että valtion tulisi maksaa korvausta omaisuuden käytöstä tai haltuunotosta. Korvausten euromääräiseen suuruuteen vaikuttaisivat ennen kaikkea käyttöön- tai haltuunotettavan omaisuuden määrä ja laatu.

Poikkeusolot saattaisivat aiheuttaa esimerkiksi inflaation kiihtymistä, tavaroiden niukkuutta tai häiriöitä rahoitusmarkkinoilla. Ehdotetuilla säännöstelytoimivaltuuksilla pyrittäisiin vakauttamaan tilannetta ja kohdistamaan niukkoja voimavaroja tasapuolisesti. Toisaalta valmiuslain säännöstelytoimivaltuuksien käyttämisellä saattaisi myös olla huomattavia vaikutuksia yritysten toimintaan. Esimerkiksi normaalin tuotannon ylläpitäminen saattaisi vaikeutua poikkeusoloissa. Toimivaltuuksien käyttöä harkittaisiin olosuhteiden mukaan poikkeusoloissa, joten niiden vaikutuksia on mahdotonta arvioida etukäteen.

Kotitalouksien taloudellinen tilanne luultavasti heikkenisi ainakin pitkäkestoisten poikkeusolojen aikana. Osaltaan kotitalouksien asemaan vaikuttaisi myös valmiuslain toimivaltuuksien soveltaminen, kuten palkkasäännöstely tai lakisääteisen vakuutuksen ja sosiaaliavustuksen maksatuksen muuttaminen. Kotitalouksien taloudellisen aseman heikentymistä pyrittäisiin estämään esimerkiksi maksun viivästymisen seuraamuksista vapautumisella (58 §).

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Valmiuslailla säädettäisiin valtion ja kuntien viranomaisille joitakin uusia tehtäviä poikkeusoloissa. Uudet tehtävät liittyisivät esimerkiksi säännöstelyn toimeenpanoon.

Poikkeusoloissa keskeinen periaate on se, että viranomaiset toimisivat mahdollisimman pitkälle normaaliorganisaatiollaan. Poikkeusoloissa saattaa kuitenkin syntyä myös sellaisia uusia tehtäviä, joista huolehtimista ei voida antaa millekään normaalioloissa olemassa olevalle toimielimelle. Tällöin hallinnossa voidaan joutua turvautumaan erityisjärjestelyihin, kuten erityisten lautakuntien perustamiseen. Esimerkiksi asuntokannan käytön säännöstelyä varten kunta voi asettaa erityisen toimielimen. Liikenne- ja viestintäministeriö voisi puolestaan perustaa lääninhallitusten yhteyteen tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä. Puolustusvoimiin voidaan perustaa ajoneuvojen, alusten, ilma-alusten ja kiinteistöjen luovutuslautakunnat. Lisäksi väestönsuojeluorganisaation perustamista varten pelastustoimen normaaliorganisaatiosta saatetaan joutua poikkeamaan.

4.3 Ympäristövaikutukset

Valmiuslailla ei arvioida olevan merkittäviä ympäristövaikutuksia.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Normaalioloissa valmiuslailla ei arvioida olevan merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Sen sijaan poikkeusoloissa valmiuslailla voisi olla huomattavia vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja asumiseen. Tällaisia vaikutuksia aiheuttaisivat esimerkiksi asuinhuoneistojen käytön tai päivittäistavaroiden säännöstely.

Vaikka erilaiset säännöstelytoimenpiteet saattaisivat hankaloittaa ihmisten elämää, pyritään niillä kuitenkin turvaamaan kaikille toimeentulo poikkeusoloissa. Valmiuslain säännöstelysäännöksillä pyrittäisiin turvaamaan ihmisryhmien tasa-arvoa.

Valmiuslain tarkoituksena on ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Vaikka lain toimivaltuussäännösten soveltamisella puututaan moniin perusoikeuksiin, pyritään samalla myös turvaamaan muita perusoikeuksia ja luomaan laillinen perusta viranomaisten

erityistoimivaltuuksille poikkeuksellisissa oloissa. Lisäksi voidaan arvioida valmiuslain vahvistavan oikeusturvaa sekä perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia poikkeusoloissa, sillä perusoikeuksiin puuttumista tarkoittavat toimivaltuudet ilmaistaisiin laissa nykyistä tarkemmin.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Valmiuslainsäädännön uudistamistarve liittyy lähinnä valmiuslain ja perustuslain väliseen suhteeseen. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on kahdesti lausunnossaan todennut olevan tarpeellista selvittää mahdollisuuksia valmiuslain uudistamiseen siten, että luovutaan sääntelyn rakentumisesta lainsäädäntövallan delegoinnin varaan (PeVL 1/2000 vp ja PeVL 57/2002 vp).

Marraskuussa 2003 oikeusministeriö kutsui ministeriöiden sekä Pääesikunnan ja Huoltovarmuuskeskuksen edustajat valmiuslainsäädännön uudistamista koskevaan pyöreän pöydän keskusteluun. Keskustelussa todettiin, että valmiuslain uudistaminen on tarpeen ennen kaikkea perustuslaillisten kysymysten vuoksi.

Oikeusministeriö asetti joulukuussa 2003 toimikunnan uudistamaan valmiuslainsäädäntöä. Työnsä alkuvaiheessa toimikunnan tuli keskittyä perustuslakikysymyksiin ja antaa niistä välimietintö. Toimikunnan välimietintö (Oikeusministeriö. Komiteanmietintö 2004:1) luovutettiin toukokuussa 2004. Siinä tarkasteltiin valmiuslain valtiosääntöoikeudellisia ongelmakohtia ja hahmoteltiin mahdollisia sääntelymalleja.

Valmiuslakitoimikunta luovutti mietintönsä (Oikeusministeriö. Komiteanmietintö 2005:2) oikeusministeriölle 16 päivänä joulukuuta 2005.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Tähän lisätään teksti myöhemmin esityksen jatkovalmistelussa.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Nykyisessä valmiuslaissa säänneltävästä poikkeusolojen vakuutustakuusta ehdotetaan säädettävän erikseen. Poikkeusolojen vakuutustakuuta koskeva hallituksen esitys tulisi käsitellä samanaikaisesti valmiuslakiehdotuksen kanssa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Valmiuslaki

Lain nimike. Lain nimikkeenä olisi valmiuslaki. Valintaa puoltaisi ensinnäkin jatkuvuus ja nimikkeen vakiintuneisuus. Nimike on lyhyt ja ytimekäs. Lisäksi se olisi helposti käytettävissä ja ymmärrettävissä pohjoismaisissa yhteyksissä.

I OSA. YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku. Lain tarkoitus, soveltamisala ja yleiset periaatteet

1 §. *Lain tarkoitus.* Pykälässä säädettäisiin lain tarkoituksesta. Sääntely vastaisi pääosin nykyisen valmiuslain 1 §:n 1 momentin sääntelyä. Säännökseen lisättäisiin kuitenkin maininta väestön suojaamisesta. Perusteluna tälle on se, että valmiuslakiin sisällytettiin vuonna 2000 väestösuojelua koskeva sääntely, mutta lain tarkoitusta koskevaa pykälää ei silloin tarkistettu tämän muutoksen mukaisesti.

Pykälässä ilmaistaisiin ne edut ja arvot, joita valmiuslailla pyrittäisiin suojaamaan. Valmiuslain tarkoituksena olisi poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. Lain tarkoituksena olisi merkitystä arvioitaessa valmiuslain toimivaltuuksien käyttöönoton ja käyttämisen oikeutusta ja toimenpiteiden suhteellisuutta.

Lain tarkoitusta koskeva säännös on muotoiltu yleiseksi. Lain II osan toimivaltuussäännöksiin ehdotetaan lisäksi sisällytettävän toimivaltuuksien käytön tarkoitusta sisältäviä mainintoja, joiden tehtävänä on osaltaan rajoittaa toimivaltuuksien käyttöalaa. Toimivaltuussäännöksiin ehdotettavan tarkoitusta koskevan sääntelyn arvioidaan konkretisoivan lain 1 §:n mukaista tarkoitusta. Toimivaltuussäännöksissä mainittavien tarkoitusten katsotaan sisältyvän lain 1 §:n mukaiseen tarkoitukseen.

2 §. *Soveltamisala.* Lainkohdassa säädettäisiin valmiuslain soveltamisalasta. Pykälän mukaan laissa säädettäisiin poikkeusoloissa tarvittavista viranomaisten toimivaltuuksista. Lakiin sisältyisivät siis säännökset sellaisista erityisistä toimivaltuuksista, joita poikkeusoloissa tarvittaisiin normaalitoimivaltuuksien lisäksi. Laissa olisi myös yleiset säännökset viranomaisten varautumisvelvollisuudesta.

Lain soveltamisalaa koskeva säännös olisi uusi valmiuslaissa. Pääosa valmiuslain säännöksistä voisi tulla sovellettavaksi vain poikkeusoloissa. Ehdotetun lain II osan toimivaltuuksia voitaisiin alkaa soveltaa vain poikkeusoloissa. Lisäksi monet ehdotetun III osan säännöksistä liittyvät kiinteästi poikkeusolojen toimivaltuussäännösten soveltamiseen esimerkiksi oikeusturva- ja korvauskysymyksissä. Sen sijaan varautumista koskeva sääntely velvoittaisi viranomaisia normaalioloissakin. Siksi varautumisen sääntely on katsottu perustelluksi mainita erikseen lain soveltamisalaa koskevassa pykälässä.

3 §. *Poikkeusolojen määritelmä.* Säännöksessä määriteltäisiin poikkeusolot. Pykälän 1 kohdan mukaan poikkeusolona pidettäisiin Suomeen kohdistuvaa aseellista hyökkäystä ja sen välitöntä

jälkitilaa. Määrittely korvaisi nykyisen valmiuslain 2 §:n 1 kohdan. Poikkeusolomääritelmässä ei enää mainittaisi sodan käsitettä. Näin terminologia olisi sopusoinnussa perustuslain 23 §:ssä käytetyn ilmaisutavan kanssa. Säännöksessä mainittu aseellinen hyökkäys sisältäisi sodan. Aseellinen hyökkäys voisi tarkoittaa myös ei-valtiollisen toimijan hyökkäystä silloin, kun hyökkäys olisi niin järjestäytynyt ja laaja, että se olisi verrattavissa valtion toteuttamaan hyökkäykseen. Hyökkäys voi olla muukin kuin perinteisin asein toteutettu hyökkäys. Esimerkiksi se voisi olla tietojärjestelmiin kohdistunut isku tai biologisin keinoin toteutettu hyökkäys.

Aseellisen hyökkäyksen välitön jälkitila tarkoittaisi aikaa, jolloin aseellisen hyökkäyksen vuoksi käyttöön otettujen erityistoimivaltuuksien purkaminen ei vielä olisi mahdollista. Aseellisen hyökkäyksen jälkitilaa arvioitaessa on otettava huomioon välttämättömyyedellytys. Aseellisen hyökkäyksen jälkitila ei voisi merkitä kaikissa tapauksissa yhtä pitkää aikaa kuin esimerkiksi joidenkin elintarvikkeiden säännöstelyn kesto viime sotien jälkeen oli.

Pykälän 2 kohdan mukaan poikkeusolona pidettäisiin myös Suomeen kohdistuvaa sellaista huomattavaa aseellista uhkaa, jonka vaikutusten torjuminen vaatisi valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista. Säännös korvaisi asiallisesti nykyisen valmiuslain 2 §:n 2 kohdan sekä osittain myös nykyisen 2 §:n 3 kohdan. Vaikkei ehdotettu kohta kirjoitusasultaan vastaisi nykyisen lain 2 §:n 3 kohtaa, sisältyisi esimerkiksi 2 §:n 3 kohdassa tarkoitettu kansainvälinen jännitystilä ehdotettuun 2 kohtaan, jos jännitystilä merkitsisi Suomeen kohdistuvaa huomattavaa aseellista uhkaa, jonka vaikutusten torjuminen vaatisi valmiuslain toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottoa. Arvioitaessa kohdistuisiko Suomeen 2 kohdan mukainen uhka tulisi ottaa huomioon kansainvälispoliittinen tilanne ja sen mahdollisesti sisältämät uhkat kokonaisuudessaan.

Pykälän 3 kohdassa poikkeusoloksi määriteltäisiin sellainen väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuus olennaisesti vaarantuu. Lainkohdassa on kysymys taloudellisesta kriisistä, jonka määritelmä kuitenkin poikkeaa nykyisen lain 2 §:n 4 kohdan määrittelystä. Ehdotetussa määritelmässä on pyritty korostamaan sitä, ettei väestön toimeentuloon tai maan talouselämään kohdistuva tapahtuma tai uhka välttämättä liity raaka-aineiden saatavuuteen. Kyse saattaa olla myös tilanteista, joissa esimerkiksi tietoteknisten tai logististen järjestelmien toimivuus horjuu vakavasti.

Pykälän 4 kohdan mukaan poikkeusoloksi luettaisiin myös erityisen vakava suuronnettomuus, tällaisen suuronnettomuuden välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Onnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa (373/1985) suuronnettomuudella tarkoitetaan onnettomuutta, jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden taikka ympäristöön tai omaisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana (3 §). Pykälän 4 kohtaan ehdotettu määritelmä olisi suppeampi kuin onnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa. Erityisen vakavalla suuronnettomuudella tarkoitettaisiin sellaista suuronnettomuutta, joka aiheuttaa poikkeuksellisen suuria vahinkoja ja paljon uhreja. Lisäksi tyypillistä on onnettomuuden huomattava laajuus sekä harvinaisuus. Valmiuslaki koskisi Suomessa tapahtuvien suuronnettomuuksien lisäksi myös sellaisia ulkomailla tapahtuvia suuronnettomuuksia, joiden vaikutukset Suomessa olisivat samankaltaiset kuin kotimaassa tapahtuvalla suuronnettomuudella.

Pelastustoimen toimivaltuuksista onnettomuustapauksissa säädetään pelastuslaissa. Voimassa olevan pelastuslain mukaiset toimivaltuudet voisivat kuitenkin osoittautua riittämättömiksi joissakin erityisen vakavissa suuronnettomuuksissa. Näitä voisivat olla esimerkiksi laaja ydinvoimala- tai

säteilyonnettomuus ja poikkeuksellisen laaja pato-onnettomuus. Tällöin saatettaisiin tarvita väestönsuojeluvuorituksen toteuttamista tai oleskelu- ja liikkumisrajoituksia terveydelle vaarallisella alueella sekä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon erityistoimivaltuuksia. Lisäksi valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia voitaisiin tarvita tilanteen pitkittyessä, esimerkiksi, jos jokin alue säteilyn vuoksi tulisi käyttökelvottomaksi ja evakuoitua väestöä jouduttaisiin asuttamaan muutamia viikkoja pidemmäksi ajaksi. Tämän vuoksi poikkeusolona pidetään myös erityisen vakavan suuronnettomuuden välitöntä jälkitilaa.

Hyvin laajalle levinnyt vaarallinen kulkutauti (pandemia) voi tarkoittaa maailmanlaajuisesti levinnyttä tautia ilman, että se on vielä tullut Suomeen. Pandemia käsittäisi myös eläinten ja ihmisten välillä tarttuvat taudit (zoonoosi).

4 §. Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet. Lainkohdassa säädettäisiin oikeusperiaatteista, joita olisi noudatettava valmiuslakia sovellettaessa. Sääntely korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 8 ja 9 §:n sääntelyn.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ensinnäkin välttämättömyysperiaatteesta. Valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien käytön tulee perustua aina välttämättömään tarpeeseen. Välttämättömyyden arviointi on säännöksessä sidottu ehdotetun lain 1 §:ään, jossa säädetään lain tarkoituksesta.

Samassa lainkohdassa säädettäisiin myös suhteellisuusperiaatteesta. Säännöksen mukaan valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamisen pitäisi perustua tavoitteiden ja keinojen punnintaan niin, että vain lain tarkoitukseen nähden oikeasuhtaisia toimivaltuuksia voitaisiin käyttää ja että toimivaltuuksien käyttö ja täytäntöönpano olisivat oikeasuhtaisia lain tarkoitukseen nähden. Säännös täydentäisi välttämättömyysperiaatetta.

Välttämättömyys- ja suhteellisuusperiaate on otettu huomioon tämän lain säännöksiä laadittaessa. Lisäksi periaatteet tulee ottaa huomioon annettaessa käyttöönotto- tai jatkamisasetuksia sekä käytettäessä toimivaltuuksia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia voidaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisien säännönmukaisin toimivaltuuksin. Säännöksellä korostetaan sitä, että ensisijaisesti toimittaisiin normaalien toimivaltuuksien mukaan.

5 §. Suhde kansainvälisiin velvoitteisiin. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 10 §:n sääntelyn. Uusi säännös olisi kuitenkin sanamuodoltaan nykyistä laajempi. Nykyisessä säännöksessä on kysymys Suomen lain soveltamisalan rajoituksista, kun taas ehdotetussa säännöksessä on kyse kansainvälisten velvoitteiden ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettujen sääntöjen noudattamisesta. Säännöksellä pyritään korostamaan kansainvälisten velvoitteiden merkitystä. Säännöksessä mainituilla velvoitteilla ja säännöillä tarkoitetaan esimerkiksi kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja humanitaarisen oikeuden normeja.

Säännöksessä ei erityisesti mainittaisi EU-jäsenyydestä seuraavia velvoitteita. Niiden katsotaan sisältyvän Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Esimerkiksi EU-oikeuden etusija johtuu kuitenkin EU-oikeudesta itsestään.

Valmiuslainsäädännöllä on varsin runsaasti yhtymäkohtia EU-oikeuteen. Esimerkiksi monet valmiuslain mukaiset toimivaltuudet kohdistuvat tavaroiden, palveluiden, työvoiman ja pääoman vapaaseen liikkuvuuteen. Valmiuslain soveltamistilanteessa harkittaisiinkin toimenpiteiden suhdetta

EU-jäsenyydestä johtuviin velvoitteisiin. Perustamissopimuksen 297 artiklassa jäsenvaltioiden edellytetään neuvottelevan keskenään estääkseen sen, että kriisioloissa tarvittavat toimenpiteet vaikuttaisivat yhteismarkkinoiden toimintaan. Muutoinkin voidaan arvioida, etteivät valmiuslain soveltamistarpeen aiheuttavat poikkeusolot ja niiden vaikutukset välttämättä koskettaisi vain Suomea, vaan tapahtumilla saattaisi olla vaikutuksia myös muualla EU:n alueella.

2 luku. Toimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Lakiehdotuksen 2 luvussa säädettäisiin siitä, millä tavoin toimivaltuuksien käyttöönotosta päätettäisiin. Ehdotetut säännökset korvaisivat nykyisen valmiuslain 2 luvun. Toimivaltuuksien käyttöönotonmenettelyä ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi niin, että se olisi paremmin sopusoinnussa perustuslain kanssa.

Erona nykyisen valmiuslain mukaiseen päätöksentekomenettelyyn olisi ensinnäkin se, että toimivaltuudet otettaisiin käyttöön valtioneuvoston asetuksella, eikä tasavallan presidentin asetuksella kuten nykyisessä laissa. Lisäksi kaikissa tapauksissa ennen käyttöönottoasetuksen antamista valtioneuvosto yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa toteaisi maassa vallitsevan poikkeusolot. Käytännössä tämä tarkoittaisi esimerkiksi asian käsittelemistä valtioneuvostosta annetun lain (175/2003) 24 §:ssä tarkoitetussa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisessä kokouksessa. Ehdotuksen mukaan eduskunta päättäisi viime kädessä käyttöönottoasetuksen voimassaolosta ja voimassaoloajasta, kuten nykyisenkin lain mukaan. Käyttöönottoasetuksen mahdollista voimassaoloaikaa ehdotetaan lyhennettäväksi yhdestä vuodesta kuuteen kuukauteen. Tällä korostettaisiin poikkeusolojen toimivaltuuksien väliaikaisuutta. Mahdollisuus kiiretilanteiden päätöksentekomenettelyyn ehdotetaan säilytettäväksi. Tällöin käyttöönottoasetus voisi olla voimassa korkeintaan kolme kuukautta kerrallaan.

Toiseksi toimivaltuuksien käyttöönotonmenettely muuttuisi valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien soveltamista koskevien valtioneuvoston asetusten osalta. Nykyisen valmiuslain (6 §) mukaan valmiuslain toimivaltuuksien käyttämistä koskevat valtioneuvoston asetukset ja päätökset on heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi ja ne on kumottava, jos eduskunta niin päättää. Tällaisesta eduskunnan jälkitarkastusoikeudesta ehdotetaan luovuttavaksi. Syynä tälle on ennen kaikkea se, etteivät ehdotetun valmiuslain toimivaltuuksien soveltamisesta mahdollisesti annettavat, valmiuslakia täydentävät valtioneuvoston asetukset enää olisi luonteeltaan ja sisällöltään samankaltaisia kuin nykyisen lain 6 §:ssä tarkoitetut asetukset. Nykyisen valmiuslain aineellinen sisältö riippuu paljolti juuri 6 §:ssä tarkoitetuista asetuksista. Ehdotetussa uudessa valmiuslaissa toimivaltuuksien sisältö ja niiden käyttöedellytykset olisi lueteltu laissa nykyistä huomattavasti tarkemmin. Näin ollen mahdollisesti annettavilla valtioneuvoston asetuksilla ainoastaan täydennettäisiin valmiuslain sääntelyä tavalla, joka täyttäisi perustuslain 80 §:n vaatimukset. Tästä syystä eduskunnan jälkitarkastusoikeutta ei enää pidetä tarpeellisena.

6 §. *Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta.* Säännös korvaisi nykyisen lain 3 §:n sääntelyn. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että valtioneuvosto voisi asetuksellaan säätää II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta, jos valtioneuvosto toteaa yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa maassa vallitsevan poikkeusolot. Tällaista asetusta kutsuttaisiin käyttöönottoasetukseksi. Määräaika, joksi käyttöönottoasetus voidaan antaa, lyhennettäisiin vuodesta kuuteen kuukauteen. Tarkoituksena olisi, että tarvetta erityistoimivaltuuksien käytön jatkamiseen arvioitaisiin useammin. Hallituksen esityksen liitteenä on esimerkki tällaisesta asetuksesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin käyttöönottoasetuksen sisällöstä. Asetuksessa olisi yksilöitävä, miltä osin valmiuslain säännöksiä saatettaisiin sovellettavaksi. Lisäksi asetuksessa tulisi säätää säännösten alueellisesta soveltamisalasta, jos erityistoimivaltuuksia ei tarvittaisi koko valtakunnan alueella.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin käyttöönottoasetuksen käsittelystä eduskunnassa. Käyttöönottoasetus olisi välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Käyttöönottoasetus raukeaisi, jollei sitä olisi viikon kuluttua sen antamisesta toimitettu eduskunnalle. Eduskunta päättäisi, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan. Samoin eduskunta päättäisi käyttöönottoasetuksen voimassaoloajasta.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että käyttöönottoasetuksessa mainittuja säännöksiä voitaisiin alkaa soveltaa eduskunnan tehtyä 3 momentissa tarkoitetun päätöksen. Soveltaminen olisi mahdollista siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

7 §. *Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta kiireellisessä tapauksessa.* Säännös korvaisi nykyisen lain 4 §:n. Pykälässä säädettäisiin toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta tapauksessa, jossa ehdotetun 6 §:n 3 ja 4 momentin mukaisen menettelyn noudattaminen vaarantaisi merkittäväksi lain tarkoituksen saavuttamista. Pykälän 1 momentin mukaan tällöin käyttöönottoasetuksessa voitaisiin säätää, että II osan toimivaltuussäännöksiä voidaan soveltaa välittömästi.

Pykälän 2 momentin mukaan käyttöönottoasetus voitaisiin kiireellisessä tapauksessa antaa korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Asetus raukeaisi, jollei sitä olisi toimitettu eduskunnalle viikon kuluessa sen antamisesta. Asetus olisi kumottava osittain tai kokonaan, jos eduskunta niin päättäisi.

Ehdotetun pykälän mukainen menettely koskisi tilanteita, joissa toimivaltuuksien voimaansaattamisen lykkääminen heikentäisi oleellisesti mahdollisuuksia saavuttaa lain tarkoitus poikkeusoloissa. Tällainen tilanne voisi olla yllättävä ja nopeasti kehittyvä kriisi. Kiireellisessä tapauksessa annettavan käyttöönottoasetuksen voimassaoloajan rajoittaminen kolmeen kuukauteen olisi perusteltua kiiremenettelyn poikkeuksellisuuden vuoksi.

8 §. *Toimivaltuuksien käytön jatkamisesta päättäminen.* Ehdotettu säännös korvaisi yhdessä ehdotetun 9 §:n kanssa nykyisen valmiuslain 5 §:n. Pykälässä säädettäisiin menettelystä tilanteessa, jossa poikkeusolot jatkuisivat ja valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia tarvittaisiin kauemmin kuin käyttöönottoasetuksen voimassaoloajan. Tällöin valtioneuvosto voisi ehdotetun 1 momentin mukaan asetuksella säätää toimivaltuussäännösten soveltamisen jatkamisesta korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tällaista asetusta kutsuttaisiin jatkamisasetukseksi.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi jatkamisasetuksen käsittelystä eduskunnassa. Jatkamisasetus olisi välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättäisi, saako asetus jäädä voimaan vain onko se kumottava osittain tai kokonaan.

9 §. *Jatkamisasetuksen soveltaminen.* Pykälässä säädettäisiin jatkamisasetuksen soveltamisesta. Pykälän 1 momenttiin sisältyisi vastaavanlainen säännös kuin käyttöönottoasetusta koskevaan 6 §:n 4 momenttiin. Momentissa säädettäisiin, että eduskunnan päätettyä jatkamisasetuksesta voidaan asetuksessa mainittuja valmiuslain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä sellaisessa tapauksessa, ettei eduskunta olisi päättänyt jatkamisasetuksesta, kun säännösten soveltaminen voimassa olevan käyttöönotto- tai jatkamisasetuksen mukaan päättyisi. Tällöin kaikkia jatkamisasetuksessa mainittuja valmiuslain säännöksiä voitaisiin soveltaa. Edellytyksenä menettelylle olisi kuitenkin se, että jatkamisasetus olisi toimitettu eduskunnalle vähintään kaksi viikkoa ennen kuin säännösten soveltaminen voimassa olevan käyttöönotto- tai jatkamisasetuksen mukaan päättyisi. Sen jälkeen, kun eduskunta päättäisi asetuksesta, voitaisiin asetuksessa mainittuja valmiuslain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

Ehdotetulla säännöksellä on tarkoitus varmistaa, että poikkeusoloissa välttämättömien toimivaltuuksien käyttöä voidaan tarvittaessa jatkaa. Toisaalta edellytykseksi ehdotetussa 2 momentissa tarkoitettulle menettelylle asetettaisiin se, että jatkamisasetus olisi toimitettava eduskunnalle riittävän aikaisin.

10 §. *Toimivaltuussäännösten soveltamisen päätyminen.* Ehdotettu säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 7 §:n. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, että poikkeusolojen päättyessä olisi valmiuslain II osan säännösten soveltaminen lopetettava. Tämä toteutettaisiin kumoamalla voimassa oleva käyttöönotto- tai jatkamisasetus.

Ehdotetun 4 §:n 2 momentin mukaan valmiuslain toimivaltuuksia voitaisiin käyttää vain, jos tilanne ei olisi hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Välttämättömyyden arviointi liittyisi valtuuksien käyttöönoton lisäksi myös erityisten toimivaltuuksien käytön lopettamiseen. Näin ollen 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi 1 momenttia täydentävä säännös, jonka mukaan jonkin valmiuslain II osan säännöksen soveltamisedellytysten lakatessa tulisi käyttöönotto- tai jatkamisasetusta muuttaa niin, ettei toimivaltuussäännöksen soveltaminen enää olisi mahdollista.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan 1 tai 2 momentissa tarkoitettua kumoamis- tai muuttamisasetusta annettaessa tulisi samalla luetella myös ne lain II osan säännösten nojalla annetut asetukset, joiden voimassaolo samalla päättyy. Säännöksen tarkoituksena olisi selkiyttää oikeustilaa toimivaltuussäännöksiä kumottaessa ja näin parantaa oikeusturvaa.

3 luku. **Varautuminen**

11 §. *Varautumisvelvollisuus.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 40 §:n 1 momentin. Lisäksi siinä pyritään ottamaan huomioon nykyisen lain 53 §:n rinnastussäännöksessä mainitut toimielimet. Pykälässä säädettäisiin valtioneuvostolle, valtion hallintoviranomaisille, valtion itsenäisille julkisoikeudellisille laitoksille, muille valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille sekä kunnille, kuntayhtymille ja muille kuntien yhteenliittymille velvollisuus varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Poikkeusoloissa lähtökohtana on toimiminen viranomaisten normaaliorganisaatiolla. Poikkeusoloissa viranomaisten tehtävät saattavat kuitenkin muuttua tai lisääntyä. Tehtäviä saatetaan myös joutua suorittamaan nopeammin. Tällaisista muutoksista selviytyminen edellyttää, että poikkeusoloihin on varauduttu jo normaalioloissa. Lisäksi kriisi saattaa ilmaantua niin äkillisesti, että siihen on varauduttava etukäteen.

Esimerkkinä varautumistoiminnasta voidaan mainita valmiussuunnitelmat, poikkeusoloja varten tehdyt tekniset ja rakenteelliset etukäteisvalmistelut, koulutus ja harjoitukset sekä tilojen ja kriittisten resurssien varaukset. Varautumiseen kuuluu keskeisesti myös varautumista koskevien ohjeiden antaminen. Koska viranomaisen voi laissa säädetyn tehtävänsä alalla antaa ohjeita ilman

eri valtuutusta, ei valmiuslakiin ehdoteta otettavaksi erityistä ohjeiden antamista koskevaa säännöstä.

Säännöksen mukainen varautumisvelvoite koskisi vain julkista hallintoa. Yksityisten varautumisesta säädetään esimerkiksi liikenne- ja viestintäsektorin sekä rahoitusmarkkinoiden erityislainsäädännössä, kuten rautatielaissa (198/2003), varustamoliikelaitoksesta annetussa laissa (937/2003), luotsausliikelaitoksesta annetussa laissa (938/2003), viestintämarkkina-laissa (393/2003), luottolaitostoiminnasta annetussa laissa (1607/1993), sijoitusrahastolaissa (48/1999), arvo-osuusjärjestelmästä annetussa laissa (826/1991), vakuutusyhtiölaissa (1062/1979), vakuutusyhdistyslaissa (1250/1987) ja eläkesäätiölaissa (1774/1995). Tämän lisäksi erityislainsäädäntöön sisältyviä varautumisvelvoitteita suunnitellaan esimerkiksi vesihuoltoa koskevaan lainsäädäntöön.

12 §. *Varautumisen yhteensovittaminen valtioneuvostossa.* Säännös vastaisi pääosin nykyisen valmiuslain 40 §:n 2 momenttia. Säännöstä kuitenkin muutettaisiin niin, että valtioneuvostossa varautumista yleisellä tasolla johtaisi, valvoisi ja yhteensovitaisi valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston kanslialla on jo nykyisin merkittävä rooli esimerkiksi valmiuspäällikkö- ja valmiussihteerijärjestelmien johtamisessa.

Kukin ministeriö johtaisi, valvoisi ja yhteensovitaisi ehdotetun säännöksen mukaan varautumista omalla toimialallaan. Säännöksellä ei olisi tarkoitus muuttaa ministeriöille kuuluvaa yhteensovittamistoimivaltaa. Tällaista toimivaltaa on esimerkiksi kauppa- ja teollisuusministeriöllä huoltovarmuuden yhteensovittamisessa. Kokonaisuunpuolustuksen yhteensovittamisesta huolehtii puolestaan puolustusministeriö, jota avustaa turvallisuus- ja puolustusasiain komitea.

II OSA. TOIMIVALTUDET POIKKEUSOLOISSA

4 luku. **Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan toiminnan turvaaminen**

Lakiehdotuksen 4 luku korvaisi nykyisen valmiuslain 11-12 a §:n ja 13 §:n sääntelyn, joka on uudistettu vuonna 2003 (696/2003). Poikkeusolojen vakuutustakuusta, jota koskee nykyisen valmiuslain 12 b §, säädettäisiin erikseen.

13 §. *Rahoitusmarkkinoita koskevat määritelmät.* Säännöksessä määriteltäisiin lain 4 luvussa käytetyt käsitteet. Määritelmien ottaminen lakiin olisi tarpeen, jotta luvussa säädettävien toimivaltuuksien sisältö olisi riittävän täsmällinen.

Pykälän 1 momentti vastaa asialliselta sisällöltään voimassa olevaa lakia. Säännökseen ehdotetaan kuitenkin eräitä sanonnallisia täsmennyksiä.

Säännökseen otetun määritelmän mukaan ulkomailla asuvalla (2 kohta) tarkoitettaisiin, kuten voimassa olevassa laissa, sellaista luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, jonka kotipaikka ei ole Suomessa, ja ulkomailla sijaitsevaa suomalaista sivuliikettä. Nykyisen lain mukaan voidaan valtioneuvoston asetuksella määritellä ulkomailla asuvaksi myös kansainvälinen rahoitus- tai muu laitos, jonka kotipaikka on Suomessa. Säännöksen perustelujen mukaan ulkomailla asuvaksi voitaisiin määritellä esimerkiksi Pohjoismaiden Investointipankki, Pohjoismaiden projektivientirahasto ja Taloudellisen kehitystutkimuksen kansainvälinen instituutti (WIDER).

Jotta lain soveltaminen Suomessa kotipaikan omaaviin kansainvälisiin rahoitus- ja muihin laitoksiin ilmenisi riittävällä ja perustuslain kannalta hyväksyttävällä tavalla jo itse laista, pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Pohjoismaiden Investointipankki, Pohjoismaiden projektivienti-rahasto sekä muu sellainen kansainvälinen rahoitus- tai muu laitos, jonka kotipaikka on Suomessa, katsottaisiin ulkomailla asuvaksi.

14 §. *Rahoitus- ja maksuvälineitä koskevat toimet.* Pykälä sisältäisi valtuudet valuutansäännöstelyyn. Valuutansäännöstely olisi mahdollista poikkeusoloissa, jotka johtuvat aseellisesta hyökkäyksestä tai sen huomattavasta uhasta.

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen mukaan pääomanliikkeitä koskevat rajoitukset ja velvoitteet (valuutan kotiuttamisvelvoite) jäsenvaltioiden välillä tai jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä voivat tulla kysymykseen vain 297 artiklassa tarkoitetuissa vakavissa poikkeusoloissa. Tällöinkin artiklan mukaan jäsenmailla on lähtökohtaisesti keskinäistä neuvottelua koskeva velvollisuus. Toimenpiteisiin oikeuttavia tilanteita ovat yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavat vakavat sisäiset levottomuudet, sota tai sodan uhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystilä. Perustamissopimuksen mukaisten poikkeusten soveltamisen on oltava luonteeltaan tilapäistä. Pykälässä säädettäisiin tämän vuoksi, että siinä tarkoitettut valtuudet voitaisiin ottaa käyttöön lain 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisissa tilanteissa, jotka vastaavat asialliselta sisällöltään perustamissopimuksen 297 artiklassa määrättyjä edellytyksiä.

Ehdotettu 1 momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan valmiuslain 12 §:n 1 momenttia. Säännökseen ehdotetaan kuitenkin eräitä sanonnallisia tarkistuksia. Lisäksi siihen ehdotetaan täydennystä, jonka mukaan maksuvälineiden, arvopaperien ja saamisten ulkomailla asuvalta olevien saamisten kotiuttamisen Suomen Pankin omistukseen tulisi tapahtua valtioneuvoston asetuksella säädettävässä määräajassa siitä, kun kotiuttamisvelvollinen on saanut kotiutettavat maksuvälineet, arvopaperit, saamiset ja muut suoritukset haltuunsa tai omistusoikeuden niihin. Jotta kotiuttamisen tarkoitus toteutuisi, kotiuttaminen ei voisi tapahtua suomalaisen pankin ulkomailla olevaan sivukonttoriin eikä ulkomaisen pankin Suomessa olevaan sivukonttoriin.

Suomen Pankki on maan rahaviranomainen ja sen asema on keskeinen maksujärjestelmissä ja sekkitilijärjestelmän ylläpitäjänä sekä maksujärjestelmien ja rahoitusmarkkinoiden yleisvalvojana. Suomen Pankilla on oikeus päättää sekkitiliin oikeutetuista luottolaitoksista ja muista yhteisöistä sekä sekkitilin ehdoista. Sekkitilijärjestelmän välityksellä voidaan myös turvata pankkijärjestelmän likviditeettiä. Suomen Pankki varautuu ja pitää jatkuvasti yllä valmiutta toimia myös kriisiajan olosuhteissa. Tämän vuoksi on tärkeää, että Suomen Pankilla on selkeä rooli ja tehtävä myös poikkeusoloissa. Tämä koskee erityisesti vastuuta valuutansäännöstelystä ja muista rahoitusmarkkinoiden likviditeetin vaikuttavista toimenpiteistä. Säännöksen mukaan vastuu valuutansäännöstelyn edellyttämistä käytännön toimenpiteistä, kuten lupien myöntämisestä valuuttavarantoon vaikuttaviin rahoitustoimiin ja maksuvälineiden, arvopaperien ja saamisten kotiuttamisvelvollisuudesta päättämisestä olisi Suomen Pankilla.

Pykälän 2 momentin mukaan kotiuttamisvelvollisuuden täyttämistä maksettaisiin kotiuttajalle korvaus Suomen rahana. Korvausta maksettaessa noudatettaisiin sitä kurssia, jota Suomen Pankki luovutushetkellä soveltaa vaihtaessaan asianomaista valuuttaa euroiksi. Voimassa olevan lain mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään, suoritetaanko kotiuttamiskorvaus Suomen rahana ja onko luovuttajalla tai siirtäjällä oikeus valita näiden perusteiden välillä. Tällaista valinnanmahdollisuutta ei ole pidettävä välttämättömänä ja sitä koskeva säännös ehdotetankin jätettäväksi pois uudesta laista.

Voimassa olevan lain mukaan Suomen Pankki, Rahoitustarkastus, Vakuutusvalvontavirasto tai muu valtion viranomaisena voidaan valtioneuvoston asetuksella oikeuttaa huolehtimaan valuutansäännöstelystä annettujen säännösten täytäntöönpanosta. Pykälän 3 momentin mukaan pykälän nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanovastuu kuuluisi yksin Suomen Pankille. Tätä on pidettävä perusteltuna ottaen yhtäältä huomioon Suomen Pankin asema ja tehtävät maan rahaviranomaisena ja toisaalta perustuslaista johdettu vaatimus siitä, että viranomaisten tehtävien ja toimivallan on perustuttava lakiin.

15 §. *Poikkeukset maastavientikiellosta, kotiuttamisesta ja ulkomailla asuvan kanssa suoritettavien valuuttatoimien kiellosta.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi 14 §:ää täydentävä säännös siitä, missä tilanteissa Suomen Pankki voi myöntää maastavientiluvan, poikkeuksen kotiuttamisvelvollisuudesta tai kiellosta suorittaa valuuttatoimi ulkomaalaisen kanssa. Nämä Suomen Pankin päätöksentekoa ohjaavat säännökset poikkeuslupien edellytyksistä koskevat etupäässä tilanteita, joissa on perusteltu tarve turvata poikkeusoloissa väestön toimeentulolle ja maan talouselämälle välttämätön tuonti, poikkeusoloissa tärkeän tuotantotoiminnan jatkuminen tai ulkomailla olevan suomalaisen omistuksen säilyminen. Poikkeusperusteena voisi myös olla tarve maksaa julkisen yhteisön lakiin, sopimukseen tai sitoumukseen perustuva välttämätön meno ulkomaille. Tällainen meno olisi esimerkiksi valtion tai kunnan ulkomaisen velan korkojen ja lyhennysten maksu.

16 §. *Varojen vastaanoton, luotonannon ja sijoitustoiminnan rajoittaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset, jotka korvaisivat voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 1, 3 ja 4 kohtaan sisältyvät toimivaltuudet. Valmiuslain 12 a §:n mukaan valtioneuvosto voi poikkeusoloissa valvoa ja säännöstellä rahoitusmarkkinoita ja vakuutustoimintaa sekä asetuksella säätää muun muassa rahoitus- ja vakuutusmarkkinoilla noudatettavista koroista (12 a §:n 1 momentin 1 kohta), luotonantoa ja luottojen vakuuksia sekä Suomessa asuvan talletuksia ja muita yleisöltä takaisinmaksettavia varoja koskevista velvoitteista ja rajoituksista (momentin 3 kohta) sekä luotto- ja rahoituslaitosten, rahastoyhtiöiden ja sijoituspalveluyritysten sekä vakuutus- ja eläkelaitosten sijoituksista koskevista velvoitteista ja rajoituksista (momentin 4 kohta).

Ehdotetun pykälän mukaiset toimivaltuudet voivat tulla sovellettaviksi, paitsi valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa aseellisesta hyökkäyksestä tai sen uhasta johtuvissa kriiseissä, myös säännöksen 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa rahoitusmarkkinoiden toimivuuden turvaamisella voi olla erityinen merkitys. Toisaalta on huomattava, että pykälässä tarkoitettujen säännöstelytoimenpiteiden tehokkuuteen mainitussa 3 kohdassa määritellyissä poikkeusoloissa vaikuttaa merkittävästi se, että valuutansäännöstelyä koskevia 14 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä on Euroopan yhteisön perustamissopimuksen vuoksi mahdollista toteuttaa vain lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Säännöksen mukaiset valtuudet on pyritty kirjoittamaan perustuslain asettamat vaatimukset huomioon ottaen niin täsmällisinä ja yksilöityinä kuin se eri tyyppisiä poikkeustilanteita etukäteen arvioiden on suinkin mahdollista. Tästä syystä uuteen lakiin ei ole katsottu voitavan sisällyttää voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 11 kohtaan sisältyvää väljää valtuutta säätää asetuksella ”muista luotto- ja rahoituslaitosten, rahastoyhtiöiden ja sijoituspalveluyritysten sekä muiden rahoitusmarkkinoilla toimivien toimintaa ja hinnoittelua koskevista kielloista, poikkeuksista ja rajoituksista”.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan siinä mainitut yhteisöt saisivat periä antolainauksessaan korkoa ja muuta korvausta siten, että korkokanta tai korvaus ei ylitä tai alita valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää. Säännös oikeuttaisi siten valtioneuvoston päättämään korkosäännöstelystä, mikä tarkoittaisi käytännössä hallinnollisten korkojen käyttöön ottamista. Valtuuden

nojalla valtioneuvosto säätäisi eri rahoitusvaateiden osalta noudatettavista koroista siten, että ne eivät saisi ylittää tai alittaa valtioneuvoston asettamia enimmäis- tai vähimmäisrajoja. Eri tarkoituksiin myönnettäville luotoille voitaisiin vahvistaa erilaisia enimmäis- ja vähimmäiskorkoja riippuen esimerkiksi siitä, miten luotonantoa olisi tarpeen poikkeusoloissa ohjata. Samoin voitaisiin esimerkiksi luottolaitosten ottolainaukselle, kuten talletuksille, määrätä siitä maksettavan korkohyvityksen ylä- tai alaraja.

Momentin 2 kohta sisältää säännöksen luotonannon säännöstelystä. Luotonannon säännöstelyllä tarkoitetaan toimia, jotka saattavat käsittää määrällisten rajoitusten asettamisen luotonannolle sekä siihen liittyville takaussitoumuksille. Säännöstelyvaltuudet voisivat sisältää myös sen, että tietyntyyliset luotot ovat kiellettyjä ja luotonanto tietyille ryhmille on kielletty, esimerkiksi kulutusluotot kotitalouksille. Valtuuden nojalla voitaisiin kieltää myös vakuudettomat luotot. Säännöksen nojalla säännösteltäisiin luotto- ja rahoituslaitosten, vakuutus- ja eläkelaitosten sekä sijoituspalveluyritysten luotonantoa. Muulla luotonannolla, esimerkiksi yksityishenkilöiden välisillä luottosopimuksilla ei ole poikkeusoloissa sellaista rahoitusmarkkinoihin vaikuttavaa merkitystä, että siihen tulisi nimenomaisin säännöstelytoimin puuttua.

Momentin 3 kohdan mukaan olisi mahdollista asettaa talletuksille, asiakasvaratileille vastaanotetuille varoille, jäsensijoituksille tai muille takaisinmaksettaville varoille nostorajoituksia. Sopimusehtojen estämättä olisi noudatettava valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettäviä varojen nostoja koskevia nostettavaa määrää, nostojen ajoitusta ja nostoehtoja koskevia ehtoja. Asiakasvaratileillä tarkoitetaan luottolaitostoiminnasta annetun lain 2 a §:ssä (69/2003) tarkoitettuja tilejä, joille osakeyhtiö tai osuuskunta saa vastaanottaa yleisöltä vaadittaessa takaisinmaksettavia varoja. Jäsensijoituksia ovat osuuskuntalain (1488/2001) lailla 72/2003 kumotun 21 luvun mukaisesti osuuskunnan jäseniltä osuuskunnan säästökassaan vastaanotetut varat.

Momentin 4 kohdan mukaan voitaisiin luotto- ja rahoituslaitosten, vakuutus- ja eläkelaitosten, sijoituspalveluyritysten ja rahastoyhtiöiden sijoituksia rajoittaa määrällisesti tai ajallisesti taikka säätää niiden kohdentamisesta. Valtuuden nojalla voitaisiin esimerkiksi säätää, että osa luottolaitosten ja vakuutus- ja eläkelaitosten sijoituksista on suunnattava tiettyyn sijoitusmuotoon, kuten valtion liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin.

Siltä varalta, että valtion maksuvalmiuden turvaaminen poikkeusoloissa edellyttäisi vielä pitemmälle meneviä sijoitusvelvoitteita, ehdotetaan 2 momenttiin otettavaksi säännös siitä, että mainitut yhteisöt olisivat velvolliset sijoittamaan varojaan valtioneuvoston asetuksella säädettävällä tavalla valtion liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asetusten täytäntöönpanosta, josta huolehtisivat Suomen Pankki, Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto omilla toimialoillaan.

17 §. Indeksiehdon käyttö. Laissa indeksiehdon käytön rajoittamisesta (1195/2000) kielletään indeksiehdon käyttäminen muutoin kuin laissa erikseen säädetyissä tapauksissa. Pykälän 1 momentissa annettaisiin valtioneuvostolle voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 2 kohdan säännöstä vastaavasti valtuudet myös näiden sallittujen indeksiehtojen käytön rajoittamiseen lain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Oikeus rajoittaa ehtojen käyttöä pitäisi sisällään mahdollisuuden kieltää normaalioloissa sallittujen ehtojen käyttö. Esimerkkinä laissa mainituista sallituista ehdoista voidaan mainita ehto, jonka mukaan korkokannan suuruus määräytyy suhteessa toiseen korkokantaan tai suhteessa arvopaperimarkkina-laissa tarkoitettussa arvopaperipörssissä tai muussa julkisessa kaupankäynnissä taikka näihin rinnastettavassa, toisessa valtiossa toimivassa, viranomaiselta toimiluvan saaneessa

arvopaperipörssissä kaupankäynnin kohteeksi otettujen osakkeiden hintojen kehitykseen. Valmiuslain nojalla kielletyistä indeksiehdoista ja sidonnaisuuksista säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 2 §:ssä on lueteltu poikkeukset, joihin lakia ei sovelleta. Lakia ei sovelleta muun muassa eläkettä koskeviin sopimuksiin eikä eräin poikkeuksin vakuutus sopimukseen. Lakisääteisten eläkkeiden sitomisesta indeksiin säädetään asianomaisissa eläkelaeissa. Lakisääteisen vakuutuksen etuuksiin sovelletaan valmiuslain 55 §:n säännöstä. Ehdotus mahdollistaisi myös vakuutus sopimusten ja muiden kuin lakisääteisten etuuksien osalta eläkettä koskevien indeksiehtojen säännöstelyn.

Indeksiehto, joka on indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastainen, on lain mukaan mitätön. Jos ehdon mitättömyys johtaisi kohtuuttomuuteen, ehto voidaan osaksi tai kokonaan ottaa huomioon tai sopimusta muulla tavoin sovittelua sen mukaan kuin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:ssä säädetään. Pykälän 2 momentissa vastaava säännös ulotettaisiin koskemaan myös valmiuslain nojalla kiellettyjä indeksiehtoja.

18 §. *Arvopaperitoiminnan rajoittaminen.* Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan arvopaperimarkkinoita voitaisiin säännöstellä rajoittamalla tietynlaisten, kuten poikkeusoloissa tarpeettomina tai kriisin hallinnan kannalta jopa haitallisena pidettävien arvopaperien liikkeeseen laskua ja kieltämällä tietynlaisilla arvopapereilla, kuten tietynlaisilla johdannaisilla, tapahtuva kaupankäynti arvopaperipörssissä tai muilla markkinapaikoilla. Tarkemmat säännökset siitä, miten arvopaperiemi ssioita rajoitettaisiin yhteiseltä raha-arvoltaan, laadultaan tai lajiltaan sekä minkälaisilla arvopapereilla voitaisiin markkinapaikoilla käydä kauppaa, annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan valtioneuvosto voisi asetuksella rajoittaa arvopaperikaupan selvitystoimintaa ja arvo-osuusjärjestelmän toimintaa tai keskeyttää toiminnan kokonaan tilanteessa, jossa selvitys järjestelmien tai arvo-osuusjärjestelmän toimintakyky olisi vaarantunut tavalla, josta aiheutuu vakavaa uhkaa rahoitusmarkkinoiden toiminnalle tai sijoittajien lakisääteisille eduille. Tilanteesta riippuen keskeyttäminen tai rajoittaminen voitaisiin säätää määräajaksi tai toistaiseksi. Kohdan perusteella voitaisiin esimerkiksi säätää tietynlaisten arvopaperien selvitystoiminnan rajoittamisesta tai keskeyttämisestä. Arvopaperikauppa, arvopaperien hallinnointi ja arvopapereihin liittyvä tietojen hallinta hoidetaan atk:n avulla. Kohdassa tarkoitettuihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä, jos atk-järjestelmiin tulee käyttökatkoksia tai niiden toiminta lakkaa kokonaan tai selvitys osapuolten tai sijoittajien lakisääteinen etu muuten vaarantuu.

Pykälän 4 kohdan mukaan sijoitussidonnaisten henkivakuutusten myöntämistä voitaisiin valtioneuvoston asetuksella rajoittaa siten, että vain asetuksella tarkemmin säädettävät vakuutukset olisivat sallittuja. Arvopaperiemi ssioita ja sijoitussidonnaisia henkivakuutuksia koskevillä rajoituksilla voitaisiin vaikuttaa sijoitusten kohdentumisen tarkoituksiin, joita on pidettävä poikkeusoloissa tarpeellisina.

Pykälässä ehdotettuja valtuuksia vastaavat säännökset ovat nyt voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 5 ja 7 kohdassa. Mainitun 5 kohdan mukaan valtioneuvosto voi asetuksella säätää arvopaperien liikkeeseen laskua, kauppaa ja välitystä koskevista rajoituksista, kuten arvopapereiden kaupan rajoittamisesta tai kieltämisestä ja sijoitussidonnaisten henkivakuutusten myöntämisen rajoittamisesta tai kieltämisestä. Momentin 7 kohdan mukaan valtioneuvosto voi asetuksella säätää

arvopaperikaupan selvitystoiminnan ja arvo-osuusrekisterin toiminnan keskeyttämisestä tai rajoittamisesta.

Ehdotettua säännöstä voitaisiin soveltaa kaikissa 3 §:ssä määritellyissä poikkeusoloissa, myös erityisen vakavissa suuronnettomuuksissa. Tätä on pidettävä välttämättömänä siitä syystä, että mahdollinen suuronnettomuus voi kohdistua suoraan tai välillisesti emissiotoiminnan ja arvopaperikaupan häiriöttömän toiminnan edellytyksenä oleviin tietojärjestelmiin tavalla, joka lamaannuttaisi järjestelmien toiminnan tai vakavasti vaarantaisi niiden toimintaedellytyksiä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin annettavien asetusten täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista.

19 §. Maksuliikkeen rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin maksuliikkeen rajoittamisessa käytettävistä toimenpiteistä voimassa olevaa sääntelyä seikkaperäisemmin. Voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää maksuliikettä koskevista rajoituksista, kuten tilisiirtojen rajoittamisesta tai kieltämisestä. Ehdotetun pykälän 1 momentin nojalla voitaisiin rajoittaa tilisiirtoja määrällisesti, raha-arvoltaan tai laadullisesti. Niin ikään voitaisiin pidentää tilisiirron suorittamiselle asetettuja määräaikoja. Häirinnälle alttiiden maksutapojen käyttö olisi ehdotetun 2 momentin mukaan kokonaan kielletty. Häirinnälle alttiit maksutavat määriteltäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Maksuliikettä säännöstelemällä voitaisiin puuttua mahdollisiin paniikkireaktioihin. Maksuliikkeellä tarkoitettaisiin myös maksujärjestelmiä. Keskeisessä asemassa olisi osana koko Euroopan unionin kattavaa TARGET-järjestelmää toimiva Suomen Pankin sekkitilijärjestelmä ja sen kautta suoritettavia maksuja koskevat rajoitukset. Muita maksujärjestelmiä ovat tällä hetkellä Suomen Pankkiyhdistyksen ylläpitämät Pankkien väliset online pikasiirrot ja sekut -järjestelmä (POPS System) ja Pankkien välinen maksuliikennejärjestelmä (PMJ), Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n ylläpitämä Osuuspankkien keskinäisiä maksuvelvoitteita koskeva selvitysjärjestelmä sekä Aktia Säästöpankki Oyj:n ylläpitämä Säästö- ja osuuspankkien maksuliikettä koskeva selvitysjärjestelmä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin annettavien asetusten täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista.

20 §. Poikkeukset vakavaraisuusvaatimuksista. Pykälän 1 momentin mukaan luottolaitoksiin, sijoituspalveluyrityksiin tai vakuutus- ja eläkelaitoksiin voitaisiin soveltaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää laissa säädettyä alemmaa vakavaraisuusvaatimusta, jos lakisääteisen vakavaraisuusvaatimuksen täyttäminen voi poikkeusoloissa johtaa luottolaitosten, sijoituspalveluyritysten tai vakuutus- ja eläkelaitosten toiminnan olennaiseen vaarantumiseen. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 12 a §:n 1 momentin 8 kohtaa.

Luottolaitoksille, sijoituspalveluyrityksille sekä vakuutus- ja eläkelaitoksille on niitä koskevassa lainsäädännössä asetettu vakavaraisuusvaatimuksia. Säädettyjen vaatimusten täyttäminen poikkeusoloissa voi olla erittäin vaikeaa tai mahdotonta. Esimerkiksi luottolaitosten luottoasiakkaiden poikkeusoloissa vallitsevasta kansantalouden yleisestä tilasta johtuvat maksuvaikeudet voivat johtaa luottolaitoksissa luottotappioihin, joiden määrää ei ole mahdollista kattaa käytettävissä olevalla omalla pääomalla ja varauksilla. Ilman muita toimenpiteitä tästä voisi olla seurauksena monen luottolaitoksen selvitystilä. Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi tulisi valtioneuvostolla olla tämän vuoksi valtuus säätää asetuksella poikkeuksia vakavaraisuutta koskevista vaatimuksista. Valtuuden nojalla olisi mahdollista esimerkiksi

tilapäisesti alentaa säädettyä luottolaitosten omien varojen määrää tai vakuutus- ja eläkelaitoksilta vaaditun toimintapääoman määrää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Rahoitustarkastuksen ja Vakuutusvalvontaviraston velvollisuudesta huolehtia annettavien asetusten täytäntöönpanosta.

21 §. Poikkeukset korvausrahastoille asetetuista vaatimuksista. Ehdotettu pykälä vastaisi voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 10 kohtaa. Uusi säännös eroaisi nykyisestä kuitenkin siten, että sen nojalla ei olisi enää mahdollista evätä rahastoista maksettavaa korvausta kokonaan tai osittainkaan. Ehdotetun säännöksen mukaan korvauksen maksamista voitaisiin vain valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyällä tavalla lykätä, jos korvausten maksaminen määräajassa ei olisi poikkeusolojen vallitessa mahdollista.

Rahoitussektorilla toimii eräitä rahastoja, joiden tehtävänä on turvata muun muassa tallettajien ja sijoittajien saamia rahoituspalvelujen tarjoajien maksukyvyttömyystilanteissa. Kaikkien suomalaisten talletuspankkien on kuuluttava talletussuojarahastoon ja maksettava vuosittain kannatusmaksua rahaston kartuttamiseksi. Tallettajilla on ehdoton oikeus saada laissa säädetty korvaus rahaston varoista, jos talletuspankki ei pysty maksamaan tallettajan selvää ja riidatonta saamista. Korvaus on maksettava laissa säädettyssä määräajassa. Poikkeusolojen vallitessa kannatusmaksujen maksaminen voi osoittautua kohtuuttoman suureksi rasitteeksi talletuspankeille. Myös tallettajien ehdoton oikeus saada määräajassa korvaus rahaston varoista voisi muodostua ongelmalliseksi tilanteissa, joissa talletusten nostamista on muuten rajoitettu valmiuslain nojalla. Rahastojen voi myös olla mahdotonta maksaa korvauksia poikkeusolojen aikana, jos rahoitusmarkkinat eivät toimi normaalisti. Tällaisten ongelmien välttämiseksi valtioneuvostolla olisi pykälän mukaan oikeus asetuksella säätää poikkeuksia talletussuojarahaston, sijoittajien korvausrahaston, kirjausrahaston ja selvitysrahaston kartuttamisvelvollisuuksista sekä velvollisuudesta maksaa rahastosta suoritettava korvaus määräajassa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin toimivaltaisesta viranomaisesta. Momentin mukaan Rahoitustarkastus huolehtisi 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

22 §. Poikkeukset konkurssia, selvitystilaa, kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevista vaatimuksista. Voimassa olevan valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan asetuksella voidaan säätää poikkeuksia luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden, arvopaperipörssiin, arvopaperikeskuksen ja optioyhteisön sekä vakuutus- ja eläkelaitosten kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä sekä tervehdyttämisestä, selvitystilasta ja konkurssista. Säännös on tällaisena varsin avoin eikä ilmaise, minkälaisia poikkeuksia ja minkälaisin edellytyksin olisi poikkeusoloissa mahdollista säätää. Ehdotetussa pykälässä on pyritty riittävällä tarkkuudella yksilöimään valtioneuvoston valtuudet ja niiden käytön edellytykset.

Pykälässä säädettäisiin ensinnäkin, että valtioneuvoston asetuksella olisi mahdollista säätää poikkeuksia konkurssiin ja selvitystilaan asettamisen edellytyksistä sekä itse konkurssi- ja selvitystilamenettelystä. Säännöksessä mainittujen yritysten oma pääoma voi poikkeusoloissa laskea tasolle, joka edellyttäisi niiden asettamista selvitystilaan. Poikkeusolojen aikana yritysten voi olla mahdotonta saada uutta pääomaa siten, että ne voisivat omin voimin korjata tilanteen. Myöskään julkisen sektorin rahoitusta ei välttämättä ole saatavilla. Jotta välttämättömät rahoitus- ja vakuutuspalvelut sekä rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaa toiminta voitaisiin poikkeusoloissa turvata, on tarpeen, että valtioneuvosto voi tarvittaessa säätää poikkeuksia kyseisiä yrityksiä koskevista selvitystilasäännöksistä (1 momentin 1 kohta).

Poikkeuksia voitaisiin säätää myös toiminnan tervehdyttämiseen tähtäävän toimintasuunnitelman tai muun tervehdyttämissuunnitelman laatimisvelvollisuudesta, tällaisen suunnitelman sisältöä koskevista vaatimuksista ja muusta tervehdyttämistä koskevasta menettelystä (1 momentin 2 kohta).

Olisi myös tarpeen, että säännöksessä tarkoitettujen yhteisöjen kirjanpitoon ja tilinpäätökseen otettavien erien, kuten liiketapahtumien ja omaisuuden arvostuserien osalta voitaisiin poikkeusoloissa sallia voimassa olevia kirjanpitosäännöksistä poikkeavia kirjaustapoja ja kirjausten viivästyksiä sekä poikkeuksia tilinpäätöksen laatimista ja osavuosikatsauksia koskevista vaatimuksista (1 momentin 3 kohta). Omaisuuden arvostaminen voi olla poikkeusoloissa ongelmallista siitä syystä, että markkinat eivät toimi normaalisti. Käyviä arvoja on riittävän markkinatiedon puuttuessa vaikea määritellä ja tämän vuoksi tulisi voida poiketa tietyistä kirjanpitoperiaatteista kuten yli tilikausien sovellettavasta johdonmukaisuusperiaatteesta. Sen sijaan toiminnan jatkuvuuden periaatteesta poikkeamista ei ole pidettävä perusteltuna, vaikka itse kriisitilanne indikoisikin mahdollista toiminnan epäjatkuvuutta. Muiden kirjanpitoa ja tilinpäätöstä sekä osavuosikatsausta koskevien vaatimusten osalta olisi voitava joustaa ainakin tilinpäätöksen laatimis-, rekisteröinti- ja julkistamisajankohdasta, osavuosikatsauksen laatimisvelvollisuudesta ja julkistamisajankohdasta, tilinpäätöksen liitetietojen erittelyiden ja tase-erittelyiden kattavuudesta ja sisällöstä sekä tytär-, osakkuus- ja yhteisyritysten sisällyttämisestä tilinpäätökseen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa asetettaisiin 1 momentin 1 kohdan nojalla säädettävälle poikkeuksille lisäedellytys. Poikkeuksien tulisi 2 momentin mukaan olla välttämättömiä luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden, arvopaperipörssin, arvopaperikeskuksen ja optioyhteisön tai vakuutus- ja eläkelaitosten toiminnan olennaisen vaarantumisen estämiseksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta huolehtivista viranomaisista. Toimivalta olisi jaettu Rahoitustarkastuksen ja Vakuutusvalvontaviraston välillä niin, että kumpikin huolehtisi asetusten täytäntöönpanosta valvottaviensa osalta.

23 §. *Poikkeukset eläkevastuuta ja vastuuvelkaa sekä niiden kattamista koskevista vaatimuksista.* Pykälä vastaisi valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 12 kohtaa. Pykälän 1 momentin mukaan eläkevastuun tai vastuuvelan laskemista tai kattamista koskevista laissa säädettyistä vaatimuksista voitaisiin poiketa valtioneuvoston asetuksella säädettävällä tavalla. Poikkeusten olisi oltava siten välttämättömiä, että niiden avulla voidaan estää se, että vakuutus- ja eläkelaitostoiminnan jatkuminen maassamme vaarantuisi poikkeusolojen aikana. Poikkeukset voisivat olla välttämättömiä, jos taloudellinen lama syvenisi, jolloin vakuutusmaksutulo ja sijoitustoiminnan tuotot saattaisivat olennaisesti vähentyä sekä vakuutus- tai eläkelaitoksen sijoitusten arvot voimakkaasti laskea.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Vakuutusvalvontavirasto huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

24 §. *Poikkeukset henki- ja vahinkovakuutus sopimusten ehdoista.* Pykälä korvaisi nykyisen valmiuslain 12 a §:n 1 momentin 13 kohdan. Ehdotetun säännöksen mukaan poikkeusoloissa voitaisiin poiketa henki- ja vahinkovakuutus sopimusten ehdoista siten kuin pykälässä ja sen nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa tarkemmin säädetään. Henkivakuutuksella tarkoitetaan myös vapaaehtoista eläkevakuutusta. Pykälän soveltamisen edellytyksenä olisi, että poikkeukset olisivat välttämättömiä vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan, väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteiden turvaamiseksi. Ehdotettua sääntelyä voitaisiin soveltaa myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Tämä on välttämätöntä, koska esimerkiksi Suomeen

levinnyt erittäin vaarallinen tartuntatauti voi pahimmillaan vaatia tuhansia kuolonuhreja. Tällaisessa tilanteessa saattaa henkivakuutusyhtiöiden maksuvalmius vaarantua, jollei poikkeusolojen toimintavaltuuksia voida ottaa käyttöön.

Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan vakuutuskorvauksen tai vakuutusmaksun maksamista voitaisiin kokonaan tai osittain lykätä. Momentin 3 kohdan mukaan voitaisiin rajoittaa vakuutuksenantajan oikeutta irtisanoa sellaisia vakuutus sopimuksia, joita pidetään väestön toimeentulon tai maan talouselämän jatkuvuuden kannalta välttämättöminä. Tällöin voi olla kysymys esimerkiksi kotien ja poikkeusoloissa välttämättömän tuotanto- ja palvelutoiminnan yhdistelmävakuutuksista, jotka kattavat muun muassa palo- ja räjähdysriskejä. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin, millä perusteilla vakuutuksenantaja voisi irtisanoa vakuutuksen. Tällöin edellytettäisiin, että irtisanomisperuste olisi hyväksyttävä ottaen huomioon poikkeusolojen vakuutustoiminnalle aiheuttamat erityiset riskit ja vakuutuksenottajien suojarive poikkeusoloissa.

Momentin 4 kohdan mukaan voitaisiin rajoittaa vakuutuksenantajan tai vakuutuksenottajan oikeutta vedota tietynlaisiin vakuutus sopimuksen ehtoihin. Tällöin edellytetään, että vakuutusehdon noudattaminen sellaisenaan olisi kohtuutonta ottaen huomioon vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan taloudellinen tilanne, vakuutetun välttämätön toimeentulo, vakuutuksenottajien ja vakuutettujen yhdenvertainen kohtelu tai muut niihin verrattavat seikat. Vakuutusehdossa saattaa olla kysymys esimerkiksi vaaran lisääntymisen vaikutuksesta vakuutus sopimuksen sisältöön taikka korvauksen määrään. Vakuutuksenottajan oikeutta vedota henkivakuutus sopimuksen takaisinostoa koskevaan ehtoon voitaisiin puolestaan rajoittaa esimerkiksi silloin, jos henkivakuutusten runsaat takaisinostot voisivat vaarantaa henkivakuutusyhtiön maksukyvyyn ja siten myös muiden henkivakuutuksenottajien edut. Kun vakuutuksenantajan irtisanomisoikeutta tai oikeutta vedota tiettyyn vakuutus sopimuksen ehtoon rajoitetaan, vakuutuksenantajan riski samalla yleensä kasvaa. Momentin 5 kohdan mukaan vakuutuksenantaja saisi tällöin periä vakuutuksesta Vakuutusvalvontaviraston määräämien perusteiden mukaisen lisämaksun.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuista alennuksista ja suorituksen lykkäämisestä, 3 kohdassa tarkoitetuista irtisanomisperusteista sekä 4 kohdassa tarkoitetuista vakuutusehdoista, joihin vetoamista rajoitetaan.

25 §. Toiminnan järjestelyn ja kotipaikan siirron kieltö. Pykälässä annettaisiin Rahoitustarkastukselle ja Vakuutusvalvontavirastolle toimivalta kieltää tietyin edellytyksin poikkeusoloissa valvottavansa sulautuminen, jakautuminen, kotipaikan siirto taikka liiketoiminnan, vakuutuskannan tai vakuutustoiminnan luovuttaminen. Ehdotuksen mukaan Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto voisivat 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kieltää pykälässä tarkoitettut yritys järjestelyt, jos ne voivat vakavasti vaarantaa rahoitus- tai vakuutusmarkkinoiden toimintaa taikka väestön toimeentuloa tai maan talouselämän perusteita. Tällaisia yritys järjestelyjä olisivat valvottavan laitoksen sulautuminen, jakautuminen ja kotipaikan siirto sekä liiketoiminnan, vakuutuskannan ja vakuutustoiminnan luovuttaminen.

Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden toimintaa koskevassa lainsäädännössä on valvovalle viranomaiselle yleensä annettu tehtäväksi varmistaa, että erilaiset yritys järjestelyt toteutetaan tavalla, joka ei vaaranna valvottavan laitoksen asiakkaiden etuja. Esimerkiksi liikepankeista ja muista osakeyhtiömuotoisista luottolaitoksista annetun lain (1501/2001) 5 §:n 3 momentin mukaan Rahoitustarkastus voi osakeyhtiölain 14 luvun 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettussa sulautumisessa vastustaa sulautumista osakeyhtiölain 14 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun määräpäivään mennessä ilmoittamalla siitä rekisteriviranomaiselle, jos sulautuminen todennäköisesti vaarantaa vastaanottavan luottolaitoksen toimilupaedellytysten säilymisen.

Vakuutusyhtiölain 16 a luvun 9 §:n 4 momentin mukaan Vakuutusvalvontaviraston on annettava suostumuksensa vakuutusyhtiön vakuutuskannan luovuttamiseen, jollei toimenpide loukkaa vakuutusten käsittämiä etuja ja jollei sen katsota vaarantavan vakuutustoiminnan tervettä kehitystä.

Erittäin vakavissa poikkeusoloissa saattaa syntyä tarve arvioida näiden yritysjärjestelyjen vaikutuksia laajemmin ottaen huomioon markkinoiden koko toiminta sekä väestön toimeentulo ja maan talouselämän perusteet. Jos Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen uhan aikana Suomen markkinoiden kannalta merkittävä luottolaitos tai vakuutusyhtiö aikoo esimerkiksi siirtää pääkonttorinsa ulkomaille, tällainen toimenpide on voitava kieltää, jos siihen on erityisen painavia syitä. Tällainen tilanne saattaa olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, jos järjestelyn tosiasiallinen tarkoitus on, että luottolaitos tai vakuutusyhtiö pyrkii siirtämään koko toimintansa ja varansa ulkomaille. Kotipaikan siirron jälkeen asianmukaisen valvonnan järjestäminen voi olla mahdotonta ja rahoitus- tai vakuutuspalvelujen riittävä ja poikkeusoloissa varmistettu tarjonta maassamme olla vakavasti uhattuna.

Säännöksen soveltaminen olisi mahdollista vain sellaisissa poikkeusoloissa, joissa jäsenvaltio voi EY:n perustamissopimuksen 297 artiklan mukaan poiketa yhteisön oikeuden mukaisista velvoitteistaan.

26 §. *Euroopan keskuspankin lausunto.* Säännöksessä ilmaistaisiin valmiuslain rahoitusmarkkinoita koskevien säännösten soveltamisalan rajoitukset ja säädettäisiin Euroopan keskuspankilta pyydettävästä lausunnosta. Säännös olisi uusi.

Säännöksen mukaan valtioneuvoston asetus lain 14, 16 tai 19 §:n toimivaltuuksien käyttöönotosta, joka koskee Euroopan yhteisön perustamissopimuksen tai Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännön mukaan Euroopan keskuspankkijärjestelmälle kuuluvia tehtäviä voitaisiin antaa vain, jos Euroopan keskuspankki tai Suomen Pankki toimiessaan osana Euroopan keskuspankkijärjestelmää ei ole poikkeusoloissa toimintakykyinen.

Rahoitusmarkkinoiden toiminnan kannalta Suomea sitovista velvoitteista tärkeimpiä ovat EY:n perustamissopimus ja Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussääntö. Yhteisen valuutan, euron, käyttöön ottamisen myötä Suomi siirsi yhteisön tasolle perustamissopimuksessa ja perussäännössä määrätyn toimivallan Euroopan keskuspankkijärjestelmän tehtävien osalta. Euroalueella sovelletaan Euroopan keskuspankin päätöksentekovelvoitteen päätöksiä koroista ja rahan tarjonnasta hintavakauteen liittyviltä osin. Euroopan keskuspankkijärjestelmän suorittamat yhteiset toimenpiteet ovat ensisijaisia keinoja rahoitusmarkkinoiden häiriöiden korjaamiseen ja poikkeustilanteen tehokkaaseen hallintaan.

Valmiuslain 14, 16 ja 19 §:n mukaisten toimivaltuuksien käyttöön ottamisen edellytyksenä on, että tilanteen hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Suomen Pankki on osa Euroopan keskuspankkijärjestelmää. Siten Euroopan keskuspankkijärjestelmän toimivaltaan kuuluvissa asioissa valtuuksien käyttöön ottaminen edellyttää, että Euroopan keskuspankki ja Suomen Pankki eivät olisi poikkeusolojen vallitessa operationaalisesti toimintakykyisiä.

Ennen toimivaltuuksien käyttöönottoa koskevan asetuksen antamista olisi valtioneuvoston pyydettävä Euroopan keskuspankilta lausunto kiireellistä menettelyä noudattaen. Tämä olisi sekä Euroopan keskuspankin kuulemista koskevan perustamissopimuksen 105 artiklan 4 kohdan että myös perustamissopimuksen 10 artiklassa lueteltujen velvollisuuksien mukaista. Neuvoston päätös (98/415/EC) Euroopan keskuspankin kuulemisvelvollisuudesta ei koske vain keskuspankin

asemaan vaikuttavia lakiehdotuksia, vaan kattaa tältä osin kaikki oikeudellisesti sitovat normit, mukaan lukien myös asetukset ja ministeriöiden päätökset.

5 luku. Hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistaminen

Ehdotetun 5 luvun sääntely korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 14, 15, 17 ja 31 §:n sääntelyn. Merkittävin asiallinen muutos olisi vedenhankinnan turvaamista koskevan säännöksen (43 §) lisääminen lukuun.

Huoltovarmuuden turvaamiseksi kaikissa oloissa on luotava ja ylläpidettävä riittävä valmius hyödykkeiden tuottamiseksi sekä tuotannon, jakelun ja kulutuksen ohjaamiseksi. Luvun säännöstelyvalta merkitsisi oikeutta asettaa hyödyketuotantoon ja -jakeluun sekä energiahuoltoon erilaisia kieltoja ja rajoituksia.

Suomen huoltovarmuus perustuu avoimiin ja toimiviin markkinoihin, laajaan ulkomaankauppaan ja kilpailukykyiseen kotimaiseen tuotantoon. Niissä vakavissa huoltohäiriötilanteissa, joissa markkinat eivät tuota riittävää huoltovarmuutta, toteutetaan julkisen vallan erityistoimenpiteitä käyttäen hyväksi markkinamekanismia mahdollisuuksien mukaan. Myös poikkeusoloissa pyrkimyksenä on toimia ensisijaisesti normaalien markkinamekanismien mukaisesti. Markkinoiden toimintaa voidaan kuitenkin joutua ohjaamaan poikkeusoloissa oikeusnormeilla ja hallinnollisilla päätöksillä, joilla varmistettaisiin voimavarojen tehokas käyttö ja riittävä huolto väestölle, välttämättömälle talouselämälle ja sotilaalliselle maanpuolustukselle. Poikkeusoloissa viranomaiset joutuvat ohjaamaan ulkomaankauppaa, tuotantoa, jakelua ja kulutusta. Kaikkein voimakkain ohjauskeino on säännöstely. Jos säännöstelyyn jouduttaisiin turvautumaan, koskisi se lähinnä eräitä kriittisen perusteellisuuden raaka-aineita ja joitakin päivittäistavara- ja elintarviketuotantoa. Nykyään ei katsota tarpeelliseksi suunnitella kattavaa elintarvikkeiden säännöstelyä (kansanhuolto). Kuitenkin eräistä elintarvikkeista, kuten kahvista, teestä ja sokerista, voi syntyä pulaa.

Elintarvikkeiden alkutuotannossa tavoitteena on, että väestölle voidaan myös poikkeusoloissa turvata energiasisällöltään normaali ravinnon saanti. Heikon satokauden sattuessa tai tuonnin häiriötilanteissa elintarviketuotanto on turvattava niin, että huoltovarmuus kattaa vähintään yhden satokauden elintarvikkeiden saannin. Tuonnin häiriötilanteissa voidaan joutua myös maatalouden alkutuotannon tuotantopanosten sääntelyyn. Tällä pyritään turvaamaan muun muassa riittävä polttonesteiden, rehujen, lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden saatavuus elintarvikkeiden alkutuotannossa. Myös elintarviketurvallisuudesta ja eläintautien torjunnasta vastaavilla viranomaisilla on oltava edellytykset toimia poikkeusoloissakin esimerkiksi eläinlääkkeiden käyttöä säännöstelemällä.

Vesihuollolla on poikkeusoloissa turvattava puhtaan talousveden saatavuus sekä terveyden ja ympäristönsuojelun kannalta asianmukainen viemäröinti.

27 §. *Hyödyketuotantoa ja jakelua koskevat määritelmät.* Pykälässä määriteltäisiin keskeiset hyödyketuotantoa ja jakelua koskevat käsitteet.

Maatilatalouden alkutuotannolla (1 kohta) tarkoitettaisiin maaseutuelinkeinojen rahoituslaissa (329/1999) tarkoitettua maatilataloutta ja maatilatalouden yhteydessä harjoitettavaa muuta yritystoimintaa sekä kalastusta ja kalanviljelyä. Maatilataloudella tarkoitetaan maaseutuelinkeinojen rahoituslain 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan maataloutta ja metsätaloutta.

Kulutushyödykkeen (2 kohta) ja kuluttajan (3 kohta) määritelmät vastaisivat kuluttajansuojalain (38/1978) 1 luvun 3 ja 4 §:ssä olevia määritelmiä.

Elinkeinonharjoittajaksi (4 kohta) katsottaisiin luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka pitää ammattimaisesti kaupan, myy tai muutoin vastiketta vastaan luovuttaa hyödykkeitä.

Säännöstelyllä (5 kohta) tarkoitettaisiin ohjauskeinona määrällisten rajoitusten asettamista hyödykkeiden vaihdantaan. Kaupan ohjaus (6 kohta) tarkoittaisi tämän lain mukaan säännöstelytehtäviä hoitavien viranomaisten elinkeinonharjoittajille antamaa määräystä pitää tiettyä hyödykettä saatavilla kohtuullisilla ehdoilla ja tuotannon ohjaus (7 kohta) tämän lain mukaan säännöstelytehtäviä hoitavien viranomaisten elinkeinonharjoittajalle antamia määräyksiä valmistaa tiettyjä tuotteita, määräyksiä valmistettavien tuotteiden laadusta sekä niiden valmistuksessa käytettävistä raaka-aineista ja muista materiaaleista.

28 §. Valvonta- ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin elinkeinonharjoittajan velvollisuudesta antaa tietoja kulutushyödykkeiden tarjonnasta ja kysynnästä sekä hinnoista. Säännöksen tarkoituksena olisi, että viranomaiset saisivat todenmukaisen ja ajantasaisen kuvan siitä, onko tiettyjä kulutushyödykkeitä tarjolla ja minkälaisin hinnoin kulutushyödykkeitä tarjotaan. Tiedon perusteella voitaisiin ratkaista, toimiiko markkinamekanismi vai tarvitaanko viranomaistoimia.

Pykälän 1 momentin mukaan 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja olisi velvollinen pyynnöstä ilmoittamaan huoltovarmuuden varautumistoimien ylimmästä johdosta vastaavalle kauppa- ja teollisuusministeriölle sekä ministeriön alaisuudessa ohjaus- ja säännöstelytoimenpiteitä keskushallintotasolla toteuttavalle Kuluttajavirastolle, aluehallintotasolla toteuttavalle lääninhallitukselle tai paikallishallintotasolla toteuttavalle kuluttajaneuvontaa kunnassa antavalle tiedot kysyntä- ja tarjontatilanteesta sellaisista päivittäistavara- ja palveluspiiriin kuuluvista kulutushyödykkeistä, joilla on huomattava merkitys väestön toimeentulolle ja kansanterveydelle. Kysyntä- ja tarjontatilanteella tarkoitettaisiin muun muassa sitä, onko hyödykkeitä saatavissa ja miten nopeasti hyödykkeet käyvät kaupaksi. Lisäksi 1 momentissa säädettäisiin, että elinkeinonharjoittajan on pyydytyssä laajuudessa ilmoitettava hyödykkeen hinta tai hinnoitteluperuste ja niiden muutokset, jos se on hintavalvontaa varten välttämätöntä.

Elinkeinonharjoittajalle asetettaisiin velvollisuus antaa tietoja usealle eri viranomaiselle. Sääntelyä pidetään välttämättömänä, sillä ennalta ei voida arvioida, mikä viranomaisen tietoja tarvitsisi. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että elinkeinonharjoittaja joutuisi ilmoittamaan samat tiedot usealle eri viranomaiselle, vaan viranomaiset luovuttaisivat tietoja toisille viranomaisille hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin ensinnäkin tarkemmin ilmoitusmenettelyn toteuttamisesta, kuten siitä, miten usein ilmoituksia olisi annettava, annettaisiinko ilmoitukset sähköisesti tai käytettäisiinkö ilmoituksessa erityistä lomaketta. Ilmoitusmenettely voitaisiin toteuttaa käytännössä muiden ilmoittamismenettelyjen yhteydessä. Toiseksi valtioneuvoston asetuksella määriteltäisiin ilmoitusmenettelyn alaiset hyödykkeet.

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista kulutushyödykkeistä säädettäisiin pykälän 1 momentissa. Ilmoitusvelvollisuus koskisi vain päivittäistavara- ja palveluspiiriin kuuluvia kulutushyödykkeitä. Lisäksi näillä kulutushyödykkeillä tulisi olla huomattava merkitys väestön toimeentulolle ja kansanterveydelle. Kulutushyödykkeiden luetteleminen etukäteen on kuitenkin mahdotonta ja siksi niiden tarkempi määrittely ehdotetaan jätettäväksi valtioneuvoston asetukseen.

29 §. Polttonesteen säännöstelyn kohdistaminen. Pykälässä säädettäisiin polttonesteen kokonaissäästötavoitteen asettamisesta ja säästötavoitteen jakamisesta eri kulutusmuotojen kesken. Pykälän mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin määrästä, jolla polttonesteen kulutusta olisi vähennettävä ja siitä, miten tämä vähennys kohdistuisi. Valtioneuvoston asetus annettaisiin kauppa- ja teollisuusministeriön esittelystä.

Ehdotettu 29 § liittyisi eri käyttökohteiden polttonesteen säännöstelyä koskevaan sääntelyyn, kuten 30 ja 65 §:ään.

30 §. Maatilatalouden alkutuotannon ohjaaminen ja säännöstely. Pykälässä säädettäisiin tuotantopanosten osto- ja käyttörajoituksista maatilatalouden alkutuotannossa. Poikkeusoloissa tuotantopanosten määrät voivat vähentyä esimerkiksi tuonin häiriöiden vuoksi. Tämä voi vaikeuttaa maatilataloudessa tarvittavien materiaalien saantia ja aiheuttaa tarpeen rajoittaa niiden käyttöä. Myös esimerkiksi mahdollisen ydinlaskeuman aiheuttava suuronnettomuus voisi aiheuttaa tarvetta rajoittaa maatalouden tuotantopanosten ostoa ja käyttöä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi lannoitteiden, rehujen, torjunta-aineitten, eläinten lääkitsemisessä tarvittavien lääkkeiden ja polttoöljyn ostoluvasta. Elinkeinoharjoittaja saisi myydä tai muutoin luovuttaa näitä tuotteita maatilatalouden alkutuotannon harjoittamista varten vain ostolupaa vastaan. Säännöstelyn piiriin kuuluvien tuotteiden tarkka yksilöinti etukäteen ei ole mahdollista. Siksi ehdotetaan säädettäväksi, että ostolupamenettelyn piiriin kuuluvien lannoitteiden, rehujen, torjunta-aineiden ja eläinten lääkitsemiseen tarvittavien lääkkeiden yksilöinnistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Maataloudessa käytettävän polttoöljyn määrä riippuisi 29 §:ssä tarkoitetusta polttonesteen kokonaissäästötavoitteesta ja kokonaissäästön jakautumisesta eri käyttökohteisiin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin puolestaan tuotantopanosten käyttötapojen rajoittamisesta. Maatilatalouden harjoittaja saisi käyttää hyödykkeitä, joiden hankkimiseen vaaditaan ostolupa, vain elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömään tuotantoon. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin, mikä tuotanto on elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämätöntä.

Pykälän 3 momentin mukaan kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen myöntäisi ostoluvan. Ostolupaa myönnettäessä olisi otettava erityisesti huomioon maatilatalouden harjoittajan aikaisemman tuotannon määrä. Tämä tarkoittaisi sitä, että ostolupia myönnettäisiin yleensä aikaisemman tuotannon mukaan. Jos kyse olisi uudesta tuottajasta tai uudesta tuotantosuunnasta, myönnettäisiin ostolupia samalla tavalla kuin vastaavanlaista ja yhtä laajaa tuotantoa harjoittavalle. Kunnan maaseutuelinkeinoviranomaisen käsite määritellään maaseutuelinkeinojen tukitehtäviä hoidettaessa noudatettavasta menettelystä annetussa laissa (1336/1992).

Maatilatalouden alkutuotannon määritelmä lain 27 §:ssä sisältäisi maatilatalouden yhteydessä harjoitettavan metsätalouden. Se ei kuitenkaan sisältäisi Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla harjoitettavaa metsätaloutta. Sen vuoksi 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla harjoitettavaan metsätalouteen myönnettävien lannoitteiden, torjunta-aineiden ja polttoöljyn käytöstä päättäisi maa- ja metsätalousministeriö.

31 §. Vähittäiskaupan säännöstely. Pykälässä säädettäisiin kotitalouksien ostamisen ohjaamiseen liittyen vähittäiskaupan säännöstelystä, johon voitaisiin joutua turvautumaan huoltotilanteen hallitsemiseksi tilanteessa, jossa olisi pulaa väestön toimeentulolle välttämättömistä kulutushyödykkeistä. Pykälän tarkoituksena on ehkäistä kulutushyödykkeitä koskevan keinottelun ja epäterveiden markkinoiden syntymistä.

Pykälän 1 momentin mukaan elinkeinonharjoittaja saisi luovuttaa väestön toimeentulolle välttämättömiä kulutushyödykkeitä kuluttajalle vain ostolupaa vastaan. Ostolupamenettelyn tarkoituksena olisi väestön toimeentulon turvaaminen 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin säännöstelyn alaisista kulutushyödykkeistä ja säännöstelyssä noudatettavasta menettelystä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin viranomaisten toimivallan jaosta vähittäiskaupan säännöstelyn ohjauksessa ja toimeenpanossa, joka kuuluisi kauppa- ja teollisuusministeriölle, lääninhallituksille ja kunnille. Kunnat vastaisivat ostolupahallinnosta ja tiedottaisivat ostolupamenettelystä.

32 §. *Muun kaupan ohjaus ja säännöstely.* Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä elinkeinonharjoittajien sekä elinkeinonharjoittajan ja julkisyhteisön välisen kaupan ohjaamiseksi ja säännöstelemiseksi. Säännöksen mukaisten toimenpiteiden tarkoituksena olisi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentin mukaan elinkeinonharjoittajan olisi pidettävä muiden elinkeinonharjoittajien ja julkisyhteisöjen saatavana ostolupaa vastaan valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltävää hyödykettä. Velvollisuus olisi kuitenkin rajattu vain niihin hyödykkeisiin, joita elinkeinonharjoittaja tavallisestikin markkinoi muille elinkeinonharjoittajille tai julkisyhteisölle.

Pykälän 2 momentin mukaan ohjauksen ja säännöstelyn alaisista hyödykkeistä sekä noudatettavasta menettelystä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Elinkeinonharjoittajien välisen kaupan ohjaus ja säännöstely kuuluisi kauppa- ja teollisuusministeriölle sekä työvoima- ja elinkeinokeskuksille.

33 §. *Teollisuustuotannon ohjaus.* Poikkeusolojen teollisuustuotannon turvaamisen tavoitteena on varmistaa sellaisten teollisuustuotteiden tuotanto, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnalle tärkeiden perustoimintojen ylläpitämiseksi. Tällaisia perustoimintoja ovat erityisesti huoltovarmuuden tavoitteista annetussa valtioneuvoston päätöksessä (350/2002) tarkoitettut perushuoltoalat. Teollisuuden tuotanto ja kulutustarpeet sovitetaan poikkeusoloissa käytettävissä oleviin voimavaroihin. Tuotantotavoitteiden määrittely perustuu kulutustarpeiden määrittelyyn. Teollisuustuotannon tuotantotavoitteiden ja kulutustarpeiden määrittelystä sekä kulutuksen säännöstelystä vastaa kauppa- ja teollisuusministeriö, mikäli sitä ei ole säädetty muun ministeriön tehtäväksi. Huoltovarmuuden suunnittelussa kauppa- ja teollisuusministeriö tukeutuu puolustustaloudellisen suunnittelukunnan organisaatioon ja Huoltovarmuuskeskukseen. Työvoima- ja elinkeinokeskuksen tehtävät teollisuustuotannon ohjauksessa liittyvät keskeisesti niukkojen voimavarojen säännöstelyyn ja jakamiseen keskushallinnon määrittelemien tuotantotavoitteiden mukaisesti.

Pykälässä säädettäisiin teollisuustuotannon suuntaamisesta niin, että materiaaleja ja tuotteita, joista olisi pulaa, voisi käyttää vain välttämättömien hyödykkeiden tuotantoon. Säännöksen mukaisten toimenpiteiden tarkoituksena olisi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän hyödyketuotannon turvaaminen mahdollistamalla muun kuin välttämättömän tuotannon vähentäminen.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saisi käyttää valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviä metalleja, metalliseoksia, kemikaaleja, lääkeaineita, elektroniikkakomponentteja, maataloustuotteita, elintarvike-teollisuuden käyttämiä tavaroita, energiatuotannon raaka- tai polttoaineita tai muita teollisuus-

tuotannon välttämättömiä materiaaleja tai hyödykkeitä vain siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään. Momentissa pyrittäisiin luonnehtimaan raaka-aineita, materiaaleja ja tuotteita, joihin toimenpiteet voisivat kohdistua. Koska etukäteen ei kuitenkaan voida tarkasti tietää, mistä materiaaleista ja tuotteista tulisi pulaa, olisi luettelo avoin. Tarkemmin asiasta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentin mukaan kaupp- ja teollisuusministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaisivat teollisuustuotannon ohjauksesta ja valvonnasta.

34 §. *Ulkomaankaupan säännöstely.* Poikkeusoloissa saattaa syntyä tarve ulkomaankaupan laajamittaiseenkin sääntelyyn. Tämä sääntelytarve voi johtua siitä, että joistakin strategisista hyödykkeistä saattaa poikkeusoloissa olla pulaa ja niiden hinnat voivat nousta rajusti. Yhteiskunnan kannalta on johdonmukaista säännöstellä sellaisten hyödykkeiden ulkomaankauppaa, joiden säännöstely kotimaankaupassa nähtäisiin välttämättömäksi. Pelkkä kotimaankaupan ja -jakelun säännösteleminen ilman tuonnin ja viennin valvontaa johtaisi helposti kotimaankaupan säännöstelyn kiertämiseen ja mustanpörssin kauppaan. Tällaisia strategisia tuotteita voisivat olla esimerkiksi eräät teollisuuden raaka-aineet, elektroniikkakomponentit, lääkkeet, elintarvikemateriaalit ja öljytuotteet. Säännöksen tarkoituksena onkin turvata kriittisten hyödykkeiden saatavuutta, ei vaikuttaa yleisiin talouden epätasapainotilanteisiin. Lisäksi eri tyyppisissä poikkeusoloissa saattaa syntyä tarve tarkkailla tai säännöstellä myös tiettyjen tuotteiden tai tietyistä maista peräisin olevien tuotteiden tuontia tai kieltää tuonti kokonaan.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, joka koskisi tarkkailu- tai säännöstelytoimenpiteiden kohteena olevien tuotteiden maastavientiä 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Pykälän 1 momentin mukaan säännösteltäviä hyödykkeitä saisi viedä maasta vain valtioneuvoston myöntämällä luvalla. Luvanvaraisuus kohdistuisi lähtökohtaisesti sellaisiin tuotteisiin, joita säännösteltäisiin valmiuslain mukaisesti. Tällaisia tuotteita olisivat ainakin 30-33, 47, 65, 78 tai 80 §:n nojalla säännösteltävät tuotteet. Jos kaikkien säännösteltävien tuotteiden viennin luvanvaraisuus ei kuitenkaan olisi tarpeen, voitaisiin luvanvaraisuutta valtioneuvoston asetuksella rajoittaa.

Pykälän 2 momentin mukaan jonkin tuotteen vienti voitaisiin kokonaan kieltää, jollei viennin luvanvaraisuus riittävästi turvaisi niitä tavoitteita, joihin ulkomaankaupan säännöstelyllä pyrittäisiin. Vientikiellon ulottuvuutta voitaisiin rajoittaa samoin kuin luvanvaraisuuttakin.

Ehdotetussa pykälässä mahdollistettaisiin rajoitusten ja kieltojen asettaminen viennille. Maahantuontia saattaisi tosiasiallisesti rajoittaa 14 §:ssä tarkoitettujen rahoitus- ja maksuvälineitä koskevien toimien soveltaminen.

Puolustustarvikkeiden viennissä, kauttakuljetuksessa tai välityksessä tarvittavista luvista säädetään puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annetussa laissa (242/1990).

Viennin rajoittamiseen ryhtymistä harkitaan poikkeusoloissa tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevan EY:n perustamissopimuksen 30 artiklan ja turvallisuuspoikkeuksia koskevan 297 artiklan kannalta. Jos vientiä rajoitettaisiin 3 §:n 3 tai 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, voitaisiin tavaroiden vapaata liikkuvuutta rajoittavat toimenpiteet oikeuttaa vain perustamissopimuksen 30 artiklassa tarkoitetuilla perusteilla, joita ovat esimerkiksi julkinen moraali, yleinen järjestys ja turvallisuus sekä ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojeleminen.

Jos viennin rajoittamiseen ryhdyttäisiin 3 §:n 1 tai 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, voitaisiin tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta poikkeaminen oikeuttaa myös vetoamalla 297

artiklaan, jonka soveltamisala on suppeampi kuin neljästä vapaudesta poikkeamista koskevissa artikloissa. Perustamissopimuksen 297 artiklassa tarkoitettujen ulkoiseen turvallisuuteen liittyvien tilanteiden (sota tai sodan uhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitys tila) katsotaan sisältävän 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja poikkeusolot.

Ulkomaankaupan sääntelystä vastaavia viranomaisia ovat ulkoasiainministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, valtiovarainministeriö ja tullihallitus.

Joissakin tapauksissa saattaisi olla perusteltua myös tuonnin säännöstely. Tätä ei ole kuitenkaan säännöksessä ehdotettu.

35 §. Sähkön käytön rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin tilanteesta, jossa sähkön käyttöä jouduttaisiin rajoittamaan kieltämällä sähkön käyttö muihin kuin välttämättömiin tarkoituksiin. Säännöksen soveltaminen voisi olla tarpeen, jos sähkön käyttöä ei olisi riittävästi pystytty rajoittamaan esimerkiksi valistuksen ja vapaaehtoisen säästämisen avulla. Sähkön vapaaehtoisella säästämällä arvioidaan saavutettavan noin 10 prosentin vähennys normaalikulutuksesta.

Pykälän 1 momentin mukaan yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa voitaisiin sähkön käyttöä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviin muihin kuin huoltovarmuuden kannalta välttämättömiin tarkoituksiin rajoittaa tai kokonaan kieltää. Mahdollisuus säännöksen soveltamiseen myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on tarpeen, sillä suuronnettomuus voi aiheuttaa sellaisen sähkön tuotannon häiriön, joka vaatisi säännöstelyyn ryhtymistä.

Pykälän 2 momentin mukaan rajoituksen tai kiellon noudattamista valvoisivat sähkömarkkinalain (386/1995) mukaisena sähkömarkkinaviranomaisena Energiamarkkinavirasto ja sähkömarkkina- laissa tarkoitettu sähköverkonhaltija.

36 §. Sähkön kulutuskiiintiö. Sähkön säännöstely perustuu kiintiösäännöstelyyn. Kiintiösäännöstely edellyttää laajoja valmisteluja, minkä vuoksi se soveltuu lähinnä pitkäaikaiseen säännöstelyyn. Kiintiösäännöstelyä tulee edeltää aina informaatio asiakkaille säästömahdollisuuksista ja asiakkaiden toteuttama vapaaehtoinen säästäminen. Kiintiösäännöstelyä voidaan tukea 36 §:n avulla joidenkin sähkökäyttötapojen, kuten mainosvalojen ja ulkovalaistuksen, rajoituksilla. Pykälässä säädettäisiin sähkön käyttöä koskevista kulutuskiiintiöistä.

Pykälän 1 momentin mukaan maan talouselämän tai väestön toimeentulon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sähköä saisi käyttää vain valtioneuvoston asetuksessa säädetyn prosenttimäärän sähkökäyttäjän normaalin vuosikulutuksen mukaisesta kulutuksesta. Kulutuskiiintiöt määrittäisi asiakaskohtaisesti sähköverkonhaltija.

Kulutuskiiintiö määritettäisiin 2 momentin mukaan kunkin sähkösopimuksen perusteella edellisenä kalenterivuonna toimitetun sähkön määrän perusteella. Jos tätä perustetta ei voitaisi käyttää, kulutuskiiintiö määrittäisiin tyyppikuluttajan tai luotettavan selvityksen perusteella. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset kulutuskiiintiön laskennasta.

37 §. Sähkön käytöstä perittävä ylitysmaksu. Valtioneuvoston asetuksessa määritetyn kulutuskiiintiön ylittävästä sähkön käytöstä olisi maksettava valtiolle ylitysmaksua. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ylitysmaksun suuruudesta. Ylitysmaksun suuruus kilowattituntia kohden olisi kolme kertaa vähittäismyyjän perimä keskimääräinen sähköenergian kuluttajahinta. Ylitysmaksun käyttöönottotilanteessa sähkön markkinahinta olisi korkea. Ylitysmaksu

nelinkertaistaisi kiintiön ylittävän sähkön hinnan. Tämä hinta olisi niin korkea, että sen voidaan olettaa vähentävän kulutusta huomattavasti. Vähittäismyyjä määrittäisi ylitysmaksun tason kuukausittain sähkön edellisen kalenterikuukauden kuluttajahintojen keskiarvon perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan ylitysmaksun perinnästä olisi voimassa, mitä verojen ja maksujen perinnästä on säädetty. Ylitysmaksun kantaisi sähkön vähittäismyyjä. Ylitysmaksujen kantamista valvoisivat työvoima- ja elinkeinokeskukset, jotka voisivat myöntää luvan ostaa sähköä yli kiintiön määrä ilman ylitysmaksua väestön toimeentulon ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömään tarkoitukseen.

38 §. *Sähkötoimituksen keskeyttäminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että sähköverkonhaltija voisi tilapäisesti keskeyttää sähkötoimituksen, jos sähkön kulutuksen vähentämiseksi tämän lain nojalla toteutetut muut toimenpiteet eivät vähennä sähkön kulutusta sähköverkon toimintakyvyn ylläpitämiseksi riittävästi. Sähkömarkkinalain 3 §:n 8 kohdan mukaan sähköverkkoluvan haltijalla tarkoitetaan yhteisöä tai laitosta, jolla on hallinnassaan sähköverkkoa ja joka harjoittaa luvanvaraista sähköverkkotoimintaa.

Toimenpiteeseen voisi ryhtyä maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Sähkötoimitusta ei kuitenkaan saisi ilman pakottavaa syytä keskeyttää huoltovarmuuden kannalta tärkeältä sähkön käyttäjältä. Toimenpiteen tarkoituksena on hallita uhkaavaa ylikuormitustilannetta kierrättämällä lyhyttä sähkötoimituskatkoa alueittain.

Pykälän 2 momentin mukaan verkonhaltijan olisi pidettävä sähkötoimituksen keskeytykset kullakin alueella mahdollisimman lyhytkestoisina ja noudatettava tasapuolisuutta keskeytysten kohdistamisessa. Sähkötoimitusten keskeytysten perusteita ja tasapuolisuutta valvoisi Energiainfo.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, ettei valmiuslain nojalla toteutettuun sähkötoimituksen keskeytykseen sovellettaisi sähkömarkkinalain säännöksiä vakiokorvauksesta verkkopalvelun keskeytymisen vuoksi. Vakiokorvausta koskee sähkömarkkinalain 27 f § (444/2003).

39 §. *Kaukolämmön käytön rajoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin kaukolämmön käytön rajoittamisesta, johon voitaisiin ryhtyä maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentin mukaan kaukolämmön kiinteistöjen lämmitystä varten sallituista määristä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin astemäärästä, jota julkisten tilojen sisälämpötila ei saa ylittää. Kaukolämmön käytön rajoittaminen toteutettaisiin niin, että kaukolämmön myyjä tai muu toimittaja olisi velvollinen toteuttamaan säännöstelytoimenpiteiden toteuttamiseksi tarpeelliset säädöt sekä sinetöimään säätölaitteet. Säännöksen soveltamisalaa rajoittaisi se, etteivät kaukolämmön jakeluverkosta ottamisen rajoitukset koskisi huoltovarmuuden kannalta välttämätöntä lämmön käyttöä.

Osa kaukolämmön säätölaitteista sijaitsee kaukolämpölaitoksissa, osa käyttäjäkiinteistöjen yhteisissä tiloissa tai huoneistoissa sisällä. Huoneisto- tai pientalokohtaisten säätölaitteiden sinetöimistä ei kuitenkaan pidetä tarkoituksenmukaisena tai käytännössä toimivana ratkaisuna. Säätölaitteiden sinetöintiä ei siis tehtäisi sellaisissa tiloissa, jotka kuuluvat kotirauhan suojan piiriin.

Pykälän 2 momentin mukaan rajoituksen noudattamista valvoisivat Energiamarkkinavirasto sähkömarkkinaviranomaisena ja kunnat.

40 §. Lämmityspolttoöljyn säännöstely. Myös lämmitystarkoitukseen käytettävän kevyen ja raskaan polttoöljyn säännöstely perustuu kiintiösäännöstelyyn. Pykälässä säädettäisiin lämmityspolttoöljyn käyttöä koskevasta määräaikaikiintiöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kevyttä tai raskasta polttoöljyä saisi toimittaa lämmitystarkoitukseen vain valtioneuvoston asetuksessa säädettyyn prosentimäärään asiakkaan normaalin vuosikulutuksen mukaisesta kulutuksesta. Määräaikaikiintiön määrittäisi asiakaskohtaisesti öljyn myyjä. Kiintiön saisi ylittää asiakkaan hakemuksesta vain kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksessa säädettyillä perusteilla. Ylitysluvan myöntäisi työvoima- ja elinkeinokeskus.

Pykälän 2 momentti sisältäisi asiakkaan vuosikulutuksen arviointia koskevat perusteet. Vuosikulutuksena pidettäisiin kahden kuluvaan vuoteen edeltäneen kalenterivuoden kulutuksen keskiarvoa. Keskiarvon laskisi öljyn myyjä. Jos keskiarvon laskemiseen tarvittavia tietoja ei olisi käytettävissä, vuosikulutus arvioitaisiin kiinteistön omistajan antaman luotettavan selvityksen perusteella. Tällaiseen arviointiin voitaisiin joutua turvautumaan esimerkiksi, jos kyseessä olisi uudisrakennus.

Asiakkaan olisi 3 momentin mukaan ilmoitettava öljyn myyjän asiakasrekisteriin sekä annettava viipymättä öljyn myyjän tai tämän vähittäismyyntiverkoston kuuluvan myyjän asiakkaalta pyytämät, säännöstelyn toimeenpanon kannalta välttämättömät tiedot.

Tarkemmat säännökset säännöstelyn toimeenpanosta annettaisiin 4 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella. Kauppa- ja teollisuusministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaisivat pykälässä tarkoitetun säännöstelyn valvonnasta.

41 §. Maakaasun käytön rajoittaminen. Suomessa ei ole maakaasuvarastoja tai vaihtoehtoista hankintalähdettä. Lisäksi maakaasutoimituksia hallitsee putkisidonnaisuus sekä toimituksen ja kulutuksen samanaikaisuus. Järjestelmävastuuseen asetetun verkonhaltijan velvollisuutena on huolehtia omalta osaltaan maakaasun siirtoverkon asianmukaisesta toiminnasta sekä lisäksi tarvittavista yhteyksistä ulkomaille. Saatavuushäiriötilanteessa järjestelmävastaavan tulee yhdessä maakaasumarkkinoiden muiden osapuolten kanssa ohjata kaasutoimituksia niin, että toimitushäiriöistä aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman pieniksi. Poikkeusoloissa viranomaiset voivat joutua ohjaamaan ja säännöstelemään kaasun jakelua. Kaasun käyttöä pyritään tällöin rajoittamaan vapaaehtois- ja sopimusjärjestelyin sekä tilaustehorajaa alentamalla ja tähän liittyen lisäkaasuhinnalla. Säännöstelytoimenpiteet sovitetaan yhteen energian yleisten säännöstely- ja valvontajärjestelmien sekä teollisuustuotannon ohjauksen kanssa.

Maakaasun käyttöä teollisuudessa ja lämmöntuotannossa on vaikea korvata muilla polttoaineilla. Sen sijaan energiantuotannossa maakaasun sijasta voidaan jossakin määrin käyttää korvaavia polttoaineita.

Pykälän 1 momentin mukaan maakaasun käyttö jakeluputkistosta olisi sallittu 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vain välttämättömään tarkoitukseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työvoima- ja elinkeinokeskukset määrittäisivät toimialueellaan ne käyttökohteet, joissa maakaasun käyttö 1 momentin nojalla olisi sallittu.

Rajoituksen noudattamista valvoisi kauppa- ja teollisuusministeriön ohjeiden mukaisesti maakaasumarkkinaviranomaisena Energiamarkkinavirasto, maakaasumarkkina- ja energiavirasto (508/2000) tarkoitettu maakaasuverkonhaltija sekä toimialueellaan työvoima- ja elinkeinokeskus.

42 §. Hintasäännöstely. Pykälässä säädettäisiin vähittäiskaupan ja eräiden energiahyödykkeiden määrällistä säännöstelyä täydentävästä hintasäännöstelystä. Hintasäännöstelyyn olisi mahdollista ryhtyä vain määrällisten rajoitusten piirissä olevien hyödykkeiden säännöstelyn toimivuuden varmistamiseksi. Pykälässä tarkoitettua hintasäännöstelyä ei siis voitaisi soveltaa esimerkiksi pelkästään inflaation torjuntaan. Pykälällä ja sen mahdollisella käyttönotolla on myös hintojen nousua ennaltaehkäisevä vaikutus. Hintasäännöstelyssä säännösteltävien hyödykkeiden hintaa ei saisi korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää enempää. Säätelytapa olisi sama kuin vuokria ja palkkoja koskevissa säännöksissä (54 ja 90 §).

43 §. Vedenhankinnan turvaaminen. Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä, joiden avulla pyrittäisiin varmistamaan veden saanti poikkeusoloissa. Pykälässä säädettäisiin, että maa- ja metsätalousministeriö voisi rajoittaa vesilakiin (264/1961) tai sen nojalla myönnettyyn lupaan perustuvaa vedenotto-oikeutta. Vesihuoltolaissa (119/2001) tarkoitettun vesihuoltolaitoksen maa- ja metsätalousministeriö voisi velvoittaa luovuttamaan ja, mikäli tekniset rakenteet tähän ovat olemassa, toimittamaan omistamaansa vettä laitoksen oman, kunnan valtuuston päätöksellä hyväksytyyn toiminta-alueen ulkopuolelle.

Vesilaissa säädetään oikeuksista käyttää vesistöä ja pohjavesiesiintymää vedenottoon. Keskeiset tätä koskevat säännökset sisältyvät vesilain 1 luvun 8, 9 ja 16 §:ään sekä 9 lukuun. Oikeudesta ottaa vettä säädetään eri tavoin koskien maa- tai vesialueen omistajaa, osaomistajaa, pysyvää haltijaa ja muita tahoja. Vedenoton määrän, sen käyttötarkoituksen ja vaikutusten perusteella vedenotto-oikeus voi perustua suoraan vesilakiin tai edellyttää vesilain mukaista lupaa. Vesi- tai maa-alueen omistajalla tai haltijalla on vesilain mukainen vallintaoikeus vesistöissä olevaan veteen sekä pohjaveteen. Varsinainen omistusoikeus vesiaineeseen voi sen sijaan kohdistua esimerkiksi vesisäiliössä, kaivossa ja muussa vedenottamossa olevaan veteen.

Vesilain 9 luvun 14 §:ssä säädetään vedenoton rajoittamisesta. Säännöksen soveltamisala on sikäli rajoitettu, että se koskee ainoastaan pitkäaikaisen kuivuuden tai muun siihen verrattavan syyn aiheuttamaa pohjaveden saannin melkoista vähentymistä. Lisäksi säännös koskee talousvedensaannin turvaamista vain pohjavedenottamon ympäristössä.

Vesilain 9 luvun 22 §:ssä säädetään vedenottoluvan haltijan oikeudesta toimittaa vettä kriisi- ja häiriötilanteissa tilapäisesti muuallekin kuin vedenottoluvassa tarkoitettuun käyttökohteeseen. Säännös ei siten välittömästi liity vedenhankinnan turvaamiseen, vaan koskee luvanhaltijan oikeutta toimia luvasta poikkeavalla tavalla ilman, että menettelyä pidettäisiin luparikkomuksena.

44 §. Puunhankinnan ja turpeen saannin turvaaminen. Pykälässä säädettäisiin maan talouselämän, energiahuollon ja välttämättömän rakentamisen turvaamiseksi tarvittavista puuraaka-ainetta ja turvetta koskevista välttämättömistä toimenpiteistä. Säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 31 §:n sääntelyn. Se ei kuitenkaan ulottuisi maa-ainesten ottamiseen. Säännöstä ehdotetaan nykyiseen verrattuna täsmennettäväksi niin, että luovutusvelvollisuus voisi koskea myös jo hakattua puutavaraa.

Vakiintuneen käsitteistön mukaan puulla tarkoitettaisiin lähinnä kasvavaa puustoa. Puutavaralla puolestaan tarkoitettaisiin metsästä hakattua puuta sekä varsinaisten puutavaralajien lisäksi myös haketta ja korjuutähteitä.

Luovutusvelvollisuus voisi tulla kyseeseen teollisuuden puunhankinnan turvaamisessa. Lisäksi luovutusvelvollisuutta tarvittaisiin muun muassa puolustusvoimien tarpeisiin. Välttämättömästä rakentamisesta säädettäisiin 45 §:ssä.

Säännöksessä ilmaistaisiin suoraan maanomistajaan kohdistuva velvoite turpeen, puun ja puutavaran luovuttamiseen. Koska puun, puutavaran ja turpeen omistusoikeuden siirtyminen voidaan sopimuksella kytkeä niitä koskevia sopimuksia tehtäessä esimerkiksi sopimuksen allekirjoitukseen, puun hakkaamiseen tai turpeen ottamiseen, puutavaran tai turpeen mittaamiseen taikka vastikkeen maksamiseen, säännös on muotoiltu siten, että luovutusvelvoite voitaisiin kohdistaa omistajan ohella myös puun hakkuuoikeuden tai turpeen otto-oikeuden haltijaan.

Päätöksen puun, puutavaran tai turpeen luovuttamisesta tekisi asianomainen työvoima- ja elinkeinokeskus. Valtioneuvosto voisi lain 6 §:n käyttöönottoasetusta antaessaan säätää alueellisia tai muita rajoituksia pykälän soveltamiselle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin metsäkeskuksen velvollisuudeksi pyynnöstä antaa tarpeellista virka-apua työvoima- ja elinkeinokeskukselle ja puolustusvoimille. Tämä on tarkoituksenmukaista, koska ainoastaan metsäkeskuksilla on ajantasaiset metsävaratiedot.

6 luku. Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely

Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstelyä koskeva 6 luku korvaisi nykyisen lain 15 §:n rakentamista koskevat toimivaltuudet. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin luovuttavan 15 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelystä, jonka mukaan rakentamisesta huolehtivat ovat velvollisia huolehtimaan määrätystä rakentamisesta.

Ehdotettu sääntely vastaisi asialliselta sisällöltään nykyistä sääntelyä ja valmiuslain perusteella tehtyjä rakentamista poikkeusoloissa koskevia suunnitelmia. Lain tasoista sääntelyä kuitenkin tarkennettaisiin. Sääntelyn tarkoituksena on turvata rakentamisen voimavarat poikkeusoloissa välttämättömään rakentamiseen. Luvun mukaisia toimivaltuuksia arvioidaan tarvittavan vain aseellista hyökkäystä tai huomattavaa aseellista uhkaa tarkoittavissa tilanteissa. Siksi toimivaltuuksia voitaisiin soveltaa vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

45 §. Välttämätön rakentaminen. Säännöksessä määriteltäisiin välttämätön rakentaminen ja säädettäisiin välttämättömän rakentamisen ensisijaisuudesta. Pykälän 1 momentin mukaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tulisi huolehtia ensisijaisesti välttämättömästä rakentamisesta.

Lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakentamisen tuotantotekijät luultavasti vähenisivät, sillä esimerkiksi joukkojen perustaminen vaatii henkilöitä ja kalustoa sekä teollisuuden tuotantokapasiteettia. Tällaisissa olosuhteissa uutta rakentamisen tarvetta voi syntyä ennen kuin rakennusinvestointien väheneminen näkyy tuotantotekijöiden sitoutumisen vähenemisenä. Tämän vuoksi pidetään tarpeellisena määritellä välttämätön rakentaminen, johon tuotantotekijöitä ensisijaisesti tulisi suunnata.

Välttämätöntä rakentamista olisi 2 momentin mukaan ensinnäkin puolustusvalmiuden kohottamiseen liittyvä puolustusvoimien rakentaminen. Välttämätöntä rakentamista olisivat myös väestön suojaamiseen, huoltoon ja turvallisuuteen, liikenne- ja viestintäyhteyksien sekä energiansiirtoverkkojen turvaamiseen liittyvä rakentaminen samoin kuin energian tuotannon varmistamiseen liittyvä rakentaminen. Välttämätöntä rakentamista olisi lisäksi yhteiskunnan toimivuuden edellyttämään hyödyke- ja palvelutuotantoon tarvittava rakentaminen.

Lisäksi ehdotetaan, että välttämättömänä rakentamisena pidettäisiin korjausrakentamista ja keskeneräisten rakennusten loppuun saattamista erityisesti silloin kun se on tarpeen enempien vahinkojen välttämiseksi. Samoin rakennusten ja rakennelmien välttämättömät korjaustyöt olisivat välttämätöntä rakentamista.

46 §. Rakentamisen aloitus- ja jatkamislupa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin rakentamisen aloittamiseen tai jatkamiseen vaadittavasta aloitus- ja jatkamisluvasta. Rakennushankkeelle tulisi muiden tarvittavien lupien tai päätösten lisäksi saada aloitus- tai jatkamislupa.

Rakennushankkeen tärkeyteen otettaisiin kantaa aloitus- ja jatkamislupamenettelyssä. Ratkaisevaa luvan myöntämisessä olisi se, kuinka paljon voimavaroja alueella on käytettävissä. Jos voimavaroista ei ole suoranaista niukkuutta, aloitus- tai jatkamislupa on myönnettävä. Jos resursseista on niukkuutta, ne pyritään kohdentamaan 45 §:n mukaan välttämättömään rakentamiseen.

Aloitus- ja jatkamislupamenettely olisi rakennuslupamenettelystä erillinen lupamenettely. Varsinaisessa rakennuslupamenettelyssä vaikuttavat asiat eivät olisi olennaisia aloitus- ja jatkamislupaa harkittaessa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, ettei aloitus- tai jatkamislupaa tarvittaisi puolustusvoimien rakennushankkeiden toteuttamiseen. Säännöksellä rajattaisiin siten osa välttämätöntä rakentamista pykälässä tarkoitetun lupamenettelyn ulkopuolelle.

47 §. Rakennustuotteiden ostolupa. Pykälän 1 momentissa kiellettäisiin rakennustuotteita myyvää elinkeinonharjoittajaa myymästä tai muutoin luovuttamasta rakennustuotteita muutoin kuin ostolupaa vastaan. Ostolupaa ei kuitenkaan tarvittaisi luovutettaessa tuotteita tukku- tai vähittäiskaupalle tai puolustusvoimien rakennushankkeiden toteuttamiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella määriteltäisiin ne rakennustuotteet, joita ostolupamenettely koskisi. Tuotantotekijöiden niukkuus kohdistuisi todennäköisesti vain joihinkin tuotteisiin. Etukäteen ei kuitenkaan tiedetä varmuudella, mitä nämä tuotteet olisivat. Siksi säännösteltävien tuotteiden tarkempi yksilöinti on jätettävä asetuksen varaan. Rakennustuotteiden säännöstelyyn voitaisiin joutua turvautumaan samanaikaisesti rakentamisen säännöstelyn kanssa, jos tuotteiden kohdentamista pitäisi tarkentaa.

48 §. Aloitus- ja jatkamisluvan sekä ostoluvan myöntäminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin rakentamisen aloitus- ja jatkamisluvan sekä rakennustuotteiden ostoluvan myöntämisestä. Toimivalta myöntää aloitus- ja jatkamislupa olisi jaettu rakennushankkeen suuruuden ja merkittävyyden mukaan. Pääsääntönä olisi, että luvan myöntäisi kunnan rakennustarkastaja. Kunnan rakennustarkastuksen voidaan arvioida tuntevan parhaiten rakentamisen tuotantotekijöiden mahdolliset puutteet oman kuntansa alueella. Se voi myös parhaiten arvioida rakennuslupamenettelyjen perusteella, minkälaisia rakennushankkeita sen toimialueella ollaan toteuttamassa.

Alueellisesti merkittävälle rakennushankkeelle luvan myöntäisi alueellinen ympäristökeskus. Alueellisesti merkittävä rakennushanke olisi niin suuri, että rakentamisen voimavaroja sitoutuisi kuntaa olennaisesti laajemmalla alueella. Tällöin tilannetta pystyttäisiin parhaiten arvioimaan alueellisessa ympäristökeskuksessa. Valtakunnallisesti merkittävälle hankkeelle luvan myöntäisi ympäristöministeriö. Valtakunnallisesti merkittävät hankkeet olisivat niin mittavia, että hankkeiden voimavara-arviot on tarkoituksenmukaista tehdä koko valtakunnan tilanne huomioon ottaen.

Alueellisesti merkittävät ja valtakunnallisesti merkittävät hankkeet määriteltäisiin valtioneuvoston asetuksella. Hankkeen merkittävyys määräytyisi sen laajuuden ja siinä tarvittavan työvoiman määrän mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan rakennustuotteen ostoluvan myöntäisi kunnan rakennustarkastaja, jolla olisi parhaat edellytykset arvioida säännöstelyn tarvetta.

Pykälän 3 momentin mukaan ympäristöministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä lupamenettelystä. Kysymys olisi verraten teknisistä seikoista, kuten lupamenettelyssä käytettävistä lomakkeista ja hakemukseen liitettävistä tiedoista.

49 §. *Elinkeinonharjoittajan ilmoittamisvelvollisuus.* Pykälässä säädettäisiin rakennustuotteita kaupan pitävälle elinkeinonharjoittajalle velvollisuus ilmoittaa kunnan rakennustarkastajalle tietoja hallussaan olevien ja luovuttamiensa rakennustuotteiden määrästä. Säännöksen tarkoituksena olisi, että viranomaiset saisivat tiedon rakennustuotteiden kysynnästä ja tarjonnasta.

7 luku. Asuntokannan käytön säännöstely

Ehdotettu 7 luku korvaisi nykyisen lain asuntokannan käyttöä koskevan 17 §:n 2 momentin. Ehdotettu sääntely eroaa kuitenkin nykyisestä niin asialliselta sisällöltään kuin kirjoittamistavaltaan. Mahdollisuutta vuokran alentamisen määräämiseen ei ehdotetussa laissa enää olisi, sillä sitä ei pidetä käyttökelpoisena keinona vuokramarkkinoilla vallitsevan tilanteen pysyttämiseen. Ehdotetuissa säännöksissä pyritään säätämään asunnonomistajan velvollisuuksista täsmällisesti.

Asuntokannan käytön säännöstelyyn voitaisiin joutua turvautumaan tilanteessa, jossa suuri määrä ihmisiä olisi evakuoitava esimerkiksi heidän asuinseutujensa muututtua asuinalueiksi tai vaaralliseksi. Siirretty väestö tai asuntonsa menettäneet sijoitettaisiin aluksi tilapäisesti saatavissa oleviin tiloihin joukkomajoitukseen. Mahdollisuudesta hankkia huonetiloja tilapäistä majoitusta varten säädettäisiin 120 §:ssä. Joukkomajoitus voisi kuitenkin kestää enintään muutaman viikon. Tänä aikana asunontarvitsijoille etsittäisiin joukkomajoitusta pysyvämpi asunto. Tarve asuntokannan käytön sääntelyyn voisi liittyä aseellista hyökkäystä tai huomattavaa aseellisen hyökkäyksen uhkaa tarkoittaviin tilanteisiin sekä erityisen vakavan suuronnettomuuden välittömään jälkitilaan. Siksi 7 luvun mukaisten toimivaltuuksien käyttö ehdotetaan rajattavaksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin poikkeusoloihin.

50 §. *Asunnon ilmoittaminen vuokrattavaksi.* Pykälässä säädettäisiin asunnonomistajalta vaadittavista toimenpiteistä tilanteessa, jossa vallitsee asuntopula. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuudesta. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että asunnonomistaja olisi velvollinen ilmoittamaan vuokrattavaksi tarjotun asunnon asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin asunnonomistajan laajennetusta ilmoitusvelvollisuudesta. Jos asuntokannan säännöstelyviranomaisen arvioisi, ettei asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus olisi

riittävä toimenpide asuntojen käyttöön saamiseksi, asunnonomistaja olisi velvollinen ilmoittamaan asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten paitsi vuokrattavaksi tarjoamansa, myös muutoin vapaana olevat tai vapautuvat asuinhuoneistonsa sekä omistamansa asunnoksi sopivat tilat.

Lievimmillään asuntokannan käytön säännöstely voitaisiin toteuttaa niin, että vuokralle annettavat asunnot vuokrataan viranomaisen välityksellä. Jos toimenpiteellä ei saataisi riittävästi asuntoja asunnontarvitsijoille, laajennettaisiin asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuutta.

51 §. *Asumaan sijoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin toimenpiteistä tilanteessa, jossa asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus ja laajennettu ilmoitusvelvollisuus eivät olisi riittäviä toimenpiteitä asuntojen käyttöön saamiseksi. Tällöin asunnon haltijan tulisi ilmoittaa asuntokannan säännöstelyviranomaiselle hallussaan olevista ylimääräisistä huoneista, joihin viranomaisen voisi osoittaa vuokralaisen.

Asumaan sijoittaminen merkitsisi varsin voimakasta puuttumista perustuslaissa turvattuihin yksityiselämän ja omistusoikeuden suojaan. Asumaan sijoittaminen olisikin hyvin poikkeuksellinen ja viimesijainen toimenpide. Siihen voitaisiin turvautua vain silloin, kun muut toimenpiteet asuntojen saamiseksi eivät ole riittäviä.

52 §. *Asuntokannan säännöstelyviranomaisen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kunnalle velvollisuus antaa 50 ja 51 §:ssä tarkoitettut toimenpiteet jonkin toimielimensä tehtäväksi tai asettaa erityinen toimielin huolehtimaan niistä. Jos kunta päättäisi asettaa erityisen toimielimen tehtävää varten, päättäisi se kuntalain (365/1995) mukaan toimielimen kokoonpanosta ja toiminnan järjestämisestä.

Asuntokannan käyttöä poikkeusolojen aikana koskevissa ohjeissa on esitetty, että kunta asettaisi asuntokannan säännöstelyviranomaiseksi erityisen asunnonjakolautakunnan. Tällainen menettely olisi ehdotetun säännöksen mukaan edelleen mahdollinen. Kunnallisen itsehallinnon vuoksi ei kuitenkaan ole pidetty asianmukaisena säätää toiminnan organisoinnista.

53 §. *Menettely asuntoa vuokrattaessa ja asumaan sijoitettaessa.* Pykälässä säädettäisiin asuntoa vuokratessa ja asunnontarvitsijoita asumaan sijoitettaessa noudatettavasta menettelystä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin määräajasta, jona asuntokannan säännöstelyviranomaisen voi osoittaa asuntoon vuokralaisen. Jollei toimielin ole 14 päivän kuluessa asunnonomistajan ilmoituksesta osoittanut asuntoon vuokralaista, voi asunnonomistaja vuokrata asunnon sopivaksi katsomalleen henkilölle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asunto, asunnon osa tai muu asunnoksi sopiva tila on osoitettava ensisijaisesti sellaiselle asunnontarvitsijalle, jonka asunnontarve on suurin. Huomioon tulisi ottaa esimerkiksi asunnontarvitsijan perhesuhteet, terveydentila ja muut vastaavat seikat. Myös asunnonhaltijan ehdotus asumaan sijoittamisesta tulisi 2 momentin mukaan ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon. Asunnontarve olisi kuitenkin merkittävin tekijä viranomaisen harkinnassa.

Pykälän 3 momentin mukaan asuntokannan säännöstelyviranomaisen laatisi vuokrasopimuksen osoittaessaan asukkaana 51 §:n mukaisesti. Sama viranomaisen myös määräisi vuokrasuhteen ehdoista, jos asunnon haltija ja asumaan sijoitettava eivät pääsisi niistä sopimukseen. Vuokran suuruudesta säädettäisiin, että se olisi määrättävä alueella vallitsevan kohtuullisen käyvän vuokran mukaiseksi.

54 §. *Vuokran korottamisen ja vuokrasopimuksen irtisanomisen rajoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin niistä rajoituksista, joita poikkeusoloissa voitaisiin asettaa vuokran korottamiselle ja vuokrasopimuksen irtisanomiselle. Säännöksen tarkoituksena olisi pysyttää vuokramarkkinoilla olemassa oleva tilanne.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi vuokran korottamista rajoittava säännös. Sen mukaan asuinhuoneistosta perittävää vuokraa ei saisi korottaa enempää kuin valtioneuvoston asetuksella säädettävän määrän.

Pykäläehdotuksen 2 momentin mukaan vuokranantaja saisi irtisanoa asuinhuoneiston vuokrasopimuksen vain, jos vuokranantaja tarvitsee asuntoa omaan, perheenjäsenensä tai muun läheisen omaisensa asuinkäyttöön. Lisäksi vuokranantaja voisi irtisanoa vuokrasopimuksen muun erityisen painavan syyn vuoksi. Tällaisena syynä voitaisiin pitää esimerkiksi rakennuksen kiireellistä korjaustarvetta.

8 luku. Sosiaaliturvaan liittyvät muutokset

Palkan tai yrittäjätulon sijaan tulevan sosiaalivakuutuksen ja muun lakisääteisen vakuutusjärjestelmän toimintaan voi poikkeusoloissa kohdistua uhkatekijöitä, jotka liittyvät lähinnä järjestelmän rahoitukseen, tietoliikenneyhteyksiin ja järjestelmän käytännön toimeenpanoon. Lähtökohtana on, että järjestelmän toiminta pyritään ylläpitämään normaalina niin kauan kuin mahdollista. Toteuttamisen tasoon vaikuttaa kulloinkin vallitseva tilanne. Lakisääteiset etuudet pyritään kriisiaikana maksamaan voimassa olevien säännösten mukaisina niin pitkään kuin mahdollista. Näin ollen kriisin alkaessa maksettavina olevien jatkuvaluonteisten etuuksien maksatusta pyritään jatkamaan normaalisti. Tämä edellyttää kuitenkin, että *ak*-järjestelmät ovat toimintakunnossa, pankkitoiminta jatkuu häiriöttä, etuuksien rahoitus on turvattu ja järjestelmää toimeenpanemassa on riittävä henkilöstö.

Jos kuitenkin normaali-tuutta ei kyetä maksamaan, on puututtava etuuden määrään ja maksatukseen sekä näiden yksinkertaistamiseen. Tavoitteiltaan samansuuntaisia etuuksia voidaan alentaa tai niiden maksatus keskeyttää tai maksatusta lykätä. Jos vaikean kriisin aikana osoittautuu mahdottomaksi nykyisten etuuksien maksaminen edes rajoitetussa muodossaan, on viime sijassa kaikille taattava vähimmäistoimeentuloturvan suuruinen etuus.

Nykyisen valmiuslain 16 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvosto voi valvoa ja säännöstellä lakisääteiseen vakuutukseen tai sosiaaliavustukseen luettavia etuuksia ja toimeentulotukea sekä asetuksella säätää poikkeuksia niiden määräytymisperusteista ja toimeenpanosta. Valtioneuvoston asetuksella voidaan myös säätää poikkeuksia näitä etuuksia sekä toimeentulotukea koskevista oikaisu- ja muutoksenhakumenettelyistä. Ehdotetun 8 luvun sääntely korvaisi 16 §:n 2 momentin lukuun ottamatta oikaisu- ja muutoksenhakumenettelyjen sääntelyä, josta ehdotetaan luovuttavan.

Luvun lakisääteisen vakuutuksen ja sosiaaliavustuksen maksamisen keskeyttämistä tai lykkäämistä koskevia toimivaltuuksia voitaisiin soveltaa kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Sen sijaan etuuksien alentaminen olisi mahdollista vain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Lisäksi 58 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi maksun viivästymisen seuraamuksista vapautumisesta nykyisen valmiuslain 35 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 2 momentin korvaavasti. Pykälää voitaisiin soveltaa kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

55 §. Lakisääteisen vakuutuksen muutokset. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lakisääteiseen vakuutukseen kohdistuvista muutoksista, jotka saattaisivat olla poikkeusoloissa välttämättömiä väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi. Etuusjärjestelmän toimivuuden ja rahoituspohjan varmistamiseksi 1 momentissa säädettäisiin, että työeläkettä, kansaneläkettä, sairaus- tai tapaturmavakuutusta koskevien säännösten perusteella suoritettavan etuuden tai kuntoutusrahan maksaminen voitaisiin keskeyttää tai sitä voitaisiin lykätä. Keskeytyksen ja lykkäyksen kesto olisi rajattu kolmeen kuukauteen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin eläkkeiden, etuuksien ja kuntoutusrahan maksamisesta enintään 50 prosentilla alennettuna. Myös etuuden alentaminen olisi mahdollista korkeintaan kolmen kuukauden ajan. Määräaika olisi perusteltu, sillä säännöstä olisi tarkoitus soveltaa vain tilanteessa, jossa olisi välitön tarve yksinkertaistaa järjestelmää tai säästää sen kustannuksissa. Jos lakisääteisestä vakuutuksesta olisi välttämätöntä poiketa pidemmäksi aikaa, tulisi siitä säätää lailla. Koska poikkeusolojen vaikutusta lakisääteisen vakuutuksen rahoitukseen ja järjestelmän toimivuuteen on mahdotonta arvioida tarkasti etukäteen, ehdotetaan 2 momenttiin otettavaksi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin alennuksen suuruudesta ja alennettujen etuuksien maksukaudesta sekä maksamisen keskeyttämisen tai lykkäämisen kehosta. Mahdollisuutta alentamiseen, maksatuksen keskeyttämiseen ja lykkäämiseen rajattaisiin kuitenkin laissa ajallisesti. Lisäksi alentamiselle olisi asetettu prosenttimääräinen raja.

Säännöksessä rinnastettaisiin eläkkeisiin pitkäaikaiset kuntoutusrahat. Näin ollen erilaisia etuuksia saavia kohdeltaisiin tasapuolisesti.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa edelleen rajattaisiin sallittua etuuksien alentamista, maksamisen keskeyttämistä ja lykkäämistä. Ehdotetun 3 momentin mukaan etuudensaajan olisi aina saatava yhteensä vähintään kansaneläkeläisissä tarkoitettun täysimääräisen kansaneläkkeen suuruinen etuus. Säännöksellä pyrittäisiin takaamaan se, ettei perustuslain 19 §:ssä turvattua vähimmäissuojaa loukattaisi.

56 §. Sosiaaliavustuksen muutokset. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi välttämättömistä muutoksista sosiaaliavustukseen. Pykälä vastaisi rakenteeltaan ehdotettua 55 §:ää. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin etuuksien maksamisen keskeyttämisestä ja lykkäämisestä, joka olisi mahdollista korkeintaan kolmen kuukauden ajan.

Sosiaaliavustukseen kuuluvien etuuksien alentamisesta säädettäisiin 2 momentissa. Alentaminen olisi rajattu prosenttimääräisesti kuten 55 §:ssäkin. Samoin toimenpiteen kesto olisi rajattu kolmeen kuukauteen.

Pykälän 3 momentti sisältäisi vähimmäistoimeentuloa turvaavan säännöksen. Sen mukaan toimeentulotuen perusosa olisi 1 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä huolimatta maksettava joka kuukausi täysimääräisenä. Säännöksen tarkoituksena olisi suojata perustuslain 19 §:ssä turvattua vähimmäissuojaa.

57 §. Etuuksien maksatus. Pykälässä säädettäisiin asetuksenantovaltuudesta. Etuuksien maksatuksen järjestämisestä säädettäisiin sen mukaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksella. Asetuksella voitaisiin säätää teknisistä seikoista, kuten etuuden maksutavasta.

58 §. *Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 35 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 2 momentin sääntelyn. Säännöksen kirjoitustapaa kuitenkin muutettaisiin.

Pykälässä säädettäisiin siitä, millä edellytyksin velallisena oleva luonnollinen henkilö voisi poikkeusoloissa vapautua maksun viivästymisestä johtuvista seuraamuksista. Edellytyksenä vapautumiselle olisi maksuviivästyksen johtuminen olennaisilta osin maksuvaikeuksista, joihin velallinen olisi joutunut lakisääteisen vakuutuksen tai sosiaaliavustuksen muutoksista, valtion menojen maksatuksen siirtämisestä tai siitä, että velallinen suorittaisi asevelvollisuuslaissa (452/1950) tarkoitettua palvelusta. Maksun viivästymisestä johtuvista seuraamuksista pykälässä mainittaisiin velvollisuus maksaa viivästyskorkoa. Seuraamus voisi olla esimerkiksi myös velkojan mahdollisuus irtisanoa velkasuhde.

Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautumista koskevan säännöksen ottamista valmiuslakiin pidetään tarpeellisena, sillä poikkeusoloissa väestön tulot saattavat vähentyä myös valtion toimenpiteiden, kuten lakisääteisen vakuutuksen ja sosiaaliavustuksen muutoksien vuoksi. Yksittäisen velallisen ei voida olettaa varautuvan tällaisiin muutoksiin. Myös normaaliolojen lainsäädännössä on otettu huomioon sellaiset maksuvaikeudet, jotka johtuvat velallisesta riippumattomasta syystä. Kulutusluottoja koskee tältä osin kuluttajansuojalain 7 luvun 16 § ja viivästyskorkoa korkolain (633/1982) 11 §. Nämä lainkohdat koskevat kuitenkin vain yksittäistapauksia, eivätkä merkitse yleistä vapautusta suoraan lain nojalla. Lisäksi ne ulottuvat vain kuluttajan asemassa oleviin velallisiin.

Ehdotetun 58 §:n soveltamisala olisi rajattu koskemaan luonnollisia henkilöitä. Lisäksi pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nykyisen valmiuslain 35 §:n 2 momentin korvaava säännös, jonka mukaan maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen ei koskisi palkka-, eläke- tai elatusapusaatavaa. Säännöksellä pyrittäisiin rajoittamaan vapautumisen seurannaisvaikutuksia tapauksessa, jossa velkojana olisi toinen luonnollinen henkilö.

9 luku. Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaaminen

Poikkeusoloissa on tärkeätä turvata viestintäpalveluiden tarjonta, koska sähköisen viestinnän merkitys vain kasvaa kriisitilanteessa. Myös useimmat yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista ovat nykyisin riippuvaisia tieto- ja viestintäjärjestelmien toiminnasta. Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi sähkön ja veden jakelua, rahoituspalveluita, energian tuotantolaitoksia, tiedonvälitystä ja muita kriisitilanteessa keskeisessä asemassa olevia palveluja, joita ilman kansalaiset ja yritykset eivät tule toimeen. Muun muassa näiden toimintojen ylläpitämiseksi valmiuslakiin ehdotetaan otettavan säännökset tieto- ja viestintäjärjestelmien toiminnan turvaamisesta poikkeusoloissa.

Luvun säännösten soveltamistilanteet kytkeytyvät viimekädessä valmiuslainsäädännön yleisiin tavoitteisiin, kuten järjestäytyneen yhteiskunnan perusrakenteiden ylläpitämiseen, väestön toimeentulon, talouselämän perusteiden sekä valtakunnan alueellinen koskemattomuuden turvaamiseen. Välttämättömyysperiaatteen mukaisesti liikenne- ja viestintäministeriö voidaan oikeuttaa poikkeusoloissa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä tarkoituksen saavuttamiseksi. Samaten toimivaltuuksia saadaan käyttää ja panna täytäntöön vain sellaisin tavoin, jotka ovat välttämättömiä. Suhteellisuusperiaatteen mukaan toimivaltuuksien pitää olla oikeasuhtaisia tarkoitukseen nähden.

Kaikki luvussa tarkoitetut liikenne- ja viestintäministeriön päätökset olisivat luonteeltaan valituskelpoisia hallintopäätöksiä. Muutoksenhakutuomioistuimien olisi näissä tapauksissa korkein hallinto-oikeus.

Ehdotettu 9 luku korvaisi nykyisen valmiuslain 18 ja 32 §:n sekä eräitä muita voimassa olevan valmiuslain yleisiä säännöksiä. Luvun säännökset täydentäisivät normaaliolojen lainsäädäntöä, kuten viestintämarkkinalain, radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain (1015/2001) sekä sähköisen viestinnän tietosuojasta annetun lain (516/2003, sähköisen viestinnän tietosuojalaki) sääntelyä. Näissä laeissa olisi edelleen myös säännöksiä, jotka koskevat normaaliolojen häiriötilanteita.

Luvussa käytetyt käsitteet on määritelty tarkemmin edellä tarkoitetuissa erityislaeissa. Niitä käytetään valmiuslaissa samassa tarkoituksessa kuin erityislainsäädännössä.

Luvussa tarkoitettuihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

59 §. *Viestintäverkkoihin ja viestintäpalveluihin kohdistuvat toimenpiteet.* Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi päätöksellään velvoittaa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa teleyrityksen tuottamaan verkko- ja viestintäpalveluja sekä antamaan viranomaiselle verkko- ja viestintäpalveluiden käyttöä koskevan tilannekuvauksen. Liikenne- ja viestintäministeriö voisi pykälässä tarkoitettun toimivaltuuden nojalla esimerkiksi velvoittaa teleyrityksen tuottamaan viestintäpalveluja tietyllä maantieteellisellä alueella tai velvoittaa sen tuottamaan tiettyjä palveluja, kuten ylläpitämään matkaviestinverkkoja. Tilannekuvauksella tarkoitetaan esimerkiksi selostusta siitä, miten viestintäverkot toimivat, millaisia teknisiä puutteita palvelujen tarjonnassa on ilmennyt ja mistä puutteet ovat johtuneet. Säännöksessä tarkoitettun tilannekuvauksen kohteena voisivat olla myös välitetyt liikennemäärät ja niiden suunta.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan ministeriö voisi päätöksellään velvoittaa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa teleyrityksen pitämään kunnossa tai rakentamaan taikka jättämään rakentamatta viestintäverkkoja. Säännös liittyy kiinteästi momentin 1 kohtaan ja sitä voidaan soveltaa vastaavalla tavalla.

Viestintämarkkinalain 4 ja 5 luvussa säädetään erilaisten käyttöoikeuksien luovuttamisesta normaalitilanteessa. Luovutusvelvollisuuden kohteena voivat viestintämarkkinalain mukaan olla viestintäverkko, tilaajayhteys, laitetilat, kiinteä yhteys, radiomaston antennipaikka, kaapelikanava, kaapelitelevisioverkon kapasiteetti, maanpäällinen joukkoviestintäverkko tai sen kapasiteetti sekä käyttöoikeus älykorttiin tai sähköiseen ohjelmaoppaaseen taikka televisio- tai radiojärjestelmän ohjelmointirajapintaan. Luovutusvelvollisuuden asettaa teleyritykselle normaalioloissa Viestintävirasto. Sen päätökset käyttöoikeuden luovutusvelvollisuuksista ovat luonteeltaan hallintopäätöksiä, joista voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Käyttöoikeuden luovutusvelvollisuus voidaan normaalioloissa asettaa tietyssä markkina-asetmassa olevalle teleyritykselle kilpailun esteiden poistamiseksi tai kilpailun edistämiseksi. Käyttöoikeus luovutetaan aina viestintämarkkinalaissa tarkoitettuun kustannussuuntautuneeseen hintaan eli korvausta vastaan.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan päätöksen käyttöoikeuksien luovuttamisesta tekisi poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö. Se voisi päätöksellään velvoittaa teleyrityksen luovuttamaan viranomaiselle tai toiselle teleyritykselle käyttöoikeuden viestintämarkkinalain 4 tai 5

luvussa tarkoitettuun omaisuuteen tai kumota teleyritykselle viestintämarkkinalain nojalla asetetun käyttöoikeuden luovutusvelvollisuuden. Luovutusvelvollisuus voitaisiin asettaa tai kumota teleyrityksen markkina-asemasta riippumatta vain sillä perusteella, että luovutusvelvollisuus on poikkeusoloissa tarpeen viestintäverkkojen toimivuuden turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi päätöksellään velvoittaa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa teleyrityksen järjestämään kansainväliset verkko- ja viestintäpalveluyhteytensä ministeriön yksilöimällä tavalla. Verkko- ja viestintäpalveluyhteyksien järjestämisellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, miten eri puhelinverkkojen yhdysliikenne järjestetään. Säännös oikeuttaisi viranomaisen muun muassa muuttamaan kansainvälisen puhelinliikenteen tai internet-liikenteen kulkureittiä.

Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan ministeriö voisi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen sopimaan kansallisista tai kansainvälisistä verkkovierailuista liikenne- ja viestintäministeriön osoittamalla tavalla. Verkkovierailulla (roaming) tarkoitetaan toimintoa, jossa tilaajat voivat oman verkkonsa sijasta käyttää tilapäisesti toisen verkko-operaattorin verkkoa. Käytännössä tämä on tavallista esimerkiksi ulkomailla (kansainvälinen verkkovierailu) tai eräissä muissa tilanteissa, joissa operaattorilla ei ole alueella omaa verkkoa. Tällöin verkkovierailuoikeus perustuu operaattorien väliseen verkkovierailusopimukseen. Poikkeusoloissa saattaa olla välttämätöntä arvioida verkkojen yhteiskäyttömahdollisuuksia ja määrätä teleyritykset sopimaan verkkovierailusta tietyllä tavoin. Kansainvälisten sopimusten osalta velvoitteen suoranaista kohteena on ainoastaan sopimussuhteen suomalainen osapuoli, joka voidaan velvoittaa pyrkimään sopimaan ulkomaisen sopimuskumppaninsa kanssa verkkovierailusta liikenne- ja viestintäministeriön osoittamalla tavalla.

Kansallisesta verkkovierailusta normaalioloissa säädetään viestintämarkkinalain 34 ja 35 §:ssä ja kansainvälisestä verkkovierailusta lain 36 §:ssä. Velvollisuuden verkkovierailuun asettaa normaalioloissa Viestintävirasto teleyrityksen markkina-aseman ja eräiden muiden viestintämarkkina laissa tarkoitettujen edellytysten perusteella. Verkkovierailua koskeva Viestintäviraston päätös on hallintopäätös, josta voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Velvollisuus asetetaan normaalioloissa aina kustannussuuntautunutta korvausta vastaan.

Poikkeusoloissa velvollisuuden asettaisi siis ministeriö. Luovutusvelvollisuuden tarkemmat ehdot olisivat ministeriön määriteltävissä. Verkkovierailuvelvollisuus voitaisiin asettaa teleyrityksen markkina-asemasta riippumatta sillä perusteella, että verkkovierailun järjestäminen on poikkeusoloissa tarpeen viestintäverkkojen toimivuuden turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 6 kohdan mukaan ministeriö voisi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen liittämään viestintäverkon yhteen toisen viestintäverkon kanssa tai purkamaan yhteenliittämisen. Viestintämarkkinalaissa yhteenliittämällä tarkoitetaan viestintäverkkojen ja viestintäpalvelujen fyysistä ja toiminnallista yhdistämistä. Viestintäverkkojen yhteenliittämällä tarkoitetaan konkreettisesti esimerkiksi johtojen liittämistä toisiinsa. Viestintäpalvelujen yhteenliittämisessä taas on kysymys siitä, että verkossa välitettävistä palveluista tehdään keskenään yhteensopivia ja toimivia. Puhelinverkkojen yhteenliittäminen on aina ollut välttämätöntä, jotta käyttäjät voivat soittaa puhelinverkosta toiseen. Yhteenliittämisestä säädetään normaalioloissa viestintämarkkinalain 5 luvussa. Yhteenliittämisvelvollisuuden asettaa Viestintävirasto teleyrityksen markkina-aseman ja eräiden muiden viestintämarkkinalaissa tarkoitettujen edellytysten perusteella. Yhteenliittäminen tapahtuu laissa tarkoitettua korvausta

vastaan. Velvollisuutta koskeva Viestintäviraston päätös on hallintopäätös, josta voidaan valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Poikkeusoloissa yhteenliittämisvelvollisuuden voisi asettaa ministeriö ja vain sillä perusteella, että yhteenliittäminen on tarpeen viestintäverkkojen toimivuuden turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 7 kohdan mukaan ministeriö voisi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen katkaisemaan määräajaksi tai toistaiseksi verkko- tai viestintäpalveluyhteydet tiettyyn maahan tai kansainvälisiin verkko- ja viestintäpalveluihin. Viestintäyhteyksien katkaisemisella tai rajoittamisella voidaan tarvittaessa ehkäistä esimerkiksi erilaisten tietoturvavirusten leviäminen viestintäverkoissa.

Pykälän 1 momentin 8 kohdan mukaan ministeriö voisi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa teleyrityksen ylläpitämään järjestelmiä tietyistä paikoista. Esimerkiksi tiettyjen matkaviestintäverkon tukiasemien tai radiomastojen toiminnan ylläpitäminen saattaa olla keskeisessä asemassa koko maan viestinnän turvaamisessa.

Pykälän 2 momentin mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa lisäksi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän viestinnän etuoikeudesta yleisissä viestintäverkoissa. Viestintäverkkojen ja -palveluiden käyttäjät on voitava poikkeusoloissa priorisoida yhteiskunnan toimintojen turvaamiseksi eli jakaa tärkeysluokkiin sen perusteella, kuinka tärkeitä ne ovat yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämisessä. Liikenne- ja viestintäministeriö päättää tilaajien priorisoinnista ja viestintäverkkojen etuoikeuksien myöntämisestä. Asia on järjestettävä siten, että häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa voidaan turvata yhteiskunnan tärkeiden toimintojen ylläpitäjien viestiliikenne.

Etuoikeustoiminnosta säädetään viestintämarkkinalain 91 §:ssä. Sen mukaan teleyrityksellä on velvollisuus varustaa ainoastaan kiinteän verkon puhelinkeskus etuoikeustoiminnolla. Etuoikeutettu viestiliikenne on siten nykyisin mahdollista vain kiinteissä puhelinverkoissa. Matkapuhelinliittymien määrän ylittäessä jo kiinteiden liittymien lukumäärän on järkevää muotoilla valmiuslain säännös siten, että sitä voidaan tarvittaessa soveltaa myös esimerkiksi matkaviestinverkkoihin.

GSM-matkaviestinverkossa viestiliikenteen etuoikeuden toteuttaminen edellyttäisi käytännössä kaikkien käytössä olevien SIM-korttien vaihtamista. Teleyritykset ovat tehneet vastaavia toimenpiteitä kuitenkin jo normaalioloissa, muun muassa matkapuhelinnumeron siirrettävyyttä toteutettaessa, joten kyseessä ei olisi täysin poikkeuksellinen järjestely. Esimerkiksi UMTS-matkaviestinverkossa tietyn viestiliikenteen etuoikeus ei sen sijaan ilmeisesti ole teknisesti toteutettavissa. Tästä syystä pykälässä ehdotetaan todettavan selvyuden vuoksi, että määräys voisi kohdistua vain sellaiseen viestintäverkkoon, jossa viestinnän etuoikeus on teknisesti mahdollista toteuttaa.

Pykälän 2 momentin nojalla annettu päätös voisi kohdistua muihinkin tahoihin kuin teleyrityksiin, koska säännöksen soveltamisalaa ei ole rajoitettu yksinomaan teleyrityksiä koskevaksi. Yksittäinen käyttäjä voidaan velvoittaa etuoikeuden toteutumisen kannalta välttämättömiin toimenpiteisiin, esimerkiksi SIM-kortin palauttamiseen, myös 62 §:n nojalla. Etuoikeudesta päättäminen voi yksilön kannalta tarkoittaa sitä, että hän joutuu luopumaan osin viestintämahdollisuuksistaan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

60 §. *Radiotaajuuksiin kohdistuvat toimenpiteet.* Pykälän 1 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi valtuuttaa Viestintäviraston muuttamaan radioluvan ehtoja, vaikka se ei

radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain mukaan normaalioloissa olisi mahdollista. Normaaliolojen vallitessa säännökset radioluvan ehtojen muuttamisesta ovat radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 8 §:ssä. Pykälän mukaan Viestintävirasto voi radioluvan voimassa ollessa muuttaa lupaehtoja ilman luvanhaltijan suostumusta, jos se on välttämätöntä radiotaajuuksien suunnitelmien muuttumisen, taajuuksia koskevien määräysten tai kansainvälisten sopimusvelvoitteiden vuoksi, taikka jos se on perusteltua radioviestinnän häiriöiden estämisen tai poistamisen vuoksi. Lupaehtoja voidaan muuttaa myös, jos se on välttämätöntä markkinoilla toimivan teleyrityksen taloudellisissa tai teknisissä toimintaedellytyksissä tapahtuvan muutoksen, markkinoille tulevan uusista teleyrityksen taikka vastaavan muun markkinaolosuhteiden muutoksen aiheuttamasta tarpeesta uudelleen järjestellä radiotaajuuksien käyttöä.

Ehdotuksen mukaan radioluvan ehtoja voitaisiin muuttaa myös, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi poikkeusoloissa tarpeen. Kyse on poikkeusolojen aiheuttamien haitallisten seuraamusten torjumisesta. Esimerkkinä voidaan mainita puolustusvoimien tai muun vastaavan tahon lisääntynyt taajuuksien tarve ja tästä aiheutuva tilanne, jossa taajuuksia on järjestettävä uudelleen.

Radiotaajuudet ovat jo normaalioloissa rajallinen resurssi, jonka käyttöä joudutaan priorisoimaan ja poikkeusoloissa tämä tarve korostuu edelleen. Poikkeusoloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa radiotaajuuksien hallinnan tarve tulee tyypillisesti ajankohtaiseksi hyvin nopeasti ja yllättäen. Viestinnän ja viestintäjärjestelmien varmistaminen ja järjestäminen erityisesti myös poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteiden tarpeita varten vaatii silloin nopeaa ja tehokasta toimintaa. Poikkeusoloissa radiotaajuuksiin kohdistuvat yksipuoliset toimenpiteet voivat olla välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Pykälän 2 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston peruuttamaan radioluvan osittain tai kokonaan, vaikka peruuttamiselle normaalioloissa ei olisi perusteita. Normaaliolojen vallitessa säännökset radioluvan peruuttamisesta ovat radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 12 §:ssä. Pykälän mukaan Viestintävirasto voi kokonaan tai osittain peruuttaa radioluvan tai radiotaajuuksien varauksen, jos luvanhaltija määräytyistä toimenpiteistä huolimatta vakavasti tai toistuvasti radioviestinnän häiriöttömyyden kannalta olennaisella tavalla rikkoo lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tai lupaehtoja taikka olennaisesti rikkoo radiolupaan tai radiotaajuuksien varaukseen liittyvää maksuvelvollisuutta. Viestintävirasto voi peruuttaa luvan osittain tai kokonaan myös, jos luvanhaltija tahallaan tai huolimattomuudesta lähettää radiolähetimellä perättömän vaarailmoituksen taikka muulla tavalla häiritsee tai haittaa turvallisuusradioviestintää. Lupa voidaan peruuttaa myös, jos luvanhaltija ei käytä luvassa osoitettuja radiotaajuuksia eikä ota niitä käyttöön Viestintäviraston asettamassa kohtuullisessa määräajassa tai, jos radiolähetin käyttää radiotaajuuksia epätarkoituksenmukaisella tavalla teknisten ominaisuuksiensa vuoksi. Peruuttamisperusteen muodostaa myös se, että televisio- ja radio toimintaa varten myönnetty toimilupa tai viestintämarkkinalain mukainen toimilupa lakkaa olemasta voimassa tai raukeaa tai jos Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset edellyttävät peruuttamista. Ehdotuksen mukaan radiolupa ja taajuusvaraus voitaisiin poikkeusoloissa peruuttaa myös, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa tarpeen.

Käytännössä pykälän 2 kohtaa voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos jokin siviiliradiojärjestelmä häiritسی puolustusvoimien järjestelmän toimintaa puolustusvoimien operaatioalueilla. Vaihtoehtoisesti voitaisiin soveltaa pykälän 4 kohtaa, jonka mukaan poikkeusoloissa on oikeus kieltää tietyn radiolähetimen tai radiojärjestelmän käyttö.

Pykälän 3 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston keskeyttämään radioluvan myöntämistä koskevan menettelyn, vaikka radiolupa vastaavassa tilanteessa normaaliolojen vallitessa olisi pakko myöntää. Sama koskee myös taajuusvarausta. Normaaliolojen vallitessa säännökset radioluvan ja taajuusvarauksen myöntämisestä ovat radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 10 §:ssä. Pykälän mukaan lupa on myönnettävä, jos lupaa tai taajuusvarausta haetaan taajuusalueelle, joka taajuuksien käytöstä annetuissa Viestintäviraston määräyksissä on osoitettu hakemuksessa tarkoitettuun käyttöön, taajuusalueelta on osoitettavissa teknisesti tarkoituksenmukaisia radiotaajuuksia hakijan käytettäväksi tai varattaviksi ja Viestintävirastolla ei ole perusteltua syytä epäillä hakijan rikkovan radioviestintää koskevia säännöksiä, määräyksiä tai radiolupaan liitettyjä ehtoja. Jos hakijan aiemmasta radioluvasta tai taajuusvarauksesta, joka koskee samaa laiteryhymää kuin haettava uusi lupa tai varaus, on maksamatta muu kuin määrältään vähäinen erääntynyt maksu, lupa tai varaus voidaan jättää myöntämättä. Jos hakijan tarkoituksena on harjoittaa viestintämarkkinalain 4 §:ssä tarkoitettua toimiluvanvaraista teletoimintaa tai harjoittaa televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain 7 §:ssä tarkoitettua toimiluvanvaraista televisio- tai radiotoimintaa, radiolupaa tai radiotaajuuksien varausta ei voida myöntää, jos hakijalla ei ole tarvittavaa toimilupaa. Jos radiolupa tai radiotaajuuksien varaus voidaan radiotaajuuksien niukkuuden vuoksi myöntää vain osalle hakijoista, se on myönnettävä niille hakijoille, joiden toiminta parhaiten edistää radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 1 §:ssä säädettyä tarkoitusta. Ehdotuksen mukaan radiolupa ja taajuusvaraus voitaisiin poikkeusoloissa jättää myöntämättä myös, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa tarpeen.

Pykälän 1, 2 ja 4 kohdassa säännellään käytössä olevia radiojärjestelmiä. Pykälän 3 kohta poikkeaa muista, koska se koskee uusia radiolupia ja taajuusvarauksia. Saatuaan taajuusvarauksesta päätöksen käyttäjä, esimerkiksi teleyritys, hankkii radiojärjestelmän ja aloittaa sen rakentamisen. Prosessi kestää yleensä joitakin kuukausia. Varsinainen radiolupa myönnetään, kun järjestelmä on valmis. Pykälän 3 kohdan soveltamisesta aiheutuva haitta riippuu poikkeusolojen kestosta ja ajoituksesta. Jos kesto on lyhyt ja ajoittuu sopivasti, haittaa ei synny. Käyttäjälle säännöksen soveltamisesta aiheutuva haitta on kaikkein suurin, jos poikkeusolot estävät radioluvan myöntämisen jo rakennetulle järjestelmälle, jolloin siihen tehdyt investoinnit jäävät hyödyntämättä.

Pykälän 4 kohdan mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston kieltämään radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön osittain tai kokonaan taikka rajoittamaan niiden käyttöä muulla tavalla, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi tarpeen. Normaaliolojen vallitessa säännökset radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön kieltämisestä ovat häiriöiden estämistä koskevassa radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 34 §:ssä. Pykälän mukaan Viestintävirastolla on oikeus kieltää telelaitteen maahantuonti, kaupan pitäminen, myynti, luovutus ja käyttö, jos se on aiheuttanut haitallisen häiriön tai sen voidaan todennäköisin syin olettaa aiheuttavan haitallisen häiriön. Ehdotuksen mukaan radiolähettimen tai radiojärjestelmän käyttö voitaisiin kieltää myös, jos se on sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa tarpeen.

Pykälän 1–4 kohdat ovat osin päällekkäisiä. Tarkoituksena on ollut selkeyssyistä kytkeä poikkeusoloja koskevat erityistoimivaltuudet Viestintäviraston käytössä olevaan normaaliolojen keinovalikoimaan eli edellä kuvattuihin radiotaajuuksista ja telelaitteista annetun lain 8, 12 ja 10 §:n säännöksiin.

61 §. *Tietoturvaan liittyvät toimenpiteet.* Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voisi ehdotuksen mukaan 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa sähköisen

viestinnän tietosuojalaissa tarkoitetun teleyrityksen, lisäarvopalvelun tarjoajan tai yhteisötilaajan taikka näiden lukuun toimivan henkilön estämään tilapäisesti sähköpostiviestien, tekstiviestien ja muiden vastaavien viestien tai vertaisverkkoliikenteen lähettämisen, välittämisen tai vastaanottamisen (1 kohta), salaamaan tai olemaan salaamatta verkko- ja viestintäpalvelunsa (2 kohta) ja ryhtymään muihin vastaaviin välttämättömiin toimiin tietoturvaloukkausten torjumiseksi ja tietoturvaan kohdistuvien häiriöiden poistamiseksi (3 kohta).

Säännös muistuttaa sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:ää, jossa teleyritykselle ja lisäarvopalvelun tarjoajalle asetetaan erityinen ilmoitusvelvollisuus. Tämä ilmoitusvelvollisuus laajennettaisiin poikkeusoloissa koskemaan kuitenkin myös yhteisötilaajia, joita on Suomessa satoja tuhansia. Myös lisäarvopalvelun tarjoajaa koskevaa ilmoitusvelvollisuutta ehdotetaan laajennettavan poikkeusoloissa.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:n 1 momentin mukaan teleyrityksen ja lisäarvopalvelun tarjoajan on ilmoitettava palveluun kohdistuvasta erityisestä uhasta viipymättä tilaajalle ja kerrottava samalla tilaajan ja käyttäjän käytettävissä olevista toimenpiteistä uhkan torjumiseksi sekä niiden todennäköisistä kustannuksista. Tämä velvollisuus voitaisiin poikkeusoloissa asettaa myös yhteisötilaajalle.

Teleyrityksen on sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:n 2 momentin mukaan ilmoitettava Viestintävirastolle verkkopalvelun ja viestintäpalvelun merkittävistä tietoturvaloukkauksista ja sellaisista niihin kohdistuvista tietoturvauhkista, joista teleyritys on tietoinen. Lisäksi teleyrityksen on ilmoitettava Viestintävirastolle palvelujen merkittävistä vikatilanteista ja häiriötilanteista. Samalla on ilmoitettava toimenpiteistä, joilla tällaisten tietoturvaloukkausten ja niiden uhkien sekä vika- ja häiriötilanteiden toistuminen pyritään estämään. Edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus koskisi poikkeusoloissa myös yhteisötilaajia ja lisäarvopalvelun tarjoajia.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain 21 §:n 3 momentin mukaan teleyrityksen on torjuttuaan palveluunsa kohdistuneen merkittävän tietoturvaloukkauksen tai -uhkan taikka poistettuaan häiriön tiedotettava tarkoituksenmukaisella tavalla toteuttamistaan toimista ja niiden mahdollisista vaikutuksista palvelun käyttöön. Edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus koskisi poikkeusoloissa myös yhteisötilaajia ja lisäarvopalvelun tarjoajia.

Ehdotetun 2 momentin mukaan 1 momentissa säädetty toimivalta ei koske valtionhallinnon yhteisötilaajia. Valtionhallinnon yhteisötilaajia ei siten voitaisi velvoittaa toimenpiteisiin 1 momentin perusteella. Ehdotetun säännöksen perusteella rajattaisiin yhteisötilaajaa koskevien velvoitteiden piiristä valtion viranomaiset, joista säädettäisiin erikseen. Valtion tietohallinnon ohjauksesta säädetään 104 §:ssä.

62 §. *Tietojärjestelmän käyttöoikeuden yleinen luovutusvelvollisuus.* Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voisi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön tai yhteisön luovuttamaan viranomaiselle tai viranomaisen nimeämälle taholle ohjelmiston tai sen käyttöoikeuden, päätelaitteen, tietojärjestelmän, varavoimalaitteen taikka näiden osia tai lisävarusteita, jos luovutus on välttämätön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpidossa käytettävien verkko- ja viestintäpalveluiden toiminnan turvaamiseksi.

Pykälä korvaisi voimassa olevan valmiuslain 32 §:n 2 kohdan viestikalustoa ja atk-laitteistoja koskevan säännöksen. Säännöksen terminologiaa on kuitenkin ajanmukaistettu ja täsmennetty. Samoin on täsmennetty sitä, minkä tarkoituksen turvaamiseksi luovutusvelvollisuus voisi tulla

kyseeseen. Pykälässä tarkoitettu velvollisuus voisi kohdistua teleyritysten ja muiden elinkeinonharjoittajien ohella myös yksityisiin kansalaisiin.

Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan esimerkiksi sähkön ja veden jakelua, energian tuotantolaitoksia, tiedonvälitystä ja muita kriisitilanteessa keskeisessä asemassa olevia palveluja. Jos näitä palveluja ylläpidetään tietojärjestelmien avulla ja niihin kohdistuu merkittäviä uhkia, ministeriö voisi säännöksen nojalla velvoittaa yksityisen henkilön tai yhteisön luovuttamaan hallussaan olevia laitteita tai palveluja, jos ne ovat välttämättömiä uhkan torjumiseksi.

Ehdotetun 2 momentin mukaan 1 momentissa säädetty toimivalta ei koske valtionhallintoa. Valtionhallintoa ei siten voitaisi velvoittaa toimenpiteisiin 1 momentin perusteella. Ehdotetulla säännöksellä rajattaisiin yhteisöjä koskevien velvoitteiden piiristä valtion viranomaiset, joista säädettäisiin erikseen. Valtion tietohallinnon ohjauksesta säädetään 104 §:ssä.

63 §. *Sähköistä viestintää koskevat tekniset määräykset.* Viestintävirasto voisi pykälän mukaan antaa 59–62 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien ja velvollisuuksien teknistä toteuttamista koskevia määräyksiä. Valtuutussäännös mahdollistaisi yksinomaan tarkempien teknisluonteisten määräyksiä antamisen. Se vastaisi tältä osin erityislainsäädännössä olevia Viestintäviraston nykyisiä norminantovaltuuksia. Viestintävirastolla on muun muassa viestintämarkkinalain ja sähköisen viestinnän tietosuojalain nojalla oikeus antaa erinäisiä teknisiä määräyksiä. Yksinomaan viestintämarkkinalaissa on noin 20 Viestintävirastolle osoitettua teknistä norminantovaltuutta. Viestintävirasto on näiden valtuuksien nojalla antanut normaalioloissakin useita kymmeniä teknisiä määräyksiä, jotka koskevat viestintäverkkojen ja viestintäpalvelujen toimintaa ja tietoturvaa.

64 §. *Tietojärjestelmäalan valmiusyksikkö ja sen tehtävät.* Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voisi pykälän 1 momentin mukaan 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa perustaa lääninhallitusten liikenne- ja viestintäasioita hoitavan osaston yhteyteen alueellisia tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä. Alueellisia tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä johtaisi ja valvoisi Viestintävirasto.

Tietojärjestelmäalan valmiusyksikön tehtävistä säädettäisiin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella (2 mom.). Alueellisen tietojärjestelmäalan valmiusyksikkö pitäisi yhteyttä läänien johtokeskuksiin tai niiden osiin, puolustusvoimien alueorganisaatioon ja muihin alueellisiin viranomaisiin sekä alueen yrityksiin ja yhteisöihin, sovittaisi alueellisesti yhteen liikenne- ja viestintäministeriön sekä Viestintäviraston valmiuslain nojalla antamien määräysten ja päätösten täytäntöönpanoa, kokoaisi ja ylläpitäisi alueellista tilannekuvaa verkko- ja viestintäpalveluiden tarjontaan ja käyttöön vaikuttavista asioista sekä tiedottaisi verkko- ja viestintäpalveluiden tarjonnassa tai käytössä tapahtuvista muutoksista.

Valmiuslain 9 luvun säännöksillä laajennettaisiin Viestintäviraston ohjaus- ja tiedonsaantioikeuksia merkittävästi normaalioloihin verrattuna. Viraston johtoon ja valvontaan perustettavaksi ehdotettavat valmiusyksiköt helpottaisivat näiden tietojen käsittelyä ja parantaisivat viraston mahdollisuuksia tuottaa jäsentynyttä tilannekuvaa poikkeusoloissa.

Valmiusyksiköt perustuisivat normaaliajan puolustustaloudellisen suunnittelukunnan tietoyhteiskuntasektorin alueorganisaatioon. Alueorganisaation muodostavat lääninhallitusten yhteydessä olevat tietojärjestelmäalan valmiustoimikunnat. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikuntia on normaalioloissa kaksitoista. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikunnan sihteerinä toimivat lääninhallituksen liikenne- ja viestintäasioita hoitavan osaston virkamiehet, jotka vastaavat

koordinaatiosta tietojärjestelmäalan valmiustoimikuntien ja lääninhallituksen välillä. Tietojärjestelmäalan valmiustoimikuntien tehtävänä normaalioloissa on muun muassa ylläpitää luetteloita tiedonsiirron etuoikeutetuista tilaajista, antaa neuvoja varautumisasioissa tietojärjestelmäalan toimijoille, tehdä esityksiä ja aloitteita tietojärjestelmäalan varautumisen kehittämiseksi ja valmistella alueellaan tietojärjestelmäalan poikkeusolojen organisaation toimintaa ja kouluttaa sijoitettu henkilöstö. Valmiustoimikuntien jäseninä on erilaisten sidosryhmien, kuten viranomaisten ja yritysten edustajia.

Valmiusyksiköt eivät poikkeusoloissa käyttäisi julkista valtaa, vaan ne toimisivat lähinnä koordinaatioryhminä. Valmiusyksikölle valmiuslaissa osoitetut tehtävät liittyisivät lähinnä asioiden yhteensovittamiseen, tietojen kokoamiseen ja tiedotukseen.

10 luku. Kuljetusten turvaaminen ja polttonesteen säännöstely

Yhteiskunnassa viranomaisvalvontaan perustuvat poikkeusolojen säännöstelytoimenpiteet ovat taloudellisista, teknisistä ja oikeudellisista syistä yhä vaikeammin tarkoituksenmukaisesti toteutettavissa. Siksi liikennepolttonestehuoltoa koskevien suunnitelmien lähtökohtana onkin markkinamekanismin soveltuvien ohjaukeinojen käyttö niin pitkään kuin mahdollista. Valmiutta liikennepolttonesteiden säännöstelyyn on kuitenkin ylläpidettävä sellaisten vakavien poikkeusolojen varalle, joissa tilannetta ei voida hoitaa tavanomaisilla keinoilla, kuten ohjeilla, tiedotuskampanjoilla tai hintapolitiikalla.

Suurin osa ehdotetun 10 luvun säännöksistä voisi tulla sovellettavaksi 3 §:n 1-3 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa. Joidenkin toimivaltuuksien käyttömahdollisuus on kuitenkin rajattu 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisiin poikkeusoloihin. Evakuointikuljetuksia ja joukkoliikenteen muutoksia koskevat säännökset voisivat tulla sovellettavaksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Ehdotetussa luvussa säädetään tehtäviä lääninhallituksen poliisiosastolle ja liikenneosastolle. Ahvenanmaan lääninhallitus jakautuu kahteen osastoon, joista toinen, hallinnollinen osasto, huolehtii valmiustehtävistä. Ahvenanmaalla luvussa poliisiosastolle ja liikenneosastolle osoitetuista tehtävistä huolehtisi lääninhallituksen hallinnollinen osasto.

65 §. *Polttonesteen säännöstely liikenteessä.* Pykälässä säädettäisiin liikennepolttonesteen kokonaissäätön jakautumisesta. Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella säädettäisiin polttonesteen kokonaissäätön jakautumisesta eri liikennemuotojen kesken. Pykälä liittyy lain 29 §:ään, jossa säädetään polttonesteen kokonaissäätötavoitteen asettamisesta ja sen jakautumisesta eri kulutusmuotojen kesken.

66 §. *Tieliikenteen polttonesteen säännöstely.* Pykälän 1 momentin mukaan tieliikenteen polttonesteen kulutusta voitaisiin 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa säännöstellä rajoittamalla kuluttajien oikeutta ostaa tai muuten hankkia polttonestettä sekä rajoittamalla oikeutta myydä polttonestettä. Polttonestettä saisi myydä ja luovuttaa ainoastaan, jos ajoneuvon omistajalla tai haltijalla olisi polttonesteen hankkimiseen säännöstelytilanteessa oikeuttava käyttö- tai ostolupa. Käytännössä säännöstely toteutettaisiin erityisten ajoneuvokohtaisten säännöstelylomakkeiden avulla.

Säännöksen 2 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan asetuksella säännökset säännöstelyn toimeenpanojasta sekä liikenne- ja viestintäministeriö antamaan tarkemmat säännökset polttonesteen säästötavoitteista eri kuluttajaryhmille ja kuluttajille myytävistä polttonesteen enimmäismääristä. Säästötavoitteet ja enimmäismäärät asetettaisiin poikkeusolojen

edellyttämällä tavalla ottaen huomioon kuluttajille myytävän polttonesteen saatavuus ja polttonesteen mahdolliset muut käyttötarpeet.

67 §. Polttonesteen käyttö lupa. Polttonestesäännöstelyn toinen toimeenpanomuoto ostolupamenettelyn ohella olisi käyttö lupajärjestelmä. Se olisi tarpeellinen, koska suuri osa viranomaisten ajoneuvoista sekä eräät erikseen määritellyt luvanvaraisessa liikenteessä käytettävät ajoneuvot hoitaisivat poikkeusoloissa yhteiskunnan toiminnan ja valtion johtamisen ja turvallisuuden kannalta tärkeitä kuljetuksia. Näiden ajoneuvojen polttonesteen saanti olisi turvattava. Niiden polttonesteen säännöstely hoidettaisiin joustavasti ostolupamenettelyn sijasta käyttö lupamenettelyllä. Ajoneuvoja varten annettaisiin käyttö lupa, jonka perusteella ajoneuvon voitaisiin hankkia polttonestettä ostolupaa joustavammin. Käyttö luovissakin voitaisiin asettaa säännöstely tavoitteita, mutta ne eivät olisi yhtä kattavia kuin muille ajoneuvojoille asetettavat säännöstely tavoitteet. Myös niitä koskeva valvonta eroaisi muusta säännöstelyn va lvonnasta.

Käyttö lupa voitaisiin pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan myöntää valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille sekä kunnallisille viranomaisille niiden omistamia tai niiden hallinnassa olevia moottoriajoneuvoja varten. Lisäksi käyttö lupa voitaisiin 1 momentin 2 kohdan mukaan myöntää maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille niiden harjoittamaa liikennettä varten tai muuta maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä toimintaa hoitaville yrityksille tai yhteisöille niiden omistamia tai hallinnassa olevia moottoriajoneuvoja varten.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin käyttö luvan myöntävästä viranomaisesta. Liikenne- ja viestintäministeriö myöntäisi käyttö luvan valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille. Lääninhallituksen poliisiosaston liikenteen polttoaineyksikkö puolestaan myöntäisi käyttö luvan kunnallisille viranomaisille sekä sellaiselle luvanvaraista liikennettä harjoittavalle liikenteenharjoittajalle taikka muulle yritykselle tai yhteisölle, jonka toiminta on välttämätöntä maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut niin sanotut tärkeysluokitellut moottoriajoneuvot olisi pykälän 3 momentin mukaan merkittävä lääninhallituksen liikenneosaston ylläpitämään ajoneuvojen varaamista poikkeusolojen käyttöön koskevaan luetteloon.

68 §. Polttonesteen ostolupa. Ostolupamenettely olisi tieliikenteen polttonestesäännöstelyn perusmenettely, joka koskisi kaikkia ajoneuvorekisterissä olevia ajoneuvoja lukuun ottamatta 67 §:ssä tarkoitettuja käyttö lupamenettelyn piiriin kuuluvia ajoneuvoja. Pykälän 1 momentin mukaan polttonestettä saisi myydä muille kuin 67 §:ssä tarkoitettujen ajoneuvojen omistajille tai haltijoille ainoastaan, jos ajoneuvon omistajalla tai haltijalla on pykälässä tarkoitettu ostolupa.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö jakaisi 2 momentin mukaan kaikille 1 momentissa tarkoitettujen ajoneuvorekisteriin merkittyjen moottoriajoneuvojen omistajille tai haltijoille polttonesteen ostoon oikeuttavat ostokortit, jotka oikeuttaisivat ostokortin haltijan ostamaan siinä osoitetun määrän polttonestettä. Ajoneuvohallintokeskus käynnistäisi säännöstelylomakkeiden tuotannon liikenne- ja viestintäministeriön määräyksestä. Tietosuojasyyistä ei normaalioloissa ylläpidetä täydellistä säännöstelyn tuotanto-ohjelmaa, vaan se muodostettaisiin vasta poikkeusolojen uhatessa yhdistämällä Ajoneuvohallintokeskuksen liikennetietojärjestelmän tiedot asianomaisen tietopalveluja tarjoavan yrityksen ylläpitämän säännöstelyn perusohjelman kanssa. Ostolupalomakkeiden jakelusta huolehtisi nykyisen sopimuksen mukaan Suomen Posti Oy.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö voisi pykälän 3 momentin mukaan hakemuksesta myöntää luvan lisäpolttonesteen ostamista varten. Lupa lisäpolttonesteen ostamiselle voitaisiin myöntää, jos se olisi tarpeellinen hakijan tai hänen perheenjäsenensä toimeentulon varmistamiseksi tai hakijalle tai hänen perheenjäsenelleen tärkeän matkan suorittamiseksi tai muusta vastaavasta hakijalle erityisen tärkeästä syystä. Polttonesteen lisäostolupien myöntämisperusteista voidaan säätää tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

69 §. *Polttoneesteen myyntipisteiden toiminnan rajoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin polttoneesteen myyntipisteisiin kohdistuvista säännöstelytoimenpiteistä. Polttoneestettä saisi toimittaa huoltoasemille tai muihin polttoneesteen jakelupisteisiin vain sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Myyntipisteiden toiminnan rajoittaminen voisi olla välttämätöntä esimerkiksi, jos polttoneesteen myyntipisteessä ei voitaisi valvoa, onko polttoaineen ostajalla ostolupa tai käyttö lupa.

70 §. *Tieliikenteen polttoneesteen säännöstelyviranomaiset.* Pykälässä säädettäisiin tieliikenteen polttoneesteen säännöstelyviranomaisista, joina pykälän 1 momentin mukaan toimisivat liikenne- ja viestintäministeriö, lääninhallitusten poliisiosastot ja kihlakunnat. Lääninhallitusten poliisiosastot ja kihlakunnat olisivat säännöstelytehtäviä hoitaessaan liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisia. Muita tehtäviä poliisiosastot ja kihlakunnat hoitaisivat normaalikäytännön mukaisesti sisäasiainministeriön johtamina. Poliisiin normaaleihin tehtäviin säännöstely vaikuttaisi ainoastaan valvontatehtävien osalta. Niitäkin johtaisi poliisin oma johto.

Poliisiorganisaatio on määrätty liikennepolttonesteiden säännöstelyviranomaiseksi 1990-luvulla, koska poliisin roolia ja sen kansalaisten piirissä nauttimaan luottamusta on pidetty säännöstelyn toimeenpanon kannalta positiivisena tekijänä. Poliisi on liikenne- ja viestintäministeriön sekä sisäasiainministeriön välisen sopimuksen perusteella valmistautunut ja valmentautunut tehtävän hoitamiseen. Käytännössä säännöstelyn vaatima henkilöstö siirrettäisiin pääasiassa poliisin organisaation ulkopuolelta lähinnä verohallinnosta, viranomaisten yhteispalvelupisteistä sekä vapaaehtoisen maanpuolustuksen piiristä. Ydinhenkilöstö koulutettaisiin tehtäviinsä jo normaalioloissa. Poliisiosaston mainitseminen pykälässä on perusteltua, jotta varautumistehtävä selvästi erotetaan lääninhallitusten muiden osastojen tehtävistä.

Tarkemmin polttoaineyksiköiden organisatorisista järjestelyistä säädettäisiin 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella, koska vasta säännöstelytarpeiden ilmetessä voidaan arvioida sen laajuutta ja kesto.

71 §. *Tieliikenteen säännöstelyviranomaisten muut tehtävät.* Pykälässä säädettäisiin tieliikenteen polttoneesteen säännöstelystä vastaavien toimijoiden välisestä tehtäväjako. Tehtävänjako perustuu säännöstelyä koskevaan ohjeistukseen ja on vakiintunut valmiusharjoituksissa. Liikenne- ja viestintäministeriö olisi 1 momentin mukaan ylin tieliikenteen polttoneesteen säännöstelyviranomainen. Se johtaisi ja valvoisi tieliikenteen polttoneesteen säännöstelyä valtakunnallisesti ja tiedottaisi säännöstelystä valtakunnan alueella.

Lääninhallituksen poliisiosaston liikenteen polttoaineyksiköllä olisi alueellinen vastuu tieliikenteen polttoneesteen säännöstelystä. Se vastaisi 2 momentin mukaan säännöstelyn toimeenpanosta, valvoisi säännöstelyä ja tiedottaisi säännöstelystä läänin alueella. Lisäksi se ohjaisi ja valvoisi kihlakuntien polttoaineyksiköiden toimintaa.

72 §. *Tiekuljetusviranomaiset.* Pykälässä säädettäisiin kuljetusten ohjaamisessa tarvittavasta organisaatiosta. Kuljetusten ohjaaminen olisi tarpeen sellaisissa poikkeusoloissa, joissa kuljetusten

tarjonta ei enää riittäisi varmistamaan yhteiskunnan puolustamisen ja turvallisuuden sekä sen johtamisen ja välttämättömän huollon ja elinkeinoelämän jatkuvuutta. Tällaisessa tilanteessa kuljetuksia ohjattaisiin tarvittaessa muuta kuljetustoimintaa rajoittamalla. Kuljetuksia ohjaavana viranomaisena olisi useamman läänin alueelle ulottuvassa toiminnassa pykälän 1 momentin mukaan liikenne- ja viestintäministeriö. Alueellista kuljetustoimintaa ohjaavina viranomaisina toimisivat pykälän 2 momentin nojalla lääninhallitusten liikenneosastoihin perustettavat kuljetusohjausyksiköt, jotka olisivat liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisia. Kuljetusohjausyksiköt perustettaisiin vastaavalla tavalla kuin normaaliaikana toimivat kuorma-autojen tilauskeskukset (KTK).

73 §. Tiekuljetukset ja niiden ohjaaminen poikkeusoloissa. Pykälässä säädettäisiin tiekuljetuksista ja niiden ohjaamisesta poikkeusoloissa. Kuljetusten ohjaamisella tarkoitettaisiin tiekuljetusviranomaisten vakavissa poikkeusoloissa luvanvaraisen liikenteen harjoittajille antamia kuljetusmääräyksiä. Tiekuljetusviranomaiset voisivat myös määrätä kuljetuksista siten, että ne muodostavat kuljetuslogistisesti tarkoituksenmukaisen ja tehokkaan kokonaisuuden. Liikenteenharjoittajien elinkeinotoimintaan puututtaisiin ainoastaan, jos kuljetusten ohjaaminen on välttämätöntä ja tehtävä viivyttämättä yhteiskunnan tai kansalaisten turvallisuuden ja toimeentulon kannalta elintärkeisiin kuljetuksiin.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tiekuljetusten etusijajärjestyksestä lain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Pykälän 2 momentissa oikeutettaisiin tiekuljetusviranomaisen pykälässä säädetyissä poikkeusoloissa ohjaamaan luvanvaraisessa liikenteessä käytettävän tiekuljetuskaluston käyttöä ja rajoittamaan luvanvaraista liikennettä yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeiden kuljetusten varmistamiseksi. Viranomaisen olisi tällöin otettava huomioon yhteiskunnan muut kuljetustarpeet ja muut liikenteen rajoittamiseen vaikuttavat syyt. Kuljetuksia olisi aina rajoitettava mahdollisimman tasapuolisesti ottaen huomioon liikenteenharjoittajien ja niiden asiakkaiden tarpeet.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallituksen liikenneosasto voisivat julkisen liikenteen turvaamiseksi 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa muuttaa luvanvaraisen henkilöliikenteen aikatauluja ja reittejä sekä ohjata joukkoliikenteessä käytettävää kalustoa tilanteen edellyttämällä tavalla.

74 §. Tieliikenteen rajoittaminen. Pykälässä säädettäisiin tieliikenteen rajoittamisesta sellaisilla teillä, joilla suoritetaan 73 §:ssä tarkoitettuja kuljetuksia. Rajoitustoimet tulisivat kysymykseen tapauksissa, joissa tärkeiden kuljetusten toimivuutta ei voitaisi varmistaa ilman pykälässä tarkoitettua liikenteen rajoittamista.

Pykälän 1 momentin mukaan poliisi voisi tiekuljetusviranomaisen pyynnöstä rajoittaa muuta moottoriajoneuvoliikennettä ja tarvittaessa kieltää muun liikenteen määrääjäksi tiekuljetusviranomaisen määräämillä teillä tai alueilla, jos se olisi tarpeellista yhteiskunnan puolustamisen tai toimivuuden sekä kansalaisten suojelun, turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömien kuljetusten varmistamiseksi.

Toimivaltuutta rajoitettaisiin kuitenkin säätämällä 2 momentissa, ettei liikennöintirajoitus tai -kielto saisi estää ketään kulkemasta vakituisena asuntonaan käyttämälleen kiinteistölle tai huoneistoon.

Säännös täydentäisi poliisilain ja tieliikennelain (267/1981) sääntelyä. Poliisilain 18 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden

ylläpitämiseksi, tutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.

Tieliikennelain 54 §:n 2 momentin mukaan tien tilapäisestä sulkemisesta ja liikenteen ohjauksesta tiellä tehtävän työn, urheilukilpailun tai sotilasharjoituksen vuoksi taikka muusta niihin rinnastettavasta syystä säädetään asetuksella.

75 §. Liikenteenharjoittajan sekä moottoriajoneuvon omistajan ja haltijan velvollisuudet. Pykälässä oikeutettaisiin tiekuljetusviranomaisen antamaan luvanvaraista liikennettä harjoittavalle liikenteenharjoittajalle ja yksityiskäyttöön rekisteröidyn ajoneuvon omistajalle tai haltijalle kuljetusmääräyksiä, jos liikennetarve sitä edellyttäisi. Kuljetusmääräyksen antava tiekuljetusviranomaisen olisi pääsääntöisesti lääninhallituksen liikenneosaston kuljetusohjausyksikkö. Läänin rajat ylittävissä kuljetuksissa määräyksen antaisi liikenne- ja viestintäministeriö.

Kuljetusohjausyksikön käyttöön osoitetuilla ajoneuvoilla hoidettaisiin kuljetuksia niiden yhteiskunnallisen merkityksen mukaisesti ottaen kuitenkin siten, että niiden kaupallista käyttöä ja liikenteenharjoittajan elinkeinoa rajoitettaisiin mahdollisimman vähän. Kuljetusohjausyksikkö määräisi tarvittaessa ajoneuvojen kuljetusjärjestyksen tai ohjaisi ajoneuvot puolustusvoimien tai väestönsuojelun kuljetuksiin tai muihin yhteiskunnan toiminnan turvaamisen kannalta tärkeisiin kuljetuksiin.

Liikenteenharjoittajien normaali elinkeinotoiminta pyrittäisiin poikkeusoloissakin turvaamaan mahdollisuuksien mukaisesti. Tiekuljetusviranomaisen järjestäisi kuljetukset ensisijaisesti sopimalla niistä asianomaisten liikenteenharjoittajien tai muiden ajoneuvon omistajien tai haltijoiden kanssa. Tilanteen välttämättä vaatiessa voitaisiin kuljetusmääräys antaa myös muulle ajoneuvon omistajalle tai haltijalle kuin luvanvaraista liikennettä harjoittavalle liikenteenharjoittajalle.

76 §. Moottoriajoneuvon käyttöoikeuden luovutusvelvollisuus. Vakavissa poikkeusoloissa saattaa syntyä tilanne, jossa kuljetusten ohjaaminen määrättyihin kuljetussuoritteisiin ei enää riittäisi, vaan hyötyliikenteessä käytettävä ajoneuvo tai kuljetusyrittäjän koko ajoneuvokalusto olisi varattava viranomaisten osoittamiin kuljetustehtäviin. Perinteisesti tällaisessa tilanteessa puolustusvoimat ja turvallisuusviranomaiset ovat varautuneet ottamaan haltuunsa ajoneuvoja normaaliaikana ylläpidetyn ajoneuvojen varausjärjestelyn mukaisesti. Puolustusvoimien hoitama yleinen ajoneuvojen varausjärjestelmä on sittemmin korvattu liikenne- ja viestintäministeriön sekä Huoltovarmuuskeskuksen valmistelemalla tiekuljetusajoneuvojen kriisiajan hallinnan valtakunnallisella tietojärjestelmällä (jäljempänä Pooleri-järjestelmä). Järjestelmän avulla voidaan poikkeusoloissa tärkeä ajoneuvokalusto jo ennakolta suunnitella sijoitettavaksi määrättyihin tehtäviin nimetyille tarvitsijoille. Puolustusvoimat varaa edelleen poikkeusoloissa vakinaiseen käyttöönsä tarvitsemansa ajoneuvot. Nekin merkitään myös Pooleri-järjestelmään. Kaikkien muiden hyötyajoneuvojen ja työkoneiden kriisiajan käyttö määritellään Pooleri-järjestelmässä. Käytännössä järjestelmää ylläpidetään lääninhallitusten liikenneosastoissa. Järjestelmän avulla voidaan ajoneuvojen ja työkoneiden kriisiajan käyttö suunnitella siten, ettei kaluston osoittaminen normaaliajan menettelystä poikkeaviin tehtäviin kuitenkaan vaarantaisi yhteiskunnan turvallisuuden ja kansalaisten huollon edellyttämän kuljetuslogistisen järjestelmän toimintaa. Jos koko kuljetusketjun vakava häiriintyminen olisi uhkana, liikenne- ja viestintäministeriö voisi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ryhtyä ohjaamaan kaikkien liikennemuotojen kuljetuksia 83 §:n nojalla.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joiden vallitessa ajoneuvon omistaja tai haltija olisi velvollinen luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan olevan moottoriajoneuvon 72 §:ssä tarkoitetun tiekuljetusviranomaisen käyttöön. Kysymys olisi tällöin pääsääntöisesti puolustusvoimien, poliisin tai väestönsuojeluviranomaisen käyttöön edelleen osoitettavasta kuljetuskalustosta, jolloin varaus saattaisi olla pitkäaikainen. Muita tarvitsijoita voisivat olla muut viranomaiset tai elinkeinoelämä. Ajoneuvon omistajalle tai haltijalle maksettaisiin ajoneuvon käyttöoikeuden luovutuksesta korvaus, josta säädettäisiin lain 126 §:ssä.

Pykälän 2 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan tarkemmat säännökset ajoneuvojen luovuttamiseen liittyvistä menettelyistä. Ajoneuvon luovutukseen liittyvät käytännön menettelyt ja järjestelyt riippuisivat tilanteesta. Puolustusvoimien haltuunottomenettelystä järjestely eroaisi siten, ettei mainittu moottoriajoneuvo siirtyisi tiekuljetusviranomaisen hallintaan.

77 §. Vesikuljetusten turvaaminen. Merenkululaitos voi normaaliaikana ohjata vesiliikennettä ja antaa yleisiä kulkuväyliä koskevia rajoituksia ja kieltoja vesiliikennelain (463/1996) 14 ja 15 §:n nojalla. Merenkululaitos vastaisi vesikuljetusten turvaamisesta myös poikkeusoloissa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin laitoksen toimivaltuuksista lain 3 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Merenkululaitoksen mahdollisuudesta poiketa tilapäisesti siitä, mitä muutoin on noudatettava vesiväylien avaamisessa tai sulkemisessa, jäänmurron, väyläaluspalveluiden taikka saariston yhteysalusliikenteen hoitamisessa, luotsauspalvelujen käyttämisessä tai järjestämisessä ja vesiliikenteen ohjauksessa. Tämä tarkoittaisi siis poikkeamismahdollisuutta vesiliikennettä ja aluksia koskevasta lainsäädännöstä. Edellytyksenä poikkeamiselle olisi, että se tapahtuisi maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten turvaamiseksi. Momentin nojalla ei olisi kuitenkaan mahdollista poiketa eräiden alusten ja niitä palvelevien satamarakenteiden turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain (485/2004) mukaisesta toimivaltaisten viranomaisten työnjaosta. Kyseisen lain 6 §:n mukaan poliisi asettaa satamien turvatason, päättää turvatason nostamisesta ja laskemisesta sekä antaa tarkempia ohjeita vaaratilanteilta suojautumiseksi.

Pykälän 2 momentissa velvoitettaisiin Merenkululaitos kuulemaan ennen 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemistä asianomaista sotilasviranomaista ja Rajavartiolaitosta. Tarvittaessa Merenkululaitoksen olisi kuultava myös asianomaista poliisiviranomaista. Poliisiviranomaista olisi kuultava erityisesti silloin, kun pykälän 1 momentin mukaisesti tehdyllä Merenkululaitoksen päätöksellä voisi olla vaikutusta poliisiviranomaisen päätökseen nostaa tai laskea satamien turvatasoa. Poliisiviranomaisella tarkoitettaisiin tässä momentissa läänin poliisijohtoa. Momentin mukaan Merenkululaitos voisi tehdä päätöksen myös ilman kuulemista, jos asia olisi ratkaistava viivytyksettä. Laitoksen olisi kuitenkin tällöin ilmoitettava päätöksestä välittömästi sotilasviranomaiselle ja Rajavartiolaitokselle. Merenkululaitoksen puolesta tässä laissa tehdyistä päätöksistä vastaisi Merenkulukupiirin piiripäällikkö.

Kauppamerenkulun ohjaaminen on Merenkululaitoksen perustehtävä poikkeusoloissa. Tehtävän hoitamista varten Merenkululaitos perustaisi poikkeusoloissa kauppameriliikenteen valtakunnallisen johtokeskuksen, joka toimii kiinteässä yhteistyössä Merenkululaitoksen johdon kanssa.

Pykälän 3 momentissa oikeutettaisiin valtioneuvosto päättämään satamien sulkemisesta lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Merenkululaitokselle annettaisiin kuitenkin

toimivalta vastaavissa tilanteissa määrätä, sen jälkeen kun sataman sulkemista koskeva valtioneuvoston päätös on tehty, maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten loppuunsaattamiseksi satamien ahtauskaluston sijoittamisesta. Lisäksi Merenkululaitos voisi tilapäisesti, enintään kuukauden ajaksi kerrallaan määrätä alusten lastaamisessa tai purkamisessa tarvittavan henkilöstön toimimaan muussa satamassa kuin missä heidän vakituinen työpaikkansa on. Tällöin valtio vastaisi määräyksen toimeenpanosta aiheutuvista matkakustannuksista ja kohtuullisista ylläpitokustannuksista. Momentissa tarkoitettuja toimivaltuuksia pidetään välttämättöminä, jotta Merenkululaitos voisi ohjata kauppamerenkulkua poikkeusolojen aikana yhteiskunnan toiminnan kannalta mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti.

Merenkululaitos hoitaisi operatiiviset tehtävät yhdessä satamaviranomaisten ja muiden alan toimijoiden kanssa. Kaikilla tärkeyslukiteluilla satamilla on valmiussuunnitelmat, joissa on yksityiskohtaisesti määritelty toimijoiden velvollisuudet kokonaiskuljetusketjun hoitamiseksi poikkeusoloissa niin, etteivät tavaravirrat katkea kuljetusketjun eri vaiheissa.

Pykälän 4 momentin mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi yhteiskunnan elintärkeiden vesikuljetusten turvaamiseksi määrätä alusrekisteriviranomaisen enintään kuuden kuukauden määräajaksi kerrallaan pidättäytymään poistamasta alusta Suomen alusrekisteristä. Toimivaltuutta pidetään välttämättömänä alusten mahdollisen ulosliputtamisen estämiseksi poikkeusoloissa. Poikkeusolojen merikuljetusten häiriötön toiminta yhteiskunnan elintärkeiden kuljetusten turvaamiseksi edellyttää, että on saatavissa riittävä määrä kuljetuksiin sopivaa aluskalustoa.

78 §. *Merenkulun ja muun vesiliikenteen polttonesteen säännöstely.* Merenkululaitos toimisi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vesiliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisena, koska sillä on tehtävän hoitamiseen tarvittava asiantuntemus. Pykälässä säädettäisiin Merenkululaitokselle säännöstelyviranomaisena kuuluvista toimivaltuuksista.

Pykälän mukaan Merenkululaitos voisi päätöksellään rajoittaa yksityishenkilöiden ja yritysten sekä varustamotoimintaa harjoittavien yritysten ja laitosten oikeutta ostaa polttonestettä asettamalla niille määrällisen kiintiön, jota ne eivät ostoissaan saisi tietyntä ajanjaksona ylittää. Merenkululaitos voisi kuitenkin myöntää luvan kiintiön ylittämiseen, jos se olisi välttämätöntä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta tärkeitä kuljetuksia hoitavan yrityksen tai laitoksen toiminnan turvaamiseksi tai jos siihen olisi muu poikkeusolojen aikaisten vesikuljetusten järjestämisen kannalta painava syy. Pykälässä tarkoitettuihin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien vesikuljetusten turvaamiseksi.

79 §. *Ilmakuljetusten turvaaminen.* Ilmailuhallinto vastaisi lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ilmakuljetusten turvaamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan Ilmailuhallinto johtaisi ja valvoisi ilmakuljetuksia ja -liikennettä yhteistoiminnassa ilmavoimien kanssa.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan Ilmailuhallinto voisi yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi kieltää siviili-ilmailun tai rajoittaa sitä. Yleinen tai alueellinen kieltä voisi olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun ilmatila tarvitaan sotilaallisen toiminnan valmisteluun tai kun jonkun kohteen koskemattomuus lentoteitse tapahtuvia hyökkäysyrityksiä vastaan halutaan varmistaa rajoittamalla valvottavaksi tulevan liikenteen määrää.

Ilmailuhallinto voisi lisäksi yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi 2 momentin 2 kohdan mukaan päättää lentopaikkojen tarkemmasta käytämisestä ja

niiden käyttämisen rajoittamisesta. Liikenteen ohjaaminen tietyille lentopaikoille samoin kuin lentopaikkojen käytön suuntaaminen yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvoimien turvaamisen edellyttämällä tavalla helpottaisi lennonvarmistuskapasiteetin käyttöä ja parantaisi lentoasemien suorituskykyä poikkeusoloissa. Pykälän 2 momentin toimivaltuudet täydentäisivät normaaliolojen lainsäädäntöä, jossa mahdollistetaan lentoliikenteen alueellinen rajoittaminen enintään kahden viikon ajaksi.

Yleensä 2 momentissa tarkoitetut päätökset tehtäisiin sotilasviranomaisen pyynnöstä, joten yhteistoiminta sotilasviranomaisen kanssa olisi pääsääntö. Ilmailuhallinnolla olisi kuitenkin 3 momentin mukaan itsenäinen oikeus ryhtyä kiireellisiin toimiin ilman edeltävää kuulemistä. Toimenpiteestä olisi kuitenkin heti ilmoitettava sotilasviranomaiselle.

Pykälän 4 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan tarkempia säännöksiä lentoasemien hallinnosta ja niiden toiminnan järjestämisestä poikkeusoloissa.

Ilmailuhallinto on tarkoitus perustaa lailla ilmailuhallinnosta, joka tulisi voimaan vuoden 2006 alusta. Asiaa koskeva hallituksen esitys (HE 138/2005 vp) on annettu eduskunnalle syyskuussa 2005.

80 §. *Lentoliikenteen polttonesteen sekä varaosien ja tarvikkeiden säännöstely.* Pykälän 1 momentin mukaan Ilmailuhallinto toimisi ilmaliikenteen säännöstelyviranomaisena ja voisi poikkeusoloissa ryhtyä säännöstelemään ilmakuljetuksissa käytettäviä lentopolttoaineita. Säännöstelyyn ryhdyttäisiin, jos se olisi välttämätöntä ilmakuljetusten turvaamiseksi esimerkiksi liikenteen jatkumista uhkaavan polttoainepulan vuoksi. Säännöstelyyn voitaisiin ryhtyä, vaikka polttoainepulaa ei olisi vielä todettu, jos pulan uhka on ilmeinen.

Säännöstely koskisi kaikkea siviili-ilmailua. Sen ulkopuolelle jäisivät kuitenkin valtion omistamat tai käyttöön ottamat ilma-alukset tai lennot, jotka lennetään valtion tilauksesta. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin kuitenkin poiketa momentin mukaisesta säännöstelyn ulottuvuudesta.

Säännöstelyn toimeenpanosta vastaavana viranomaisena Ilmailuhallinto päättäisi 2 momentin mukaan kullekin lentoliikenteen harjoittajalle myytävästä lentopolttoainekiintiöistä. Kiintiö määritettäisiin kuukausittain etukäteen käyttämällä laskentaperusteena edellisen vuoden vastaavan ajankohdan kulutusta. Tällaista perustetta ei voida käyttää, jos kyseessä on toimintansa äskettäin aloittanut lentoliikenteen harjoittaja tai jos lentoliikenteen harjoittajan toiminta on selvästi muuttunut kuluneen kalenterivuoden aikana. Tällöin kiintiön määrittämisen perusteena käytettäisiin toiminnaltaan ja kalustoltaan vastaavanlaisen lentoliikenteen harjoittajan kiintiötä.

Pykälän 3 momentin mukaan Ilmailuhallinnolla olisi perustellusta syystä oikeus sallia 2 momentissa tarkoitettun kiintiön ylitys. Samoin Ilmailuhallinto voisi sallia kiintiön tai sen osan siirtämisen toiselle lentoliikenteen harjoittajalle. Tällöin otettaisiin huomioon erityisesti se, millä tavoin poikkeukset auttavat valtakunnan selviytymistä poikkeusoloissa. Perusteltuna syynä voitaisiin pitää esimerkiksi yhteiskunnan kannalta tärkeän ansiolentotoiminnan turvaamista tai yhteiskunnan muiden elintärkeiden toimintojen turvaamista.

Säännöstelyn kiertämisen estämiseksi polttoaineen toimittajat pitäisivät kirjaa polttoainetoimituksistaan asiakkaille. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole sitoa lentoliikenteen harjoittajaa tiettyyn polttoaineen toimittajaan. Asiakkuuden vaihto olisi 3 momentin mukaan mahdollista Ilmailuhallinnon luvalla, jolloin Ilmailuhallinto voisi ottaa muuttuneen asiakkuuden huomioon

kiintiöpäätöksiä tehdessään. Vastaavasti polttoaineen toimittaja voisi ottaa uusia asiakkaita edellyttäen, että asiakkailla on käytettävissään säännöstelyn edellyttämää polttoainekiintiötä.

Ilmailuhallinto voisi myös sallia polttoaineen jakamisen yksittäistä lentoa varten. Perusteena saattaisi olla esimerkiksi yksityislennon salliminen, kun kyseessä ei ole lentoliikenteen harjoittaja. Vastaavasti lupa voitaisiin antaa esimerkiksi ulkomaisen liikenteenharjoittajan lentoa varten. Tällaisessa tilanteessa toiminta on niin satunnaista, ettei lentoliikenteen harjoittajalla ole omaa polttoainekiintiötä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin varaosien ja tarvikkeiden säännöstelystä.

81 §. Rautatiekuljetusten järjestäminen poikkeusoloissa. Sotilaallisen kriisin aikana tilanteissa, joissa rautatiekuljetuksia on johdettava keskitetysti, pyrittäisiin ensisijaisesti hoitamaan sellaiset, pykälän 1 momentissa tarkoitetut kuljetukset, joilla on merkitystä maanpuolustuksen, väestönsuojelun ja yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen varmistamiseksi. Tällaisia ovat muun muassa puolustusvoimien siirtokuljetukset, väestönsuojeluun liittyvät siirrot, polttoainekuljetukset sekä väestön ruoka- ja vaatetushuoltoon liittyvät kuljetukset. Lisäksi ensisijaisena pidettäisiin muita yhteiskunnan kannalta tarpeellisia kuljetuksia, joita olisivat muun muassa maan elinkeinoelämän varastojen sekä yritysten ja tuotantolaitosten siirrot sekä sellaiset kuljetukset, jotka turvallisuussyistä jouduttaisiin suorittamaan normaalista toiminnasta poikkeavilla aikatauluilla ja radoilla. Muita kuin pykälän 1 momentissa tarkoitettuja rautatiekuljetuksia tulisi rajoittaa mahdollisimman tasapuolisesti ja ottaa tällöin huomioon rautatieyrityksen ja sen asiakkaiden tarpeet, jotta toiminnalla ei vaikeutettaisi perusteettomasti elinkeinoelämän toimintaa tai väestön toimeentuloa.

Pykälän 2 momentissa oikeutettaisiin liikenne- ja viestintäministeriö 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään rajoittamaan rautatieyrityksen toimintaa ja päätöksellään velvoittamaan rautatieyrityksen hoitamaan yhteiskunnan toimivuuden ja maan talouselämän kannalta välttämättömiä kuljetuksia.

Pykälän 3 momentissa oikeutettaisiin Ratahallintokeskus muuttamaan myöntämänsä ratakapasiteettia, mikäli rautatiekuljetusten uudelleen järjestäminen poikkeusoloissa sitä välttämättä edellyttäisi. Ratakapasiteetilla tarkoitetaan rautatielain (198/2003) 2 §:n 6 kohdan mukaan rataverkon ominaisuuksista johtuvaa aikaan sidottua rautatiereitin junaliikenteen välityskykyä, muttei kuitenkaan radanpitoon välittömästi liittyvää junaliikennettä.

Rautatiekuljetuksilla on aina ollut kriisien aikana Suomessa suuri merkitys. Rautatiekuljetuksilla voidaan suhteellisen lyhyessä ajassa siirtää suuria määriä ihmisiä ja tavaraa paikkakunnalta toiselle. Myös valmiuden kohottamisessa puolustusvoimat on perinteisesti turvautunut rautatiekuljetuksiin, joilla joukkojen siirrot ja materiaalien hajauttaminen on voitu tehokkaasti suorittaa.

Viime sotien jälkeen on kuitenkin sotilasteknologiassa ja sodankäynnin tekniikassa tapahtunut muutoksia, minkä vuoksi rautatiekuljetusten rooli on muuttunut. Junakuljetukset ovat nykyisin helpommin häiritävissä ja aseiden lisääntyneen tarkkuuden ja tuho vaikutuksen vuoksi ei rautatiekuljetuksia enää voida sotilaallisen kriisin aikana pitää massiivisten siirtojen pääkuljetusmuotona. Tästä huolimatta junakuljetukset ovat edelleen erittäin tehokas kuljetustapa valmiuden kohottamistilanteissa tai tilanteissa, joissa ei ole välitöntä aseellista uhkaa.

82 §. Kiireelliset evakuointikuljetukset. Pykälässä säädettäisiin menettelystä tilanteessa, jossa varsinaisia poikkeusolojen tiekuljetusviranomaisia (kuljetusohjausyksiköt) ei ole perustettu, mutta

jossa syntyy välttämätön ja pikainen tarve siirtää väestöä tai materiaalia paikkakunnalta toiselle. Säännöstä voitaisiin soveltaa lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Erityisesti arvioidaan, että valtuuden käyttö saattaisi tulla tarpeelliseksi suuronnettomuudessa. Kysymyksessä voisi olla esimerkiksi ydinvoiman käytössä tapahtuva onnettomuus, ydinaseen käytössä tapahtuva onnettomuus, hyvin raju ja äkillinen sääilmiö tai vaarallisten aineiden kuljetuksissa tapahtunut laajavaikutteinen häiriö.

Tällaisessa tilanteessa kuljetukset olisi pelastus- tai poliisiviranomaisen toimeksiantoon perustuvina järjestettävä välittömästi. Käytännössä ne perustuisivat normaaliajan varautumistoiminnan yhteydessä luotuihin ja ylläpidettäviin valmiusjärjestelyihin. Pykälässä tarkoitettuja toimivaltaisia viranomaisia olisivat liikenne- ja viestintäministeriö, lääninhallituksen liikenneosasto, Merenkululaitos ja Ilmailuhallinto. Ne oikeutettaisiin poikkeusoloissa määräämään eri liikennemuotojen liikenteenharjoittajat hoitamaan poikkeusolojen takia välttämättömiä henkilöiden evakuointi- ja siirtokuljetuksia. Toimivaltuutta pidetään välttämättömänä, koska pykälässä tarkoitetuissa poikkeusoloissa voisi olla tarpeellista suorittaa laajoja koordinoituja kuljetuksia ilman, että niiden suorittamiseksi ehdittäisiin noudattamaan normaaliajan menettelyjä. Liikenteenharjoittajien olisi myös voitava välittömästi irtaantua säännönmukaisesta liikenteestä ja kuljetuksista. Niiden olisi myös voitava luottaa siihen, että ne saavat valtiolta korvauksen suorittamistaan kuljetustehtävistä.

83 §. *Liikenne- ja viestintäministeriön toimivalta määrätä kuljetuksista.* Lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa saattaisi syntyä tilanteita, jolloin useista erillisistä ja erilaisilla kuljetusmuodoilla hoidetuista kuljetustapahtumista koostuvaa logistista kuljetusketjua olisi kansainvälisten vienti- ja tuontikuljetusten sekä valtakunnan sisäisten materiaalivirtojen turvaamiseksi ohjattava keskitetysti. Tilanteessa jouduttaisiin mahdollisesti turvautumaan normaalisti poikkeavalla tavalla eri kuljetusmuotojen sekä terminaalien, satamien ja lentoasemien käyttöön. Kuljetuksiin kohdistuva aseellinen uhka lisäisi tarvetta keskitettyyn ohjaukseen. Keskitetty ohjaus edellyttäisi kuljetusalan asiantuntemusta. Tämän vuoksi ministeriötä avustaisi tehtävien hoitamisessa eri kuljetusalan yritysten ja järjestöjen edustajista koostuva kuljetusten operatiivinen johtoelin.

Pykälässä valtuutettaisiin liikenne- ja viestintäministeriö lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maanpuolustuksen, väestönsuojelun, yhteiskunnan toimivuuden turvaamisen sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen varmistamisen kannalta välttämättömien kuljetusten turvaamiseksi antamaan päätöksellään määräyksiä viranomaisille eri kuljetusmuotojen yhteistoiminnasta kuljetusten hoitamiseksi. Lisäksi ministeriö voisi velvoittaa luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, varustamoliiketoimintaa harjoittavan yrityksen, ilmailutoimintaan oikeuttavan luvan tai hyväksynnän haltijan tai rautatieyrityksen hoitamaan yksilöidyt kuljetukset, jos kuljetusta ei voitaisi hoitaa muulla tavalla. Toimivaltuuksilla pyritäisiin varmistamaan sellaiset kuljetukset, joiden hoitaminen olisi pykälässä tarkoitettujen tavoitteiden saavuttamiseksi välttämätöntä.

11 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvaaminen

84 §. *Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminta.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 30 §:n 1 momentin. Säännöstä on kuitenkin laajennettu koskemaan myös sosiaali-huoltoa.

Säännös koskisi sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksia, kuten sairaaloita, terveyskeskuksia, vanhainkoteja ja asumisyksiköitä sekä päiväkoteja. Säännöksen

nojalla esimerkiksi terveyskeskuksen vuodeosaston tai vanhainkodin asukkaat voitaisiin asuttaa tiiviimmin tai siirtää toiseen vanhainkotiin, jotta laitos voitaisiin muuttaa sairaalaksi tai esimerkiksi päiväkotia avohuollossa olevien huonokuntoisten vanhusten päiväsairaalaksi. Päätösvalta asiassa olisi lääninhallituksella, joka sosiaali- ja terveydenhuollon alueviranomaisena parhaiten tuntee läänin alueella toimivat sekä julkiset että yksityiset sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköt sekä alueen kokonaistilanteen ja -tarpeen.

85 §. *Muu terveydenhuollon ohjaaminen.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 30 §:n 2 momentin sääntelyn. Pykälässä säädettäisiin lääketehaalle, lääketukkukaupalle, apteekkioikeuden haltijalle sekä yhteisölle ja yksityiselle elinkeinoharjoittajalle, joka toimittaa terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita tai palveluja taikka muuten toimii terveydenhuollon alalla, velvollisuus laajentaa, muuttaa tai siirtää toimintaansa. Sosiaali- ja terveysministeriö voisi tehdä toiminnan laajentamiseen, muuttamiseen tai siirtämiseen velvoittavan päätöksen, jollei väestön terveydenhuoltoa muuten voida turvata.

Pykälässä tarkoitettuja toimenpiteitä voitaisiin tarvita esimerkiksi tärkeän lääkeaineen loppumisen uhatessa. Pykälän mukaisiin toimenpiteisiin velvoitetulle maksettavasta korvauksesta säädettäisiin 126 §:ssä.

86 §. *Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä terveydensuojelu.* Pykälään on kerätty ne velvoitteet, joista kunnille voidaan myöntää valtioneuvoston asetuksella helpotusta poikkeusoloissa. Säännös olisi uusi valmiuslaissa. Se kuitenkin osittain korvaisi nykyisen valmiuslain 26 §:n 2 momentin säännöksen kunnan lakisääteisen tehtävän hoitamisen rajoittamisesta tai lopettamisesta.

Poikkeusoloissa voi helposti syntyä yllättäviä tilanteita, joissa terveydenhuollon kapasiteetti ei ole riittävä hoitamaan kaikkia niitä tehtäviä, mitä normaalioloissa hoidetaan. Tällöin tehtäviä on asetettava etusijajärjestykseen ja hoidettava ensi sijassa ne potilaat, joiden sairaus tai vammat edellyttävät kiireellistä hoitoa. Tästä syystä valtioneuvoston asetuksella voitaisiin poiketa kansanterveyslaissa (66/1972) ja erikoissairaanhoitolaisissa (1062/1989) säädetyistä kiireettömän hoidon määräajoista.

On mahdollista, että myös sosiaalihuollon voimavarat ovat riittämättömät hoitamaan kaikkia normaalioloissa hoidettavia tehtäviä. Tällöin on voitava rajoittaa vanhempien tai muiden huoltajien ehdotonta oikeutta saada alle kouluikäiselle lapselle kunnan järjestämä päivähoitopaikka sekä sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaisia palvelujen tarvearviointeja. Nykyisen lainsäädännön mukaan palvelujen tarvearviointi koskee kahdeksankymmentä vuotta täyttäneiden henkilöiden kiireettömiä palveluja. Kiireellisen hoidon ja huollon tarpeessa olevan henkilön palvelujen tarvearviointia ei voida jättää hoitamatta. Tältä osin säännös on analoginen terveydenhuollon kiireettömää hoitoa koskevan ehdotetun säännöksen kanssa.

Terveydensuojelulain 13 §:n mukaan toiminnanharjoittajan on tehtävä hyvissä ajoin ennen toiminnan aloittamista kirjallinen ilmoitus kunnan terveydensuojeluviranomaiselle muun muassa julkisen huvi-, kokoontumis- tai majoitushuoneiston taikka elintarvikehuoneiston perustamisesta tai käyttöönotosta sekä työtilan, jonka käytöstä voi aiheutua terveyshaittaa, sijoittamisesta asuinrakennukseen tai alueelle, jossa on asuinhuoneistoja. Ilmoitus on tehtävä myös, kun elintarvikkeita myydään liikkuvasta kioskista, myyntivaunusta tai muusta liikkuvasta laitteesta. Ehdotetun säännöksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin luopua näistä ilmoitusmenettelyistä, mikä merkitsee helpotusta toimintaan sekä toiminnanharjoittajalle että kunnan terveydensuojeluviranomaiselle.

Kuntalain 8 §:n 3 momentissa säädetään valtion ja kuntien neuvottelumenettelystä, jossa käsitellään kuntia koskevaa lainsäädäntöä, periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoisia kunnallishallinnon ja -talouden asioita sekä valtion- ja kunnallistalouden yhteensovittamista. Neuvottelumenettelystä säädetään kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnasta annetussa asetuksessa (1314/1993). Ehdotetussa pykälässä tarkoitettua kunnan lakisääteisten tehtävien rajoittamista käsiteltäisiin neuvottelumenettelyssä.

12 luku. Valtiontalouden hoito poikkeusoloissa

87 §. *Lisätalousarvion välitön soveltaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että eduskunnan suostumuksella valtioneuvosto voisi alkaa soveltaa lisätalousarviota jo ennen kuin eduskunta on päättänyt siitä. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 19 §:n säännöksen. Muutoksena nykyiseen sääntelyyn olisi kuitenkin se, että lisätalousarvion soveltamiseen vaadittaisiin eduskunnan suostumus.

Eduskunnan työjärjestyksen (40/2000) 55 §:n mukaan esimerkiksi lisätalousarvio otetaan täysistunnossa ainoaan käsittelyyn. Ainoan käsittelyn lopuksi päätetään ehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä sekä tarvittaessa perusteluja koskevista ehdotuksista. Pykälän perusteluissa todetaan, että myös ainoan käsittelyn asiat lähetetään yleensä valmisteltavaksi valiokuntaan. Asian valmistelua koskee eduskunnan työjärjestyksen 32 §, jonka mukaan muun muassa lisätalousarvio on valmistelevasti käsiteltävä valiokunnassa ennen kuin se otetaan päätettäväksi täysistunnossa.

Koska asian valiokuntakäsittely saattaa poikkeusoloissa olla liian hidaskäyttö, olisi tarpeen, että eduskunta voisi antaa suostumuksen lisätalousarvion noudattamiseen heti, kun lisätalousarvioesitys on annettu eduskunnalle. Tällainen päätös voitaisiin tehdä esimerkiksi lähetekestelussa. Tämän vuoksi tätä tarkoittavaa muutosta olisi harkittava eduskunnan työjärjestyksen 32 §:ään. Selventävä viittaus olisi ilmeisesti tarpeen myös työjärjestyksen 59 §:n 6 momentissa.

88 §. *Valtion menojen maksatuksen siirtäminen.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 20 §:n sääntelyn. Säännöksellä pyrittäisiin turvaamaan valtion maksuvalmiutta. Maksatuksen siirtäminen olisi mahdollista enintään kahdeksi viikoksi kerrallaan. Siirtäminen voisi kohdistua menoihin, joiden maksatusajankohta on säädetty laissa tai asetuksessa ja jotka eivät ole erääntyneet. Pykälän soveltaminen olisi mahdollista kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

13 luku. Julkis- ja yksityisoikeudelliset palvelussuhteet

Lukuun ehdotetaan otettavaksi julkis- ja yksityisoikeudellisia palvelussuhteita poikkeusoloissa koskevat säännökset. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 16 §:n 1 momentin ja 21 §:n. Sääntelyä olisi kuitenkin täsmennetty säätämällä normaalioloista poikkeavista menettelytavoista laissa. Luvussa säädettäisiin työnvälitykseen, palkkaukseen, palvelussuhteen ehtoihin ja irtisanomisoikeuteen liittyvistä seikoista. Palkkasäännöstelyyn, palvelussuhteen ehdoista poikkeamiseen, työnvälityspakkoon ja irtisanomisoikeuden rajoittamiseen voitaisiin turvautua 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Terveystieteiden, sosiaalitoimissa ja pelastustoimissa palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen ja irtisanomisoikeuden rajoittaminen olisivat mahdollisia myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

89 §. *Työnvälityspakko.* Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 21 §:n 1 momentin. Ehdotetussa 1 momentissa määriteltäisiin, mitä työnvälityspakolla tarkoitettaisiin. Säännöksen mukaan työnantajan tulisi ottaa palvelukseensa työvoimaviranomaisten osoittamia työnhakijoita uusia työntekijöitä palkatessaan.

Työnvälityspakko ei kuitenkaan 2 momentin mukaan koskisi sellaisia toimialoja, jotka ovat erityisen merkityksellisiä maanpuolustuksen, väestön terveydenhuollon tai toimeentulon taikka huoltovarmuuden kannalta. Tällaisista toimialoista säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Arvioitaessa työnantajan tai toimialan merkityksellisyyttä huoltovarmuuden kannalta olisi otettava huomioon valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista, jota päivitetään tasaisin väliajoin. Työnvälityspakon rajaaminen 2 momentissa tarkoitetulla tavalla merkitsisi sitä, että keskeisimmillä toimialoilla uusia työntekijöitä voitaisiin rekrytoida vapaasti.

Puuttuminen työmarkkinoiden toimintaan työnvälityspakon avulla olisi työvoiman käyttöön liittyvistä erityistoimivaltuuksista lievin. Työnvälityspakko koskisi vain uusia avoimia työpaikkoja sekä työmarkkinoille pyrkiviä työnhakijoita.

90 §. Palkkasäännöstely. Pykälä korvaisi nykyisen valmiuslain 16 §:n 1 momentin sääntelyn palkkauksien valvonnasta ja säännöstelystä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää määrästä, jolla palkkoja saisi enintään korottaa. Pykälässä mahdollistettaisiin katon asettaminen sekä julkis- että yksityisoikeudelliseen palvelussuhteeseen perustuvien palkkojen korottamiselle. Sen sijaan siinä ei mahdollistettaisi palkkojen alentamista. Valittu sääntelytapa olisi yhdenmukainen kulutushyödykkeiden hintasäännöstelyn (42 §) ja vuokrasäännöstelyn (54 §) kanssa. Lisäksi arvioidaan, että poikkeusoloissa saattaisi olla inflaatiopaineita, joita palkkojen korottamisen rajoittaminen omalta osaltaan hillitsisi.

91 §. Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta poiketa palvelussuhteen ehdoista poikkeusolojen aikana tilanteessa, jossa maanpuolustuksen, väestön toimeentulon tai maan talouselämän turvaaminen välttämättä edellyttää työajan pidentämistä tai työajan poikkeavaa sijoittelua. Pykälän soveltamisala olisi rajattu ehdotetun 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin poikkeusoloihin. Säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 16 §:n 1 momentin sääntelyn, jonka mukaan valtioneuvosto voi antaa määräyksiä palvelussuhteen muista ehdoista, työajasta ja työsuojelusta.

Poikkeaminen olisi mahdollista ehdotetun 1 momentin mukaan työaikalain (605/1996) lepoaikoja ja ylityötä koskevista säännöksistä sekä vuosilomalain (162/2005) vuosiloman antamista koskevista säännöksistä. Poikkeaminen voisi siis tarkoittaa esimerkiksi lepoaikojen lyhentämistä tai ylityön enimmäismäärien kasvattamista. Vuosilomalain säännöksistä poikkeaminen olisi säännöksessä rajoitettu vuosiloman antamista koskeviin säännöksiin. Esimerkiksi vuosiloman kertymistä koskevista säännöksistä ei siis voitaisi poiketa. Käytännössä poikkeaminen vuosiloman antamista koskevista säännöksistä voisi siis tarkoittaa vuosiloman antamisen ajankohdan myöhentämistä. Lepoaikoja ja ylityötä sekä vuosiloman antamista koskevia määräyksiä on myös työ- ja virkaehtosopimuksissa. Sopimusmääräykset perustuvat kuitenkin ehdotetussa säännöksessä mainittuihin lakeihin.

Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa ja pelastustoimessa palvelussuhteen ehdoista voitaisiin poiketa 1 momentissa tarkoitetulla tavalla väestön terveydenhuollon, toimeentulon ja turvallisuuden vuoksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 3 momentissa rajattaisiin poikkeamismahdollisuutta. Poikkeaminen ei saisi aiheuttaa vaaraa työturvallisuudelle tai työntekijän terveydelle. Lisäksi 3 momenttiin sisältyisi asetuksenantovaltuus, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin poikkeamisen rajoista.

Tämä tarkoittaisi esimerkiksi lepötyöaikojen vähimmäismääristä ja ylityön enimmäismääristä säättämistä.

92 §. *Irtisanomisoikeuden rajoittaminen.* Pykälä korvaisi nykyisen lain 21 §:n 2 momentin. Sääntely on kuitenkin irrotettu työnvälityspakosta selvyuden vuoksi.

Pykälän 1 momentissa rajoitettaisiin työnantajan oikeutta irtisanoa työ- tai virkasuhde. Rajoittaminen olisi mahdollista 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Työnantajan irtisanomisoikeutta voitaisiin rajoittaa, jos se olisi tarpeen maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon, väestön toimeentulon tai huoltovarmuuden edellytysten turvaamiseksi. Koska poikkeusolojen vaikutusten laajuutta ja tarvittavien toimenpiteiden laatua ei voida täsmällisesti arvioida etukäteen, ehdotetaan säädettäväksi, että valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset siitä, miltä osin irtisanomisoikeutta rajoitetaan ja mitä tuotantotoiminnan aloja rajoittaminen koskee.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa työnantajaa kiellettäisiin irtisanomasta työ- tai virkasuhdetta. Työnantajan irtisanomisoikeuden poistaminen voisi tulla kyseeseen vain, jos 1 momentissa tarkoitettun tuotannon turvaaminen sitä välttämättä vaatisi. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset siitä, mitä tuotannonaloja irtisanomisoikeuden tilapäinen poistaminen koskee. Tällaisen asetuksen voimassaoloaika olisi rajattu kahteen kuukauteen kerrallaan.

Pykälän 3 momentissa olisi säännökset työntekijän, virkamiehen ja kunnallisen viranhaltijan irtisanomisoikeuden käyttämisen rajoituksista. Irtisanomisaika olisi vähintään kuukauden pidempi kuin se asianomaisen lain taikka työ- tai virkaehtosopimuksen mukaan muutoin olisi, enintään kuitenkin kuusi kuukautta. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin irtisanomisajan pituudesta eri tehtäväryhmissä. Irtisanomisajan pidentämistä pidetään perusteltuna, jotta poikkeusoloissa erityisen tärkeät työtehtävät saataisiin suoritettua.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan 1-3 momentissa tarkoitettuja rajoituksia voitaisiin soveltaa myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Momentin soveltaminen olisi kuitenkin rajoitettu suuronnettomuus- ja pandemiatapauksissa erityisen keskeisiin toimintoihin: terveydenhuoltoon, sosiaalitoimeen ja pelastustoimeen. Irtisanomisoikeutta voitaisiin tällöin rajoittaa väestön terveydenhuollon, toimeentulon ja turvallisuuden vuoksi.

Irtisanomisoikeuden rajoittamisella pyrittäisiin pysyttämään olemassa oleva tilanne työmarkkinoilla. Ehdotettu säännös ei kuitenkaan koskisi työ- tai virkasuhteen purkamista, vaan purkamisperusteet säilyisivät ennallaan poikkeusoloissakin.

14 luku. Työvelvollisuus

Luvun säännökset korvaisivat nykyisen valmiuslain 22, 23 ja 24 §:n sääntelyn. Sääntelyä ehdotetaan kuitenkin tarkennettavaksi erityisesti yleistä työvelvollisuutta koskevalta osalta. Lisäksi ehdotetaan terveydenhuollon työvelvollisuutta koskevan säännöksen yhdistämistä yleistä työvelvollisuutta koskevaan sääntelyyn sekä työvelvollisuusikärajojen muuttamista. Säännökset perustuisivat nykyisen valmiuslain säännösten lisäksi työministeriössä valmistellun toimivaltuusasetusluonnoksen säännöksiin.

Yleinen työvelvollisuus voitaisiin ottaa käyttöön vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Terveysthuollon työvelvollisuutta koskevia säännöksiä voitaisiin kuitenkin soveltaa myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

93 §. *Työvelvolliset.* Pykälässä säädettäisiin siitä, kuka olisi valmiuslain nojalla työvelvollinen. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 22 ja 23 §:n. Säännöstä on kuitenkin tarkennettu koskemaan vain lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä.

Säännöksestä kävisi ilmi, että yleiseen työvelvollisuuteen voitaisiin turvautua, jos työnvälityspakko ja irtisanomisoikeuden rajoittaminen eivät olisi riittäviä toimenpiteitä. Valtioneuvosto arvioisi toimenpiteiden riittävyyttä käyttöönottoasetusta antaessaan. Työvelvollisuutta voitaisiin näin ollen alkaa soveltaa, vaikkei työnvälityspakkoa tai irtisanomisoikeuden rajoittamista olisi saatettu voimaan. Tällöin valtioneuvoston tulisi kuitenkin todeta tilanne sellaiseksi, etteivät työnvälityspakko tai irtisanomisoikeuden rajoittaminen olisi riittäviä toimenpiteitä.

Yleinen työvelvollisuus kohdistuisi niihin Suomessa asuviin 18-67 vuotiaisiin, joilla olisi kotikuntalain (201/1994) mukainen kotikunta Suomessa. Yleisen työvelvollisuuden yläikäraja määräytyisi vanhuuseläkkeelle jäämisen yläikärajan mukaan. Vanhuuseläkkeelle voi jäädä joustavasti 62-68 vuoden iässä.

Työvelvollisuuden alaikärajaksi ehdotetaan nykyisen 17 vuoden sijasta 18 vuotta. Yleinen täysikäisyysikä on 18 vuotta. Lisäksi esimerkiksi lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (SopS 59-60/1991) määritellään jokainen alle 18-vuotias henkilö lapseksi. Samoin ILO:n lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi koskevassa yleissopimuksessa alle 18-vuotiasta henkilöä pidetään lapsena.

Työvelvollisuuden alaikärajalla voidaan nähdä olevan yhteys myös varusmiespalveluksen suorittamisikään. Mahdollisuus aloittaa varusmiespalveluksen suorittaminen jo 17-vuotiaana on poistettu asevelvollisuuslaista vuonna 2000 (laki 364/2000). Nykyisen asevelvollisuuslain 9 §:n mukaan asevelvollinen, joka ei ole vakinaisessa palveluksessa eikä kuulu reserviin, kuuluu nostoväkeen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin terveydenhuollon työvelvollisuudesta. Siitä olisi tarpeen säätää erikseen, sillä terveydenhuollossa työvelvollisuutta saatettaisiin tarvita myös 3 §:n 4 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa.

94 §. *Työvelvollisen ilmoittautumisvelvollisuus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin työvelvolliselle velvollisuus ilmoittautua työvoimaviranomaiselle. Työvelvollisen tulisi ilmoittautua tietojen antamista ja työhön määräämistä varten asuin- tai oleskelupaikkansa työvoimaviranomaiselle viranomaisen kutsusta. Kutsu voitaisiin 2 momentin mukaan antaa tiedoksi tavallisena tiedoksiantona tai yleistiedoksiantona.

Hallintolain (434/2003) mukaan pääsääntönä on tavallinen tiedoksianto. Yleistiedoksiantoa voidaan käyttää, jos tiedoksiantoa ei voida toimittaa tavallisena tai todisteellisena tiedoksiantona. Lisäksi yleistiedoksiantoa voidaan käyttää myös silloin kun asiakirja on annettava tiedoksi yli kolmellekymmenelle tiedossa olevalle henkilölle tai kun henkilöiden lukumäärää ei tiedetä.

Käytännössä kutsu toimitettaisiin todennäköisesti yleistiedoksiintona. Kutsu voitaisiin lisäksi julkaista tiedotusvälineissä tiettyjä alueita ja ammattiryhmiä koskevana tai muuten riittävän tarkasti määriteltynä.

95 §. *Työmääräys.* Säännös olisi uusi ja siinä määriteltäisiin ne tiedot, jotka kävisivät ilmi työvoimaviranomaisen työvelvolliselle antamasta työmääräyksestä. Näitä tietoja olisivat työvelvollisen nimi, työnantajan nimi, työpaikan osoite, työvelvollisen tehtävä sekä ajankohta, jolloin työvelvollisen tulee ottaa työvelvollisuustyö vastaan.

Säännöksessä määriteltäisiin kuitenkin ainoastaan työmääräyksen vähimmäissisältö. Säännöksessä mainittujen tietojen lisäksi työmääräykseen voitaisiin ottaa esimerkiksi tieto siitä, tuleeko työvelvollisen ottaa mukaansa työvälineitä.

96 §. *Työmääräyksen antamisen rajoitukset.* Pykälässä määriteltäisiin rajoitukset työmääräyksen antamiselle. Se korvaisi osittain nykyisen lain 24 §:n 1 momentin. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin työmääräyksen antamisen estävistä perusteista. Esteenä mainittaisiin ensinnäkin se, että henkilöä tarvittaisiin välttämättä lapsen tai muun henkilön hoitamiseen. Esteen muodostaisi myös se, että henkilö virkansa, toimensa tai julkisen tehtävänsä vuoksi jätettäisiin toistaiseksi kutsumatta puolustusvoimien palvelukseen sodan aikana. Lisäksi esteperuste olisi, että henkilö olisi puolustusvoimien palveluksessa tai etukäteen varattu väestönsuojelutehtäviin.

Pykälän 2 momentin mukaan henkilöä ei voida määrätä muuhun työhön, jos hän on julkisessa virassa tai toimessa taikka tarpeellinen sellaisen julkisen tai yksityisen laitoksen tai yrityksen palveluksessa, jonka toiminnan jatkuminen on poikkeusoloissa välttämätöntä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa, jos erityinen syy sitä vaatisi. Tällainen erityinen syy voisi olla esimerkiksi työvelvollisuuden perusteella tehtävässä työssä tarpeellinen koulutukseen tai ammattiin liittyvä erityinen taito tai kokemus, kuten harvinaisen kielen taito.

97 §. *Työmääräystä annettaessa huomioon otettavat seikat.* Pykälässä säädettäisiin niistä seikoista, jotka työvoimaviranomaisen olisi otettava huomioon työmääräystä antaessaan. Sääntelyn on tarkoitus korvata osittain nykyisen lain 24 §:n 1 momentin sääntely. Säännöksessä ilmaistaisiin kuitenkin yksityiskohtaisemmin ne seikat, jotka olisi otettava huomioon työmääräystä annettaessa.

Työmääräys voitaisiin 1 momentin mukaan antaa vain sellaiseen työhön, jota työvelvollinen pystyy kohtuudella tekemään ottaen huomioon hänen ikänsä, terveydentilansa, mahdollinen vammaisuutensa, perhesuhteensa, koulutuksensa, aikaisempi työkokemuksensa sekä tehtäväksi määrättävän työn laatu. Lisäksi säädettäisiin siitä, että työvelvolliselle voitaisiin antaa työmääräys osa-aikaiseen työhön, jos työvelvollinen ei esimerkiksi terveydellisistä syistä voi tehdä kokopäivätyötä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin myös, että henkilön olisi tarvittaessa esitettävä luotettava selvitys terveydentilastaan. Luotettavana selvityksenä pidettäisiin esimerkiksi terveydenhoitajan tai lääkärin antamaa selvitystä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa työvelvollinen on alle 7-vuotiaan tai pysyvästi tai pitkäaikaisesti sairaan lapsen huoltaja. Tällöin pääsääntö olisi, ettei työvelvolliselle voida antaa työmääräystä toiselle työssäkäyntialueelle. Työttömyysturvalain (1290/2002) 1 luvun 9 §:n mukaan henkilön työssäkäyntialue on, jollei erityisistä syistä muuta johdu, hänen asuinkuntansa sekä kunnat, joissa henkilön asuinkunnasta yleisesti käydään työssä tai joissa henkilön asuinkunnasta

tavanomainen päivittäinen työssäkäynti on vastaavassa ajassa ja vastaavin kustannuksin mahdollista. Työssäkäyntialueet määritellään työvoimatoimikuntien valmistelun pohjalta työministeriön asetuksella.

Pääsäännöstä 2 momentissa voitaisiin kuitenkin poiketa, jos maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon ylläpitäminen sitä henkilön erityinen koulutus tai muu siihen rinnastettava syy huomioon ottaen välttämättä vaatii.

98 §. *Työvelvollisuussuhde.* Pykälässä määriteltäisiin työvelvollisuussuhde ja säädettäisiin sen alkamis- ja päättymisajankohdasta. Säännös olisi uusi.

Työvelvollisuussuhteen määritelmä sisältyisi pykälän 1 momenttiin. Määrittelyä pidetään tarpeellisenä sääntelyn selkeyden vuoksi. Työvelvollisuussuhteeseen kuuluisivat työvoimaviranomaisen määräys valmiuslain tarkoituksen toteuttamisen kannalta välttämättömään työhön, työn vastikkeellisuus ja työnantajan johto ja valvonta.

Työvelvollisuussuhde alkaisi 2 momentin mukaan siitä, kun työvelvollinen on saapunut työmääräyksessä mainitulle työpaikalle tai lähtöpaikkaan.

Pykälän 3 momentin mukaan työvelvollisuussuhde lakkaisi silloin, kun työvoimaviranomainen vapauttaisi työvelvollisen työmääräyksessä tarkoitetusta työstä. Jos työvelvollinen on määrätty työhön toiselle paikkakunnalle, lakkaisi työvelvollisuussuhde kuitenkin vasta työvelvollisen palattua työpaikkakunnalta lähtö- tai asuinpaikkakunnalleen.

99 §. *Työvelvollisuussuhteen ehdot.* Ehdotettu sääntely korvaisi nykyisen lain 24 §:n 2-4 momentin. Pykälän 1 momentin mukaan työvelvollisuussuhteessa noudatettaisiin työnantajaa sitovan työehtosopimuksen mukaisia ehtoja. Tilanteessa, jossa työnantajaa sitovaa työehtosopimusta ei olisi, tulisi työvelvolliselle maksettavan palkan vastata kohtuudella hänen suoritettavakseen määrättyjä tehtäviä.

Pykälän 2 momentissa olisi 1 momenttia täydentävä säännös siitä, että työvelvollisuussuhteessa ja sen perusteella suoritettavassa työssä olisi muutoin soveltuvin osin noudatettava vastaavasti, mitä työ- ja virkasuhteesta ja sen perusteella suoritettavasta työstä on säädetty. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi työaikaa ja työsuojelua koskevien säännösten soveltamista vastaavalla tavalla kuin työ- tai virkasuhteessa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että työvelvollisen aikaisempi palvelussuhde ei katkea työmääräyksen johdosta.

100 §. *Työnantajan tietojenantovelvollisuus.* Pykälässä säädettäisiin työnantajan velvollisuudesta antaa tietoja työvoimaviranomaisille. Pykälän 1 momentin mukaan tiedonantovelvollisuus koskisi työnantajan palveluksessa olevaan työvelvollisuussuhteeseen työvoimaan ja työvoiman käyttöön liittyviä tarpeellisia tietoja. Tiedot yksilöitäisiin työvoimaviranomaisen pyynnössä.

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin 1 momenttia täydentävä säännös siitä, että työnantajan olisi omaloitteisesti ilmoitettava työvoimaviranomaisille siitä, että työvelvollinen vapautuu työmääräyksen mukaisesta työstä. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi työvelvolliselle määrätyn tehtävän valmistuminen.

101 §. *Työvelvollisuusrekisteri.* Pykälässä säädettäisiin työvelvollisuusrekisterin käyttötarkoituksesta, sisällöstä, tietojen luovuttamisesta rekisteristä, tiedonsaantioikeudesta sekä tietojen säilytysajasta. Säännös olisi uusi.

Työvelvollisuusrekisteri olisi poikkeusoloissa perustettava henkilökisteri. Perustuslaki-valiokunnan ja hallintovaliokunnan kannan mukaan laintasoista sääntelyä edellyttävät ainakin seuraavat asiat: henkilötietojen rekisteröimisen tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö vähintään tietotyypeittäin ja tietojen sallitut käyttötarkoitukset, tietojen luovutettavuus ja mahdollinen luovuttaminen teknisen käyttöyhteyden avulla, tietojen säilytysaika henkilökisterissä sekä rekisteröidyn oikeusturva.

Työvelvollisuusrekisteri perustettaisiin pykälän 1 momentin mukaan työvelvollisuuden toteuttamista ja työvoiman ohjaamista varten. Rekisteriin tallettaisiin 2 momentin mukaan työvelvollisen tunnistetietoina henkilön nimi, syntymäaika ja henkilötunnus sekä osoite ja muut yhteystiedot. Lisäksi rekisteriin voitaisiin tallettaa tietoja työvelvollisen ammatista, koulutuksesta ja työllisyydestä sekä huoltovelvollisuudesta, työkyvystä ja käytettävyydestä. Lisäksi rekisteriin voitaisiin tallettaa tietoja työnantajien nimistä ja tuotanto- tai palvelutoimialasta sekä toimipaikkojen sijainnista.

Työvoimaviranomaisten oikeudesta saada rekisteriä varten tarpeellisia tietoja säädettäisiin 3 momentissa.

Terveystieteiden tutkimuskeskusten työkentelevien henkilöiden tietojen luovuttamisesta säädettäisiin 4 momentissa.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin tietojen säilytysajasta. Tiedot tulisi poistaa rekisteristä kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun toimivaltuussäännösten soveltaminen on päättynyt. Tietoja saatettaisiin kuitenkin tarvittaessa myöhemmin, ehkä vasta kymmenien vuosien kuluttua, esimerkiksi eläkkeen kertymistä tai työperäisiä sairauksia selvitettyä. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että rekisteristä poistettavat tiedot arkistoitaisiin. Arkistoinnin osalta viitattaisiin arkistolakiin (831/1994) ja sen nojalla annettuihin säädöksiin ja määräyksiin.

15 luku. **Hallinnon järjestäminen poikkeusoloissa**

Nykyisen valmiuslain hallinnon järjestämistä koskevat säännökset ovat yleisyytensä vuoksi ongelmallisia perustuslain kannalta. Poikkeusolojen tehtäviä varten perustettavista erityisistä toimielimistä säädettäisiin erikseen aiheutta koskevien toimivaltuussäännösten yhteydessä. Kuitenkin valmiuslakiin katsotaan aiheelliseksi sisällyttää joitakin hallinnon järjestämistä koskevia säännöksiä.

102 §. *Valtion viraston ja laitoksen sekä henkilöstön siirtäminen.* Säännös korvaisi nykyisen lain 25 §:n sääntelyn. Valtioneuvosto voisi ehdotetun 1 momentin mukaan päättää alaisensa viraston, laitoksen tai valtion liikelaitoksen siirtämisestä tilapäisesti toiselle paikkakunnalle. Siirtämiseen voitaisiin ryhtyä, jos se olisi tarpeen hallintotehtävien hoitamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valtion palveluksessa olevan henkilön siirtämisestä tilapäisesti hoitamaan toista virkaa tai tehtävää. Ministeriö tekisi päätöksen siirtämisestä hallinnonalallaan. Hallinnonalalta toiselle siirtämisestä päättäisi kuitenkin valtiovarainministeriö kuultuaan asianomaista ministeriötä. Valtion virkamieslain (750/1994) säännöksiä estämättä virkamiehen siirtämisestä voitaisiin poikkeusoloissa päättää myös ilman virkamiehen suostumusta. Virkamiehen

siirtämiseen voitaisiin joutua turvautumaan esimerkiksi virastoa tai laitosta pykälän 1 momentin nojalla siirrettäessä.

103 §. *Tuomioistuimen ja tuomarin siirtäminen.* Tuomioistuinten ja tuomarien siirtämistä koskeva säännös olisi uusi. Tuomioistuinten valtiosääntöoikeudellisen erityisaseman vuoksi on perusteltua sijoittaa niitä koskeva säännös erilleen 102 §:n yleisestä valtion virastoja, laitoksia ja henkilöstöä koskevasta sääntelystä.

Poikkeusoloissa tuomioistuinten työmäärä ja sen jakautuminen eri tuomioistuinten kesken saattaa muuttua merkittävästi. Muutoksen saattaisi aiheuttaa esimerkiksi väestön evakointi joltakin alueelta. Tuomareiden nimittämisestä annettu laki (205/2000) mahdollistaa määräaikaisten tuomareiden nimittämisen muun muassa, jos asiamäärä tai asioiden laatu niin edellyttävät. Tämän menettelyn tulisi olla normaalimenettelynä ensisijainen. Poikkeusoloissa määräaikaisten tuomareiden palkkaamiseen ei välttämättä kuitenkaan olisi varoja. Tällöin voitaisiin turvautua siirtämismenettelyyn.

Tuomioistuinten ja tuomarien siirtämisestä päättäminen kuuluisi ehdotuksen mukaan korkeimmalle oikeudelle yleisten tuomioistuinten ja työtuomioistuimen osalta sekä korkeimmalle hallinto-oikeudelle hallintotuomioistuinten, vakuutusosituksen ja markkinaoikeuden osalta. Tällä järjestelyllä pyrittäisiin turvaamaan perustuslain 3 §:n 3 momentissa taattu tuomioistuinten riippumattomuus.

104 §. *Valtion tietohallinnon ohjaus.* Säännöksen 1 momentin mukaan valtiovarainministeriö voisi määrätä valtion tietohallinnon, tiedonkäsittelyn, sähköisten palveluiden, tietoliikenteen ja tietoturvallisuuden järjestämisestä 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Säännös koskisi myös näihin toimintoihin liittyviä palveluja ja hankintoja. Säännös olisi uusi.

Edellä mainittuja toimintoja koskevien määräysten antaminen olisi poikkeusoloissa välttämätöntä hallinnon toimivuuden varmistamiseksi. Valtiovarainministeriön määräykset voisivat koskea yksittäisiä hallinnonaloja tai toimintoja taikka laajemmin eri hallinnonaloja.

Valtion tietohallinnon, tiedonkäsittelyn, tietoturvallisuuden, tietoliikenteen ja sähköisten palveluiden ohjaus kuuluu normaalioloissakin valtiovarainministeriölle. Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003) 22 §:n 2 momentin mukaisesti valtiovarainministeriö ohjaa valtionhallinnon sähköistä asiointia.

Valtiovarainministeriössä toimiva valtio neuvoston tietohallintoyksikkö huolehtii normaaliloissakin valtioneuvoston tietohallintopalveluista. Yleisestä ohjauksesta huolehtii valtiovarainministeriön hallinnon kehittämisosasto.

Pykälän 2 momentissa rajattaisiin kuitenkin ohjauksen ulkopuolelle puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen, poliisin ja pelastusviranomaisten toiminnalliset tietojärjestelmät, jotka ovat välttämättömiä poikkeusoloissa. Tällaisia järjestelmiä olisivat esimerkiksi puolustusvoimien tiedustelu- ja valvontajärjestelmät, rajavartiolaitoksen johtamisjärjestelmä ja hätäkeskuksen tietojärjestelmä.

105 §. *Hallintoviranomaisten viestintä poikkeusoloissa.* Pykälässä säädettäisiin hallintoviranomaisten viestinnästä poikkeusoloissa. Viestinnän tarve kasvaa onnettomuustilanteissa ja erilaisissa kriiseissä. Tilannetta hoitavien keskeisten toimielinten viestintäorganisaatiota on sen vuoksi pystyttävä vahvistamaan nopeasti ja joustavasti kansalaisten tiedonsaannin turvaamiseksi.

Poikkeusoloissa korostuu myös tarve viestinnän yhteensovittamiseen viranomaisten kesken. Viestinnällä tarkoitetaan tiedotustoimintaa, josta on nykyisin ryhdytty käyttämään nimitystä viestintä. Viestintä-sana ottaa huomioon vuorovaikutteisuuden, joka ilmenee esimerkiksi puhelinpalveluissa sekä internetissä tapahtuvassa tiedonvaihdossa.

Säännös olisi uusi. Hallintoviranomaisten viestinnän tehostaminen ja viestinnän johdon keskittäminen on varauduttu toteuttamaan voimassa olevan valmiuslain 25 ja 26 §:n toimivaltuuksia käyttämällä. Uuteen valmiuslakiin ei kuitenkaan ehdoteta vastaavia yleisiä säännöksiä hallinnon järjestelyistä. Säännökset on sijoitettu eri alojen toimivaltuussäännösten yhteyteen. Viestinnästä tarvitaan näin ollen omat säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan valtionhallinnon viestintä poikkeusoloissa olisi välittömästi valtioneuvoston kanslian johdossa. Myös normaalioloissa valtionhallinnon viestinnän yhteensovittaminen kuuluu pääministerin johtamalle valtioneuvoston kanslialle. Pääministerillä tai valtioneuvoston kanslialla ei kuitenkaan ole ministeriöihin eikä itsenäisiin hallintoviranomaisiin nähden määräysvaltaa, jota poikkeusoloissa välttämättä tarvitaan ohjauksen varmistamiseksi.

Valmiussuunnitelmien mukaan valtionhallinnon viestintää tehostetaan ensisijassa sopimus-pohjaisesti vahvistamalla valtioneuvoston kansliaan kuuluvaa valtioneuvoston viestintäyksikköä muualta ministeriöistä ja hallintoviranomaisista siirrettävällä henkilöstöllä. Tarvittaessa henkilöstöä voitaisiin siirtää näihin tehtäviin edellä 102 §:ssä ehdotetulla menettelyllä.

Viestintätarpeen ja viestinnän johtamistarpeen kasvaessa suureksi on varauduttu perustamaan valmiuslain toimivaltuuksin valtioneuvoston kanslian alainen Valtion viestintäkeskus. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan tätä koskeva säännös. Viestintäkeskus perustettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Viestintäkeskus olisi valtioneuvoston kanslian alainen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin viestintäjohdon määräysvallasta. Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voisivat ehdotetun säännöksen mukaan antaa viestinnän sisältöä koskevia määräyksiä valtionhallinnon viranomaisille.

Ehdotetun 1 ja 2 momentin toimivaltuuksia voitaisiin käyttää kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Valmiusharjoituksissa on todettu, että viestinnän johdon keskittämistä tarvitaan ensimmäisten toimivaltuuksien joukossa valmiuslakia otettaessa käyttöön. Valtion viestintäkeskuksen perustaminen tulee ajankohtaiseksi viimeistään sotilaallisissa kriiseissä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin viestinnän sisältöä koskevan viestintäjohdon määräysvallan ulottamisesta valtionhallinnon lisäksi muuhun julkiseen hallintoon. Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voisivat velvoittaa valtioneuvoston alaisen viranomaisen tai kunnallisen viranomaisen omassa viestinnässään julkaisemaan tietynsisältöisen viestin tai kieltää tietynsisältöisen viestin julkaisemisen. Tämä olisi ehdotuksen mukaan mahdollista ehdotetun lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Niissä on kyse sotilaallisista kriiseistä, joiden vallitessa on erittäin tärkeätä varmistaa viestinnän yhteinen linja ja tarvittaessa myös yksityiskohtainen sisältö kaikilla hallinnon tasoilla. Ehdotuksen mukainen määräysvalta ei ulottuisi tuomioistuimiin, eduskunnan alaisiin laitoksiin eikä esimerkiksi valtionyhtiöihin yksityisoikeudellisina yhteisöinä.

106 §. Toimivallan ratkaiseminen. Pykälässä säädettäisiin hallinnonalojen välisen ja hallinnonalojen sisäisen toimivaltariitidien ja toimivaltaa koskevan epätietoisuuden ratkaisemisesta. Valtioneuvostosta annetussa laissa on vastaavat säännökset toimivallan ratkaisemisesta

ministeriöiden välillä. Valtioneuvostosta annetun lain säännökset eivät kuitenkaan koske ministeriöiden alaisten hallintoyksikköjen toimivaltakysymyksiä. Poikkeusoloissa voidaan tarvita toimivallan nopeata yksiselitteistä ratkaisua myös tilanteissa, joihin ei ole normaalioloissa säännöksiä. Pääsääntönä myös poikkeusoloissa noudatettaisiin yleistä periaatetta, jonka mukaan toimivalta kuuluu sille viranomaiselle, jolle asia lainsäädännön mukaan lähinnä kuuluu. Norminantovallasta ja hallintopäätösten ratkaisuvallasta on yleensä annettu täsmälliset säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan erimielisyyden ratkaisisi hallinnonalojen välillä valtioneuvoston yleisistunto pääministerin esityksestä. Hallinnonalan sisällä erimielisyyden ratkaisisi ministeriö.

Pykälän 2 momentissa annettaisiin valtioneuvostolle ja ministeriölle hallinnonalallaan toimivalta määrätä ehdotetun lain tarkoituksen toteuttamiseksi tärkeä asia tai tehtävä valtioneuvoston alaisen viranomaisen tehtäväksi. Tällä tavoin voitaisiin osoittaa tehtävä, joka koskee useamman kuin yhden yksikön toimialaa, määrätyn toimintayksikön johdolla hoidettavaksi. Samoin voitaisiin osoittaa hoidettavaksi tehtävä, josta ei ole ennestään toimivallan osoittavia säännöksiä. Valtioneuvoston alaisia viranomaisia eivät ole esimerkiksi tuomioistuimet eivätkä eduskunnan alaiset laitokset.

Ministeriössä päätösvalta kuuluisi työnjaon mukaan toimivaltaiselle ministerille, jollei asian ratkaisemista olisi säädetty työjärjestyksessä virkamiehelle. Pykälän toimivaltuudet voitaisiin ehdotuksen mukaan ottaa käyttöön kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

107 §. Opetus ja koulutus. Pykälään on koottu opetusta ja koulutusta poikkeusoloissa koskevat säännökset. Säännös olisi uusi valmiuslaissa, mutta se korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 26 §:n 2 momentin säännöksen kunnan lakisääteisen tehtävän hoitamisen rajoittamisesta tai lopettamisesta.

Pykälän 1 momentissa säädetään toimenpiteistä, jotka voivat poikkeusoloissa olla välttämättömiä väestön siirtämisen tai oleskelu- ja liikkumisrajoitusten vuoksi taikka muutoin väestön suojaamiseksi. Säännös koskisi kaikkea lakisääteistä opetusta ja koulutusta sekä muita opetustoimen lainsäädännössä säädettyjä toimintamuotoja, kuten esimerkiksi aamu- ja iltapäivätoimintaa. Toiminta voitaisiin opetusministeriön päätöksellä joko keskeyttää tai siirtää toiselle paikkakunnalle enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi väestön evakuointitilanteissa olisi mahdollista valtioneuvoston asetuksella tilapäisesti muuttaa perusopetuksen järjestämisvelvollisuutta siten, että velvollisuus siirtyisi asuinkunnalta sille kunnalle, johon oppilaat on siirretty.

Poikkeusoloissa saattaa myös esiintyä tilanteita, joissa kaikista normaalioloissa hoidettavista opetukseen ja koulutukseen liittyvistä tehtäviä ei pystytä huolehtimaan. Jotta tällaisissa tilanteissa voitaisiin keskittyä opetuksen ja koulutuksen ydintehtäviin, 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka nojalla voitaisiin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetävällä tavalla rajoittaa eräitä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuuksia. Lisäksi säännöksellä valtuutettaisiin opetusministeriö päättämään ylioppilastutkinnon lykkäämisestä. Tällöin voitaisiin poiketa myös ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 3 §:n 1 momentin säännöksestä, jonka mukaan ylioppilastutkinto järjestetään kahdesti vuodessa.

Pykälän 1 ja 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä saattaisi olla merkittäviäkin vaikutuksia säännöksissä tarkoitettujen toimintojen kustannuksiin. Toimenpiteet ja niiden kustannusvaikutukset eivät kuitenkaan kaikissa tapauksissa automaattisesti heijastuisi opetustoimen valtionosuuksien ja -avustusten määräytymiseen. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että valtionosuuksien perusteena olevat oppilas- ja opiskelijamäärät lasketaan normaalisti tiettyinä laskentapäivinä yksi tai kaksi kertaa vuodessa. Tämän vuoksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka nojalla

kustannusvaikutukset voitaisiin ottaa valtiosuukausiksi ja -avustuksia myönnettäessä huomioon siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Kuntalain 8 §:n 3 momentissa säädetään valtion ja kuntien neuvottelumenettelystä, jossa käsitellään kuntia koskevaa lainsäädäntöä, periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoisia kunnallishallinnon ja -talouden asioita sekä valtion- ja kunnallistalouden yhteensovittamista. Neuvottelumenettelystä säädetään kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnasta annetussa asetuksessa. Ehdotettu pykälä merkitsisi osittain myös kunnan lakisääteisten tehtävien rajoittamista, minkä vuoksi säännöksen soveltamista tulisi käsitellä neuvottelumenettelyssä.

16 luku. Sotilaallinen puolustusvalmius

Vakavimmat ja seurauksiltaan laajimmat yhteiskuntaa uhkaavat poikkeusolot ovat toisen valtion tai muun toimijan pyrkimykset vaikuttaa Suomen valtiolliseen päätöksentekoon siten, että keinoina käytetään sotilaallisella tai muulla aseellisella voimalla uhkaamista taikka sen käyttöä ja joka saattaa laajentua sodaksi asti.

Puolustusvoimien tehtävä on valmistautua ehkäisemään ennalta ja tarvittaessa torjumaan sotilaallinen voimankäyttö Suomea vastaan. Tässä tehtävässä puolustusvoimilla on oltava kyky säädellä sotilaallista puolustusvalmiutta riittävän joustavasti ja ennakoivasti. Sotilaallisen voimankäytön ennaltaehkäisy edellyttää puolustuksen suorituskyvyn osoittamista kohottamalla ja ylläpitämällä sotilaallista puolustusvalmiutta riittävän korkealla.

Suomen sotilaallinen puolustusvalmius perustuu yleisen asevelvollisuuden perusteella perustettaviin sodan ajan joukkoihin ja niiden tarvitsemiin asejärjestelmiin ja muihin materiaalsiin sekä huollollisiin toimintoihin. Perustettavat joukot on myös kyettävä ryhmittämään suunnitellulle toimialueelle sotilaallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Sodan ajan joukkojen täysvahvuus on noin 350 000 sotilasta. Joukkoja perustetaan poikkeusoloissa joustavasti siten, että Suomella on uhkaa mahdollisimman hyvin vastaava ja sen toteutumista ennaltaehkäisevä määrä sotilaallista voimaa käytettävissä.

Puolustusvoimien henkilöstövahvuus sekä materiaallinen ja huollollinen valmius on mitoitettu sekä normaaliolojen koulutusvaatimusten että tietyiltä osin poikkeusoloihin varautumisen mukaiseksi. Normaaliolojen vallitessa ei ole tarkoituksenmukaista varustaa puolustusvoimia määrävahvuuteen asti sellaisilla hyödykkeillä, joita on helposti saatavilla yhteiskunnasta myös poikkeusoloissa. Puolustusvoimat on laatinut yksityiskohtaiset suunnitelmat muualta yhteiskunnasta saatavista hyödykkeistä sekä joukkojen perustamiseen ja ryhmittämiseen tarvittavista alueista.

Luvussa ehdotetuista toimivaltuuksista tavaroiden ja moottoriajoneuvojen luovuttamisvelvollisuudet on suunniteltu kohdennettaviksi ensisijassa elinkeinonharjoittajiin. Poikkeusolot saattavat kuitenkin laajentua myös sellaisiksi, että luovutusvelvollisuus kohdistuu myös yksityisiin kansalaisiin.

Kaikki ehdotetun 16 luvun säännökset voisivat tulla sovellettaviksi 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa.

108 §. Tavaroiden luovutusvelvollisuus. Ehdotettu pykälä korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 33 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelyn. Pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta luovuttaa puolustusvoimien käyttöön sellaisia tavaroita, jotka ovat välttämättömiä joukkojen majoittumisen, linnoittamisen tai energiansaannin turvaamisen kannalta taikka muita vastaavia puolustusvalmiuden

kohottamisen ja ylläpitämisen kannalta välttämättömiä tavaroita. Tällaisia tavaroita olisivat esimerkiksi erilaiset työkalut ja pienkoneet sekä ryhmitettävien joukkojen majoittautumisessa tarpeelliset irtaimet esineet. Lisäksi sellaisessa puolustusvalmiuden kohottamista edellyttävässä tilanteessa, jossa joudutaan kutsumaan palvelukseen suuria määriä reserviläisiä, puolustusvoimilla saattaa tulla tarve saada käyttöön erilaisia varavoima- ja muita vastaavia energiansaannin turvaamisessa välttämättömiä tavaroita.

109 §. *Palvelujen suorittamisvelvollisuus.* Ehdotettu säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 33 §:n 1 momentin 1 kohdan sääntelyn. Pykälässä velvoitettaisiin yritykset, yhteisöt, laitokset sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittajat suorittamaan puolustusvoimille muonitus-, majoitus-, korjaamo-, huolto-, rakentamis- ja muita vastaavia palveluja. Lähtökohtaisesti puolustusvoimat tukeutuu toiminnassaan olemassa oleviin huoltojärjestelmiinsä ja niin sanottu kenttähuoltojärjestelmä perustetaan vasta, kun normaali järjestelmä ei enää kykene huoltamaan joukkoja. Säännöksessä tarkoitettuina palveluina tulisivat kyseeseen ensinnäkin esimerkiksi perustettujen ja ryhmitettyjen joukkojen ruokahuoltoon ja majoittumiseen liittyvät erilaiset palvelut. Lisäksi erilaisten ajoneuvojen ja muiden laitteiden korjaamo- ja huoltopalvelut olisivat säännöksessä tarkoitettuja palveluita. Rakentamispalveluja tarvittaisiin lähinnä linnoittamiseen ja joukkojen ryhmittämistä palveleviin tarkoituksiin. Useassa tapauksessa riittää, että puolustusvoimat pystyisi rakennuttamaan tarvitsemansa rakenteen tai muun kohteen ilman, että kaikkia siinä tarvittavia voimavaroja, kuten esimerkiksi maansiirtokoneita, olisi otettava puolustusvoimien haltuun.

Säännöksessä tarkoitettu suoritusvelvollisuus ei kohdistuisi yksittäisiin kansalaisiin työ- tai muun palvelusvelvollisuuden muodossa vaan ainoastaan elinkeinonharjoittajiin. Yleisestä työvelvollisuudesta säädettäisiin ehdotetussa 14 luvussa.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset suoritettavien palvelujen täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä annettaisiin puolustusministeriön asetuksella. Valmiuslain mukaisten poikkeusolojen vallitessa yleiset täytäntöönpanosäännökset olisi perusteltua antaa puolustusministeriön asetuksella, jotta ne olisivat yhtenäiset koko valtakunnan alueella ja joilla olisi ohjausvaikutusta myös mahdollisessa puolustustilalain toimivaltuuksien soveltamisessa. Puolustustilan vallitessa sotilasviranomaisella on puolustustilalain 26 §:n perusteella toimivalta muun ohella määrätä sellaisella alueella, johon kohdistuvan hyökkäyksen tai muun vastaavan toiminnan taikka niiden välittömän uhan takia on välttämätöntä kiireellisesti ryhtyä erityisiin sotilaallisiin puolustustoimenpiteisiin, yritys, laitos sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittaja suorittamaan palveluja alueen puolustukseen käytettäville joukoille.

110 §. *Ajoneuvojen, alusten ja ilma-alusten luovutusvelvollisuus.* Säännöksessä velvoitettaisiin moottorikäyttöisen ajoneuvon tai hinattavan ajoneuvon omistaja tai haltija luovuttamaan sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamisen tai ylläpitämisen sitä edellyttäessä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa omistamansa tai hallinnassaan oleva moottorikäyttöinen ajoneuvo tai hinattava ajoneuvo puolustusvoimien hallintaan.

Moottorikäyttöisten ajoneuvojen luovutusvelvollisuus kohdistuisi ensisijassa kuorma-autoihin, traktoreihin, maastohenkilöautoihin, moottorikelkkoihin ja joissakin tapauksissa työkoneisiin. Säännöksen tarkoittamat erilaiset ajoneuvoluokat olisivat samat kuin ajoneuvolaissa (1090/2002) säädetään. Näin myös hinattaviin ajoneuvoihin sisältyisivät muiden ohella erilaiset perävaunut.

Pykälän 2 kohdassa velvoitettaisiin vastaavassa tilanteessa ilma-aluksen omistaja, haltija tai käyttäjä luovuttamaan omistamansa, hallinnassaan tai käytössään oleva ilma-alus puolustusvoimien

käyttöön. Ilma-alusten osalta puolustusvoimien tarve kohdistuu yhteyslentueiden konekalustoon, johon kuuluu pieniä yksi- ja kaksimoottorisia lentokoneita ja kevyitä helikoptereita.

Pykälän 3 kohdassa velvoitettaisiin vastaavassa tilanteessa moottoriveneen omistaja tai haltija luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan oleva moottorivene puolustusvoimien käyttöön. Luovutusvelvollisuus kohdistuisi pääasiassa erilaisiin pika- ja yhteysveneisiin sekä kuljetusaluksiin eli ensisijassa suhteellisen pieniin aluksiin. Lisäksi kyseeseen voisivat tulla veneliikenneasetuksessa (152/1969) tarkoitettussa moottorivenerekisterissä rekisteröidyt veneet.

Pykälän 4 kohdassa velvoitettaisiin vastaavassa tilanteessa aluksen omistaja, vuokraaja tai se, joka käyttää tosiasiallista määräämisvaltaa aluksen liikennöintiin liittyvissä kysymyksissä, luovuttamaan määräämisvallassaan oleva alus puolustusvoimien käyttöön. Tällaisena tosiasiallista määräämisvaltaa käyttävänä tahona tarkoitettaisiin laivanisäntää. Säännöksen muotoilu perustuisi voimassa olevan väylämaksulain (708/2002) määritelmään siitä, kenen vastuulla väylämaksun maksaminen on. Alusrekisteriin merkityllä aluksen omistajalla ei välttämättä ole tosiasiallista määräämisvaltaa aluksen liikennöinnin suhteen. Aluksen luovutusvelvollisuus kohdistuisi vain Suomen alusrekisteriin merkittyyn alukseen.

111 §. *Alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus.* Ehdotettu pykälä korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 33 §:n 1 momentin 4 kohdan sääntelyn. Säännöksessä velvoitettaisiin maa- ja vesialueen, rakennuksen sekä huone- ja varastotilan omistaja tai haltija luovuttamaan omistamansa tai hallinnassaan oleva maa- ja vesialue, rakennus taikka huone- tai varastotila puolustusvoimien tai liikenne- ja viestintäministeriön hallintaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamisen tai ylläpitämisen sitä edellyttäessä. Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseen ja ylläpitämiseen vakavissa kansainvälisissä kriisitilanteissa liittyy usein se, miten puolustusvoimien sodan ajan joukkojen perustamista ja perustettujen joukkojen ryhmittämistä niille suunnitelluille toiminta-alueille toteutetaan. Lisäksi jo ennen joukkojen perustamista saattaa tulla tarve hajauttaa erilaista materiaalia puolustusvoimien varikoilta ja varastoista. Alueita voitaisiin lisäksi tarvita esimerkiksi lentokenttien varajärjestelyihin, uusiin teihin, siltoihin tai varasatamiin. Alueita saatettaisiin myös käyttää joukkojen harjoituksiin tilanteessa, jossa puolustusvoimien normaaliolojen harjoitusalueet eivät olisi riittäviä.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla joudutaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen poikkeusolojen aikana toimintavalmiutta kohotettaessa varautumaan siihen, että muun ohella liikenneväylien, satamien ja lentokenttien valmiusrakentamisen yhteydessä joudutaan mahdollisesti hyvin nopealla varoitusaajalla ottamaan käyttöön rakentamisessa tarvittavia maa- ja vesialueita sekä rakennuksia. Valtioneuvosto valtuutettaisiin säätämään asetuksella siitä, missä kunnissa 1 momentin mukaista toimivaltuutta voidaan käyttää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vakinaisessa asumiskäytössä olevien rakennusten ja huoneistojen osalta, että luovutusvelvollisuus koskisi niitä vain mikäli erittäin painavat sotilaalliset syyt sitä edellyttäisivät. Tällaisena syynä voisi esimerkiksi olla jonkin laajan asejärjestelmän toiminnan edellyttämä ryhmitys tai muu vastaava seikka, joka ei mahdollista harkinnanvaraa ryhmittämisessä. Lähtökohtana kuitenkin on, että vakinaisessa asumiskäytössä oleviin rakennuksiin tai huoneistoihin luovutusvelvollisuus kohdistuu vasta siinä tapauksessa, että muut mahdollisuudet ovat jo poissuljettuja.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että puolustusvoimilla on oikeus 1 momentissa mainituilla alueilla ryhtyä välittömästi tarvittaviin toimenpiteisiin varastotilojen, linnoituskohteiden, teiden ja muiden puolustuslaitteiden rakentamiseksi ja valmiuden ylläpitämiseksi.

112 §. Luovutusvelvollisuuden toteuttaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin 108, 110 ja 111 §:ssä tarkoitettujen luovutusvelvollisuuksien toteuttamisesta. Säännöksen mukaan puolustusvoimiin voitaisiin perustaa luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanoa varten luovutuslautakuntia. Lautakuntien tehtävistä ja kokoonpanosta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkemmat säännökset luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä annettaisiin puolustusministeriön asetuksella.

113 §. Liikkumis- ja oleskelurajoitukset. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 33 §:n 1 momentin 3 kohdan. Liikkumis- tai oleskelurajoituksista normaalioloissa säädetään esimerkiksi puolustusvoimista annetussa laissa (402/1974) ja poliisilaissa. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi puolustusministeriön asetuksella annettavista liikkumis- ja oleskelurajoituksista. Tällainen rajoitus voitaisiin asettaa maanpuolustuksen kannalta tärkeiden kohteiden suojaamiseksi tai väestön turvallisuuden takaamiseksi. Edellytyksenä olisi kohteesta aiheutuva vaara tai kohteeseen kohdistuva vaara.

Puolustusvoimista annetun lain 2 b §:n nojalla liikkuminen voidaan kieltää puolustusvoimien hallussa olevilla alueilla ja kohteissa tai puolustusvoimien hallussa tilapäisesti harjoituksen järjestämistä varten olevilla alueilla. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen (HE 118/1997 vp) mukaan tavoitteena oli saada lain tasolle säännös, jonka perusteella voidaan antaa kieltoja, joiden rikkomisesta voi seurata rangaistus rikoslain 24 luvussa säädetyistä julkisrauhan rikkomisesta. Puuttumista kansalaisten perusoikeuksiin kuuluvaan liikkumisvapauteen perusteltiin sillä, että poikkeus on varsin rajoitettu ja hyvin perusteltu, kun se koskee vain puolustusvoimien käytössä olevia alueita.

Voimassa olevan valmiuslain 33 §:n 1 momentin 3 kohta mahdollistaa liikkumisrajoitusten antamisen myös muille alueille kuin puolustusvoimien hallinnassa oleville alueille. Tällä säännöksellä on erityistä merkitystä sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamisen ja ylläpitämisen kannalta, sillä sotilaallista valmiutta kohotettaessa ja ylläpidettäessä puolustusvoimien alueiden tarve kasvaa merkittävästi.

Sotilaallista puolustusvalmiutta kohotettaessa osa alueista otetaan puolustusvoimien hallintaan, ja liikkumista niillä voidaan rajoittaa puolustusvoimista annetun lain 2 b §:n nojalla. Puolustusvoimien hallintaan otettavien alueiden lisäksi kansalaisten liikkumista on voitava tietyissä tilanteissa rajoittaa muillakin kuin puolustusvoimien hallussa olevilla alueilla.

Esimerkkinä voidaan mainita puolustusvalmiuden kohottamisen myötä perustettavat lentotukikohdat, siviilikäytössä olevat viestikeskukset sekä liikenteen kannalta merkittävät kohteet. Niiden tärkeimmät alueet otetaan tarvittaessa puolustusvoimien hallintaan ehdotetun 111 §:n tai puolustusvoimista annetun lain 2 b §:n nojalla, mutta tämän alueen välittömässä läheisyydessä on tarpeen rajoittaa ainoastaan liikkumista, eikä alueita ole tarkoituksenmukaista ottaa puolustusvoimien hallintaan. Tämä korostuu erityisesti tilapäisten lentotukikohtien kohdalla. Käytännössä suojattavan kohteen välittömässä läheisyydessä olevalle alueelle voitaisiin päästää siellä asuvat henkilöt, mutta kieltää muilta siellä liikkuminen.

Ehdotetun pykälän nojalla annettava liikkumisrajoitus puuttuisi perusoikeuksiin vähemmän kuin alueiden ottaminen puolustusvoimien haltuun ehdotetun 111 §:n tai puolustusvoimista annetun lain 2 b §:n nojalla ja liikkumisrajoituksen tai kiellon määrääminen vasta tämän jälkeen.

Sotilaallista puolustusvalmiutta kohotettaessa ei ole mahdollista ottaa puolustusvoimien haltuun ehdotetun 111 §:n tai puolustusvoimista annetun lain 2 b §:n nojalla sellaisia alueita, joille puolustusvoimien näkökulmasta riittäisi ehdotetun pykälän nojalla annettava liikkumisrajoitus.

Myös yhteiskunnan muiden toimintojen ylläpitämiseksi olisi tarpeen, että alueella toimivat yritykset voisivat liikkumisrajoituksista huolimatta mahdollisuuksien mukaan jatkaa toimintojaan eikä alueen asukkaita tarvitsisi sotilaallista puolustusvalmiutta kohotettaessa evakuoida.

Aluevalvontalain (755/2000) 16 §:n nojalla voidaan asettaa liikkumisrajoituksia tietyin edellytyksin suoja-alueilla. Suoja-alueella tarkoitetaan lainkohdan mukaan rajoiltaan tarkkaan määriteltyjä Suomen aluevesien osia. Suoja-alue ei saa olla laajempi kuin valtakunnan turvallisuuden ja aluevalvonnan järjestämisen vuoksi on välttämättä tarpeen. Aluevalvontalain 26 §:n nojalla voidaan puolestaan keskeyttää vesiliikenne tilapäisesti.

Aseellisen hyökkäyksen tai sen uhkaa tarkoittavissa poikkeusoloissa ei ole tarkoituksenmukaista soveltaa normaaliaikoja varten tarkoitettua lainsäädäntöä. Esimerkiksi mainituissa poikkeusoloissa laskettaessa merimiinoitteita olisi tarpeen määrätä myös laajoille merialueille liikkumisrajoituksia. Merimiinoitusalueen liikkumisrajoitusta ei voida toteuttaa aluevalvontalain 16 §:n nojalla suoja-alueen laajentamisen kautta taikka aluevalvontalain 26 §:n nojalla.

Poliisilla on poliisilain 18 §:n perusteella oikeus eristää, sulkea ja tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tai tutkinnan turvaamiseksi. Poliisi voi myös kieltää liikkumisen alueella tai rajoittaa sitä. Säännöksen tarkoituksena on turvata poliisin tekninen ja taktinen rikospaikkatutkinta, eikä sitä ole säädetty ensisijaisesti sotilaallisiin syihin perustuviin liikkumisrajoitusten antamiseen.

Poliisilain 52 §:n nojalla sisäasiainministeriön asetuksella voidaan rajoittaa liikkumista tai oleskelua sellaisessa kohteessa, jota on turvattava tai suojattava taikka sen ympäristössä. Edellytyksenä sisäasiainministeriön asetukselle on, että kohde kohteesta aiheutuu vaara tai että siihen kohdistuu vaara. Säännöksen tarkoituksena ei ole mahdollistaa laajamittaisen valmiuden kohottamisen yhteydessä tarvittavien liikkumisrajoitusten asettamista sotilaallisen valmiuden kohottamisen ja maanpuolustuksen lähtökohdasta.

17 luku. Väestönsuojelu ja evakuointi

114 §. *Väestönsuojeluvollisuus.* Säännös korvaisi nykyisen lain 22 a §:n. Siinä kuitenkin määriteltäisiin nykyistä tarkemmin, minkälaisia tehtäviä väestönsuojeluvollisuus käsittäisi. Säännöstä voitaisiin soveltaa 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Väestönsuojelutehtäviin tarvittaisiin poikkeusolojen pelastustoimen organisaatioon etukäteen varattuja ja muitakin henkilöitä. Poikkeusolojen pelastustoimi kattaa laajemman joukon toimintoja kuin normaaliolojen pelastustoimi. Siihen luetaan myös ensiapu-, huolto-, raivaus- ja puhdistustehtävät. Kaikkiin näihin tehtäviin on suunnitelmassa varauduttu perustamaan yksiköitä.

Väestönsuojeluvollisuus voisi tulla sovellettavaksi silloin, kun pelastuslain 46 §:n mukainen velvollisuus osallistua pelastustoimintaan ei riittäisi tai tarvittaisiin pidempiaikaista toimintaa. Osa väestönsuojeluvollisista sijoitettaisiin väestönsuojeluorganisaatioon, esimerkiksi johtokeskuksiin, jolloin kyse on johto- ja erikoishenkilöstöstä, osa sijoitettaisiin poikkeusoloissa tarvittaviin väestönsuojeluyksiköihin, joita ovat esimerkiksi sammutusjoukkueet. Lisäksi väestönsuojeluvollisia saatettaisiin tarvita konkreettisissa tuhotilanteissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että työvelvollisuussuhteen ehtoja koskevaa 99 §:ää sovellettaisiin myös väestönsuojeluvollisuuden nojalla työtä tekeviin. Lisäksi 2 momenttiin sisältyisi valtuutussäännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset väestönsuojeluvollisuuden täyttämistä. Asetuksella säädettäisiin esimerkiksi väestönsuojeluvollisuuden perusteella kutsuttavien määrästä, palvelukseen kutsuttavista joukoista ja niiden alueellisesta sijoittumisesta, velvollisuuden alkamisesta ja muista tarpeellisista seikoista.

Pykälän 3 momentin mukaan väestönsuojelun henkilörekisteristä säädetään erikseen. Tätä koskeva säännös on pelastuslain 70 §:ssä.

115 §. *Pelastustoimessa tarvittavien tavaroiden luovutusvelvollisuus.* Pykälä korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 32 §:n 2 kohdan sääntelyn. Pykälän soveltaminen olisi mahdollista 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Pykälässä säädettäisiin pelastustoimen hoitamiseksi välttämättömien tavaroiden luovuttamisesta pelastusviranomaiselle. Luovutusvelvollisuus koskisi pelastus-, sammutus-, raivaus- ja ensiapukalustoa sekä muita vastaavia pelastustoimen hoitamiseksi välttämättömiä tavaroita. Tarvittavan ajoneuvokaluston luovuttamisesta säädettäisiin 76 §:ssä.

116 §. *Oleskelurajoitukset väestön suojaamiseksi.* Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 33 §:n 2 momentin. Säännös täydentäisi normaaliolojen lainsäädäntöä. Poliisilain 52 §:n mukaan sisäministeriön asetuksella voidaan erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä, kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi.

Pykälään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää laajemmista oleskelukielloista. Tällainen kiello voitaisiin asettaa vain, jos se olisi välttämätöntä ihmisen henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi. Momentissa tarkoitettu kiello voitaisiin asettaa 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Kieltoa tai rajoitusta voitaisiin soveltaa esimerkiksi, jos jollakin alueella säteilyarvot olisivat kohonneet vaarallisen korkeiksi ydinvoimalaonnettomuuden seurauksena. Koska pykälässä tarkoitettut toimenpiteet saattavat rajoittaa liikkumisvapautta varsin huomattavasti, olisi kiellon kesto rajattu kolmeen kuukauteen kerrallaan.

117 §. *Väestönsuojeluun tarvittavien alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kiinteistön omistajan tai haltijan velvollisuudesta luovuttaa omistamansa tai hallitsemansa maa- tai vesialue pelastusviranomaisen haltuun. Luovutusvelvollisuutta rajoittaisi välttämättömyysarviointi. Pykälän 1 momentti korvaisi nykyisen lain 32 §:n 1 kohdan väestönsuojelun osalta. Rakennukset ja huonetilat voisivat olla tarpeen esimerkiksi johtokeskusten sijoittamiseksi, väestönsuojeluorganisaatioon kuuluvien erilaisten yksiköiden ja niiden kaluston sijoittamiseksi taikka erilaisten valvonta- ja hälytyspaikkojen perustamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kiinteistönomistajan tai -haltijan velvollisuudesta rakentaa ja järjestää tilapäisiä väestönsuojia. Säännös korvaisi osittain nykyisen valmiuslain 15 §:n 1 momentin 5 kohdan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tarkempien säännösten antamisesta. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää siitä, missä kunnissa 1 momentin mukaista luovutusvelvollisuutta sovelletaan ja missä kunnissa 2 momentissa tarkoitettuja suojia on rakennettava.

Sisäasiainministeriön asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset tilapäisen väestönsuojan ominaisuuksista. Kysymys olisi teknisluonteisesta sääntelystä.

118 §. *Pelastustoimen ja väestönsuojelun erityisjärjestelyt.* Ehdotettu säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 25 a §:n. Erityisjärjestelyistä säädettäisiin kuitenkin nykyistä lakia täsmällisemmin. Pykälässä tarkoitettuja toimivaltuuksia voitaisiin soveltaa vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin pelastusviranomaisten ja kuntien mahdollisuudesta perustaa johtokeskuksia ja väestönsuojeluyksiköitä. Poikkeusoloissa perustettaisiin sisäasiainministeriön johtokeskus, jonka tehtävänä olisi huolehtia väestönsuojelun valmiuden kohottamisesta ja ylläpidosta sekä väestönsuojelun valtakunnallisesta johtamisesta. Väestönsuojelun alueellista johtamista varten perustettaisiin lääninhallitusten johtokeskukset ja paikallista johtamista varten kuntien ja pelastustoimen alueiden johtokeskukset. Väestönsuojeluyksiköitä voitaisiin tarvita väestön suojaamiseksi välttämättömiä tehtäviä varten. Esimerkkejä tällaisista tehtävistä luetellaan pykälän 1 momentissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin sisäasiainministeriön valtuudesta määrätä tilapäisesti väestönsuojelutehtäviä hoitavien viranomaisten tehtävistä sekä pelastuslaissa tarkoitettujen pelastusviranomaisten sekä 1 momentissa tarkoitettujen johtokeskusten ja väestönsuojeluyksiköiden johto- ja alistussuhteista. Tällainen määrääminen olisi mahdollista vain, jos se olisi välttämätöntä pelastustoimen hoitamisen turvaamiseksi.

119 §. *Väestön siirtäminen.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 34 a §:n. Toimivaltuus olisi käytettävissä vain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Säännöksen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää, että tietyn alueen väestön tai osan väestöstä olisi siirryttävä muualle. Edellytyksenä olisi se, että siirtyminen olisi väestön turvallisuuden kannalta välttämätöntä.

Evakuointi on yksi väestön suojaamiskeino. Useimmissa tilanteissa ensisijainen vaihtoehto on suojata väestö vakinaisilla asuinsijoillaan käyttäen tarvittaessa väestönsuojia. Suppeimmillaan evakuointi voi koskea esimerkiksi yhden talon asukkaiden ja laajimmillaan useiden kuntien tai vielä laajempien alueiden koko väestön siirtämistä pois vaaran uhkaamalta alueelta ja sijoittamista turvalliselle alueelle.

Evakuointien suunnitteluperusteena ovat alueen onnettomuusriskien kartoitus sekä puolustus-suunnittelun perustana olevat uhka-arviot. Väestöä varaudutaan evakuoimaan ensinnäkin onnettomuuksissa, suuronnettomuuksissa ja erityistilanteissa. Toiseksi evakuointiin voitaisiin joutua turvautumaan poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen painostuksen aikana. Tällöin evakuointi kohdistuisi sellaisiin kohteisiin, jotka voivat joutua erikoisjoukkojen toiminnan tai muun yllättävän iskun kohteeksi sekä näiden kohteiden lähiympäristöön. Kolmanneksi väestön evakuointiin varaudutaan strategisen iskun uhka-aikana sellaisilla alueilla, joille ryhmittyy omia joukkoja tai joille todennäköisesti kohdistuu vihollisen asevaikutusta tai joukkojen toimintaa. Neljänneksi laajamittaisen hyökkäyksen yhteydessä toimittaisiin kuten strategisen iskun uhka-aikana, mutta evakuoitavat alueet voisivat tällöin olla huomattavasti laajempia.

Suuronnettomuustilanteissa ja muissa äkillisissä onnettomuustilanteissa tarvittavista evakuointitoimivaltuuksista säädetään pelastuslaissa. Valmiuslain toimivaltuuksia tarvittaisiin lähinnä valmiuslain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

120 §. *Siirretyn väestön huollon järjestäminen.* Pykälään ehdotetaan otettavan nykyisen valmiuslain 34 b §:n korvaava säännös. Säännöksellä olisi läheinen yhteys ehdotettuun 119 §:ään. Pykälässä säädettäisiin, että pelastusviranomaisen voisi päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön, yrityksen, yhteisön tai laitoksen luovuttamaan siirretyn väestön majoituksen, muonituksen ja muun huollon kannalta välttämätöntä omaisuutta sekä huonetiloja siirretyn väestön tilapäistä majoittamista varten 119 §:ssä tarkoitettujen järjestelyiden toteuttamiseksi.

III OSA. ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

18 luku. Täytäntöönpano

121 §. *Tärkeysjärjestelyjen yhteensovittaminen.* Pykälän mukaan valtioneuvosto voisi asetuksella sovittaa yhteen lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavien toimien ensisijaisuus-, kiireellisyys- ja muita tärkeysjärjestelyjä. Ehdotetun lain I osan sisältämät lain yleiset tarkoitukset, poikkeusolojen määritelmät ja muut ohjaavat periaatteet määräävät II osassa ehdotettujen toimivaltuuksien käyttöönottoa ja käyttöä. Soveltamiskriteerien yhtenäisyys varmistettaisiin toimivaltuuksien käyttöönottoaiheessa viime kädessä sillä, että valtioneuvosto käsitelisi yleisistunnossa kaikki käyttöönottoasetukset ja soveltamisasetukset. Ehdotettuun lakiin sisältyy myös säännöksiä, joiden mukaan soveltamiskriteereistä ja tärkeysjärjestelyistä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

Toimivaltuuksien tarkempi soveltaminen kuitenkin tapahtuisi useissa tapauksissa hajautetusti eri viranomaisten ja muiden toimijoiden päätöksillä. Lain II osan toimivaltuussäännöksissä osoitettaisiin toimivaltaiset viranomaiset ja muut toimijat. Nämä tekisivät päätöksiään II osassa säädettyjen kriteerien mukaisesti. Esimerkiksi hyödykettä säännösteltäessä arvioitaisiin ostoluvan tarvetta kohteena olevan toiminnan välttämättömyyden kannalta väestön suojaamiseksi ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Edellä tarkoitettuja tärkeysjärjestelyä edellyttäviä säännöksiä sisältyy ehdotetun lain 15, 16, 25, 35, 38-41, 43-45, 59-62, 65, 67, 68, 73, 75-78, 80, 82, 83, 92, 93, 96, 97, 102, 108-111, 114, 115, 117 ja 120 §:ään. Vastaavia säännöksiä voi olla myös eri alojen muussa lainsäädännössä.

Yhteiskunnan toiminnot ja tekniset järjestelmät ovat entistä useammin riippuvaisia toisistaan. Elintärkeän toiminnon turvaaminen voi vaatia monia yhteensovitetuista osatekijöistä. Esimerkiksi tiedonsiirron, tietojenkäsittelyn ja sähköisen saannin turvaaminen edellyttävät yhtenäisiä ohjausperiaatteita. Valmiussuunnittelussa on eri aloilla laadittu toimintojen ja toimijoiden tärkeysluokitteluja, joita poikkeusoloissa sovellettaisiin ja ylläpidettäisiin. Ehdotetulla säännöksellä varmistettaisiin mahdollisuus tarvittaessa koordinoita eri viranomaisten noudattamia ensisijaisuus-, kiireellisyys- ja muusta tärkeysjärjestelyjä. Ehdotuksen mukaan tärkeysjärjestelyjen yhteensovittaminen olisi mahdollista kaikissa 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

122 §. *Viranomaisten tarkastus- ja tiedonsaantioikeus.* Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 41 §:n. Pykälän mukaan valmiuslain täytäntöönpanosta huolehtivalla viranomaisella olisi oikeus tehdä tarkastuksia lain tai sen nojalla annettujen säädösten noudattamisen valvomiseksi sekä saada salassapitosäännösten estämättä välttämättömiä tietoja tarkastuksen toteuttamiseksi. Tarkastuksen toimittajalla olisi tarkastusta varten oikeus päästä sellaisiin tiloihin, jotka eivät kuulu kotirauhan piiriin. Viranomaisen voisi käyttää tarkastusoikeutta vain 3 §:ssä tarkoitettujen poikkeusolojen aikana. Tarkastuksessa noudatettaisiin hallintolain tarkastusta koskevia säännöksiä.

123 §. Virka-apu. Säännös korvaisi nykyisen lain 42 §:n sääntelyn. Siinä säädettäisiin valmiuslain täytäntöönpanossa tarvittavan virka-avun antamisesta valmiuslain täytäntöönpanosta vastaaville viranomaisille. Virka-apusäännöstä on kuitenkin rajattu koskemaan vain poliisin virka-apua, sillä nykyisen valmiuslain 42 §:ssä mainittujen muiden viranomaisten käsitettä pidetään liian laajana.

Poliisilain 40 §:n mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua myös muulle viranomaiselle laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi.

Poliisin voimavarojen rajallisuuden vuoksi virka-apua poikkeusoloissa tulisi pyytää vain sellaisiin tehtäviin, joissa poliisin virka-apu olisi välttämätöntä esimerkiksi poliisin toimivaltuuksien vuoksi.

124 §. Tiedotusten julkaisuvelvollisuus. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 43 §:n sääntelyn. Säännöstä laajennettaisiin kuitenkin koskemaan myös työvoima- ja elinkeinokeskuksen tiedotuksia. Tätä pidetään perusteltuna, sillä työvoima- ja elinkeinokeskuksilla olisi poikkeusoloissa runsaasti valmiuslain toimivaltuuksiin liittyviä tehtäviä.

Säännöksessä velvoitettaisiin julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja julkaisemaan tai lähettämään valmiuslain soveltamista tai noudattamista koskevia viranomaistiedotuksia. Tällainen tiedotus voisi koskea esimerkiksi evakuointia joltakin alueelta.

Nykyinen 43 § on tarkoitettu täydentämään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia (7 §). Hallituksen esityksessä (HE 54/2002 vp) säännöstä perusteltiin sillä, että valmiuslaissa tarkoitetut tiedotukset koskevat nimenomaan kyseisen lain soveltamista tai noudattamista ja että sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädettäväksi ehdotetun lain 8 § ei välttämättä kata kaikkia valmiuslain soveltamisen kannalta tarpeellisia tilanteita. Lisäksi pidettiin myös havainnollisuuden kannalta perusteltua, että valmiuslain kaltaisessa poikkeusolojen aikaisessa säädöksessä on asiaa koskeva erityissäännös.

125 §. Varastoja koskeva luovutusvelvollisuuden rajoitus. Pykälä sisältäisi nykyisen valmiuslain 36 §:n korvaavan sääntelyn toimivaltuuksien rajoituksista. Säännöksellä pyrittäisiin edistämään omatoimista varautumista poikkeusoloihin.

Pykälän mukaan käytettäessä valmiuslain toimivaltuuksia ei säännöstely- tai luovutusmääräyksiin saisi ilman pakottavaa syytä rajoittaa ammattimaisen liikenteen tai maatilatalouden harjoittajan oikeutta pitää hallussaan poltto- ja voiteluaineita, kiinteistönomistajan tai -haltijan oikeutta pitää hallussaan lämmitykseen tarvittavia polttoaineita taikka yksityishenkilön tai väestönsuojan omistajan tai haltijan oikeutta pitää hallussaan väestön toimeentulolle välttämättömiä tavaroita, jotka on ennakolta varastoitu käytettäväksi poikkeusoloissa varaston omistajan liikenteen harjoittamiseen, maatilataloudessa, lämmityksessä tai kotitaloudessa taikka väestönsuojassa suojattavien henkilöiden huoltoon.

19 luku. Korvaukset ja oikeus turva

126 §. Korvaus omistusoikeuden tai käyttöoikeuden siirrosta. Säännös korvaisi nykyisen valmiuslain 37 §:n. Erona olisi kuitenkin se, että korvaus maksettaisiin kohtuullisena. Syynä tähän on ennen muuta se, että täyden korvauksen mainitseminen pykälässä pääsääntönä saattaa olla jossakin määrin harhaanjohtavaa. Nykyisen valmiuslain perusteluissa arvioidaan täyden korvauksen maksamisen olevan mahdollista vain tilapäisissä, lyhytaikaisissa ja vain osaa kansalaisista koskevissa poikkeusoloissa (HE 248/1989 vp, s. 33). Täysi korvaus maksettaisiin silloin, kun 3 §:n 3 ja 4

kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ryhdyttäisiin asiallisesti pakkolunastusta vastaaviin toimenpiteisiin.

Korvaukseen oikeuttavien toimenpiteiden luettelo on pyritty pitämään varsin samanlaisena kuin nykyisessä 37 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan valtion varoista suoritetaan kohtuullinen korvaus sille, joka on kärsinyt vahinkoa rahoitus- ja maksuvälineisiin koskevien toimien, hyödykkeen saatavana pitämisen, teollisuustuotannon ohjaamisen, veden toimittamisen tai luovuttamisen, puun, puutavaran ja turpeen luovuttamisen, verkko- ja viestintäpalvelujen tuottamisen ja verkko- ja viestintäpalveluita koskevan tilannekuvauksen antamisen, tietojärjestelmän käyttöoikeuden luovuttamisen, kuljetusten suorittamisen, ajoneuvon käyttöoikeuden luovuttamisen, ahtaustehtävien suorittamisen, alusrekisteristä poistamisen, kiireellisten evakuointikuljetusten järjestämisen, kuljetustehtävän suorittamisen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikön tai terveydenhuollon alalla toimivan elinkeinonharjoittajan toiminnan muuttamisen tai laajentamisen, tavaroiden puolustusvalmiuden tai väestönsuojelun vuoksi luovuttamisen, palvelujen suorittamisen, ajoneuvon, aluksen tai ilma-aluksen luovuttamisen, alueiden ja tilojen puolustusvalmiuden tai väestönsuojelun vuoksi luovuttamisen taikka evakuoidun väestön huollon tarpeisiin omaisuuden ja huonetilojen luovuttamisen vuoksi. Valmiuslain korvaussäännös olisi kuitenkin toissijainen, ja vahinko korvattaisiin valmiuslain nojalla vain, jollei vahinkoa korvattaisi muun lain nojalla.

Omaisuuden käytöstä tai luovuttamisesta maksettavilla korvauksilla on merkitystä arvioitaessa omistusoikeuden rajoitusten oikeasuhtaisuutta. Omaisuuden suojasta säädetään perustuslain 15 §:ssä, jonka mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla. Pakkolunastus merkitsee varallisuus oikeuden lopullista siirtoa, joka voidaan toteuttaa oikeudenhaltijan tahdosta riippumatta. Joissakin ääritapauksissa omaisuuden käytön rajoitus voi rinnastua pakkolunastukseen, jos omaisuuden arvonmenetykset on täydellinen.

Näin ollen pakkolunastustapauksissa tulisi soveltaa täyden korvauksen periaatetta. Kuitenkin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa katsotaan olevan mahdollista poiketa täydestä korvauksesta. Koska laissa pakkolunastustoimenpiteet eivät kaikilta osin rajoitu perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa käytettäväksi, ehdotetaan 1 momentissa säädettävien tilanteista, joissa täydestä korvauksesta ei ole mahdollista poiketa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi valtuutus säännös, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin korvauksia maksettaessa noudatettavasta menettelystä.

127 §. *Korvaus työtapaturmasta ja ammattitaudista.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen valmiuslain 39 §:ää vastaava säännös. Sen mukaan valmiuslain nojalla annettuun määräykseen perustuvassa työssä sattunut työtapaturma tai saatu ammattitauti korvattaisiin työtapaturmavakuutus laissa (608/1948) säädettävällä tavalla, jollei korvaus muun lain tai sopimuksen perusteella olisi suurempi. Lainkohta koskisi esimerkiksi yleistä työvelvollisuutta ja väestönsuojelovelvollisuutta.

128 §. *Muutoksenhaku.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nykyisen valmiuslain 48 §:n korvaava säännös, jonka mukaan muutoksen hakemisessa tässä laissa tarkoitettuun päätökseen noudatettaisiin hallintolainkäyttölakia. Pykälässä säädettäisiin hallintolainkäyttölain 31 §:n 1 momentin pääsäännöstä poiketen, että hallintopäätöstä olisi noudatettava heti valituksesta huolimatta, jollei valitusviranomaisen toisin määrää.

Oikeusturvakeinoilla on merkitystä arvioitaessa perusoikeuksien rajoittamisen edellytyksiä. Valmiuslaissa oikeusturvasta pyrittäisiin huolehtimaan muun muassa säätämällä muutoksenhausta. Monet valmiuslain nojalla tehtävät päätökset koskettaisivat ihmisten oikeuksia ja velvollisuuksia perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

129 §. *Oikaisuvaatimus tieliikenteen polttonesteen säännöstelyssä.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi erityissäännös oikaisuvaatimuksesta tieliikenteen polttonesteen säännöstelyssä. Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikön 68 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen ei saisi hakea valittamalla muutosta. Hakija voisi kuitenkin kirjallisesti vaatia päätökseen oikaisua. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden asiassa antamaan päätökseen ei saisi hakea valittamalla muutosta. Poikkeusoloissa oikaisuvaatimusmenettely ja mahdollisuus saattaa asia hallinto-oikeuden päätettäväksi takaavat hakijalle riittävän oikeusturvan.

20 luku. **Rangaistussäännökset**

130 §. *Säännöstelyrikos.* Säännös vastaisi nykyisen lain 49 §:ää. Säännöksessä viitattaisiin rikoslain 46 luvun 1-3 §:ään. Rikoslain sanotut säännökset koskevat säännöstelyrikosta sekä sen lievää ja törkeää tekemistä. Rikoslain 46 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi muun muassa valmiuslaissa säädetyn tai valmiuslain nojalla annetun säännöstelymääräyksen rikkominen tai rikkomisen irtyminen.

131 §. *Valmiuslakirikkomus.* Rikkomuksia koskeva sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 50 §:n. Rikkomuksena rangaistavat teot on pyritty ilmaisemaan nykyistä tarkemmin. Rikkomuksena rangaistavia tekoja olisivat pykälän 1 kohdan mukaan työnvälityspakon noudattamatta jättäminen, irtisanomisoikeuden rajoittamisen tai kieltämisen noudattamatta jättäminen ja työvelvollisuus-suhteen ehtojen noudattamatta jättäminen. Valmiuslakirikkomuksesta tuomittaisiin 2 kohdan mukaan myös se, joka laiminlyö täyttää työvelvollisuuden, väestönsuojeluvollisuuden tai velvollisuuden siirtyä hoitamaan toista virkaa tai tehtävää. Pykälän 3 kohdassa rangaistavaksi säädettäisiin sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi taikka väestönsuojelun toteuttamiseksi säädettyjen luovutusvelvollisuuksien tai palvelujen suorittamis-velvollisuuden täyttämisen laiminlyöminen ja 4 kohdassa valmiuslain nojalla annetun liikkumis- tai oleskelukiellon rikkominen.

Säännöksessä mainitut teot olisivat rangaistavia tuottamuksellisina ja tahallisina. Mahdollinen rangaistusseuraamus olisi sakko. Säännöksessä uutta olisi se, että kaikilla säännöksessä mainituilla rikkomuksilla olisi sama rikosnimike, valmiuslakirikkomus. Tällä on pyritty selkeyteen ja useampien rikosnimikkeitten karsimiseen.

21 luku. **Voimaantulo**

132 §. *Voimaantulo.* Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen.

1.2 Laki puolustustilain 2 ja 30 §:n muuttamisesta

2 §. Säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan teknistä muutosta uuden valmiuslain säätämisen vuoksi.

30 §. Säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan muutosta tilapäistä työntekoa koskeviin ikärajoihin. Tilapäisen työntekoa alaikäraja muuttuisi 15 vuodesta 18 vuoteen ja yläikäraja 65 vuodesta 68 vuoteen. Ikäraajat yhtenäistettäisiin näin valmiuslain työvelvollisuutta koskevan sääntelyn kanssa.

1.3 Laki poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta

Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta ehdotetaan säädettäväksi omassa laissaan. Sääntely korvaisi nykyisen valmiuslain 40 a §:n 2 ja 3 momentin sääntelyn poikkeusolojen terveydenhuollon neuvottelukunnasta. Neuvottelukunnan nimeä ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi ja tehtäviä laajennettavaksi koskemaan myös sosiaalihuoltoa. Nykyisellään neuvottelukunta käsittelee myös sosiaalihuoltoon liittyviä asioita, joten nimenmuutos ja tehtävien laajentaminen vastaisivat käytäntöä.

1 §. Soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Laissa olisi säännökset poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä.

2 §. Neuvottelukunnan tehtävät. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan tehtävistä yleispiirteisesti. Neuvottelukunta hoitaisi suunnittelu- ja valmistelutehtäviä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi neuvottelukunnan toiminnan kannalta välttämättömästä tiedonsaannista.

Pykälän 3 momentissa valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan asetuksella tarkempia säännöksiä asioiden käsittelystä neuvottelukunnassa.

3 §. Neuvottelukunnan kokoonpano. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin neuvottelukunnan kokoonpanosta. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimisi sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö. Neuvottelukunnan kokoonpanoon kuuluisi neuvottelukunnan toimialaan liittyviä viranomaisia ja muita yhteisöjä edustavia henkilöitä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin neuvottelukunnan toiminnan järjestämisen kannalta tarpeellisesta oikeudesta perustaa jaostoja, työryhmiä tai muita toimielimiä, ottaa sihteereitä sekä kuulla asiantuntijoita.

4 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi tavanomaisen voimaantulosäännöksen. Ehdotetun lain olisi tarkoituksenmukaista tulla voimaan samanaikaisesti uuden valmiuslain kanssa.

1.4 Laki ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta

13 a §. Varautuminen. Voimassa olevassa lainsäädännössä asetetaan ulkomaisten luottolaitosten ja eräiden rahoituslaitosten Suomessa olevalle sivukonttorille samanlainen varautumisvelvollisuus kuin kotimaisille luotto- ja rahoituslaitoksille. Tästä on kuitenkin poikettu Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta olevien luotto- ja rahoituslaitosten sivukonttorien osalta. Poikkeussäännös perustuu Euroopan unionin periaatteisiin palvelujen ja pääomien vapaaseen liikkuvuuteen perustuvista sisämarkkinoista. Säännöksen mukaan tällainen sivukonttori ei ole velvollinen suorittamaan suomalaisten säännösten edellyttämiä varautumistoimenpiteitä, jos se esittää yhtiön kotivaltion lainsäädäntöön perustuvasta varautumisestaan Suomessa riittävän selvityksen Rahoitus tarkastukselle.

Säännöksen 1 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan sivukonttorin varautumisvelvoitteen täyttämisestä olisi esitettävä Rahoitustarkastukselle riittävä selvitys.

ETA-alueeseen kuuluvasta valtiosta olevan luotto- ja rahoituslaitoksen sivukonttorit tulisi asettaa varautumisvelvollisuuden osalta samaan asemaan kotimaisten luotto- ja rahoituslaitosten kanssa. Tämän vuoksi 4 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan Rahoitustarkastus voisi antaa yleisen edun vuoksi tarpeellisia ohjeita myös tällaisen sivukonttorin varautumisvelvoitteen täyttämisestä. Ohjeita voitaisiin antaa siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei olisi varmistettu luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla.

Ehdotettuja säädösmuutoksia pidetään mahdollisina, sillä niiden oikeuttamisperusteena on EY-oikeuden mukainen niin sanotun yleisen edun tavoite. Sen perusteella jäsenvaltiot voivat rajoittaa palvelujen tarjoamisen vapautta eräiden tärkeiden etujen suojelemiseksi. EY:n perustamis-sopimuksen 46 artiklassa mainitaan tällaisina oikeuttamisperusteina yleinen järjestys ja turvallisuus sekä kansanterveys.

Mahdollisuutta vedota yleiseen etuun on EY-tuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa pidettävä varsin rajoitettuna. Valmiussäännösten osalta ei ole oikeuskäytäntöä. Kuitenkin arvioidaan, että välttämättömäksi katsottavaa poikkeusoloihin varautumista voidaan pitää oikeuttamisperusteena ja muidenkin edellytysten voidaan katsoa täyttyvän.

Vastaavat muutokset tehtäisiin myös lakiin ulkomaisista vakuutusyhtiöistä.

1.5 Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 63 a §:n muuttamisesta

63 a §. Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vastaava muutos kuin ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annettuun lakiin ehdotetaan. Muutoin pykälä vastaisi voimassa olevan lain 63 a §:ää.

Pykälän 4 momenttiin lisättäväksi ehdotetun toisen virkkeen mukaan Vakuutusvalvontavirasto voisi antaa yleisen edun vuoksi tarpeellisia ohjeita 2 momentissa tarkoitettua edustustoa koskevan varautumisvelvoitteen täyttämisestä siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei ole varmistettu ulkomaisen vakuutusyhtiön kotivaltion lainsäädännön nojalla.

1.6 Laki arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

13 §. *Arvopaperikeskuksen tehtävät.* Arvopaperikeskuksen tehtäviä koskevan pykälän 1 momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin vaatimus arvo-osuusjärjestelmän toiminnan edellyttämää keskustietojärjestelmiä ylläpitävien laitteiden ja ohjelmistojen sijaitsemisesta Suomessa. Valmiuslainsäädännön uudistamisessa vuonna 2003 pidettiin lähtökohtana, että arvo-osuusjärjestelmä kuuluu keskeisiin toimintoihin rahoitusmarkkinoilla. Asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 200/2002 vp) todettiin, että varautumisvelvollisuuden pitää koskea myös sellaisia rahoitusmarkkinoilla ja vakuutuslalla toimivia, jotka harjoittavat poikkeusoloissa välttämättömiä, rahoitusmarkkinoiden ja vakuutustoiminnan toimivuuden kannalta keskeisiä toimintoja. Arvopaperikeskuksen arvo-osuusrekisterissä hoitama tietojen kirjaaminen ja säilyttäminen on hallituksen esityksessä mainittu tällaisena toimintona. Uudistamishankkeen perusteluista ilmenee vähintään epäsuorasti myös tavoite siihen, että hankkeessa tarkoitetut järjestelmät, niin tekniset laitteet kuin ohjelmistotkin, sijaitsevat Suomessa. Hallituksen esityksen mukaan rahoitusmarkkinoiden toiminta perustuu lähes täysin atk-järjestelmiin ja siten niiden jatkuvuuden turvaaminen kaikissa olosuhteissa edellyttää jatkuvasti käytettävissä olevaa atk- ja tietoliikenneinfrastruktuuria.

Omaisuuksien rekisteröimisessä arvo-osuusjärjestelmä on kiinteistörekisteriä vastaavassa asemassa. Arvopaperikeskuksen varsinainen pääkone ja sen ohjelmisto ovat määrääviä arvo-osuuksien

haltijoiden oikeusaseman kannalta. Valmiuslainsäädännön tavoitteet voisivat vaarantua, jos pääkone ja sen ohjelmisto sijaitsisivat Suomen rajojen ulkopuolella. Varajärjestelmiä voisi toki sijaita ulkomaillakin.

Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännön 18 artiklassa ja Suomen Pankista annetun lain (214/1998) 7 §:ssä edellytetään, että Suomen Pankilla on luotonannossaan riittävät vakuudet. Suomessa käytössä olevat toimintatavat eivät käytännössä erota rahapolitiikkavakuuksia ja vastapuolille myönnettävän päivänsisäisen luoton vakuuksia toisistaan, joten vakuusmenettelyllä on vaikutusta myös maksujärjestelmien toimintaan.

Suomen Pankki on tehokkuussyistä ulkoistanut vakuushallintatilinsä arvopaperikeskukselle, jonka rekisterissä pidettäville Suomen Pankin pantatuille tileille vastapuolet toimittavat vakuusmateriaalinsa. Vakuusmenettely on sekä Suomen Pankin että pankkien kannalta joustava, sillä pankit voivat helposti vaihtaa keskuspankille pantattuja vakuuksia toisiin, kunhan vakuuksien yhteismäärä kattaa kaikissa oloissa keskuspankkivelvoitteet. On selvää, että rahoitusjärjestelmän vakaus voi järkkyyä, jos keskuspankki ei voi arvopaperikeskuksen toimintaongelmien vuoksi toteuttaa rahapoliittisia operaatioitaan tai myöntää tarpeen mukaan päivänsisäistä rahoitusta vastapuolilleen. Keskuspankin käyttämien järjestelmien häiriöttömyyden ja toipumiskyvyn tulee olla turvattu jatkuvasti.

Arvopaperikeskuksen mahdolliset toiminnalliset ongelmat ovat varmimmin ja nopeimmin ratkaistavissa silloin, kuin keskeiset tietokannat, tietojärjestelmät ja niitä hallitseva henkilöstö ovat Suomessa. Läheisellä sijaintipaikalla voidaan varmistaa myös, että tarvittaviin viestintäyhteyksiin liittyvät ongelmat pysyvät rajatumpina ja ovat Rahoitustarkastuksen valvontavaltuuksien ja Suomen Pankin yleisvalvonnan piirissä.

Näistä syistä on perusteltua katsoa Suomen yleisen edun vaativan arvopaperikeskuksen toimintojen järjestämistä siten, että Suomessa fyysisesti sijaitseva tekninen järjestelmä ohjelmistoinen on suvereeni ja arvo-osuuksien haltijoiden oikeuksien kanssa ensisijainen. Suomen järjestelmä ei saa vaarantua miltään osin sellaisessa tilanteessa, jossa yhteydet ulkomaille katkeaisivat. Valmiussäädännön soveltamisen kannalta on sama, kuka toimii järjestelmän ylläpitäjänä ”omistajan” roolissa. Siten ehdotus ei syrji ulkomaisiakaan toimijoita.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin valmiuslain säännösten soveltamisen aloittamisesta. Esimerkki tällaisesta käyttöönottoasetuksesta on liitteenä.

Ehdotus valmiuslaiksi sisältää varsin monia asetuksenantovaltuuksia. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että mahdollisten poikkeusolojen sisältöä ja vaikutuksia ei pystytä ennakolta arvioimaan täsmällisesti. Jotta poikkeusoloissa pystyttäisiin toimimaan riittävän nopeasti tilanteen edellyttämällä tavalla, on sääntelyn yksityiskohdista säädettävä asetuksella.

Asetukset olisivat tarpeen, jotta poikkeusoloissa voitaisiin esimerkiksi tarkentaa rajoituksen kohdetta, asiallista tai alueellista ulottuvuutta taikka asettaa määräaika. Joissakin tapauksissa asetuksella säädettäisiin tarkemmin noudatettavasta menettelystä. Asetuksella saatettaisiin myös rajoittaa laissa säädettyä velvollisuutta tai säätää tarkemmin organisaatiosta.

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan asetuksen antaa valtioneuvosto, jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty. Perustuslakiuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan lähtökohtana tulee olla, että valtioneuvoston yleisistunto antaa asetukset laajakantoisista ja periaatteellisesti

tärkeistä asioista sekä niistä muista asioista, joiden merkitys sitä vaatii. Ministeriölle voitaisiin osoittaa asetuksenantovaltaa teknisluonteisemmissa sekä yhteiskunnalliselta ja poliittiselta merkitykseltään vähäisemmissä asioissa (HE 1/1998 vp).

Esitykseen sisältyvissä lakiehdotuksissa asetuksen antaja olisi yleensä valtioneuvosto. Kuitenkin 1. lakiehdotuksen 40 §:n 1 momentissa, 48 §:n 3 momentissa, 57 §:ssä, 64 §:n 2 momentissa, 65 §:ssä, 66 §:n 2 momentissa, 68 §:n 3 momentissa, 109 §:n 2 momentissa, 112 §:n 2 momentissa, 113 §:ssä ja 117 §:n 3 momentissa asetuksen antajaksi ehdotettaisiin asianomaista ministeriötä. Nämä asetuksenantovaltuudet koskevat verraten teknisluontoisia asioita.

Perustuslain 80 §:n 2 momentin mukaan myös muu viranomainen kuin ministeriö voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määräyistä asioista, jos siihen on sääntelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä sääntelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Valtuuden tulee lisäksi olla soveltamisalaltaan täsmällisesti rajattu.

Viestintävirasto voisi 1. lakiehdotuksen 63 §:n nojalla antaa 59–62 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien ja velvollisuuksien teknistä toteuttamista koskevia määräyksiä. Säänneltävään toimintaan liittyvä runsaasti ammatillisia erityispiirteitä, joita voitaneen pitää perustuslain 80 §:n 2 momentissa taekoitetuina erityisinä syinä. Määräyksenantovaltuus olisi asialliselta sisällöltään samankaltainen kuin Viestintävirastolle normaaliolojen lainsäädännössä osoitetut määräyksenantovaltuudet. Se olisi lisäksi rajoitettu teknisluonteisiin määräyksiin.

3 Voimaantulo

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Voidaan arvioida, että lait voisivat tulla voimaan syyskuun alusta 2007.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Arvioitaessa valmiuslakiehdotuksen säännösten välttämättömyyttä ja hyväksyttävyyttä on otettava huomioon, että valmiuslaki voisi tulla sovellettavaksi vain erittäin vakavissa kriiseissä. Lain toimivaltuussäännösten soveltaminen olisi mahdollista lain 3 §:ssä tarkasti rajatuissa poikkeusoloissa.

Valmiuslain soveltamismahdollisuutta rajaisi edelleen 4 §:ssä ilmaistu välttämättömyysvaatimus. Valmiuslain toimivaltuuksia voitaisiin käyttää vain, jollei tilannetta voitaisi hallita viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Jos siis normaaliolojen lainsäädäntö sisältäisi riittävät toimivaltuudet, ei valmiuslakia voitaisi tältä osin soveltaa. Lisäksi 4 §:n mukaan viranomaiset voitaisiin oikeuttaa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka olisivat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia lain tarkoituksen saavuttamiseksi. Sama rajaus koskisi toimivaltuuksien käyttämistapaa. Valmiuslain tarkoituksena olisi poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

Vaikka valmiuslain toimivaltuuksien käytöllä puututtaisiin joihinkin perusoikeuksiin, kuten omaisuuden suojaan ja elinkeinovapauteen, pyritään valmiuslain soveltamisella kuitenkin suojaamaan muita perusoikeuksia, kuten oikeutta elämään ja yhdenvertaisuutta.

Valmiuslakiin ehdotetaan otettavan erillinen säännös Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettujen sääntöjen noudattamisesta. Säännöksellä viitattaisiin esimerkiksi kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja humanitaarisen oikeuden

normeihin. Valmiuslakiehdotusta laadittaessa on pyritty siihen, että se olisi sopusoinnussa Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Ihmisoikeussopimusten hätätilaa koskevista määräyksistä on tehty selkoa edellä. Valmiuslakiehdotuksen toimivaltuudet eivät ensinnäkään kosketa ihmisoikeussopimuksissa ehdottomina turvattuja oikeuksia. Toiseksi valmiuslakiehdotuksen katsotaan täyttävän sopimusmääräyksistä poikkeamiselle asetetut edellytykset siltä osin kuin kyse on ihmisoikeussopimuksissa tarkoitetusta hätätilasta ja sopimusmääräysten takaamien oikeuksien rajoittamiselle asetetut edellytykset siltä osin kuin valmiuslakiehdotuksen niistä poikkeusoloista, joita ei voida pitää ihmisoikeussopimuksissa tarkoitettuna hätätilana.

Seuraavassa valmiuslakiehdotuksen tarkastelussa on erotettavissa neljä osaa. Ensinnäkin ehdotusta arvioidaan tilapäisiä poikkeuksia perusoikeuksista koskevan perustuslain 23 §:n kannalta. Toiseksi ehdotusta tarkastellaan myös perusoikeuksien rajoitusedellytysten näkökulmasta. Kolmanneksi esitystä käsitellään lainsäädäntövallan delegoinnin kannalta. Neljäntenä tarkastelukulmana on valmiuslakiehdotuksen suhde muihin perustuslain säännöksiin. Tämä koskee esimerkiksi eduskunnan budjettivaltaa koskevaa sääntelyä.

Perustuslain 23 §

Perustuslain 23 §:ssä mahdollistetaan tilapäisten poikkeuksien säätäminen perusoikeuksista lailla Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen samoin kuin vakavuudeltaan aseelliseen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana. Perustuslakivaliokunnan ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten tulkintakannottojen perusteella on arvioitavissa, että ehdotetussa valmiuslaissa tarkoitetuista poikkeusoloista vain osa kuuluisi perustuslain 23 §:n soveltamisalaan. Perustuslain 23 §:ssä tarkoitettuihin poikkeusoloihin arvioidaan lukeutuvan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitettut poikkeusolot.

Perustuslain 23 §:ssä mahdollistetun poikkeamisen yhtenä edellytyksenä on poikkeuksien tilapäisyys. Perustuslakivaliokunta on arvioinut nykyistä valmiuslakia perusoikeuspoikkeuksien tilapäisyyden kannalta lausunnossaan valmiuslakiin vuonna 2000 tehdyistä muutoksista (PeVL 1/2000 vp). Nykyisen valmiuslain mukaiset toimivaltuudet tulevat käyttöön vain poikkeusoloissa, ja ne otetaan käyttöön erikseen asetuksella, joka on määräaikainen. Lisäksi asetus tai asetuksen kohta on kumottava heti, kun poikkeusolo ei enää ole käsillä tai toimivaltuuden käyttämiselle ei ole enää edellytyksiä. Näillä perusteilla perustuslakivaliokunta katsoi, että perusoikeusrajoituksia on pidettävä sillä tavoin tilapäisinä kuin perustuslain 23 §:ssä edellytetään.

Myös ehdotetun valmiuslain toimivaltuudet otettaisiin käyttöön asetuksella, joka olisi määräaikainen. Lisäksi määräaikaa, jonka asetus voisi kerrallaan olla voimassa, ehdotetaan lyhennettäväksi vuodesta kuuteen kuukauteen. Ehdotuksen mukaan lain tai jonkin sen säännöksen soveltamedellytysten päättyessä tulee käyttöönotto- tai jatkamisasetus kumota tai asetusta muuttaa olosuhteiden muutosta vastaavaksi. Näin ollen ehdotetun valmiuslain mukaisten perusoikeuspoikkeuksien arvioidaan olevan tilapäisiä perustuslain 23 §:ssä edellytetyllä tavalla.

Sellaisia perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia, joita voitaisiin soveltaa ainoastaan 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, sisältyy ehdotuksen 14, 25, 46, 47, 74-79, 81, 83, 89 ja 90 §:ään, 91 §:n 1 momenttiin, 92 §:n 1 ja 2 momenttiin, 93 §:n 1 momenttiin, 102, 103 ja 108-111 §:ään, 113, 115, 117, 119 ja 120 §:ään. Näiden säännösten sisältämien toimivaltuuksien suhdetta perustuslakiin voidaan siis tarkastella perustuslain 23 §:n mukaisten tilapäistä poikkeamista koskevien edellytysten kannalta.

Ehdotetun 14 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen kotiuttamisvelvollisuus rinnastuu pakko-lunastukseen. Ehdotetun 126 §:n mukaan kotiuttamisvelvollisuudesta maksettaisiin kohtuullinen korvaus. Perustuslain 15 §:n 2 momentin sisältämästä täyden korvauksen periaatteesta arvioidaan kuitenkin voitavan poiketa perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Koska valmiuslain 14 §:ää voitaisiin soveltaa vain vakavimmissa, 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa, ei säännöksen arvioida vaikuttavan lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Tarkastelua perusoikeussäännösten kannalta

Koska kaikki ehdotetun valmiuslain mukaiset poikkeusolot eivät kuulu perustuslain 23 §:n mukaiseen poikkeusolomääritelmään, on ehdotetun 3 §:n 3 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa käytettäväksi tarkoitettuja toimivaltuuksia tarkasteltava perusoikeuskohtaisten erityisten rajoitusedellytysten ja perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaisen vapauden kannalta merkittäviä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettavia toimivaltuuksia sisältyisi valmiuslakiehdotuksen 93 §:n 2 momenttiin ja 114 §:ään.

Työvoiman käytön sääntely merkitsee henkilökohtaiseen vapauteen ja elinkeinon harjoittamisen vapauteen kohdistuvia rajoituksia. Perustuslaissa ei ole erityistä pakkotyön kieltoa. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp, s. 46) mukaan orjuuden ja pakkotyön sinänsä yksiselitteisesti voimassa olevat kiellot seuraavat riidattomasti jo oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen koskevasta yleissäännöksestä. Samalla todetaan, ettei pakkotyön kiello merkitse kaikenlaisten työ- tai palvelusvelvollisuuksien kieltämistä.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 4 artiklan mukaan kiellettyinä pakkotyönä tai pakollisena työnä ei tarkoiteta esimerkiksi sellaista palvelusta, jota vaaditaan, kun vaara tai onnettomuus uhkaa yhteiskunnan olemassaoloa tai hyvinvointia eikä yleisiin kansalaisvelvollisuuksiin kuuluvaa työtä tai palvelusta. Myös KP-sopimuksen orjuuden ja pakkotyön kieltoa koskevassa 8 artiklassa suljetaan pakkotyön käsitteen ulkopuolelle lähes samansisältöiset työn tai palveluksen muodot. On arvioitavissa, että valmiuslaissa tarkoitettut työ- ja väestönsuojeluvelvollisuus kuuluvat ihmisoikeussopimuksissa hyväksytyihin palvelusvelvollisuuksiin.

Valmiuslakiehdotuksen 116 §:ssä mahdollistettaisiin liikkumisvapauden rajoittaminen oleskelurajoituksia asettamalla. *Perustuslain 9 §:n 1* momentin mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Liikkumisvapauden rajoitusten tulee perustua lakiin. Rajoitusten sallittavuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklaan, jonka 3 kappaleen mukaan liikkumisvapaudelle voidaan asettaa sellaisia rajoituksia, jotka ovat lain mukaisia ja välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden takia, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi, rikosten ehkäisemiseksi, terveyden ja moraalin suojelemiseksi tai muiden yksilöiden ja vapauksien suojelemiseksi (HE 309/1993 vp).

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan puolustusvoimista annetun lain muuttamisesta todennut, että viranomaisille voidaan lailla antaa toimivalta liikkumis- ja oleskelukiellojen asettamiseen maantieteellisesti rajatuilla alueilla (PeVL 21/1997 vp). Lausunnossaan poliisilain muuttamisesta (PeVL 11/2001 vp) perustuslakivaliokunta ei nähnyt estettä säätää valtuudesta, jonka nojalla sisäasiainministeriö voisi asettaa liikkumis- ja oleskelurajoituksia ministeriön asetuksella, eikä

pitänyt lakiehdotusta perustuslain kannalta ongelmallisena. Näin ollen ehdotetun valmiuslain 116 §:n sääntelyn ei arvioida olevan ongelmallinen liikkumisvapauden kannalta.

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Säännöksen 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksen 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslain 10 §:n kannalta merkittävä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettava toimivaltuus sisältyisi valmiuslakiehdotuksen 51 §:ään, jonka mukaan asuntokannan säännöstelyviranomaisen voisi osoittaa vuokralaisen tietyt kriteerit täyttävään asuntoon. Sääntelyllä arvioidaan olevan perustuslain 10 §:n 3 momentin edellytykset täyttävä perusta perusoikeuksien turvaamisessa. Asumaan sijoittamisella pyrittäisiin turvaamaan oikeutta asuntoon ja viime kädessä oikeutta elämään. Asumaan sijoittaminen olisi lisäksi viimesijainen keino, johon turvauduttaisiin vain, jos lievemmat keinot asuntotilanteen helpottamiseksi eivät olisi riittäviä. Näin ollen lakiehdotuksen 51 §:n sääntelyä ei pidetä ongelmallisena kotirauhan suojan kannalta.

Viranomaisten tarkastusoikeutta koskeva 122 § on rajattu koskemaan vain sellaisia tiloja, jotka eivät kuulu kotirauhan suojan piiriin.

Valmiuslakiehdotuksen 60 §:n mukaan liikenne- ja viestintäministeriö voisi muuttaa radioluvan ehtoja, peruuttaa radioluvan, keskeyttää radioluvan haettavaksi julistamisen ja kieltää radiolähettimen tai radiojärjestelmän käytön. Sääntelyllä on merkitystä *perustuslain 12 §:ssä* turvatus sananvapauden kannalta. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Radiolain säätämistä koskevassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta on pitänyt radioviestinnän teknisiin edellytyksiin liittyvien seikkojen perusteella tapahtuvaa radioluvan ehtojen muuttamista hyväksyttävänä. Perustuslakivaliokunta on todennut radioluvan peruuttamisen olevan ankara keino puuttua sananvapauden käyttämiseen (PeVL 26/2001 vp). Radioluvan ehtojen muuttaminen valmiuslakiehdotuksen 60 §:ssä tarkoitetulla tavalla perustuisi radioviestinnän teknisten edellytysten turvaamiseen. Radioluvan peruttaminen olisi mahdollista vain silloin, kun se olisi välttämätöntä lain tarkoituksen saavuttamiseksi. Luvan peruuttamiseen voitaisiin ryhtyä vain sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Näin ollen on arvioitavissa, ettei 60 §:n sääntely muodostu ongelmalliseksi perustuslain 12 §:ssä turvatus sananvapauden kannalta.

Valmiuslakiehdotuksen 124 §:ssä asetettaisiin tiedotusten julkaisuvelvollisuus julkaisijalle ja ohjelmatoiminnan harjoittajalle. Säännös vastaisi nykyisen valmiuslain 43 §:ää, joka on tarkoitettu täydentämään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia (7 §). Perustuslakivaliokunta totesi lakia sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevassa mietinnössään (PeVM 14/2002 vp), että velvollisuus julkaista viranomaistiedotteita merkitsee sananvapauden rajoitusta. Sääntelylle katsottiin kuitenkin olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät, ihmisten hengen ja terveyden sekä merkittävien ympäristö- ja omaisuusarvojen suojaamiseen liittyvät perusteet. Näin ollen myös valmiuslakiehdotuksen 124 §:n sääntelyä voitaneen pitää hyväksyttävänä.

Varsin monet valmiuslain toimivaltuussäännöksistä koskevat taloudellista toimintaa ja ne kohdistuvat tätä kautta omaisuuden suojaan. Lisäksi erilaisia luovutusvelvollisuuksia sekä lakisääteistä vakuutusta ja sosiaaliavustuksia koskevalla sääntelyllä on merkitystä omaisuuden

suojan kannalta. *Perustuslain 15 §:n* 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Pykälän 2 momenttiin sisältyy erityissäännös omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen.

Omaisuuksien suojan kannalta merkittäviä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettavia toimivaltuuksia sisältyisi 16-19, 30-34, 42, 43, 44, 50, 51, 54-56, 58-62, 67-69, 73, 80, 82, 84, 85 ja 88 §:ään.

Omaisuuksien suojan rajoituksia arvioitaessa on otettava huomioon myös rajoituksesta maksettava korvaus. Erityisesti tämä koskee pakkolunastustapauksia, mutta korvauksella on merkitystä arvioitaessa muitakin rajoituksia. Korvauksia koskevassa 126 §:ssä lähtökohtana on kohtuullisen korvauksen maksaminen. Pykälään ehdotetaan kuitenkin erityissäännöstä täyden korvauksen maksamisesta silloin, kun 44 §:n soveltamisesta aiheutuu vahinkoa muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Erityissäännöstä pidetään välttämättömänä, sillä 44 §:n mukainen turpeen, puun ja puutavaran luovuttaminen merkitsee perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettua pakkolunastusta.

Monilla valmiuslain säännöksillä on myös liittymä *perustuslain 18 §:ssä* turvattuun elinkeinovapauteen. Myös vapaus valita toimeentulon hankkimismuotoja ja -keinoja kuuluu elinkeinovapauteen (PeVL 1/2000 vp). Valmiuslaissa asetettaisiin erilaisia elinkeinotoiminnan rajoituksia, kuten ostolupamenettely, hyödykkeiden saatavana pitämisen velvollisuus, viennin luvanvaraisuus tai vientikielto sekä hyödykkeiden tuottamisvelvollisuus.

Elinkeinovapauden rajoittamista koskevat säännökset täyttävät perusoikeuden rajoittamiselta vaadittavat yleiset edellytykset. Valmiuslain mukaisten rajoitusten olennainen sisältö ilmenee laista. Sääntelyn hyväksyttävyyteen vaikuttaa säännösten soveltamisen viimesijaisuus. Elinkeinovapautta rajoittaviin viranomaistoimiin voitaisiin ryhtyä vain, jos se olisi välttämätöntä, eikä lain tarkoitusta pystyttäisi toteuttamaan esimerkiksi sopimusjärjestelyin.

Valmiuslakiehdotuksen 92 §:n 4 momentissa tarkoitettua työntekijän, virkamiehen ja kunnallisen viranhaltijan irtisanomisoikeuden rajoittamisella on merkitystä perustuslain 18 §:ssä turvattuna oikeuden hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla kannalta. Irtisanomisajan pidentämistä on kuitenkin rajattu enintään kuuteen kuukauteen ja muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa se koskisi vain tiettyjä, väestön suojaamisen, toimeentulon ja terveydenhuollon kannalta keskeisiä ammattiryhmiä. Sääntelyä on pidettävä oikeasuhtaisena ja hyväksyttävänä.

Oikeudesta sosiaaliturvaan säädetään *perustuslain 19 §:ssä*. Säännöksen 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännöksen 2 momentin mukaan puolestaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Perustuslain 19 §:n kannalta merkittäviä, myös muissa kuin perustuslain 23 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa mahdollisesti sovellettavia toimivaltuuksia sisältyisi valmiuslakiehdotuksen 55 ja 56 §:ään. Perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua subjektiivista oikeutta välttämättömään toimeentuloon turvattaisiin valmiuslain 55 §:n 3 momentin ja 56 §:n 3 momentin vähimmäissäännöksillä.

Perustuslain 19 §:n 2 momentissa asetetaan lainsäätäjälle velvollisuus taata perustoimeentuloturva tarvitsevalle subjektiivinen oikeus tällaiseen turvaan. Perusoikeusuudistusta koskevien

valmisteluasiakirjojen mukaan perustoimeentuloturvan käsite ei kiinnittyisi suoraan voimassa oleviin etuusjärjestelmiin (HE 309/1993 vp, PeVM 25/1994 vp). Näin ollen järjestelmien muuttaminen taloudellisen kehityksen myötä on mahdollista. Valmiuslakiehdotuksen 55 §:n 2 momentissa ja 56 §:n 2 momentissa tarkoitettuun etuuksien alentamiseen voitaisiin turvautua vain silloin, kun se olisi välttämätöntä. Lisäksi etuuksien alentaminen olisi mahdollista vain väliaikaisesti, korkeintaan kolmen kuukauden ajan. Valmiuslakiehdotuksen 55 ja 56 §:n soveltamisen vaikutuksia etuudensaajan toimeentuloon pyritään lisäksi helpottamaan 58 §:ssä tarkoitettulla maksun viivästyksen seuraamuksista vapautumisella.

Lainsäädäntövallan delegointi

Perustuslain 80 §:n mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Nykyisen valmiuslain valtiosääntöoikeudelliset ongelmat liittyvät osittain juuri lainsäädäntövallan delegointiin ja valmiuslain suhteeseen perustuslain 80 §:ään. Ehdotuksessa uudeksi valmiuslaiksi säännösten kirjoitustapaa on muutettu ja laintasoista sääntelyä täsmennetty. Tavoitteena on, että poikkeusoloissa mahdollisten toimenpiteiden sisältö käy ilmi laista sellaisella tarkkuudella kuin on mahdollista etukäteen säätää.

Valmiuslain toimivaltuuksien sääntelyn tarkentaminen merkitsee rajoitusten kohteiden aikaisempaa yksityiskohtaisempaa kuvausta. Kuitenkin joitakin rajoituksen kohteiden tarkempia yksilöintejä on välttämätöntä säätää asetuksella. Lisäksi rajoitustoimenpiteet määritellään huomattavasti tarkemmin kuin nykyisessä valmiuslaissa. Perusoikeuksiin puuttuville toimenpiteille on laissa asetettu rajat. Joidenkin toimivaltuuksien ulottuvuutta on edelleen mahdollista rajata asetuksella.

Perustuslain 79 §:n 3 momentin mukaan erityisestä syystä laissa voidaan säätää, että sen voimaantuloajankohdasta säädetään asetuksella. Valmiuslakiehdotuksen voimaantulosta ei kokonaisuudessaan ehdoteta säädettävän asetuksella. Sen sijaan lain toimivaltuussäännösten soveltamisen aloittamisesta ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston asetuksella (käyttöönottoasetus). Järjestelyn arvioidaan asiallisesti vastaavan 79 §:n 3 momentissa tarkoitettua menettelyä.

Suhde eduskunnan budjettivaltaan

Perustuslain 83 §:ssä säädetään eduskunnan budjettivallasta. Pykälän 1 momentin mukaan eduskunta päättää varainhoitovuodeksi kerrallaan valtion talousarvion, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Lisätalousarviota koskee perustuslain 86 §. Perustuslaissa ei ole mainintaa talousarvion käsittelystä annettujen säännösten soveltamisesta lisätalousarvioon. Eduskunnan työjärjestyksen 59 §:n 6 momentin mukaan lisätalousarvioesityksen käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä talousarvioesityksen käsittelystä säädetään. Valmiuslakiehdotuksen 87 §:ään ehdotetaan ottavaksi säännös lisätalousarvioesityksen soveltamisesta välittömästi eduskunnan suostumuksella. Koska lisätalousarvioesityksen välittömään soveltamiseen vaadittaisiin eduskunnan suostumus, ei eduskunnan budjettivaltaa kavennettaisi perustuslain kanssa ristiriitaisella tavalla.

Valtion verot ja maksut

Perustuslain 81 §:n 1 momentin mukaan valtion verosta säädetään lailla, joka sisältää säännökset verovelvollisuuden ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan valtiosääntöisille maksuille on ominaista, että ne ovat korvauksia tai vastikkeita julkisen vallan palveluista; muut rahasuoritukset valtiolle ovat sen sijaan veroja valtiosääntöoikeudellisessa mielessä (HE 1/1998 vp, s. 134-135, PeVL 3/2003 vp, PeVL 61/2002 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan lain säännösten

tulee olla myös sillä tavoin tarkkoja, että lakia soveltavien viranomaisten harkinta veroa määrättäessä on sidottua (PeVL 41/2004 vp, PeVL 67/2002 vp).

Sähkön käytöstä perittävä ylitysmaksu (37 §) ei ole korvaus tai vastike julkisen vallan palvelusta ja sitä on siksi pidettävä valtiosääntöoikeudellisessa mielessä verona. Lailla säädettäisiinkin ylitysmaksun laskentatavasta ja verovelvollisuuden perusteesta. Verovelvollisen oikeusturvakeinona on mahdollisuus hakea muutosta maksupäätökseen valittamalla. Sääntelyn ei arvioida vaikuttavan lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen.

Kaiken kaikkiaan on arvioitavissa, että esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien valtiosääntöoikeudellisten näkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin perusteltuna, että esityksestä pyydettäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1. Valmiuslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

I OSA

YLEISET SÄÄNNÖKSET

1 luku

Lain tarkoitus, soveltamisala ja yleiset periaatteet

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on poikkeusoloissa suojata väestöä sekä turvata sen toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys.

2 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana. Lisäksi laissa on säännökset viranomaisten varautumisesta poikkeusoloihin.

3 §

Poikkeusolojen määritelmä

Poikkeusoloja tämän lain mukaan ovat:

- 1) Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
- 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellinen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista;
- 3) väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuus olennaisesti vaarantuu; sekä
- 4) erityisen vakava suuronnettomuus, sen välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

4 §

Toimivaltuuksien käyttöperiaatteet

Viranomaiset voidaan oikeuttaa poikkeusoloissa käyttämään vain sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia 1 §:ssä säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi. Toimivaltuuksia voidaan käyttää vain sellaisin tavoin, jotka ovat oikeassa suhteessa toimivaltuuden käyttämisellä tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Tämän lain mukaisia toimivaltuuksia voidaan käyttää vain, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

5 §

Suhde kansainvälisiin velvoitteisiin

Tätä lakia sovellettaessa on noudatettava Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita ja kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettuja sääntöjä.

2 luku

Toimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

6 §

Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta

Jos valtioneuvosto, yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, toteaa maassa vallitsevan poikkeusolot, voidaan valtioneuvoston asetuksella (*käyttöönottoasetus*) säätää II osan säännösten soveltamisen aloittamisesta. Tällainen asetus voidaan antaa määräajaksi, enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Käyttöönottoasetuksessa on mainittava, miltä osin tämän lain mukaisia toimivaltuuksia voidaan soveltaa ja toimivaltuuksien alueellinen soveltamisala, jos niitä ei saateta sovellettaviksi koko valtakunnan alueella.

Käyttöönottoasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan ja onko se voimassa säädetyin vai lyhyemmän ajan. Jollei käyttöönottoasetusta ole viikon kuluessa sen antamisesta toimitettu eduskunnalle, asetus raukeaa.

Kun eduskunta on tehnyt 3 momentissa tarkoitetun päätöksen, käyttöönottoasetuksessa mainittuja säännöksiä voidaan alkaa soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava.

7 §

Asetus toimivaltuuksien soveltamisen aloittamisesta kiireellisessä tapauksessa

Jos 6 §:n 3 ja 4 momentissa säädettyä menettelyä ei ole mahdollista noudattaa vaarantamatta merkittävästi lain tarkoituksen saavuttamista, voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää, että II osan toimivaltuussäännöksiä voidaan soveltaa välittömästi.

Tällainen asetus voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi, ja se on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Jollei asetusta ole viikon kuluessa sen antamisesta toimitettu eduskunnalle, asetus raukeaa. Asetus on kumottava osittain tai kokonaan, jos eduskunta niin päättää.

8 §

Toimivaltuuksien käytön jatkamisesta päättäminen

Poikkeusolojen jatkuessa valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää II osan säännösten soveltamisen jatkamisesta (*jatkamisasetus*). Tällainen asetus voidaan antaa määräajaksi, enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Jatkamisasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko se kumottava osittain tai kokonaan.

9 §

Jatkamisasetuksen soveltaminen

Kun eduskunta on tehnyt 8 §:n 2 momentissa tarkoitetun päätöksen, saadaan jatkamisasetuksessa mainittuja tämän lain säännöksiä soveltaa siltä osin kuin eduskunta ei ole päättänyt, että asetus on kumottava kokonaan tai osittain.

Jollei eduskunta ole tehnyt päätöstä jatkamisasetuksesta ennen kuin säännösten soveltaminen voimassa olevan asetuksen mukaan päättyy, vaikka jatkamisasetus on toimitettu eduskunnalle vähintään kaksi viikkoa ennen mainittua ajankohtaa, saadaan kaikkia jatkamisasetuksessa mainittuja tämän lain säännöksiä soveltaa. Eduskunnan päätettyä asetuksesta on voimassa, mitä 1 momentissa säädetään.

10 §

Toimivaltuussäännösten soveltamisen päättyminen

Lain soveltamisedellytysten päättyessä on II osan säännösten soveltaminen lakkautettava kumoamalla voimassa oleva käyttöönottoasetus tai jatkamisasetus.

Jos jonkin II osan säännöksen soveltamisedellytykset lakkaavat, on käyttöönotto- tai jatkamisasetusta vastaavasti muutettava.

Kumottaessa tai muutettaessa 1 ja 2 momentin mukaisesti käyttöönotto- tai jatkamisasetusta on myös lueteltava ne lain II osan säännösten nojalla annetut asetukset, joiden voimassaolo samalla päättyy.

3 luku

Varautuminen

11 §

Varautumisvelvollisuus

Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

12 §

Varautumisen yhteensovittaminen valtioneuvostossa

Poikkeusoloihin varautumista johtaa, valvoo ja yhteensovittaa valtioneuvoston kanslia sekä kukin ministeriö toimialallaan.

II OSA

TOIMIVALTUUDET POIKKEUSOLOISSA

4 luku

Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan toiminnan turvaaminen

13 §

Rahoitusmarkkinoita koskevat määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

- 1) *Suomessa asuvalla* täällä kotipaikan omaavaa luonnollista henkilöä, Suomessa sijaitsevaa ulkomaista sivuliikettä sekä täällä kotipaikan omaavaa muuta julkis- tai yksityisoikeudellista oikeushenkilöä kuin Suomen valtiota;
- 2) *ulkomailla asuvalla* sellaista luonnollista henkilöä, julkis- tai yksityisoikeudellista oikeushenkilöä, jonka kotipaikka ei ole Suomessa, ja ulkomailla sijaitsevaa suomalaista sivuliikettä;
- 3) *maksuvälineellä* seteliä, maksuliikkeessä yleisesti käytettyä metallirahaa, sähköistä rahaa, pankkivekseliä, sekkiä ja muuta niihin rinnastettavaa maksuosoitusta;
- 4) *ulkomaisella maksuvälineellä* maksuvälinettä, joka on ulkomaan rahan määräinen tai sisältää oikeuden maksuun ulkomaan rahana;
- 5) *arvopaperilla* arvopaperimarkkinalaissa (495/1989) tarkoitettua arvopaperia ja arvo-osuusjärjestelmästä annetussa laissa (821/1991) tarkoitettua arvo-osuutta sekä kaupankäynnistä vakioiduilla optioilla ja termiineillä annetun lain (772/1988) 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettua vakioitua johdannaisopimusta ja siihen rinnastettavaa johdannaisopimusta;
- 6) *ulkomaisella arvopaperilla* arvopaperia, joka on ulkomailla asuvan liikkeeseen laskema, ja tällaiseen arvopaperiin kohdistuvaa oikeutta;
- 7) *saamistodisteella* velkakirjaa, vekseliä, talletustodistusta, pankkikirjaa ja muuta niihin rinnastettavaa sitoumusasiakirjaa.

Tätä lukua sovellettaessa katsotaan Pohjoismaiden Investointipankki, Pohjoismaiden projektivientirahasto sekä muu sellainen kansainvälinen rahoitus- tai muu hitos, jonka kotipaikka on Suomessa, ulkomailla asuvaksi.

14 §

Rahoitus- ja maksuvälineitä koskevat toimet

Maan valuuttavarannon sekä valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa:

- 1) arvopapereita, maksuvälineitä ja saamistodisteita saadaan viedä maasta ja tuoda maahan vain Suomen Pankin luvalla;

2) Suomessa asuva on korvausta vastaan velvollinen luovuttamaan tai siirtämään Suomen Pankille omistamansa tai hallussaan olevat ulkomaiset maksuvälineet, ulkomailla olevat Suomen rahan määräiset maksuvälineet, ulkomaiset arvopaperit sekä saamiset ulkomailla asuvalta (*kotiuttamisvelvollisuus*). Kotiuttaminen on tehtävä valtioneuvoston asetuksella säädettyssä määräajassa siitä, kun kotiuttamisvelvollinen on saanut kotiutettavat maksuvälineet, arvopaperit, saamiset luotto- tai rahoituslaitoksilta ja muut suoritukset haltuunsa tai omistusoikeuden niihin. Kotiuttaa ei voida suomalaisen pankin ulkomailla olevaan sivukonttoriin, eikä ulkomaisen pankin Suomessa olevaan sivukonttoriin;

3) sellaiset toimet, jotka muuttavat tai saattavat muuttaa Suomessa asuvan omistuksessa tai hallussa olevien ulkomaisten maksuvälineiden, arvopaperien tai ulkomailla asuvalta olevien saamisten määrää tai laatua ja sellaiset Suomessa asuvan ja ulkomailla asuvan väliset toimet, jotka muuttavat tai saattavat muuttaa Suomessa asuvan varojen tai velkojen määrää tai laatua, ovat sallittuja ainoastaan Suomen Pankin luvalla.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu kotiuttamisvelvollisuudesta maksetaan kotiuttajalle Suomen rahana korvaus. Korvausta maksettaessa noudatetaan sitä kurssia, jota Suomen Pankki luovutushetkellä valuutanvaihdossaan soveltaa.

Suomen Pankki huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

15 §

Poikkeukset maastavientikiellosta, kotiuttamisesta ja ulkomailla asuvan kanssa suoritettavien valuuttatoimien kiellosta

Suomen Pankki voi myöntää 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua maastavientiluvan, poikkeuksen kotiuttamisvelvollisuudesta tai kiellosta suorittaa valuuttatoimi ulkomailla asuvan kanssa, jos on suoritettava:

- 1) poikkeusoloissa väestön toimeentulolle ja maan talouselämälle välttämättömästä tuonnista aiheutuva meno;
- 2) julkisen yhteisön lakiin, sopimukseen tai sitoumukseen perustuva välttämätön meno ulkomaille;
- 3) Suomessa toimivan yrityksen maksuvalmiuden turvaamisesta tai muusta erityisestä syystä johtuva välttämätön valuuttatoimi;
- 4) poikkeusoloissa Suomelle välttämättömästä tuotantotoiminnasta ulkomailla aiheutuva meno;
- 5) ulkomailla olevan omaisuuden säilyttämisestä suomalaisessa omistuksessa johtuva välttämätön meno.

Suomen Pankki voi myöntää 14 §:n 1 momentissa tarkoitettua luvan tai poikkeuksen myös, jos se on välttämätöntä luoton tai vakuuden antamiseksi ulkomailla asuvalle tai niiden ottamiseksi ulkomailla asuvalta taikka ulkomaisten arvopapereiden tai saamisten hankkimiseksi ulkomailla asuvalta tai luovuttamiseksi ulkomailla asuvalle.

16 §

Varojen vastaanoton, luotonannon ja sijoitustoiminnan rajoittaminen

Väestön toimeentulon, valtion maksuvalmiuden tai välttämättömän taloudellisen toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa:

- 1) luotto- ja rahoituslaitokset, vakuutus- ja eläkelaitokset sekä sijoituspalveluyritykset saavat antolainauksessaan periä korkoa ja muuta korvausta siten, että korkokanta tai muu korvaus ei ylitä tai alita valtioneuvoston asetuksella säädettyä määrää;

- 2) edellä 1 kohdassa tarkoitetut yhteisöt saavat myöntää luottoja ja luotonantoon liittyviä takauksia vain niihin tarkoituksiin, niille luotonhakijaryhmille sekä sellaisilla ehdoilla ja sellaisia hakijakohtaisia enimmäismääriä kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään;
- 3) talletuksia, asiakasvaratilleille vastaanotettuja varoja, jäsensijoituksia tai muita takaisinmaksettavia varoja koskevien sopimusehtojen estämättä on noudatettava valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyjä varojen nostoa koskevia nostettavaa määrää, nostojen ajoitusta ja nostokertoja koskevia ehtoja;
- 4) sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, luotto- ja rahoituslaitokset, vakuutus- ja eläkelaitokset, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt eivät saa vähimmäisvarantovelvoitteisiin perustuvia sijoituksiaan lukuun ottamatta sijoittaa muihin kohteisiin, muunlaisia määriä eivätkä muina ajankohtina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Jos 1 momentin 4 kohdan mukaiset toimet osoittautuvat riittämättömiksi valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi, siinä tarkoitetut yhteisöt ovat velvollisia sijoittamaan valtion liikkeeseen laskemiin velkasitoumuksiin sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Suomen Pankki, Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto huolehtivat, kukin oman toimialansa osalta, 1 ja 2 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

17 §

Indeksiehdon käyttö

Hintavakauden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa muunkin kuin indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain (1195/2000) nojalla kielletyn indeksiehdon tai muun sidonnaisuuden ottaminen sopimukseen ja sopimukseen jo otetun tällaisen ehdon käyttö on kielletty. Mainitun lain nojalla kiellettyjen indeksiehtojen tai sidonnaisuuksien ohella poikkeusoloissa kielletyistä indeksiehdoista ja sidonnaisuuksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Valtioneuvoston 1 momentin nojalla antaman asetuksen vastainen indeksiehto on mitätön. Jos ehdon mitättömyys johtaisi kohtuuttomuuteen, ehto voidaan kokonaan tai osaksi ottaa huomioon tai sopimusta voidaan muulla tavoin sovitella siten kuin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) 36 §:ssä säädetään.

18 §

Arvopaperitoiminnan rajoittaminen

Valtion maksuvalmiuden, maan talouselämän perusteiden kannalta välttämättömän taloudellisen toiminnan taikka arvopaperi- tai vakuutusmarkkinoiden häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa:

- 1) arvopapereita saa laskea liikkeeseen yhteiseltä raha-arvoltaan, laadultaan tai lajiltaan rajoitetusti vain sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään;
- 2) arvopaperipörssissä tai muilla markkinapaikoilla saa käydä kauppaa vain valtioneuvoston asetuksella erikseen säädettyillä arvopapereilla;
- 3) arvopaperikaupan selvitystoimintaa ja arvopaperikeskuksen toimintaa saa harjoittaa vain valtioneuvoston asetuksella säädettyväällä sellaisella tavalla, joka ei vaaranna selvitysjärjestelmien tai arvo-osuusjärjestelmän toimintakykyä eikä aiheuta vakavaa uhkaa rahoitusmarkkinoiden toiminnalle tai sijoittajien lakisääteisille eduille;

4) voidaan myöntää vain valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyjä sijoitussidonnaisia henkivakuutuksia.

Rahoitustarkastus huolehtii 1 momentin 1-3 kohdan nojalla ja Vakuutusvalvontavirasto 1 momentin 4 kohdan nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

19 §

Maksuliikkeen rajoittaminen

Maksuliikkeen sekä sitä koskevien selvitysjärjestelmien häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa tilisiirtoja ei saa tehdä määrällisesti enempää, raha-arvoltaan suurempina tai pienempinä taikka laadultaan tai lajiltaan muunlaisina kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään. Tilisiirron suorittamiselle muualla laissa säädettyjen tai muuten velvoittavien määräaikojen sijasta sovelletaan valtioneuvoston asetuksella säädettyjä pitempiä määräaikoja.

Häirinnälle alttiiden maksutapojen käyttö on kielletty. Häirinnälle alttiit maksutavat määritellään valtioneuvoston asetuksella.

Suomen Pankki ja Rahoitustarkastus huolehtivat omilla toimialoillaan 1 ja 2 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

20 §

Poikkeukset vakavaraisuusvaatimuksista

Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa luottolaitoksiin, sijoituspalveluyrityksiin tai vakuutus- ja eläkelaitoksiin sovelletaan valtioneuvoston asetuksella säädettyä laissa säädettyä alemmaa vakavaraisuusvaatimusta, jos lakisääteisen vakavaraisuusvaatimuksen täyttäminen voi poikkeusoloissa johtaa niiden toiminnan olennaiseen vaarantumiseen.

Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto huolehtivat valvottaviensa osalta 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

21 §

Poikkeukset korvausrahastoille asetetuista vaatimuksista

Rahoitusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan:

- 1) valtioneuvoston asetuksella säätää poikkeuksia laissa säädetyistä velvoitteista kartuttaa talletussuojarahastoa, sijoittajien korvausrahastoa, kirjausrahastoa ja selvitysrahastoa, jos rahaston kartuttamista on poikkeusoloissa pidettävä luottolaitoksille, sijoituspalveluyrityksille tai muille rahastoon kuuluville kohtuuttomana taloudellisena rasitteena;
- 2) velvollisuutta maksaa määräajassa korvaus rahaston varoista valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyä tavoin lykätä, jos korvausten maksaminen määräajassa ei ole poikkeusolojen vallitessa mahdollista.

Rahoitustarkastus huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

22 §

Poikkeukset konkurssia, selvitystilaa, kirjanpitoa ja tilinpäätöstä koskevista vaatimuksista

Rahoitus- ja vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia laissa säädetyistä luotto- ja rahoituslaitosten, sijoituspalveluyritysten, rahastoyhtiöiden, arvopaperipörssin, arvopaperikeskuksen ja optioyhteisön sekä vakuutus- ja eläkelaitosten:

- 1) konkurssiin ja selvitystilaan asettamisen edellytyksistä sekä konkurssi- ja selvitystilamenettelystä;
- 2) toiminnan tervehdyttämiseen tähtäävän toimenpidesuunnitelman tai muun tervehdyttämisuunnitelman laatimisvelvollisuudesta, tällaisen suunnitelman sisältöä koskevista vaatimuksista ja muusta tervehdyttämisesä noudatettavasta menettelystä;
- 3) liiketapahtumien kirjaamista, omaisuuden arvostusta, tilinpäätöksen laatimisajankohtaa, rekisteröimisajankohtaa sekä julkistamista koskevista vaatimuksista samoin kuin osavuosi-katsauksen laatimista, laatimisajankohtaa ja julkistamista koskevista vaatimuksista. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia vaatimuksista yhdistellä konserni-tilinpäätökseen tytä-, osakkuus- ja yhteisyrityksiä.

Edellä 1 momentin 1 kohdan nojalla voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella vain sellaisia poikkeuksia, jotka ovat välttämättömiä momentissa mainittujen yhteisöjen toiminnan olennaisen vaarantumisen estämiseksi.

Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto huolehtivat valvottaviensa osalta 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

23 §

Poikkeukset eläkevastuuta ja vastuuvelkaa sekä niiden kattamista koskevista vaatimuksista

Vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää poikkeuksia eläkevastuun tai vastuuvelan laskemista tai kattamista koskevista laissa säädetyistä vaatimuksista, jos tällaiset poikkeukset ovat välttämättömiä vakuutus- tai eläkelaitosten toiminnan olennaisen vaarantumisen estämiseksi.

Vakuutusvalvontavirasto huolehtii 1 momentin nojalla annettujen asetusten täytäntöönpanosta.

24 §

Poikkeukset henki- ja vahinkovakuutusopimusten ehdoista

Vakuutusmarkkinoiden vakaan toiminnan, väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteiden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa:

- 1) vakuutuksenantaja saa maksaa vakuutuskorvauksen tai muun vakuutuksesta suoritettavan etuuden alennettuna taikka kokonaan lykätä etuuden maksamista;
- 2) vakuutuksenottaja saa maksaa vakuutusmaksun alennettuna tai kokonaan lykätä vakuutusmaksun maksamista;
- 3) vakuutuksenantaja saa irtisanoa väestön toimeentulon tai maan talouselämän jatkuvuuden kannalta välttämättömän vakuutusopimuksen vain sellaisilla perusteilla, joita voidaan pitää

hyväksyttävänä ottaen huomioon poikkeusolojen vakuutustoiminnalle aiheuttamat erityiset riskit ja vakuutuksenottajien suojantarve poikkeusoloissa;

4) vakuutuksenantaja tai vakuutuksenottaja ei saa vedota sellaiseen vakuutus sopimuksen ehtoon, jonka noudattamista poikkeusoloissa voidaan pitää kohtuuttomana ottaen huomioon vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan taloudellinen tilanne, vakuutetun välttämätön toimeentulo, vakuutuksenottajien ja vakuutettujen yhdenvertainen kohtelu tai muut poikkeusolojen aiheuttamat erityiset seikat;

5) vakuutuksenantajalla on oikeus periä 3 kohdassa tarkoitettua vakuutuksesta ja, kun vakuutuksenantajan oikeutta vedota vakuutus sopimuksen ehtoon rajoitetaan, 4 kohdassa tarkoitettua vakuutuksesta Vakuutusvalvontaviraston määräämien perusteiden mukainen lisämaksu.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 1 momentin:

1) 1 kohdassa tarkoitettua alennuksen enimmäismäärästä, maksun lykkäämisen enimmäisajasta sekä puuttuvan määrän suorittamisesta korkoineen siihen oikeutetulle;

2) 2 kohdassa tarkoitettua vakuutusmaksun alennuksesta ja lykkäämisestä;

3) 3 kohdan mukaisista hyväksyttävistä irtisanomisperusteista;

4) 4 kohdassa tarkoitetuista vakuutus sopimusten ehdoista, joihin vetoamista rajoitetaan.

25 §

Toiminnan järjestelyn ja kotipaikan siirron kieltö

Rahoitustarkastus ja Vakuutusvalvontavirasto voivat 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, kieltää valvottavansa sulautumisen, jakautumisen, kotipaikan siirron taikka liiketoiminnan, vakuutuskannan tai vakuutustoiminnan luovuttamisen, jos tällainen toimenpide voi vakavasti vaarantaa rahoitus- tai vakuutusmarkkinoiden toimintaa taikka väestön toimeentuloa tai maan talouselämän perusteita.

26 §

Euroopan keskuspankin lausunto

Edellä 6 §:ssä tarkoitettu valtioneuvoston asetus 14, 16 tai 19 §:n toimivaltuuksien käyttöönotosta, joka koskee Euroopan yhteisön perustamissopimuksen tai Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin perussäännön mukaan Euroopan keskuspankkijärjestelmälle kuuluvia tehtäviä, voidaan antaa vain, jos Euroopan keskuspankki tai Suomen Pankki toimiessaan osana Euroopan keskuspankkijärjestelmää ei ole poikkeusolojen vallitessa toimintakykyinen. Valtioneuvoston on ennen asetuksen antamista pyydettävä kiireellistä menettelyä noudattaen Euroopan keskuspankin lausunto.

5 luku

Hyödyketuotannon ja -jakelun sekä energiahuollon varmistaminen

27 §

Hyödyketuotantoa ja jakelua koskevat määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

- 1) *maatilatalouden alkutuotannolla* maaseutuelinkeinojen rahoituslaissa (329/1999) tarkoitettua maatilataloutta ja maatilatalouden yhteydessä harjoitettavaa muuta yritystoimintaa sekä kalastusta ja kalanviljelyä;
- 2) *kulutushyödykkeellä* kuluttajansuojalain (38/1978) 1 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja tavaroita, palveluja sekä muita hyödykkeitä ja etuuksia;
- 3) *kuluttajalla* kuluttajansuojalain 1 luvun 4 §:ssä tarkoitettuja henkilöitä;
- 4) *elinkeinonharjoittajalla* luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka pitää ammattimaisesti kaupan, myy tai muutoin vastiketta vastaan luovuttaa hyödykkeitä;
- 5) *säännöstelyllä* määrällisten rajoitusten asettamista hyödykkeiden vaihdantaan;
- 6) *kaupan ohjauksella* tämän lain mukaan säännöstelytehtäviä hoitavien viranomaisten elinkeinonharjoittajille antamaa määräystä pitää tiettyä hyödykettä saatavilla kohtuullisilla ehdoilla;
- 7) *tuotannon ohjauksella* tämän lain mukaan säännöstelytehtäviä hoitavien viranomaisten elinkeinonharjoittajalle antamia määräyksiä valmistaa tiettyjä hyödykkeitä, valmistettavien hyödykkeiden laadusta sekä niiden valmistuksessa käytettävistä raaka-aineista ja muista materiaaleista.

28 §

Valvonta- ja ilmoitusvelvollisuus

Väestön toimeentulon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja on velvollinen pyynnöstä ilmoittamaan kauppa- ja teollisuusministeriölle, Kuluttajavirastolle, lääninhallitukselle ja kunnassa kuluttajaneuvonnan järjestämisestä kunnassa annetun lain (72/1992) nojalla kuluttajaneuvontaa kunnissa antaville tiedot kysyntä- ja tarjontatilanteesta sellaisista päivittäistavara- ja palvelusalojen piiriin kuuluvista kulutushyödykkeistä, joilla on huomattava merkitys väestön toimeentulolle ja kansanterveydelle. Lisäksi, milloin se hintavalvontaa varten on välttämätöntä, elinkeinonharjoittajan on pyydytyssä laajuudessa ilmoitettava hyödykkeen hinta tai hinnoitteluperuste ja niiden muutokset.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin ilmoitusmenettelyn toteuttamisesta sekä määritellään ilmoitusmenettelyn alaiset hyödykkeet.

29 §

Poltonesteen säännöstelyn kohdistaminen

Poltonesteen saannin varmistamiseksi väestön toimeentulon, sotilaallisen puolustusvalmiuden ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömiin tarkoituksiin 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella säädetään määrästä, jolla poltonesteen kulutusta on vähennettävä sekä vähennyksen kohdistumisesta liikenteeseen, maatalouteen, energiantuotantoon, teollisuuteen ja lämmitykseen.

30 §

Maatilatalouden alkutuotannon ohjaaminen ja säännöstely

Maatilatalouden toimintaedellytysten ja elintarvikehuollon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saa maatilatalouden alkutuotannon harjoittamista varten myydä tai muutoin luovuttaa valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettäviä lannoitteita, rehuja, torjunta-aineita ja eläinten lääkitsemiseen tarkoitettuja lääkkeitä vain sellaiselle maatilatalouden harjoittajalle, jolla on tämän lain mukainen ostolupa. Maatilatalouden alkutuotannossa käytettävää polttoöljyä saa poikkeusoloissa myydä tai muutoin luovuttaa vain ostolupaa vastaan.

Jos alkutuotannossa käytettävän hyödykkeen hankkiminen edellyttää 1 momentin mukaan ostolupaa, maatilatalouden harjoittaja saa käyttää tällaista hyödykettä vain elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömään tuotantoon. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset siitä, millaista tuotantoa kulloinkin pidetään elintarviketuotannon turvaamiseksi välttämättömänä.

Kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen myöntää ostoluvan. Sitä myönnettäessä otetaan erityisesti huomioon maatilatalouden harjoittajan aikaisemman tuotannon määrä.

Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla harjoitettavaan metsätalouteen myönnettävien lannoitteiden, torjunta-aineiden ja polttoöljyn käytöstä päättää maa- ja metsätalousministeriö.

31 §

Vähittäiskaupan säännöstely

Väestön toimeentulon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saa luovuttaa väestön toimeentulolle välttämättömiä kulutushyödykkeitä kuluttajalle vain ostolupaa vastaan. Säännöstelyn alaisista kulutushyödykkeistä ja säännöstelyssä noudatettavasta menettelystä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Säännöstelyn ohjaus ja toimeenpano kuuluu kauppaa- ja teollisuusministeriölle, lääninhallituksille ja kunnille. Kunnat vastaavat alueellaan ostolupahallinnosta ja tiedottavat ostolupamenettelystä.

32 §

Muun kaupan ohjaus ja säännöstely

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittajan on pidettävä muun elinkeinonharjoittajan ja julkisyhteisöjen saatavana ostolupaa vastaan heille yleisesti markkinoimaansa, valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltävää hyödykettä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään ohjauksen ja säännöstelyn alaisista hyödykkeistä sekä ohjauksessa ja säännöstelyssä noudatettavasta menettelystä. Kauppaa- ja teollisuusministeriö vastaa tässä pykälässä tarkoitetun elinkeinonharjoittajien välisen kaupan yleisestä ohjauksesta ja säännöstelyn valvonnasta. Työvoima- ja elinkeinokeskus myöntää toimialueellaan 1 momentissa tarkoitetut ostoluvat.

33 §

Teollisuustuotannon ohjaus

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän hyödyketuotannon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa elinkeinonharjoittaja saa käyttää valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviä metalleja, metalliseoksia, kemikaaleja, lääke- ja lääkeaineita, elektroniikka-komponentteja, maataloustuotteita, elintarviketeollisuuden käyttämiä tavaroita, energiatuotannon raaka- tai polttoaineita tai muita teollisuustuotannon välttämättömiä materiaaleja tai hyödykkeitä vain siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään.

Kauppa- ja teollisuusministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaavat teollisuustuotannon ohjauksesta ja valvonnasta.

34 §

Ulkomaankaupan säännöstely

Väestön terveydenhuollon, välttämättömän teollisuustuotannon ylläpitämisen ja puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa saa tämän lain perusteella säännösteltäviä hyödykkeitä viedä maasta vain valtioneuvoston myöntämällä luvalla. Valtioneuvoston asetuksella voidaan luvanvaraisuus rajoittaa koskemaan vain joitakin säännösteltävistä hyödykkeistä.

Jos 1 momentissa tarkoitettu lupamenettely ei ole riittävä toimenpide, ei 1 momentissa tarkoitettuja säännösteltäviä hyödykkeitä saa viedä maasta (*vientikielto*). Valtioneuvoston asetuksella voidaan vientikielto rajoittaa koskemaan vain joitakin säännösteltävistä hyödykkeistä.

35 §

Sähkön käytön rajoittaminen

Yhteiskunnan toimivuuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan sähkön käyttöä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin määriteltäviin muihin kuin huoltovarmuuden kannalta välttämättömiin tarkoituksiin rajoittaa tai kokonaan kieltää.

Valtioneuvoston antaman rajoituksen tai kiellon noudattamista valvovat kauppa- ja teollisuusministeriön ohjeiden mukaisesti Energiamarkkinavirasto ja sähkömarkkina-alueissa tarkoitettu sähköverkonhaltija.

36 §

Sähkön kulutuskilpi

Maan talouselämän tai väestön toimeentulon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sähköä saa käyttää vain valtioneuvoston asetuksessa säädettyyn prosenttimäärään sähkökäyttäjän normaalin vuosikulutuksen mukaisesta kulutuksesta. Kulutuskilpi määrittää asiakaskohtaisesti sähköverkonhaltija.

Kulutuskilpi määritetään kunkin sähkösopimuksen perusteella edellisenä kalenterivuonna toimitetun sähkön määrän perusteella. Jos tätä perustetta ei voida käyttää, kulutuskilpi määrätään

tyyppikuluttajan tai luotettavan selvityksen perusteella. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset kulutuskiihtiön laskennasta.

37 §

Sähkön käytöstä perittävä ylitysmaksu

Kulutuskiihtiön ylittävästä sähkön käytöstä on maksettava valtiolle ylitysmaksua. Ylitysmaksun suuruus kilowattituntia kohden on kolme kertaa vähittäismyyjän perimä keskimääräinen sähköenergian kuluttajahinta. Vähittäismyyjä määrittää ylitysmaksun tason kuukausittain sähkön edellisen kalenterikuukauden kuluttajahintojen keskiarvon perusteella.

Ylitysmaksun perinnästä on voimassa, mitä verojen ja maksujen perinnästä on säädetty. Ylitysmaksun kantaa sähkön vähittäismyyjä. Ylitysmaksujen kantamista valvovat työvoima- ja elinkeinokeskukset, jotka voivat myöntää luvan ostaa sähköä yli kulutuskiihtiön määrän ilman ylitysmaksua väestön toimeentulon ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömään tarkoitukseen.

38 §

Sähkötoimituksen keskeyttäminen

Maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa sähköverkonhaltija voi tilapäisesti keskeyttää sähkötoimituksen, jos sähkön kulutuksen vähentämiseksi tämän lain nojalla toteutetut toimenpiteet eivät vähennä sähkön kulutusta sähköverkon toimintakyvyn ylläpitämiseksi riittävästi. Sähkötoimitusta ei kuitenkaan saa ilman pakottavaa syytä keskeyttää huoltovarmuuden kannalta tärkeältä sähkön käyttäjältä.

Verkonhaltijan on pidettävä sähkötoimituksen keskeytykset kullakin alueella mahdollisimman lyhytkestoisina ja noudatettava tasapuolisuutta keskeytysten kohdistamisessa. Sähkötoimituksen keskeytysten perusteita ja tasapuolista kohdistamista valvoo Energia markkinavirasto.

Tämän lain nojalla toteutettuun sähkötoimituksen keskeytykseen ei sovelleta sähkömarkkinalain säännöksiä vakiokorvauksesta verkkopalvelun keskeytymisen vuoksi.

39 §

Kaukolämmön käytön rajoittaminen

Maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi kaukolämpöä saa 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ottaa jakeluverkosta kiinteistöjen lämmitystä varten vain valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävät määrät. Julkisten tilojen sisälämpötila ei saa ylittää valtioneuvoston asetuksella säädettävää astemäärää. Kaukolämmön myyjä tai muu toimittaja on velvollinen toteuttamaan säännöstelytoimenpiteiden vaatimat tarpeelliset säädöt sekä sinetöimään säätölaitteet. Kaukolämmön jakeluverkosta ottamisen rajoitukset eivät koske huoltovarmuuden kannalta välttämätöntä lämmön käyttöä.

Energiamarkkinavirasto ja kunnat valvovat rajoitusten noudattamista.

40 §

Lämmityspolttoöljyn säännöstely

Maan talouselämän, väestön toimeentulon tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kevyttä tai raskasta polttoöljyä saa toimittaa lämmitystarkoitukseen vain valtioneuvoston asetuksessa säädettyyn prosenttimäärään asiakkaan normaalin vuosikulutuksen mukaisesta kulutuksesta. Määräaikaiskiintiön määrittää asiakaskohtaisesti öljyn myyjä. Kiintiön saa ylittää asiakkaan hakemuksesta vain kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksessa säädetyillä perusteilla. Ylitysluvan myöntää työvoima- ja elinkeinokeskus.

Vuosikulutuksena pidetään kahden kuluva vuotta edeltäneen kalenterivuoden kulutuksen keskiarvoa. Keskiarvon laskee öljyn myyjä. Jos keskiarvon laskemiseen tarvittavia tietoja ei ole käytettävissä, vuosikulutus arvioidaan kiinteistön omistajan antaman luotettavan selvityksen perusteella.

Asiakkaan on ilmoitauduttava öljyn myyjän asiakasrekisteriin sekä annettava viipymättä öljyn myyjän tai tämän vähittäismyyntiverkostoon kuuluvan myyjän asiakkaalta pyytämät säännöstelyn toimeenpanon kannalta välttämättömät tiedot.

Tarkemmat säännökset lämmityspolttoöljyn säännöstelyn toimeenpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Kauppa- ja teollisuusministeriö sekä työvoima- ja elinkeinokeskus vastaavat säännöstelyn valvonnasta.

41 §

Maakaasun käytön rajoittaminen

Väestön toimeentulon turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maakaasun käyttö jakeluputkistosta on sallittu välttämättömään tarkoitukseen.

Työvoima- ja elinkeinokeskukset määrittävät toimialueellaan ne käyttökohteet, joissa maakaasun käyttö on 1 momentin nojalla sallittu.

Rajoituksen noudattamista valvovat kauppa- ja teollisuusministeriön ohjeiden mukaisesti Energiamarkkinavirasto, maakaasumarkkina-alueissa (508/2000) tarkoitettu maakaasuverkon haltija sekä toimialueellaan työvoima- ja elinkeinokeskus.

42 §

Hintasäännöstely

Säännöstelyn toimivuuden varmistamiseksi 31, 35, 39 ja 41 §:ssä tarkoitettujen hyödykkeiden hintaa ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää enempää.

43 §

Vedenhankinnan turvaaminen

Yhdyskuntien vesihuollon turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa maa- ja metsätalousministeriö voi päätöksellään velvoittaa vesihuoltolaitoksen toimittamaan tai luovuttamaan vettä oman toiminta-alueensa ulkopuolisen vedentarpeen tyydyttämiseksi sekä

päätöksellään rajoittaa vesilakiin (264/1961) tai sen nojalla myönnettyyn lupaan perustuvaa vedenotto-oikeutta, jos se on välttämätöntä kunnan tai suurehkon kuluttajajoukon vedensaannin turvaamiseksi tai muutoin yleiseltä kannalta merkittävän vesihuoltolaitoksen toiminnan turvaamiseksi taikka muusta näihin verrattavasta painavasta syystä.

44 §

Puunhankinnan ja turpeen saannin turvaaminen

Maan talouselämän, energiahuollon ja välttämättömän rakentamisen turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työvoima- ja elinkeinokeskus voi päätöksellään velvoittaa maanomistajan, puutavaran tai turpeen omistajan taikka puun hakkuu- tai turpeen otto-oikeuden haltijan luovuttamaan puuta, puutavaraa ja turvetta työvoima- ja elinkeinokeskukselle sekä puolustusvoimille.

Metsäkeskus on pyynnöstä velvollinen antamaan tarpeellista virka-apua työvoima- ja elinkeinokeskukselle sekä puolustusvoimille 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemiseksi.

6 luku

Rakentamisen ja rakennustuotteiden säännöstely

45 §

Välttämätön rakentaminen

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa huolehditaan ensisijaisesti välttämättömästä rakentamisesta.

Välttämätöntä rakentamista ovat:

- 1) puolustusvoimien hankkeet;
- 2) väestön suojaamisen, huollon ja turvallisuuden vaatimat rakennustyöt;
- 3) liikenne- ja viestintäyhteyksien sekä kunnallistekniikan kiireelliset rakennus- ja korjaustyöt;
- 4) energiahuollon vaatimat rakennustyöt;
- 5) maanpuolustuksen, väestön toimeentulon tai huoltovarmuuden kannalta tärkeän teollisuuden rakennustyöt;
- 6) keskeneräisten rakennustöiden loppuunsaattamiseksi tai töiden sopivaan vaiheeseen viemiseksi tarpeelliset työt; sekä
- 7) rakennusten ja rakennelmien välttämättömät korjaustyöt.

46 §

Rakentamisen aloitus- ja jatkamislupa

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakentamista ei saa aloittaa tai jatkaa, ellei rakennushankkeelle ole muiden tarvittavien lupien tai päätösten lisäksi myönnetty aloitus- tai jatkamislupaa. Aloitus- tai jatkamislupa on myönnettävä, jollei työvoiman, koneiden ja rakennustuotteiden saannin varmistaminen 45 §:ssä tarkoitettuun välttämättömään rakentamiseen toisin vaadi.

Puolustusvoimat ei tarvitse aloitus- ja jatkamislupaa rakennushankkeidensa toteuttamiseen.

47 §

Rakennustuotteiden ostolupa

Rakennustuotteiden saannin varmistamiseksi välttämättömään rakentamiseen 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa rakennustuotteita myyvä elinkeinonharjoittaja saa myydä tai muutoin luovuttaa rakennustuotteita vain ostolupaa vastaan. Ostolupaa ei kuitenkaan tarvita myytessä tai muutoin luovutettaessa tuotteita tukku- tai vähittäiskaupalle taikka puolustusvoimien rakennushankkeiden toteuttamiseen.

Valtioneuvoston asetuksella määritellään ne rakennustuotteet, joita voidaan luovuttaa vain ostolupaa vastaan.

48 §

Aloitus- ja jatkamisluvan sekä ostoluvan myöntäminen

Kunnan rakennustarkastaja myöntää rakennushankkeen aloitus- ja jatkamisluvan. Alueellinen ympäristökeskus myöntää kuitenkin aloitus- ja jatkamisluvan alueellisesti merkittävillä hankkeilla ja ympäristöministeriö valtakunnallisesti merkittävillä hankkeilla. Alueellisesti merkittävät ja valtakunnallisesti merkittävät hankkeet määritellään valtioneuvoston asetuksella.

Kunnan rakennus tarkastaja myöntää rakennustuotteiden ostoluvan.

Tarkempia säännöksiä lupamenettelystä voidaan antaa ympäristöministeriön asetuksella.

49 §

Elinkeinoharjoittajan ilmoittamisvelvollisuus

Elinkeinoharjoittaja, joka pitää kaupan rakennustuotteita, joita voidaan luovuttaa vain ostolupaa vastaan, on velvollinen vaadittaessa ilmoittamaan hallussaan olevien ja luovuttamiensa tuotteiden määrän kunnan rakennus tarkastajalle.

7 luku

Asuntokannan käytön säännöstely

50 §

Asunnon ilmoittaminen vuokrattavaksi

Asuntotilanteen helpottamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa asunnon omistaja on velvollinen ilmoittamaan vuokrattavaksi tarjoamansa asunnon asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten (*asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus*).

Jos asuntokannan säännöstelyviranomaisen arvioi, ettei asunnonomistajan ilmoitusvelvollisuus ole riittävä toimenpide asuntojen käyttöön saamiseksi, asunnon omistaja on velvollinen ilmoittamaan vapaana olevat ja vapautuvat asuinhuoneistonsa sekä omistamansa muut asunnoksi sopivat tilat asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten (*asunnonomistajan laajennettu ilmoitusvelvollisuus*).

51 §

Asumaan sijoittaminen

Jos asuntokannan säännöstelyviranomaisen arvioi, ettei asunnonomistajan laajennettu ilmoitusvelvollisuus ole riittävä toimenpide asuntojen käyttöön saamiseksi, on sellainen asunnon haltija, jolla on hallussaan useampia huoneita kuin yksi huone ruokakunnan jäsentä kohden keittiötä mukaan lukematta, velvollinen ilmoittamaan ylimääräiset huoneet asuntokannan säännöstelyviranomaiselle vuokralaisen osoittamista varten (*asumaan sijoittaminen*).

52 §

Asuntokannan säännöstelyviranomaisen

Kunta, jonka alueella toimeenpannaan 50 §:ssä tai 51 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä, antaa mainitut toimenpiteet jonkin toimielimensä tehtäväksi tai asettaa erityisen toimielimen huolehtimaan niistä.

53 §

Menettely asuntoa vuokrattaessa ja asumaa sijoitettaessa

Jos asuntokannan säännöstelyviranomaisen ei ole 14 päivän kuluessa 50 §:ssä tarkoitetusta ilmoituksesta osoittanut asuntoon vuokralaista, asunnonomistaja voi vuokrata sen sopivaksi katsomalleen henkilölle.

Asuntokannan säännöstelyviranomaisen on ensisijaisesti osoitettava vuokrattavat tilat sellaiselle asunnontarvitsijalle, jonka asunnontarve on suurin. Asunnonhaltijan ehdotus on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon.

Kun asuntokannan säännöstelyviranomaisen osoittaa asuntoon asukkaana 51 §:n mukaisesti, se laatii osapuolten välisen vuokrasopimuksen. Jolleivät osapuolet pääse sopimukseen vuokrasuhteen ehdoista, asuntokannan säännöstelyviranomaisen määrää niistä. Vuokra on määrättävä alueella vallitsevan kohtuullisen käyvän vuokran mukaiseksi.

54 §

Vuokran korottamisen ja vuokrasopimuksen irtisanomisen rajoittaminen

Asuntotilanteen helpottamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa asuinhuoneistosta perittävää vuokraa ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksella säädettävää määrää enempää.

Asuntotilanteen helpottamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vuokranantaja ei saa irtisanoa asuinhuoneiston vuokrasopimusta, ellei hän tarvitse asuntoa omaan, perheenjäsenensä tai muun läheisen omaisensa asuinkäyttöön taikka ellei irtisanomiseen ole muu erittäin painava syy.

8 luku

Sosiaaliturvaan liittyvät muutokset

55 §

Lakisääteisen vakuutuksen muutokset

Väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan työeläkettä, kansaneläkettä, sairaus- tai tapaturmavakuutusta koskevien säännösten perusteella suoritettavan etuuden tai kuntoutusrahan taikka vastaavan muun etuuden maksaminen keskeyttää enintään kolmeksi kuukaudeksi tai sitä voidaan lykätä enintään kolmen kuukauden ajan.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa voidaan 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työeläkettä, kansaneläkettä, sairaus- tai tapaturmavakuutusta koskevien säännösten perusteella suoritettava etuus tai kuntoutusraha taikka vastaava muu etuus maksaa enintään kolmen kuukauden ajalta enintään 50 prosentilla alennettuna. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin alennuksen suuruudesta ja alennettujen etuuksien maksukaudesta sekä 1 momentissa tarkoitetun maksamisen keskeyttämisen tai lykkäämisen kestosta.

Etuudensaajan on etuuksien alentamisesta, maksamisen keskeyttämisestä ja lykkäämisestä huolimatta kuitenkin aina saatava yhteensä vähintään kansaneläkelaisissa tarkoitetun täysimääräisen kansaneläkkeen suuruinen etuus.

56 §

Sosiaaliavustuksen muutokset

Väestön toimeentulon ja valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi tämän lain 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan äitiysavustuksen, adoptioavustuksen, elatustuen, lapsilisän, asumistuen, työttömyysturvaan liittyvien etuuksien, vuorotteluvapaakorvauksen, opintososiaalisten etuuksien, sotilasavustuksen, sotilasvammakorvauksen, kuntoutusetuuksien, maahanmuuttajien erityistuen taikka vastaavan muun etuuden sekä toimeentulotuen maksaminen keskeyttää enintään kolmeksi kuukaudeksi tai sitä voidaan lykätä enintään kolmen kuukauden ajan.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa voidaan 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa äitiysavustus, adoptioavustus, elatustuki, lapsilisä, asumistuki, työttömyysturvaan liittyvät etuudet, vuorotteluvapaakorvaus, opintososiaaliset etuudet, sotilasavustus, sotilasvammakorvaus, kuntoutusetuudet, maahanmuuttajien erityistuki taikka vastaava muu etuus sekä toimeentulotuki enintään kolmen kuukauden ajalta maksaa enintään 50 prosentilla alennettuna. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin alennuksen suuruudesta ja alennettujen etuuksien maksukaudesta sekä 1 momentissa tarkoitetun maksamisen keskeyttämisen tai lykkäämisen kestosta.

Toimeentulotuen perusosa on kuitenkin aina maksettava täysimääräisenä.

57 §

Etuuksien maksatus

Lakisääteisen vakuutuksen ja sosiaaliavustuksen maksatuksen järjestämisestä säädetään sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

58 §

Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen

Edellä 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa velallisenä oleva luonnollinen henkilö vapautuu viivästyskoron suorittamisvelvollisuudesta ja muista maksun viivästymisestä johtuvista seuraamuksista, jos hänen maksuviivästyksensä olennaisilta osiltaan on johtunut maksuvaikeuksista, joihin velallinen on joutunut:

- 1) tämän lain 55 ja 56 §:ssä tarkoitettujen lakisääteisen vakuutuksen ja sosiaaliavustuksen muutoksien vuoksi;
- 2) tämän lain 88 §:ssä tarkoitetun maksatuksen siirtämisen vuoksi;
- 3) 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa asevelvollisuuslain (452/1950) mukaiseen kertausharjoitukseen, ylimääräiseen palvelukseen tai liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen osallistumisen vuoksi.

Maksun viivästymisen seuraamuksista vapautuminen ei koske palkka-, eläke- tai elatusapusaataavaa.

9 luku

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaaminen

59 §

Viestintäverkkoihin ja viestintäpalveluihin kohdistuvat toimenpiteet

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa viestintämarkkinalaissa (393/2003) tarkoitetun teleyrityksen:

- 1) tuottamaan verkko- ja viestintäpalveluja sekä antamaan viranomaiselle verkko- ja viestintäpalveluiden käyttöä koskevan tilannekuvauksen;
- 2) pitämään kunnossa tai rakentamaan taikka jättämään rakentamatta viestintäverkkoja;
- 3) luovuttamaan viranomaiselle tai toiselle teleyritykselle käyttöoikeuden viestintämarkkinalain 4 tai 5 luvussa tarkoitettuun omaisuuteen; ministeriö voi myös päätöksellään kumota teleyritykselle viestintämarkkinalain nojalla asetetun käyttöoikeuden luovutusvelvollisuuden;
- 4) järjestämään kansainväliset verkko- ja viestintäpalveluyhteytensä liikenne- ja viestintäministeriön yksilöimällä tavalla;
- 5) sopimaan kansallisista tai kansainvälisistä verkkovierailuista liikenne- ja viestintäministeriön osoittamalla tavalla;
- 6) liittämään viestintäverkon yhteen toisen viestintäverkon kanssa tai purkamaan yhteenliittämisen;
- 7) katkaisemaan määräajaksi tai toistaiseksi verkko- tai viestintäpalveluyhteydet tiettyyn maahan tai kansainvälisiin verkko- ja viestintäpalveluihin;
- 8) ylläpitämään järjestelmiä tietyistä paikoista.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa lisäksi päättää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömän viestinnän etuoikeudesta yleisissä viestintäverkoissa. Päätös voi kohdistua vain sellaiseen viestintäverkkoon, jossa viestinnän etuoikeus on teknisesti mahdollista toteuttaa.

60 §

Radiotaajuuksiin kohdistuvat toimenpiteet

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtuuttaa Viestintäviraston:

- 1) muuttamaan radiotaajuuksista ja telelaitteista annetussa laissa (1015/2001) tarkoitetun radioluvan ehtoja;
- 2) peruuttamaan radioluvan;
- 3) keskeyttämään radioluvan haettavaksi julistamisen;
- 4) kieltämään radiotaajuuksista ja telelaitteista annetussa laissa tarkoitetun radiolähtetimen tai radiojärjestelmän käytön taikka rajoittamaan niiden käyttöä muulla tavalla.

61 §

Tietoturvaan liittyvät toimenpiteet

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa sähköisen viestinnän tietosuojasta annetussa laissa (516/2003) tarkoitetun teleyrityksen, lisäarvopalvelun tarjoajan tai yhteisötilaajan taikka näiden lukuun toimivan henkilön:

- 1) estämään tilapäisesti sähköpostiviestien, tekstiviestien ja muiden vastaavien viestien tai vertaisverkkoliikenteen lähettämisen, välittämisen tai vastaanottamisen;
- 2) salaamaan tai olemaan salaamatta verkko- ja viestintäpalvelunsa;
- 3) ryhtymään muihin vastaaviin välttämättömiin toimiin tietoturvaloukkausten torjumiseksi ja tietoturvaan kohdistuvien häiriöiden poistamiseksi.

Edellä 1 momentissa säädetty toimivalta ei koske valtionhallinnon yhteisötilaajia.

62 §

Tietojärjestelmän käyttöoikeuden yleinen luovutusvelvollisuus

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:ssä poikkeusoloissa päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön tai yhteisön luovuttamaan viranomaiselle tai viranomaisen nimeämälle taholle ohjelmiston tai sen käyttöoikeuden, päätelaitteen, tietojärjestelmän, varavoimalaitteen taikka näiden osia tai lisävarusteita, jos luovutus on välttämätön yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpidossa käytettävien verkko- ja viestintäpalveluiden toiminnan turvaamiseksi.

Edellä 1 momentissa säädetty toimivalta ei koske valtionhallintoa.

63 §

Sähköistä viestintää koskevat tekniset määräykset

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden turvaamiseksi Viestintävirasto voi antaa 59-62 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien ja velvollisuuksien teknistä toteuttamista koskevia määräyksiä.

64 §

Tietojärjestelmäalan valmiusyksikkö ja sen tehtävät

Sähköisten tieto- ja viestintäjärjestelmien toimivuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi liikenne- ja viestintäministeriö voi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa perustaa lääninhallitusten liikenne- ja viestintäasioita hoitavan osaston yhteyteen alueellisia tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä. Tietojärjestelmäalan valmiusyksiköitä johtaa ja valvoo Viestintävirasto.

Tietojärjestelmäalan valmiusyksikön tehtävistä säädetään liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

10 luku

Kuljetusten turvaaminen ja polttonesteen säännöstely

65 §

Polttonesteen säännöstely liikenteessä

Polttonesteen saannin varmistamiseksi maanpuolustuksen, väestön toimeentulon ja maan talouselämän kannalta välttämättömiin tarkoituksiin 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella säädetään liikennepolttonesteen kokonaissäätön jakautumisesta tie-, vesi- ja lentoliikenteen kesken.

66 §

Tieliikenteen polttonesteen säännöstely

Tämän lain 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tieliikenteen polttonesteen kulutusta säännöstellään rajoittamalla kuluttajien oikeutta ostaa tai muuten hankkia polttonestettä sekä rajoittamalla oikeutta myydä polttonestettä. Polttonestettä saa myydä ja luovuttaa ainoastaan käyttö- tai ostolupaa vastaan.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tieliikenteen polttonesteen säännöstelyn toimeenpanoajasta. Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset polttonesteen säästötavoitteista eri kuluttajaryhmille ja kuluttajille myytävistä polttonesteen enimmäismääristä.

67 §

Polttonesteen käyttöluva

Polttonesteen käyttöluva voidaan myöntää:

- 1) valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille sekä kunnallisille viranomaisille niiden omistamia tai niiden hallinnassa olevia moottoriajoneuvoja varten; ja
- 2) maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä liikennettä harjoittaville liikenteenharjoittajille niiden harjoittamaa liikennettä varten tai muuta maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi välttämätöntä toimintaa hoitaville yrityksille tai yhteisöille niiden omistamia tai hallinnassa olevia moottoriajoneuvoja varten.

Liikenne- ja viestintäministeriö myöntää käyttöluvan valtion viranomaisille ja valtion liikelaitoksille. Lääninhallituksen poliisiosaston liikenteen polttoaineyksikkö myöntää käyttöluvan kunnallisille viranomaisille sekä sellaiselle luvanvaraista liikennettä harjoittavalle liikenteenharjoittajalle tai muulle yritykselle tai yhteisölle, jonka toiminta on välttämätöntä maan talouselämän toimintaedellytysten turvaamiseksi.

Tämän pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut moottoriajoneuvot on merkittävä lääninhallituksen liikenneosaston ylläpitämään ajoneuvojen varaamista poikkeusolojen käyttöön koskevaan luetteloon.

68 §

Polttonesteen ostolupa

Polttonestettä saa myydä muulle kuin 67 §:ssä tarkoitetun moottoriajoneuvon omistajalle tai haltijalle vain, jos hänellä on polttonesteen ostolupa.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö jakaa 1 momentissa tarkoitettujen ajoneuvorekisteriin merkittyjen moottoriajoneuvojen omistajille tai haltijoille polttonesteen ostoon oikeuttavat ostokortit, jotka oikeuttavat ostokortin haltijan ostamaan siinä osoitetun määrän polttonestettä tietyn ajanjakson aikana. Polttonesteen ostoluvan ulkomaan rekisterissä olevalle moottoriajoneuvolle, jonka haltijalla ei ole kotikuntaa Suomessa, voi myöntää se kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö, jolle hakemus on jätetty.

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikkö voi myöntää hakemuksesta luvan lisäpolttonesteen ostamista varten. Hakemus tehdään sille kihlakunnalle, johon hakijan kotikunta kuuluu. Polttonesteen lisäostolupa voidaan myöntää, jos se on tarpeellinen hakijan tai hänen perheenjäsenensä toimeentulon varmistamiseksi tai hakijalle tai hänen perheenjäsenelleen tärkeän matkan suorittamiseksi tai muusta vastaavasta hakijalle erityisen tärkeästä syystä. Polttonesteen lisäostolupien myöntämisperusteista voidaan säätää tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

69 §

Polttonesteen myyntipisteiden toiminnan rajoittaminen

Säännöstellessä polttonesteen myyntiä tai muuta jakelua 66-68 §:ssä tarkoitetulla tavalla polttonestettä saa toimittaa huoltoasemille tai muihin polttonesteen jakelupisteisiin vain sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

70 §

Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaiset

Tieliikenteen polttonesteen säännöstelyviranomaisia ovat liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallitusten poliisiosastot ja kihlakunnat. Lääninhallitusten poliisiosastot ja kihlakunnat toimivat tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä hoitaessaan liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisina. Lääninhallitusten poliisiosastoihin ja kihlakuntiin voidaan perustaa 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenteen polttoaineyksiköt.

Tarkemmat säännökset liikenteen polttoaineyksiköiden organisaatiosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

71 §

Tieliikenteen säännöstelyviranomaisten muut tehtävät

Sen lisäksi, mitä 67 ja 68 §:ssä säädetään, kuuluu liikenne- ja viestintäministeriön tehtäviin:

- 1) johtaa ja valvoo tieliikenteessä käytettävien moottoriajoneuvojen polttonesteen säännöstelyä;
- 2) tiedottaa säännöstelystä valtakunnallisesti.

Sen lisäksi, mitä 68 §:ssä säädetään, kuuluu lääninhallituksen poliisiosaston liikenteen polttoaineyksikön tehtäviin:

- 1) toimeenpanna säännöstely läänin alueella;
- 2) ohjata ja valvoo kihlakuntien liikenteen polttoaineyksiköiden toimintaa;
- 3) tiedottaa säännöstelystä läänin alueella;
- 4) valvoo säännöstelyä toimialueellaan.

72 §

Tiekuljetusviranomaiset

Tässä luvussa tarkoitettuja tiekuljetusviranomaisia ovat liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallitukset. Tiekuljetuksia johtaa ja valvoo 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö valtakunnallisesti ja lääninhallituksen liikenneosasto läänin alueella. Ne voivat myös rajoittaa tiekuljetuksia siten kuin 73 §:ssä säädetään.

Lääninhallitukset voivat perustaa liikenneosastojen yhteyteen 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa kuljetusohjausyksiköjä, jotka toimivat liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja valvonnan alaisina.

73 §

Tiekuljetukset ja niiden ohjaaminen poikkeusoloissa

Tiekuljetukset on 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa hoidettava siten, että varmistetaan yhteiskunnan toimivuuden, sotilaallisen puolustusvalmiuden sekä kansalaisten suojelun, turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömät kuljetukset. Lisäksi hoidetaan muut yhteiskunnan toiminnan turvaamiseksi välttämättömät kuljetukset.

Yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeiden kuljetusten varmistamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voi tiekuljetusviranomainen ohjata luvanvaraisessa liikenteessä

käytettävän tiekuljetuskaluston käyttöä ja rajoittaa luvanvaraista liikennettä ottaen huomioon yhteiskunnan kuljetustarpeet ja muut liikenteen rajoittamiseen vaikuttavat tekijät. Kuljetuksia on rajoitettava mahdollisimman tasapuolisesti ottaen huomioon liikenteenharjoittajien ja niiden asiakkaiden tarpeet.

Julkisen liikenteen turvaamiseksi 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voivat liikenne- ja viestintäministeriö sekä lääninhallituksen liikenneosasto muuttaa luvanvaraisen henkilöliikenteen aikatauluja ja reittejä sekä ohjata joukkoliikenteessä käytettävää kalustoa tilanteen edellyttämällä tavalla.

74 §

Tieliikenteen rajoittaminen

Poliisi voi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tiekuljetusviranomaisen pyynnöstä 73 §:n 1 momentissa tarkoitettujen kuljetusten turvaamiseksi rajoittaa muuta moottoriajoneuvoliikennettä tai kieltää sen kokonaan määräajaksi tiekuljetusviranomaisen määräämillä teillä tai alueilla.

Liikennöintirajoitus tai -kielto ei saa estää ketään kulkemasta vakituisena asuntonaan käyttämälleen kiinteistölle tai huoneistoon.

75 §

Liikenteenharjoittajan sekä moottoriajoneuvon omistajan ja haltijan velvollisuudet

Luvanvaraista liikennettä harjoittava liikenteenharjoittaja ja yksityiskäyttöön rekisteröidyn moottoriajoneuvon omistaja tai haltija on 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa velvollinen suorittamaan tiekuljetusviranomaisen määräämiä kuljetuksia, jos liikennetarve sitä välttämättä vaatii.

76 §

Moottoriajoneuvon käyttöoikeuden luovutusvelvollisuus

Moottoriajoneuvon omistajan tai haltijan on 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maanpuolustuksen, väestönsuojelun, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tai yhteiskunnan toiminnan turvaamisen kannalta välttämättömien kuljetusten hoitamisen sitä vaatiessa luovutettava omistamansa tai hallinnassaan oleva moottoriajoneuvo tiekuljetusviranomaisen käyttöön.

Tarkemmat säännökset moottoriajoneuvojen käyttöoikeuden luovutuksessa noudatettavasta menettelystä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

77 §

Vesikuljetusten turvaaminen

Merenkululaitos johtaa ja valvoo 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa vesikuljetuksia. Merenkululaitoksen päätöksellä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten toteuttamiseksi voidaan tilapäisesti poiketa voimassa olevista säännöksistä ja määräyksistä, jotka koskevat:

- 1) vesiväylien avaamista tai sulkemista;
- 2) jäänmurron, väyläaluspalveluiden taikka saariston yhteysalusliikenteen hoitamista;
- 3) luotsauspalvelujen käyttämistä tai järjestämistä;
- 4) vesiliikenteen ohjausta.

Merenkululaitoksen on ennen 1 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemistä kuultava asianomaista sotilasviranomaista ja Rajavartiolaitosta. Tarvittaessa Merenkululaitoksen on kuultava ennen päätöksen tekemistä myös asianomaista poliisiviranomaista. Jos asia on erityisestä syystä ratkaistava viivytyksettä, Merenkululaitos voi tehdä päätöksen ilman kuulemista. Sen on kuitenkin välittömästi ilmoitettava päätöksestä edellä mainituille viranomaisille.

Satamien sulkemisesta lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa päättää valtioneuvosto. Merenkululaitos voi maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta välttämättömien vesikuljetusten loppuunsaattamiseksi lisäksi määrätä satamien ahtauskaluston sijoittamisesta sekä tilapäisesti, enintään kuukauden ajaksi kerrallaan, määrätä alusten lastaamisessa tai purkamisessa tarvittavan henkilöstön toimimaan muussa satamassa kuin missä heidän vakituinen työpaikkansa on. Annettaessa tässä tarkoitettu määräys henkilöstön sijoittumisesta valtio vastaa sen toimeenpanosta aiheutuvista matkakustannuksista ja kohtuullisista ylläpitokustannuksista.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa yhteiskunnan elintärkeiden vesikuljetusten turvaamiseksi päätöksellään määrätä alusrekisteriviranomaisen pidättäytymään enintään kuuden kuukauden määräajaksi kerrallaan poistamasta alusta Suomen alusrekisteristä.

78 §

Merenkulun ja muun vesiliikenteen polttonesteen säännöstely

Maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta välttämättömien vesikuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa Merenkululaitos voi päätöksellään rajoittaa yksityishenkilöiden ja yritysten sekä varustamatoimintaa harjoittavien yritysten ja laitosten oikeutta ostaa polttonestettä asettamalla niille määrällisen kiintiön, jota ne eivät ostoissaan saa tiettyinä ajanjaksona ylittää. Merenkululaitos voi kuitenkin myöntää luvan kiintiön ylittämiseen, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta tärkeitä kuljetuksia hoitavan yrityksen tai laitoksen toiminnan turvaamiseksi tai jos siihen on muu poikkeusolojen aikaisten vesikuljetusten järjestämisen kannalta painava syy.

79 §

Ilmakuljetusten turvaaminen

Ilmailuhallinto johtaa ja valvoo 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa ilmakuljetuksia ja -liikennettä yhteistoiminnassa ilmapvoimien kanssa.

Ilmailuhallinto voi yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaamiseksi:

- 1) kieltää siviili-ilmailun tai rajoittaa sitä koko valtakunnan alueella tai sen osassa,
- 2) päättää lentopaikkojen tarkemmasta käyttämisestä ja niiden käyttämisen rajoittamisesta.

Ilmailuhallinnon on ennen 2 momentissa tarkoitetun päätöksen tekemistä kuultava asianomaista sotilasviranomaista. Jos asia on erityisestä syystä ratkaistava viivytyksettä, Ilmailuhallinto voi tehdä

päätöksen ilman kuulemista. Sen on kuitenkin välittömästi ilmoitettava päätöksestä asianomaiselle sotilasviranomaiselle.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää lentoasemien hallinnosta ja niiden toiminnan järjestämisestä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

80 §

Lentoliikenteen polttonesteen sekä varaosien ja tarvikkeiden säännöstely

Ilmakuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1-3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa Ilmailuhallinto voi säännöstellä ilmakuljetuksissa käytettävää lentopetrolia ja lentobensiiniä. Säännöstelyn piiriin eivät kuulu valtion omistamat tai sen käyttöön ottamat ilma-alukset tai valtion tilaamat lennot, ellei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä.

Ilmailuhallinto päättää lentoliikenteen harjoittajille lentopetrolin ja lentobensiinin kiintiöstä kalenterikuukausittain etukäteen käyttäen laskentaperusteena kiintiön hakijan osoittamaa edellisen vuoden vastaavan ajankohdan Suomessa ostetun polttoaineen kulutusta. Mikäli toiminta on laskenta-ajankohdasta merkittävästi muuttunut, käytetään laskentaperusteena toiminnaltaan ja kalustoltaan vastaavan lentoliikenteen harjoittajan kiintiötä.

Ilmailuhallinto voi perustellusta syystä antaa luvan ylittää kiintiö tai siirtää kiintiö toiselle lentoliikenteen harjoittajalle osaksi tai kokonaan taikka vaihtaa polttoaineen toimittajaa tai ottaa polttoaineen toimittajalle uusi asiakas. Ilmailuhallinto voi lisäksi perustellusta syystä sallia polttoaineen jakamisen yksittäistä lentoa varten.

Jos 1 momentissa tarkoitettu polttonesteen säännöstely on otettu käyttöön, lentoliikenteen harjoittaja saa hankkia ilmakuljetusten järjestämiseksi tarpeellisia varaosia ja tarvikkeita vain Ilmailuhallinnon myöntämää ostolupaa vastaan. Ostolupa myönnetään, jos se on tarpeen maanpuolustuksen tai yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta tärkeitä kuljetusten turvaamiseksi tai jos siihen on muu poikkeusolojen aikaisten ilmakuljetusten järjestämisen kannalta painava syy.

81 §

Rautatiekuljetusten järjestäminen poikkeusoloissa

Rautatiekuljetukset on edellä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa järjestettävä siten, että varmistetaan yhteiskunnan puolustamisen ja toimivuuden sekä kansalaisten turvallisuuden ja toimeentulon kannalta välttämättömät kuljetukset sekä hoidetaan muut yhteiskunnan kannalta tarpeelliset kuljetukset.

Yhteiskunnan toimivuuden ja sotilaallisen puolustusvalmiuden kannalta tärkeiden rautatiekuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö voi päätöksellään rajoittaa rautatieyrityksen muuta toimintaa ja päätöksellään velvoittaa rautatieyrityksen hoitamaan yhteiskunnan toimivuuden tai maan talouselämän kannalta välttämättömiä kuljetuksia.

Ratahallintokeskus voi muuttaa rautatielain (198/2003) nojalla myöntämäänsä ratakapasiteettia, jos rautatiekuljetusten uudelleen järjestäminen sitä välttämättä vaatii.

82 §

Kiireelliset evakuointikuljetukset

Liikenne- ja viestintäministeriö, lääninhallituksen liikenneosasto, Ilmailuhallinto ja Merenkululaitos voivat omalla toimialallaan 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa määrätä luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, rautatieyrityksen, luvanvaraista lentoliikennettä harjoittavan yhtiön tai muun yhteisön ja suomalaisen varustamon hoitamaan poikkeusolojen takia välttämättömiä henkilöiden ja omaisuuden evakuointikuljetuksia.

Kuljetukset on hoidettava ilman aiheetonta viivytystä.

83 §

Liikenne- ja viestintäministeriön toimivalta määrätä kuljetuksista

Maanpuolustuksen, väestönsuojelun ja yhteiskunnan toimivuuden turvaamisen sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen varmistamisen kannalta välttämättömien kuljetusten turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa liikenne- ja viestintäministeriö voi päätöksellään antaa viranomaisille määräyksiä eri kuljetusmuotojen yhteistoiminnasta yksilöidyn kuljetuksen tai kuljetusten hoitamiseksi. Ministeriö voi myös päätöksellään velvoittaa luvanvaraista liikennettä harjoittavan liikenteenharjoittajan, varustamoliiketoimintaa harjoittavan yrityksen, ilmailutoimintaan oikeuttavan luvan tai hyväksynnän haltijan tai rautatieyrityksen hoitamaan kuljetuksen päätöksessä yksilöidyllä tavalla, jos kuljetusta ei voida hoitaa muulla tavalla.

11 luku

Sosiaali- ja terveydenhuollon turvaaminen

84 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminta

Väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa lääninhallitus voi päätöksellään velvoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikön:

- 1) laajentamaan tai muuttamaan toimintaansa;
- 2) läänin alueella siirtämään toimintansa kokonaan tai osaksi oman toimialueensa tai sijaintipaikkansa ulkopuolelle taikka järjestämään toimintaa myös toimialueensa ulkopuolella;
- 3) sijoittamaan hoidon tai huollon tarpeessa olevia henkilöitä toimintayksikköonsä siitä riippumatta, mitä asiasta on säädetty, määrätty tai sovittu;
- 4) luovuttamaan toimintayksikön tai osan siitä valtion viranomaisten käyttöön.

85 §

Muu terveydenhuollon ohjaaminen

Väestön terveydenhuollon turvaamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa sosiaali- ja terveysministeriö voi päätöksellään velvoittaa lääketehtaan, lääketukkukaupan, apteekkioikeuden haltijan sekä sellaisen yhteisön ja yksityisen elinkeinoharjoittajan, joka toimittaa terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita tai palveluja taikka muuten toimii terveydenhuollon alalla:

- 1) laajentamaan tai muuttamaan toimintaansa;

2) siirtämään toimintansa kokonaan tai osaksi oman toimialueensa tai sijaintipaikkansa ulkopuolelle taikka järjestämään toimintaa myös toimialueensa ulkopuolella.

86 §

Sosiaali- ja terveyspalvelut sekä terveydensuojelu

Väestön sosiaali- ja terveydenhuollon turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää, että kunta voi luopua seuraavista asioista:

- 1) kansanterveyslaissa (66/1972) ja erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989) säädettyjen määräaikojen noudattamisesta kiireettömän hoidon järjestämisessä, jos se on välttämätöntä kiireellisen hoidon järjestämiseksi ja jos määräajan ylittäminen ei vaaranna potilaan terveyttä;
- 2) sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaisista palvelujen tarvearvioinneista;
- 3) lasten päivähoitolain (36/1973) mukaisen päivähoidon järjestämisvastuusta, jos lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat järjestää lapsen hoidon muutoin;
- 4) terveydensuojelulain (763/1994) mukaisen ilmoituksenvaraiseen toimintaan liittyvien ilmoitusten käsittelystä ja päätöksenteosta sekä asuntojen terveyshaittojen selvittämiseen liittyvistä tehtävistä.

12 luku

Valtiontalouden hoito poikkeusoloissa

87 §

Lisätalousarvion välitön soveltaminen

Edellä 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa eduskunnalle annettua esitystä lisäyksistä ja muutoksista valtion talousarvioon sovelletaan jo ennen kuin eduskunta on päättänyt lisätalousarviosta, jos eduskunta antaa tähän suostumuksensa.

88 §

Valtion menojen maksatuksen siirtäminen

Valtion maksuvalmiuden turvaamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvosto voi siirtää sellaisten valtion menojen maksatusta, joiden maksatusajankohta on säädetty laissa tai asetuksessa ja jotka eivät ole erääntyneet. Menon maksatusajankohtaa saadaan siirtää enintään kahdella viikolla kerrallaan.

13 luku

Julkis- ja yksityisoikeudelliset palvelussuhteet

89 §

Työnvälityspakko

Työvoiman saannin turvaamiseksi maanpuolustuksen, väestön terveydenhuollon tai toimeentulon taikka huoltovarmuuden kannalta erityisen merkityksellisille toimialoille 3 §:n 1 ja 2 kohdassa

tarkoitetuissa poikkeusoloissa työnantaja saa uusia työntekijöitä palkatessaan ottaa palvelukseensa vain työvoimaviranomaisten osoittamia työnhakijoita (*työnvälityspakko*).

Työnvälityspakko ei koske sellaisia toimialoja, jotka ovat erityisen merkityksellisiä maanpuolustuksen, väestön terveydenhuollon tai toimeentulon taikka huoltovarmuuden kannalta. Näistä toimialoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

90 §

Palkkasäännöstely

Hintavakauden ja julkisen talouden turvaamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa julkis- tai yksityisoikeudelliseen palvelussuhteeseen perustuvia palkkoja ei saa korottaa valtioneuvoston asetuksessa säädettävää määrää enempää.

91 §

Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen

Maanpuolustuksen, väestön toimeentulon tai maan talouselämän turvaamisen välttämättä edellyttäessä työajan pidentämistä tai työajan poikkeavaa sijoittelua 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa saadaan tilapäisesti poiketa:

- 1) työaikalain (605 /1996) lepoaikoja ja ylityötä koskevista säännöksistä;
- 2) vuosilomalain (162/2005) vuosiloman antamista koskevista säännöksistä.

Terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa ja pelastustoimessa palvelussuhteen ehdoista voidaan poiketa 1 momentissa tarkoitettulla tavalla väestön terveydenhuollon, toimeentulon ja turvallisuuden vuoksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen ei saa aiheuttaa vaaraa työturvallisuudelle tai työntekijän terveydelle. Poikkeamisen rajoista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

92 §

Irtisanomisoikeuden rajoittaminen

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työnantajan oikeutta irtisanoa työ- tai virkasuhde voidaan valtioneuvoston asetuksella rajoittaa siitä, mitä irtisanomisoikeuden perusteista työsopimuslain (55/2001) 7 luvussa, kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003) 8 luvussa ja valtion virkamieslain (750/1994) 27 §:n 1 momentissa säädetään, jos tällainen rajoittaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon, väestön toimeentulon tai huoltovarmuuden edellytysten turvaamiseksi. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset siitä, miltä osin irtisanomisoikeutta rajoitetaan ja mitä tuotantotoiminnan aloja rajoittaminen koskee.

Jos 1 momentissa tarkoitettun tuotannon turvaaminen välttämättä vaatii, työnantajalla ei ole oikeutta irtisanoa työ- tai virkasuhdetta. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset siitä, mitä tuotannonaloja irtisanomisoikeuden tilapäinen poistaminen koskee. Tällainen asetus voi olla voimassa enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

Työntekijän, virkamiehen ja kunnallisen viranhaltijan irtisanoessa palvelussuhteensa irtisanomisaika on vähintään kuukauden pidempi kuin se asianomaisen lain taikka työ- tai virkaehtosopimuksen mukaan muutoin olisi, enintään kuitenkin kuusi kuukautta. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin irtisanomisajan pituudesta eri tehtäväryhmissä.

Terveystieteiden osastossa, sosiaalitoimessa ja pelastustoimessa irtisanomisoikeutta voidaan rajoittaa 1-3 momentissa tarkoitettulla tavalla väestön terveydenhuollon, toimeentulon ja turvallisuuden vuoksi myös 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa.

14 luku

Työvelvollisuus

93 §

Työvelvolliset

Jos 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työnvälityspakko ja irtisanomisoikeuden rajoittaminen eivät ole riittäviä toimenpiteitä, on jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain (201/1994) mukaan kotikunta Suomessa ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, velvollinen tekemään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä.

Tämän lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain mukaan kotikunta Suomessa, joka toimii terveydenhuollon alalla, on saanut koulutusta tällä alalla tai on muuten sopiva tämän alan tehtäviin ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, velvollinen tekemään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi välttämätöntä työtä, johon hän koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella pystyy.

94 §

Työvelvollisen ilmoittautumisvelvollisuus

Työvelvollisen tulee tietojen antamista ja työhön määräämistä varten kutsusta ilmoittautua asuin- tai oleskelupaikkansa työvoimaviranomaiselle.

Työvoimaviranomaisen kutsu voidaan antaa tiedoksi tavallisena tiedoksiantona tai yleistiedoksiantona.

95 §

Työmääräys

Työvoimaviranomainen antaa työvelvolliselle työmääräyksen, josta käyvät ilmi ainakin seuraavat tiedot:

- 1) työvelvollisen nimi;
- 2) työnantajan nimi;
- 3) työpaikan osoite;
- 4) tehtävä;
- 5) ajankohta, jolloin työvelvollisen tulee ottaa työvelvollisuustyö vastaan.

96 §

Työmääräyksen antamisen rajoitukset

Työmääräystä ei saa antaa henkilölle:

- 1) joka ei voi työn vaatimaksi ajaksi poistua kotoaan jatkuvaa huolenpitoa tarvitsevan lapsen tai muun henkilön hoitamisen vuoksi, jos hoitoa ei voida muuten järjestää;
- 2) joka on sellaisessa virassa, toimessa tai julkisessa tehtävässä, että hänet, siten kuin erikseen säädetään, jätetään toistaiseksi kutsumatta puolustusvoimien palvelukseen sodan aikana;
- 3) joka on puolustusvoimien palveluksessa; tai
- 4) joka on etukäteen varattu väestönsuojelutehtäviin.

Jos henkilö on julkisessa virassa tai toimessa taikka tarpeellinen sellaisen julkisen tai yksityisen laitoksen tai yrityksen palveluksessa, jonka toiminnan jatkuminen on poikkeusoloissa välttämätöntä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi, häntä ei saa määrätä muuhun työhön, ellei erityinen syy sitä vaadi.

97 §

Työmääräystä annettaessa huomioon otettavat seikat

Työvoimaviranomainen saa antaa työvelvolliselle työmääräyksen vain sellaiseen työhön, jota tämä pystyy kohtuudella tekemään ottaen huomioon hänen ikänsä, terveydentilansa, mahdollinen vammaisuutensa, perhesuhteensa, koulutuksensa, aikaisempi työkokemuksensa sekä tehtäväksi määrättävän työn luonne. Jos työvelvolliselle ei voida antaa määräystä kokopäivätyöhön, hänet voidaan määrätä tekemään työtä osa-aikaisesti. Jos työvelvollinen vetoaa siihen, ettei hän terveydellisistä syistä voi tehdä työmääräyksessä mainittua työtä, hänen on esitettävä luotettava selvitys terveydentilastaan työvoimaviranomaisen asettamassa kohtuullisessa määräajassa.

Alle 7-vuotiaan tai pysyvästi taikka pitkäaikaisesti sairaan lapsen huoltajalle saadaan antaa työmääräys työttömyysturvalain (1290/2002) 9 §:ssä tarkoitettun työssäkäyntialueen ulkopuolelle vain, jos maanpuolustuksen kannalta tärkeän tuotannon ylläpitäminen sitä henkilön erityinen koulutus tai muu siihen rinnastettava syy huomioon ottaen välttämättä vaatii.

98 §

Työvelvollisuussuhde

Työvelvollisuussuhteessa on henkilö, jonka työvoimaviranomainen määrää 95 §:ssä säädetyllä tavalla tekemään 93 §:ssä tarkoitettua työtä vastiketta vastaan työnantajalle tämän johdon ja valvonnan alaisena.

Työvelvollisuussuhde alkaa siitä, kun työvelvollinen on saapunut työmääräyksessä mainitulle työpaikalle tai, jos hänet on määrätty työhön toiselle paikkakunnalle, määrättyyn lähtöpaikkaan.

Työvelvollisuussuhde lakkaa, kun työvoimaviranomainen vapauttaa työvelvollisen työmääräyksessä tarkoitettua työstä. Jos työvelvollinen on määrätty työhön toiselle paikkakunnalle, lakkaisi työvelvollisuussuhde kuitenkin vasta työvelvollisen palattua työpaikkakunnalta lähtö- tai asuinpaikkakunnalleen.

99 §

Työvelvollisuussuhteen ehdot

Työvelvollisuussuhteessa sovellettavat ehdot määräytyvät työnantajaa työehtosopimuslain (436/1946) tai työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 7 §:n mukaan sitovan työehtosopimuksen mukaan. Jollei tällaista työehtosopimusta ole, työvelvolliselle on maksettava palkka, joka kohtuudella vastaa hänen suoritettavakseen määrättyjä tehtäviä.

Työvelvollisuussuhteessa ja sen perusteella suoritettavassa työssä on muutoin soveltuvin osin noudatettava vastaavasti, mitä työ- tai virkasuhteesta ja sen perusteella suoritettavasta työstä on säädetty.

Työvelvollisen aikaisempi palvelussuhde ei katkea työmääräyksen johdosta.

100 §

Työnantajan tietojenantovelvollisuus

Työnantajan on työvoimaviranomaisen pyynnöstä annettava tarpeellisia tietoja palveluksessaan olevasta työvelvollisuussuhteisesta työvoimasta ja sen käytöstä.

Työnantajan on ilmoitettava työvoimaviranomaiselle välittömästi, kun työvelvollinen vapautuu työmääräyksen mukaisesta työstä.

101 §

Työvelvollisuusrekisteri

Työvoimaviranomaiset perustavat 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa työvelvollisuuden toteuttamista ja työvoiman ohjausta varten työvelvollisuusrekisterin, jonka rekisterinpitäjä on työministeriö. Rekisterin tietoja käyttävät ja tietoja rekisteriin tallettavat myös työvoima- ja elinkeinokeskukset sekä työvoimatoimistot. Nämä viranomaiset vastaavat rekisteriin tallettamiensa tietojen virheettömyydestä sekä tallettamisen ja käytön laillisuudesta omien tehtäviensä hoidossa.

Työvelvollisuusrekisteri sisältää tietoja työvelvollisista ja työnantajista. Rekisteriin talletetaan työvelvollisen tunnistetietoina henkilön nimi, syntymäaika ja henkilötunnus sekä osoite ja muut yhteystiedot. Rekisteriin voidaan lisäksi tallettaa tietoja työvelvollisen ammatista, koulutuksesta ja työllisyydestä sekä huoltovelvollisuudesta, työkyvystä ja käytettävyydestä. Rekisteriin talletetaan lisäksi tietoja työnantajien nimistä ja tuotanto- tai palvelutoimialasta sekä toimipaikkojen sijainnista.

Työvoimaviranomaisella on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, oikeus saada 1 momentissa tarkoitettua rekisteriä varten tarpeellisia tietoja rekisteröidyn lisäksi myös väestö- ja eläketurvarekistereistä, Tilastokeskuksen rekistereistä sekä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen rekistereistä. Lisäksi työvoimaviranomaisella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muilta viranomaisilta työvelvollisuuden tarkoituksenmukaisen toteuttamisen kannalta tarpeellisia tietoja yritysten tai muiden yhteisöjen merkityksestä maanpuolustukselle tai maan talouselämän jatkuvuuden turvaamiselle.

Työvelvollisuusrekisteristä voidaan sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, luovuttaa terveydenhuollossa työskentelevien henkilöiden tietoja sosiaali- ja terveysministeriölle sekä lääninhallitusten sosiaali- ja terveystoimistoille.

Tiedot poistetaan työvelvollisuusrekisteristä kuuden kuukauden kuluttua sen jälkeen, kun tämän lain II osan soveltaminen on päättynyt. Poistettavat tiedot arkistoidaan. Arkistotoimen tehtävistä ja arkistoon siirrettävistä asiakirjoista on voimassa, mitä arkistolaisissa (831/1994) tai sen nojalla säädetään tai määrätään.

15 luku

Hallinnon järjestäminen poikkeusoloissa

102 §

Valtion viraston ja laitoksen sekä henkilöstön siirtäminen

Hallintotehtävien hoitamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvosto voi päättää alaisensa viraston, laitoksen tai valtion liikelaitoksen siirtämisestä tilapäisesti toiselle paikkakunnalle.

Sen estämättä, mitä valtion virkamieslaissa säädetään, ministeriö voi päätöksellään velvoittaa valtion palveluksessa olevan henkilön siirtymään hoitamaan tilapäisesti toista virkaa tai tehtävää. Valtion palveluksessa olevan henkilön siirtymisestä hallinnonalalta toiselle päättää kuitenkin valtiovarainministeriö. Tällöin valtiovarainministeriön on ennen siirtämisspäätöstä kuultava asianomaista ministeriötä.

103 §

Tuomioistuimen ja tuomarin siirtäminen

Tuomioistuimen tehtävien hoitamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voi korkein oikeus yleisten tuomioistuinten ja työtuomioistuimen osalta sekä korkein hallinto-oikeus hallintotuomioistuinten, vakuutuslaitosten ja markkinaoikeuden osalta päättää tuomioistuimen tai tuomarin siirtämisestä tilapäisesti toiselle paikkakunnalle.

104 §

Valtion tietohallinnon ohjaus

Valtiovarainministeriö voi määrätä 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtion tietohallinnon, tiedonkäsittelyn, sähköisten palveluiden, tietoliikenteen ja tietoturvallisuuden järjestämisestä.

Valtiovarainministeriön ohjaus ei koske kuitenkaan puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen, poliisin ja pelastusviranomaisten toiminnallisia tietojärjestelmiä.

105 §

Hallintoviranomaisten viestintä poikkeusoloissa

Kansalaisten tiedonsaannin turvaamiseksi ja viranomaisten viestinnän yhteensovittamiseksi 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtionhallinnon viestinnän välitön johto kuuluu valtioneuvoston kanslialle. Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa perustaa Valtion viestintäkeskus.

Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voivat antaa viestinnän sisältöä koskevia määräyksiä valtionhallinnon viranomaisille.

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voivat velvoittaa valtioneuvoston alaisen viranomaisen tai kunnallisen viranomaisen omassa viestinnässään julkaisemaan tietynsisältöisen viestin tai kieltää tietynsisältöisen viestin julkaisemisen.

106 §

Toimivallan ratkaiseminen

Edellä 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston yleisistunto ratkaisee pääministerin esityksestä hallinnonalojen välillä erimielisyyden siitä, minkä valtionhallinnon viranomaisen tai muun toimintayksikön käsiteltäväksi jokin asia kuuluu. Ministeriö ratkaisee erimielisyyden hallinnonalallaan.

Valtioneuvoston yleisistunto ja ministeriö hallinnonalallaan voivat poikkeusoloissa myös päättää, mikä valtioneuvoston alainen viranomaisen hoitaa sellaisen tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tärkeän asian tai tehtävän, joka koskee useamman kuin yhden yksikön toimialaa tai josta ei ole erikseen säädetty.

107 §

Opetus ja koulutus

Tämän lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa opetusministeriö voi enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan määrätä perusopetuslaissa (628/1998), lukiolaissa (629/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998), vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa (632/1998), ammattikorkeakoululaissa (351/2003) ja yliopistolaissa (645/1997) säädetyn opetus- ja muun toiminnan keskeytettäväksi tai siirrettäväksi toiselle paikkakunnalle, kun se on välttämätöntä väestön siirtämisen tai oleskelu- ja liikkumisrajoitusten vuoksi taikka muutoin väestön suojaamiseksi. Jos tietyn alueen väestöä siirretään 119 §:n nojalla muualle, valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää, että esi- ja perusopetuksen järjestämisestä siirretyille oppilaille vastaa tilapäisesti oppilaan asuinkunnan sijasta se kunta, jonka alueelle oppilas on siirretty.

Opetuksen ja koulutuksen turvaamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella rajoittaa opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuuksia, jotka koskevat kaikille yhteisten aineiden opettamista, ateria- ja kuljetusetuuden antamista sekä majoitusta. Lisäksi opetusministeriö voi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 3 §:n 1 momentin estämättä lykätä ylioppilastutkinnon järjestämistä enintään kuudella kuukaudella.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden vaikutukset toiminnan kustannuksiin voidaan ottaa huomioon opetustoimen valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettäessä siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

16 luku

Sotilaallinen puolustusvalmius

108 §

Tavaroiden luovutusvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa jokainen on velvollinen luovuttamaan puolustusvoimien hallintaan sellaisia tavaroita, jotka ovat välttämättömiä joukkojen majoittumisen, linnoittamisen tai energiahuollon turvaamisen kannalta taikka muita puolustusvalmiuden kohottamisen ja ylläpitämisen kannalta välttämättömiä irtaimia esineitä.

109 §

Palvelujen suorittamisvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa yritykset, yhteisöt, laitokset sekä ammatin- ja elinkeinonharjoittajat ovat velvollisia suorittamaan puolustusvoimille muonitus-, majoitus-, korjaamo-, huolto-, rakentamis- ja muita vastaavia palveluja.

Tarkemmat säännökset suoritettavien palvelujen täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä annetaan puolustusministeriön asetuksella.

110 §

Ajoneuvojen, alusten ja ilma-alusten luovutusvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamisen tai ylläpitämisen sitä edellyttäessä 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on:

- 1) moottorikäyttöisen ajoneuvon tai hinattavan ajoneuvon omistajan tai haltijan luovutettava omistamansa tai hallinnassaan oleva moottorikäyttöinen ajoneuvo tai hinattava ajoneuvo puolustusvoimien hallintaan;
- 2) ilma-aluksen omistajan, haltijan tai käyttäjän luovutettava omistamansa, hallinnassaan oleva tai käytössään oleva ilma-alus puolustusvoimien hallintaan;
- 3) moottoriveneen omistajan tai haltijan luovutettava omistamansa tai hallinnassaan oleva vene puolustusvoimien hallintaan;
- 4) aluksen omistajan, vuokraajan tai sen, joka käyttää tosiasiallista määräämisvaltaa aluksen liikennöintiin liittyvissä kysymyksissä, luovutettava alus puolustusvoimien hallintaan.

111 §

Alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus

Sotilaallisen puolustusvalmiuden kohottamiseksi tai ylläpitämiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa maa- ja vesialueen, rakennuksen taikka huone- tai varastotilan

omistajan tai haltijan on luovutettava omistamansa tai hallinnassaan oleva maa- ja vesialue, rakennus taikka huone- tai varastotila puolustusvoimien tai liikenne- ja viestintäministeriön hallintaan. Valtioneuvoston asetuksella säädetään, missä kunnissa toimivaltuutta voidaan käyttää.

Vakituisessa asumiskäytössä olevan rakennuksen tai huoneiston hallinta on luovutettava vain erittäin painavien sotilaallisten syiden sitä edellyttäessä.

Puolustusvoimilla on oikeus 1 momentissa mainituilla alueilla ja tiloissa ryhtyä välittömästi tarvittaviin toimenpiteisiin varastotilojen, linnoituskohteiden, teiden ja muiden puolustuslaitteiden rakentamiseksi ja valmiuden ylläpitämiseksi.

112 §

Luovutusvelvollisuuden toteuttaminen

Puolustusvoimiin voidaan perustaa tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tässä luvussa tarkoitettujen luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanoa varten luovutuslautakuntia, joiden tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat säännökset luovutusvelvollisuuksien täytäntöönpanossa sovellettavasta menettelystä annetaan puolustusministeriön asetuksella.

113 §

Liikkumis- ja oleskelurajoitukset

Sotilaallisten syiden vuoksi tai sivullisten suojaamiseksi vaaroilta 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan puolustusministeriön asetuksella kieltää tietyllä alueella tai kohteessa oleskelu ja liikkuminen taikka rajoittaa niitä.

17 luku

Väestönsuojelu ja evakuointi

114 §

Väestönsuojeluvollisuus

Tämän lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa jokainen Suomessa asuva, jolla on kotikuntalain mukaan kotikunta Suomessa ja joka on täyttänyt 18 mutta ei 68 vuotta, on velvollinen suorittamaan sammutus-, pelastus-, ensiapu-, huolto-, raivaus- ja puhdistustehtäviä sekä väestönsuojeluorganisaation johto- ja erityistehtäviä taikka muita näihin rinnastettavia, väestön suojelemiseksi välttämättömiä tehtäviä.

Väestönsuojeluvollisuutta toimeenpantaessa otetaan huomioon 97 §:ssä tarkoitettut rajoitukset. Väestönsuojeluvollisuuden perusteella tehtävään työhön sovelletaan 99 §:ää. Tarkemmat säännökset väestönsuojeluvollisuuden täyttämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Väestönsuojelun henkilökisteristä säädetään erikseen.

115 §

Pelastustoimessa tarvittavien tavaroiden luovutusvelvollisuus

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa jokainen on väestönsuojelun toteuttamiseksi velvollinen luovuttamaan pelastuslaissa (468/2003) tarkoitettulle valtion tai pelastustoimen alueen pelastusviranomaiselle pelastus-, sammutus-, raivaus- ja ensiapukalustoa tai muita vastaavia pelastustoimen hoitamiseksi välttämättömiä tavaroita.

116 §

Oleskelurajoitukset väestön suojaamiseksi

Tämän lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa valtioneuvoston asetuksella voidaan tilapäisesti, enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan, kieltää oikeus oleskella tietyllä paikkakunnalla tai alueella, jos se on välttämätöntä ihmisten henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi.

117 §

Väestönsuojeluun tarvittavien alueiden ja tilojen luovutusvelvollisuus

Väestönsuojelun toteuttamiseksi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa pelastusviranomaisen voi päätöksellään velvoittaa maa- ja vesialueen omistajan ja haltijan luovuttamaan kiinteistönsä rakennuksineen ja muine huone- ja varastotiloineen pelastusviranomaisen hallintaan.

Lain 3 §:n 1 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voi pelastusviranomaisen päätöksellään velvoittaa kiinteistönomistajan tai -haltijan rakentamaan ja järjestämään väestön suojaamiseksi tilapäisiä väestönsuojia.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään, missä kunnissa 1 momentissa tarkoitettua toimivaltuutta voidaan käyttää taikka 2 momentissa tarkoitettuja suojia on rakennettava. Sisäasiainministeriön asetuksella annetaan tarkemmat säännökset 2 momentissa tarkoitettujen tilapäisten väestönsuojan ominaisuuksista.

118 §

Pelastustoimen ja väestönsuojelun erityisjärjestelyt

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa väestön suojaamiseksi ja väestönsuojelun johtamisen tehostamiseksi pelastustoimen viranomaiset perustavat johtokeskuksia sekä sammutus-, pelastus-, ensiapu-, huolto-, raivaus- ja puhdistustehtäviä tai muita näihin rinnastettavia, väestön suojaamiseksi välttämättömiä tehtäviä varten väestönsuojeluyksiköitä.

Sisäasiainministeriö voi 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa tilapäisesti päätöksellään velvoittaa pelastustoimen tehtäviä hoitavan viranomaisen huolehtimaan muistakin velvollisuuksista ja tehtävistä sekä päätöksellään muuttaa pelastuslaissa tarkoitettujen pelastusviranomaisten sekä edellä 1 momentissa tarkoitettujen johtokeskusten ja väestönsuojeluyksiköiden johto- ja alistussuhteita, jos se on välttämätöntä pelastustoimen hoitamisen turvaamiseksi.

119 §

Väestön siirtäminen

Tämän lain 3 §:n 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää, että tietyn alueen väestön tai osan väestöstä on siirryttävä muualle, jos se väestön turvallisuuden kannalta on välttämätöntä.

120 §

Siirretyn väestön huollon järjestäminen

Tämän lain 119 §:ssä tarkoitettujen järjestelyiden toteuttamiseksi pelastusviranomainen voi päätöksellään velvoittaa yksityisen henkilön, yrityksen, yhteisön tai laitoksen luovuttamaan siirretyn väestön majoituksen, muonituksen ja muun huollon kannalta välttämätöntä omaisuutta sekä huonetiloja siirretyn väestön tilapäistä majoittamista varten.

III OSA

ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

18 luku

Täytäntöönpano

121 §

Tärkeysmäärittelyjen yhteensovittaminen

Valtioneuvoston asetuksella voidaan 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa antaa yhteensovittavia säännöksiä tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittavien toimenpiteiden ensisijaisuus-, kiireellisyys- ja muusta tärkeysmäärittelystä.

122 §

Viranomaisten tarkastus- ja tiedonsaantioikeus

Tämän lain 3 §:ssä tarkoitetuissa poikkeusoloissa lain täytäntöönpanosta huolehtivalla viranomaisella on oikeus tehdä tarkastuksia tämän lain tai sen nojalla annettujen säädösten noudattamisen valvomiseksi ja saada salassapitosäännösten estämättä tarkastuksen toimittamiseksi välttämättömiä tietoja. Tarkastuksen toimittajalla on tarkastusta varten oikeus päästä sellaisiin tiloihin, jotka eivät kuulu kotirauhan piiriin.

123 §

Virka-apu

Poliisin on annettava tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten täytäntöönpanossa tarvittavaa virka-apua tämän lain täytäntöönpanosta vastaaville viranomaisille.

124 §

Tiedotusten julkaisuvelvollisuus

Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan tai lähettämään valtioneuvoston, ministeriön, lääninhallituksen, työvoima- ja elinkeinokeskuksen, kunnanhallituksen sekä sotilas- tai pelastusviranomaisen tämän lain soveltamista tai noudattamista koskevat tiedotukset, jotka tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi on saatettava nopeasti koko väestön tai tietyn alueen asukkaiden tietoon. Tällainen tiedotus on viivytyksettä sellaisenaan julkaistava asianomaisessa aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa.

125 §

Varastoja koskeva luovutusvelvollisuuden rajoitus

Käytettäessä tämän lain mukaisia toimivaltuuksia ei säännöstely- tai luovutusmääräyksin saa ilman pakottavaa syytä rajoittaa ammattimaisen liikenteen tai maatilatalouden harjoittajan oikeutta pitää hallussaan poltto- ja voiteluaineita, kiinteistönomistajan tai -haltijan oikeutta pitää hallussaan lämmitykseen tarvittavia polttoaineita taikka yksityishenkilön tai väestönsuojan omistajan tai haltijan oikeutta pitää hallussaan väestön toimeentulolle välttämättömiä tavaroita, jotka on ennakolta varastoitu käytettäväksi poikkeusoloissa varaston omistajan liikenteen harjoittamiseen, maatilataloudessa, lämmityksessä tai kotitaloudessa taikka väestönsuojassa suojattavien henkilöiden huoltoon.

19 luku

Korvaukset ja oikeusturva

126 §

Korvaus omistusoikeuden tai käyttöoikeuden siirrosta

Jos joku on tämän lain 14, 32, 33, 43 tai 44 §:n, 59 §:n 1 momentin 1 kohdan, 62, 75 tai 76 §:n, 77 §:n 3 tai 4 momentin, 82-85, 108-111, 115, 117 tai 120 §:n nojalla toteutetun toimenpiteen johdosta kärsinyt vahinkoa, jota hänelle ei korvata muun lain nojalla, suoritetaan hänelle vahingosta kohtuullinen korvaus valtion varoista. Sovellettaessa 44 §:ssä tarkoitettua toimivaltuutta 3 §:n 3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa on vahingosta kuitenkin aina suoritettava täysi korvaus.

Korvausta maksettaessa noudatettavasta menettelystä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

127 §

Korvaus työtapaturmasta ja ammattitaudista

Tämän lain nojalla annettuun määräykseen perustuvassa työtehtävässä sattunut työtapaturma tai siinä saatu ammattitauti korvataan sen mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään, jollei korvaus muun lain tai sopimuksen perusteella ole suurempi.

128 §

Muutoksenhaku

Muutoksen hakemisesta tässä laissa tarkoitettuun päätökseen säädetään hallintolainkäyttölaissa (586/1996). Hallintopäätöstä on kuitenkin noudatettava heti valituksesta huolimatta, jollei valitusviranomainen toisin määrää.

129 §

Oikaisuvaatimus tieliikenteen polttonesteen säännöstelyssä

Kihlakunnan liikenteen polttoaineyksikön 68 §:n 3 momentin nojalla tekemään päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta. Hakija voi kuitenkin kirjallisesti vaatia päätökseen oikaisua. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Päätökseen, johon oikaisua haetaan, on liitettävä oikaisuvaatimusosoitus. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden asiassa antamaan päätökseen ei saa hakea valittamalla muutosta.

20 luku

Rangaistussäännökset

130 §

Säännöstelyrikos

Rangaistus viranomaisen tämän lain nojalla antaman säännöstelymääräyksen rikkomisesta ja sen yrittämisestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 1–3 §:ssä.

131 §

Valmiuslakirikkomus

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta

1) jättää noudattamatta työnvälityspakkoa koskevan 89 §:ssä säädetyn velvollisuuden, irtisanomista koskevan 92 §:ssä säädetyn velvollisuuden tai työehtoja koskevan 99 §:n 1 momentissa säädetyn velvollisuuden,

2) laiminlyö täyttää 93 §:n nojalla määrätyn työvelvollisuuden tai 114 §:n nojalla määrätyn väestönsuojeluvollisuuden tai laiminlyö 102 §:ssä säädetyn velvollisuuden siirtyä,

3) laiminlyö täyttää tämän lain 108, 110, 111, 115, 117 tai 120 §:n nojalla määrätyn luovutusvelvollisuuden tai 109 §:n nojalla määrätyn suorittamisvelvollisuuden, taikka

4) rikkoo tämän lain 113 tai 116 §:n nojalla annettua liikkumis- tai oleskelukieltoa tai -rajoitusta, on tuomittava *valmiuslakirikkomuksesta* sakkoon, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

21 luku

Voimaantulo

132 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annettu valmiuslaki (1080/1991) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

2. Laki puolustustilalain 2 ja 30 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetun puolustustilalain (1083/1991) 2 §:n 1 momentti ja 30 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 2 §:n 1 momentti laissa 199/2000, seuraavasti:

2 §

Puolustustila saatetaan voimaan ja sen voimassaoloa jatketaan tasavallan presidentin asetuksella. Asetuksessa säädetään, miltä osin 2 ja 3 luvun säännöksiä sovelletaan. Niitä saadaan säätää sovellettaviksi vain siltä osin kuin se on välttämätöntä tämän lain tarkoituksen saavuttamiseksi, jos valmiuslaissa (/20) säädetyt toimivaltuudet eivät siihen riitä.

30 §

Tilapäiseen työntekoon voidaan 25 §:n 2 momentin nojalla määrätä jokainen 23 §:ssä tarkoitettulla alueella asuva tai oleskeleva henkilö, joka on täyttänyt 18 vaan ei 68 vuotta. Tilapäiseen työntekoon määrätty voidaan tarvittaessa velvoittaa käyttämään omia työvälineitään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

3. Laki poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan kokoonpanosta ja tehtävistä.

2 §

Neuvottelukunnan tehtävät

Valtioneuvosto voi sosiaali- ja terveysministeriön esityksestä asettaa enintään viideksi vuodeksi kerrallaan poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan suunnittelemaan ja valmistelemaan sosiaali- ja terveydenhuollon hoitamista poikkeusoloissa sekä niitä normaaliolojen valmiuteen liittyviä asioita ja tukitoimia, joiden järjestäminen normaalioloissa muodostaa perustan poikkeusoloihin varautumiselle.

Poikkeusolojen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnalla on oikeus saada toimintaansa varten välttämättömät tiedot viranomaisilta ja yhteisöiltä sen estämättä, mitä salassapidosta tai tietojen luovuttamisesta muualla laissa säädetään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä asioiden käsittelystä neuvottelukunnassa.

3 §

Neuvottelukunnan kokoonpano

Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja tarpeellinen määrä jäseniä. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö. Muiden jäsenten tulee edustaa neuvottelukunnan toimialan kannalta tarpeellisia viranomaisia ja muita yhteisöjä.

Neuvottelukunta voi asettaa jaostoja, työryhmiä tai muita tarpeellisia toimielimiä sekä ottaa tarvittavat sihteerit sekä kuulla asiantuntijoita.

4 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

4. Laki ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain 13 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä joulukuuta 1993 ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetun lain (1608/1993) 13 a §, sellaisena kuin se on laissa 485/2003, seuraavasti:

13 a §

Varautuminen

Ulkomaisen luottolaitoksen sivukonttorin ja sellaisen ulkomaisen rahoituslaitoksen sivukonttorin, joka pääasiallisena liiketoimintanaan tarjoaa maksukortti- ja maksamispalveluja, tulee varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa osallistumalla rahoitusmarkkinoiden valmiussuunnitteluun ja valmistelemalla etukäteen poikkeusoloissa tapahtuvaa toimintaa sekä muin toimenpitein. Sivukonttorin varautumisvelvoitteen täyttämistä on esitettävä Rahoitustarkastukselle riittävä selvitys.

Tässä pykälässä säädetty velvoite ei koske 3 ja 4 §:ssä tarkoitetun luotto- ja rahoituslaitoksen sivukonttoria siltä osin kuin sivukonttori on luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla varmistanut tehtäviensä hoitamisen poikkeusoloissa 1 momenttia vastaavalla tavalla ja esittänyt siitä Rahoitus tarkastukselle riittävän selvityksen.

Jos 1 momentista aiheutuvat tehtävät edellyttävät sellaisia toimenpiteitä, jotka selvästi poikkeavat tavanomaisena pidettävästä 1 momentissa tarkoitetun sivukonttorin toiminnasta ja joista aiheutuu olennaisia lisäkustannuksia, tällaiset kustannukset voidaan korvata huoltovarmuuden turvaamisesta annetussa laissa (1390/1992) tarkoitetusta huoltovarmuusrahastosta.

Rahoitustarkastus voi antaa ohjeita 1 momentin soveltamisesta. Rahoitustarkastus voi niin ikään antaa yleisen edun vuoksi tarpeellisia ohjeita 2 momentissa tarkoitettua sivukonttoria koskevan varautumisvelvoitteen täyttämistä siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei ole varmistettu luotto- tai rahoituslaitoksen kotivaltion lainsäädännön nojalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

5. Laki ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain 63 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 17 päivänä maaliskuuta 1995 ulkomaisista vakuutusyhtiöistä annetun lain (398/1995) 63 a §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 488/2003, seuraavasti:

63 a §

Vakuutusvalvontavirasto voi antaa ohjeita 1 momentin soveltamisesta. Vakuutusvalvontavirasto voi niin ikään antaa yleisen edun vuoksi tarpeellisia ohjeita 2 momentissa tarkoitettua edustustoa koskevan varautumisvelvoitteen täyttämisestä siltä osin kuin velvoitteen täyttämistä ei ole varmistettu ulkomaisen vakuutusyhtiön kotivaltion lainsäädännön nojalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

6. Laki arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 17 päivänä toukokuuta 1991 arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain (826/1991) 13 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 795/2000, seuraavasti:

13 §

Arvopaperikeskuksen tehtävät

Arvopaperikeskus hoitaa arvo-osuusjärjestelmän yhteisiä tehtäviä. Näiden tehtävien hoitamiseksi arvopaperikeskus:

- 1) ylläpitää arvo-osuusjärjestelmän toiminnan edellyttämiä keskustietojärjestelmiä Suomessa sijaitsevien laitteiden ja ohjelmistojen avulla;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

LIITE

Rinnakkaistekstit

(lisätään jatkovalmistelussa)

Utkast till beredskapslag och vissa lagar som har samband med den*Lagförslag***1. Beredskapslag**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

I AVDELNINGEN

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

1 kap.

Lagens syfte, tillämpningsområde och allmänna principer

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att under undantagsförhållanden skydda befolkningen samt trygga befolkningens utkomst och landets näringsliv, upprätthålla rättsordningen, de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt trygga rikets territoriella integritet och självständighet.

2 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs om myndigheternas befogenheter under undantagsförhållanden. Lagen innehåller dessutom bestämmelser om myndigheternas förberedelser med tanke på undantagsförhållanden.

3 §

Definition på undantagsförhållanden

Som undantagsförhållanden enligt denna lag anses

- 1) mot Finland riktat väpnat angrepp samt omedelbart följdtilstånd efter angreppet,
- 2) mot Finland riktat sådant avsevärt väpnat hot som förutsätter omedelbara åtgärder enligt denna lag för avvärjande av hotet,
- 3) sådana synnerligen allvarliga händelser eller hot mot befolkningens utkomst eller mot grunderna för landets näringsliv som innebär en väsentlig risk för ett fungerande samhälle, samt
- 4) en synnerligen allvarlig storolycka, omedelbart följdtilstånd efter den samt pandemi som kan jämföras med en synnerligen allvarlig storolycka.

4 §

Principer för utövande av befogenheter

Myndigheterna får berättigas att under undantagsförhållanden utöva endast sådana befogenheter som är nödvändiga för att syftet som nämns i 1 § skall kunna nås och som står i rätt proportion till detta syfte. Befogenheterna får utövas endast på ett sådant sätt som står i rätt proportion till det mål som eftersträvas genom utövandet av befogenheterna.

Befogenheter enligt denna lag får utövas endast om situationen inte kan bemästras med myndigheternas normala befogenheter.

5 §

Förhållande till internationella förpliktelser

Vid tillämpningen av denna lag skall iakttagas de internationella förpliktelser som är bindande för Finland och allmänt erkända folkrättsliga regler.

2 kap.

Beslut om ibruktagande av befogenheter

6 §

Förordning om inledande av tillämpning av befogenheter

Om statsrådet i samverkan med republikens president konstaterar att undantagsförhållanden råder i landet, kan det genom förordning av statsrådet föreskrivas att bestämmelserna i denna lags II avdelning skall börja tillämpas (*ibruktagningsförordning*). En sådan förordning skall utfärdas för viss tid, dock högst sex månader åt gången.

I ibruktagningsförordningen skall nämnas till vilken del befogenheter enligt denna lag tillämpas samt bestämmelsernas geografiska tillämpningsområde, om de inte börjar tillämpas i hela landet.

Ibruktagningsförordningen skall omedelbart föreläggas riksdagen. Riksdagen beslutar om förordningen får förbli i kraft eller om den skall upphävas helt eller delvis samt om den är i kraft den föreskrivna tiden eller en kortare tid. Om förordningen inte har förelagts riksdagen inom en vecka efter att den har givits, förfaller den.

När riksdagen har fattat ett beslut som avses i 3 mom., kan de bestämmelser som nämns i ibruktagningsförordningen börja tillämpas till den del riksdagen inte har beslutat att förordningen skall upphävas.

7 §

Förordning om inledande av tillämpning av befogenheter i brådskande fall

Om det inte är möjligt att förfara enligt 6 § 3 och 4 mom. utan att avsevärt äventyra lagens syfte, kan det genom förordning av statsrådet föreskrivas att II avdelningens bestämmelser om befogenheter kan tillämpas omedelbart.

En sådan förordning får utfärdas för högst tre månader, och den skall genast föreläggas riksdagen. Om förordningen inte har förelagts riksdagen inom en vecka efter det att den har givits, förfaller den. Förordningen skall upphävas helt eller delvis om riksdagen så beslutar.

8 §

Beslut om fortsatt befogenhet

Om undantagsförhållandena fortsätter, kan det genom förordning av statsrådet föreskrivas att tillämpningen av bestämmelserna i II avdelningen skall fortsätta (*förlängningsförordning*). En sådan förordning kan utfärdas för viss tid, dock högst sex månader åt gången.

Ibruktagningsförordningen skall omedelbart föreläggas riksdagen. Riksdagen skall besluta om förordningen får förbli i kraft eller om den skall upphävas helt eller delvis.

9 §

Tillämpning av förlängningsförordning

När riksdagen har fattat ett beslut som avses i 8 § 2 mom. får de bestämmelser i denna lag som nämns i förlängningsförordningen tillämpas till den del riksdagen inte har beslutat att förordningen skall upphävas helt eller delvis.

Har riksdagen inte fattat beslutet om förlängningsförordningen förrän tillämpningen av bestämmelserna enligt den gällande förordningen upphör, fastän förlängningsförordningen har förelagts riksdagen minst två veckor före nämnda tidpunkt, får alla de bestämmelser i denna lag som nämns i förlängningsförordningen tillämpas. Sedan riksdagen har fattat beslut om förordningen gäller vad som föreskrivs i 1 mom.

10 §

Upphörande av tillämpningen av befogenhetsbestämmelserna

När det inte längre finns förutsättningar för tillämpning av denna lag skall tillämpningen av bestämmelserna i II avdelningen avslutas genom att den gällande ibruktagnings- eller förlängningsförordningen upphävs.

Om förutsättningar för tillämpning av någon bestämmelse i II avdelningen inte längre finns, skall ibruktagnings- eller förlängningsförordningen ändras på motsvarande sätt.

När en ibruktagnings- eller förlängningsförordning upphävs eller ändras enligt 1 eller 2 mom. skall det också anges de med stöd av bestämmelserna i lagens II avdelning utfärdade förordningar som upphör att gälla.

3 kap.

Förberedelser

11 §

Skyldighet att vidta förberedelser

Statsrådet, statliga förvaltningsmyndigheter, statens självständiga offentligrättsliga inrättningar, övriga statsmyndigheter och statens affärsverk samt kommunerna, samkommunerna och

kommunernas övriga sammanslutningar skall genom beredskapsplaner och förberedelser för verksamhet under undantagsförhållanden samt genom andra åtgärder säkerställa att deras uppgifter kan skötas så väl som möjligt också under undantagsförhållanden.

12 §

Statsrådets ansvar för förberedelser

Förberedelserna för undantagsförhållanden leds, övervakas och koordineras av statsrådets kansli samt av varje ministerium inom sitt ansvarsområde.

II AVDELNINGEN

BEOGENHETER UNDER UNDANTAGSFÖRHÅLLANDEN

4 kap.

Tryggande av finans marknaden och försäkringsverksamheten

13 §

Definitioner som gäller finansmarknaden

I detta kapitel avses med

- 1) *valutainlämning* en fysisk person som har hemort här, en i Finland befintlig utländsk filial samt andra offentlig- eller privaträttsliga juridiska personer med hemort här än finska staten,
- 2) *valutautlämning* en sådan fysisk person eller offentlig- eller privaträttslig juridisk person som inte har hemort i Finland samt finska filialer utomlands,
- 3) *betalningsmedel* sedlar, mynt som allmänt används inom betalningsrörelse, elektroniska pengar, bankväxlar, checkar och andra betalningsanvisningar som kan jämföras med dem,
- 4) *utländska betalningsmedel* betalningsmedel i utländsk valuta eller betalningsmedel som inbegriper rätt till betalning i utländsk valuta,
- 5) *värdepapper* värdepapper enligt värdepappersmarknadslagen (495/1989) och värdeandelar enligt lagen om värdeandelssystemet (826/1991) samt standardiserade derivatavtal enligt 1 kap. 2 § i lagen om handel med standardiserade optioner och terminer (772/1988), och derivatavtal som kan jämföras med dessa,
- 6) *utländska värdepapper* värdepapper som emitterats av en valutautlämning och rättigheter som hänför sig till sådana värdepapper,
- 7) *fordringsbevis* skuldebrev, växlar, depositionsbevis, bankböcker samt andra skriftliga förbindelser som kan jämföras med dem.

Vid tillämpningen av detta kapitel betraktas Nordiska Investeringsbanken, Nordiska projektexportfonden och andra sådana internationella finansinstitut eller andra institut vars hemort är i Finland som valutautlämningar.

14 §

Åtgärder som gäller finansiella instrument och betalningsmedel

För tryggande av landets valutareserv samt statens betalningsberedskap under sådana undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten

- 1) får värdepapper, betalningsmedel och fordringsbevis föras ut ur eller in i landet endast med tillstånd av Finlands Bank,
- 2) är en valutainlåning skyldig att mot ersättning till Finlands Bank överlåta eller överföra sådana utländska betalningsmedel, i finsk valuta utställda betalningsmedel i utlandet, utländska värdepapper samt tillgodohavanden hos en valutautlåning, som valutainlåningen äger eller innehar (*hemtagningsskyldighet*); hemtagningen skall ske inom en genom förordning av statsrådet utsatt tid från det att den hemtagningsskyldige i sin besittning eller med äganderätt har fått de betalningsmedel, värdepapper, tillgodohavanden hos kredit- eller finansinstitut och andra prestationer som hemtagningen gäller; hemtagning kan inte göras till en finsk banks filialkontor utomlands eller till en utländsk banks filialkontor i Finland,
- 3) är endast med Finlands Banks tillstånd sådana transaktioner tillåtna som ändrar eller kan ändra beloppet eller arten av sådana utländska betalningsmedel, värdepapper eller tillgodohavanden hos en valutautlåning, som ägs eller innehas av en valutainlåning, samt likaså sådana transaktioner mellan en valutainlåning och en valutautlåning som ändrar eller kan ändra beloppet eller arten av en valutainlånings tillgångar eller skulder.

För hemtagningsskyldigheten enligt 1 mom. 2 punkten skall ersättningen till hemtagaren betalas i finsk valuta. När ersättningen bestäms skall den kurs iakttas som Finlands Bank vid överlåtelsetidpunkten tillämpar vid valutaväxling.

Finlands Bank svarar för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom.

15 §

Undantag från utförselförbud, hemtagning och förbudet mot valutatransaktioner med valutautlåningar

Finlands Bank kan bevilja ett utförseltillstånd enligt 14 § 1 mom., undantag från hemtagningsskyldigheten eller förbudet att göra valutatransaktioner med en valutautlåning, om det är nödvändigt att

- 1) betala en utgift orsakad av import som under undantagsförhållanden är nödvändig för befolkningens försörjning och landets ekonomiska liv,
- 2) till utlandet betala en nödvändig utgift hos ett offentligt samfund som grundar sig på lag, avtal eller förbindelse,
- 3) företa en nödvändig valutatransaktion som beror på tryggnad av ett i Finland verksamt företags betalningsberedskap eller som har andra särskilda orsaker,
- 4) betala en utgift orsakad av sådan produktionsverksamhet utomlands som är nödvändig för Finland under undantagsförhållanden,
- 5) betala en nödvändig utgift orsakad av åtgärder för bevarande av egendom utomlands i finsk ägo.

Finlands Bank kan bevilja ett i 14 § 1 mom. avsett tillstånd eller undantag också om det är nödvändigt för att kredit eller säkerhet skall kunna ges en valutautlåning eller avkrävas en valutautlåning eller för att utländska värdepapper eller tillgodohavanden skall kunna skaffas hos eller överlåtas till en valutautlåning.

16 §

Begränsning av mottagande av tillgångar, kreditgivning och placeringsverksamhet

För tryggnad av befolkningens försörjning, statens betalningsberedskap eller nödvändig ekonomisk verksamhet under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten

- 1) får kreditinstitut och finansiella institut, försäkrings- och pensionsanstalter samt värdepappersföretag i sin utlåning ta ut ränta och annan ersättning så att räntesatsen eller ersättningen av annat slag inte överskrider eller underskrider det belopp som anges genom förordning av statsrådet,
- 2) får i 1 punkten avsedda sammanslutningar bevilja krediter och kreditborgen endast för de syften och de kredittagargrupper samt på sådana villkor och till sådana maximibelopp per kredittagare som närmare föreskrivs genom förordning av statsrådet,
- 3) skall, trots avtalsvillkor som gäller insättningar, medel som tagits emot på konton för kundmedel, medlemsplaceringar eller andra medel som skall återbetalas, genom förordning av statsrådet närmare bestämda villkor för belopp som kan tas ut, tidpunkten för uttagen och antalet uttag iakttas,
- 4) får kreditinstitut och finansiella institut, försäkrings- och pensionsanstalter samt värdepappersföretag och fondbolag utan hinder av vad som bestäms någon annanstans i lag inte, med undantag av placeringar som grundar sig på skyldigheten att hålla en minimireserv, placera i andra objekt, belopp av annat slag eller vid andra tidpunkter än vad som närmare bestäms genom förordning av statsrådet.

Om åtgärder enligt 1 mom. 4 punkten visar sig vara otillräckliga för att trygga statens betalningsberedskap, är där avsedda sammanslutningar skyldiga att placera i skuldförbindelser utfärdade av staten i enlighet med vad som närmare föreskrivs genom förordning av statsrådet.

Finlands Bank, Finansinspektionen och Försäkringsinspektionen svarar, var och en inom sitt ansvarsområde, för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 och 2 mom.

17 §

Användning av indexvillkor

För säkerställande av prisstabilitet under sådana undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten är det förbjudet att i ett avtal ta in också andra än i lagen om begränsning av användningen av indexvillkor (1195/2000) förbjudna indexvillkor eller andra bindningar och att använda i ett avtal redan intagna villkor av detta slag. Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om indexvillkor och bindningar som under undantagsförhållanden är förbjudna vid sidan av sådana som förbjudits med stöd av nämnda lag.

Ett indexvillkor som strider mot en förordning som statsrådet utfärdat med stöd av 1 mom. är ogiltigt. Om ogiltigheten skulle leda till oskälighet kan villkoret helt eller delvis beaktas eller avtalet på annat sätt jämkas enligt 36 § i lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929).

18 §

Begränsning av värdepappersverksamhet

I syfte att under sådana undantagsförhållanden som avses i 3 § trygga statens likviditet, ekonomisk verksamhet som är nödvändig med tanke på grunderna för landets ekonomiska liv eller en störningsfri värdepappers- eller försäkringsmarknad

- 1) är det endast i enlighet med vad som närmare bestäms genom förordning av statsrådet tillåtet att emittera värdepapper i begränsad omfattning när det gäller sammanlagt penningvärde, art eller slag,
- 2) får på börser eller andra marknadsplatser idkas handel endast med sådana värdepapper om vilka bestäms närmare genom förordning av statsrådet,

- 3) får värdepappershandelns clearingverksamhet och värdepapperscentralens verksamhet bedrivas endast på sådant genom förordning av statsrådet föreskrivet sätt som inte innebär risk för clearingsystemens eller värdeandelssystemens funktionsförmåga eller orsakar allvarligt hot mot finansmarknadernas verksamhet eller investerarnas lagstadgade förmåner,
- 4) kan endast genom förordning av statsrådet närmare reglerade placeringslivförsäkringar beviljas.

Finansinspektionen svarar för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom. 1–3 punkten och Försäkringsinspektionen för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom. 4 punkten.

19 §

Begränsning av betalningsrörelsen

För att betalningsrörelsen och därmed sammanhängande clearingsystem skall kunna fungera utan störningar under undantagsförhållanden som avses i 3 § får gireringar inte göras till större antal, större eller mindre belopp eller till art eller slag på annat sätt än vad som närmare föreskrivs genom förordning av statsrådet. I stället för de tidsfrister som uppställts för gireringar i lag eller som annars är förpliktande tillämpas genom förordning av statsrådet föreskrivna längre tidsfrister.

Det är förbjudet att använda betalningssätt som kan utsättas för störningar. Närmare bestämmelser om störningskänsliga betalningssätt utfärdas genom förordning av statsrådet.

Finlands Bank och Finansinspektionen svarar, var och en inom sitt ansvarsområde, för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom.

20 §

Undantag från soliditetskraven

I syfte att trygga en stabil verksamhet för finans- och försäkringsmarknaderna under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten tillämpas på kreditinstituten, värdepappersföretagen och försäkrings- och pensionsanstalterna ett genom förordning av statsrådet angivet lägre soliditetskrav än vad som föreskrivs i lag, om uppfyllandet av det lagstadgade soliditetskravet under undantagsförhållanden kan leda till väsentlig risk för deras verksamhet.

Finansinspektionen och Försäkringsinspektionen svarar för sina övervakningsobjekts del för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom.

21 §

Undantag från kraven på ersättningsfonder

I syfte att trygga en stabil verksamhet för finansmarknaderna under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten

- 1) kan det genom förordning av statsrådet föreskrivas om undantag från lagstadgade skyldigheter att göra inbetalningar till insättningsgarantifonden, ersättningsfonden för investerarskydd, registreringsfonden och clearingfonden, om inbetalningar till fonderna under undantagsförhållanden skall anses som en oskälig ekonomisk börda för kreditinstitutet, värdepappersföretaget eller andra som hör till fonderna,

2) kan skyldigheten att inom utsatt tid betala ersättning med fondens medel skjutas upp på det sätt som närmare föreskrivs genom förordning av statsrådet, om det inte under undantagsförhållanden är möjligt att betala ersättningarna inom utsatt tid.

Finansinspektionen svarar för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom.

22 §

Undantag från de krav som gäller konkurs, likvidation, bokföring och bokslut

I syfte att trygga en stabil verksamhet för finans- och försäkringsmarknaderna under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten kan genom förordning av statsrådet föreskrivas om undantag i fråga kreditinstitut och finansiella institut, värdepappersföretag, fondbolag, värdepappersbörsen, värdepapperscentralen och optionsföretag samt försäkrings- och pensionsanstalter när det gäller

- 1) förutsättningarna för konkurs och likvidation samt konkurs- och likvidationsförfarande,
- 2) skyldigheten att utarbeta åtgärdsplaner för sanering av verksamhet eller andra saneringsplaner, kraven på sådana planers innehåll och andra förfaranden som skall följas vid saneringen,
- 3) kraven i fråga om bokföring av affärstransaktioner, värdering av tillgångar, tidpunkten för upprättande av bokslut, registreringstidpunkt och offentliggörande samt krav som gäller uppgörande av delårsrapporter, tidpunkten för uppgörande och offentliggörande; genom förordning av statsrådet kan dessutom föreskrivas om undantag från kraven på att i koncernbokslut sammanställa dotterföretags, intresseföretags och samföretags bokslut.

Med stöd av 1 mom. 1 punkten kan föreskrivas endast om sådana undantag som är nödvändiga för förhindrande av att nämnda sammanslutningars verksamhet riskeras väsentligt.

Finansinspektionen och Försäkringsinspektionen svarar för sina övervakningsobjekts del för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom.

23 §

Undantag från de krav som gäller pensionsansvar och ansvarsskuld samt täckningen av dem

I syfte att trygga en stabil verksamhet för försäkringsmarknaderna under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten kan genom förordning av statsrådet föreskrivas om undantag från de i lag föreskrivna kraven som gäller beräkning eller täckning av pensionsansvar eller ansvarsskuld, om sådana undantag är nödvändiga för att förhindra att försäkrings- eller pensionsanstalternas verksamhet riskeras väsentligt.

Försäkringsinspektionen svarar för verkställigheten av de förordningar som utfärdats med stöd av 1 mom.

24 §

Undantag från villkoren i liv- och skadeförsäkringsavtal

I syfte att trygga en stabil verksamhet för försäkringsmarknaderna, befolkningens försörjning eller grunderna för landets ekonomiska liv under undantagsförhållanden som avses i 3 §

- 1) får försäkringsgivaren betala en försäkringsersättning eller annan förmån ur försäkringen till minskat belopp eller helt och hållet skjuta upp utbetalningen av förmånen,
- 2) får försäkringstagaren betala försäkringsavgifter till minskat belopp eller helt och hållet skjuta upp betalningen,
- 3) får försäkringsgivaren säga upp ett sådant försäkringsavtal som är nödvändigt med tanke på befolkningens försörjning eller kontinuiteten hos landets ekonomiska liv endast på sådana grunder som kan anses godtagbara med beaktande av de särskilda risker som undantagsförhållanden orsakar försäkringsverksamheten och behovet av att skydda försäkringstagarna under undantagsförhållanden,
- 4) får varken försäkringsgivaren eller försäkringstagaren återropa ett sådant villkor i försäkringsavtalet vars efterlevnad under undantagsförhållanden kan anses oskäligt med beaktande av försäkringsgivarens och försäkringstagarens ekonomiska situation, den försäkrades nödvändiga försörjning, försäkringstagarnas och de försäkrades jämbördiga bemötande samt andra av undantagsförhållandena orsakade omständigheter,
- 5) får försäkringsgivaren debitera en enligt av Försäkringsinspektionen bestämda grunder fastställd tilläggssavgift för en försäkring som avses i 3 punkten och, om försäkringsgivarens rätt att återropa ett villkor i försäkringsavtalet begränsas, för en försäkring som avses i 4 punkten.

Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om

- 1) maximibeloppet av en i 1 mom. 1 punkten avsedd minskning, maximitiden för uppskov med betalning samt om betalning av bristande belopp jämte ränta till den som är berättigad till beloppet,
- 2) sådan minskning av försäkringsavgift som avses i 1 mom. 2 punkten och om uppskov med betalning,
- 3) godtagbara uppsägningsgrunder som avses i 1 mom. 3 punkten, och om
- 4) i 1 mom. 4 punkten avsedda villkor i försäkringsavtalen beträffande vilka möjligheterna att återropa dem begränsas.

25 §

Förbud mot verksamhetsarrangemang och flyttning av hemort

Finansinspektionen och Försäkringsinspektionen kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten utöver vad som bestäms någon annanstans i lag förbjuda ett tillsynsobjekt att fusioneras, delas, flytta hemort eller att överlåta affärsverksamheten, försäkringsbeståndet eller försäkringsverksamheten, om en sådan åtgärd allvarligt kan äventyra finans- eller försäkringsmarknadernas verksamhet eller befolkningens försörjning eller grunderna för landets ekonomiska liv.

26 §

Utlåtande av Europeiska centralbanken

En i 6 § avsedd statsrådsförordning om ibrukttagande av befogenheter enligt 14, 16 eller 19 § vilken gäller uppgifter som enligt fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen eller grundstadgan för Europeiska centralbankssystemet och Europeiska centralbanken ankommer på Europeiska centralbankssystemet får utfärdas endast om Europeiska centralbanken eller Finlands Bank såsom en del av Europeiska centralbankssystemet inte är funktionsduglig under undantagsförhållanden. Statsrådet skall innan ibruktagningsbeslutet fattas och förordningen utfärdas begära utlåtande av Europeiska centralbanken med iakttagande av skyndsamt förfarande.

5 kap.

Säkerställande av produktionen och distributionen av nyttigheter samt energiförsörjningen

27 §

Definitioner som gäller produktionen och distributionen av nyttigheter

I detta kapitel avses med

- 1) *gårdsbrukets primärproduktion* gårdsbruk och i samband med gårdsbruk bedriven annan företagsverksamhet enligt lagen om finansiering av landsbygdsnäringsar (329/1999) samt fiske och fiskodling,
- 2) *konsumtionsnyttigheter* i 1 kap. 3 § i konsumentskyddslagen (38/1978) avsedda varor och tjänster samt andra nyttigheter och förmåner,
- 3) *konsument* personer som avses i 1 kap. 4 § i konsumentskyddslagen,
- 4) *näringsidkare* en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt saluför, säljer eller annars mot vederlag överlåter nyttigheter,
- 5) *reglering* införande av kvantitativa begränsningar för omsättningen av nyttigheter,
- 6) *styrning av handeln* av regleringsmyndigheter som handhar regleringsuppgifter enligt denna lag givna förelägganden till näringsidkarna om att tillhandahålla vissa nyttigheter på skäliga villkor,
- 7) *styrning av produktionen* av regleringsmyndigheter som handhar regleringsuppgifter enligt denna lag givna förelägganden till näringsidkarna om att tillverka vissa produkter, om kvaliteten på de produkter som tillverkas samt om de råvaror och andra material som används vid tillverkningen av nyttigheterna,

28 §

Övervaknings- och upplysningsskyldighet

För tryggnad av befolkningens försörjning under undantagsförhållanden som avses i 3 § är en näringsidkare skyldig att på begäran underrätta handels- och industriministeriet, Konsumentverket, länsstyrelsen och den som i kommunen med stöd av lagen om anordnande av konsumentrådgivning i kommunerna (72/1992) ger konsumentrådgivning om situationen beträffande en sådan konsumentnyttighets efterfrågan och utbud som omfattas av dagligvaruförsörjningen och som är av avsevärd betydelse för befolkningens försörjning och folkhälsan. Näringsidkaren skall dessutom när det är nödvändigt med tanke på prisövervakningen i begärd omfattning uppgive en nyttighets pris eller prissättningsgrund och förändringar i dem.

Genom förordning av statsrådet föreskrivs närmare om upplysningsförfarandet samt bestäms de nyttigheter som upplysningsplikten gäller.

29 §

Inriktande av regleringen av flytande bränslen

För säkerställande av tillgången på flytande bränsle för ändamål som är nödvändiga med tanke på befolkningens försörjning, den militära försvarsberedskapen och ett fungerande samhälle under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten föreskrivs det genom förordning av statsrådet om de mängder med vilka konsumtionen av flytande bränsle måste minskas samt om hur minskningen fördelar sig mellan trafiken, gårdsbruket, energiproduktionen, industrin och uppvärmning.

30 §

Styrning och reglering av gårdsbrukets primärproduktion

För tryggande av gårdsbrukets verksamhetsförutsättningar och livsmedelsförsörjningen under undantagsförhållanden som avses i 3 § får en näringsidkare för idkande av gårdsbruks primärproduktion sälja eller annars överlåta genom förordning av statsrådet närmare bestämda gödselmedel, foder, bekämpningsmedel och läkemedel avsedda för medicinsk behandling av djur endast till sådana gårdsbrukarsidkare som har inköpstillstånd enligt denna lag. Brännolja som i gårdsbruket används i primärproduktionen får under undantagsförhållanden säljas eller annars överlåtas endast mot inköpstillstånd.

Om anskaffningen av en nyttighet som används i primärproduktionen kräver tillstånd enligt 1 mom., får gårdsbrukarsidkaren använda en sådan nyttighet endast för produktion som är nödvändig för att trygga livsmedelsproduktionen. Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om hurdana produkter som vid respektive tidpunkt anses nödvändiga för tryggande av livsmedelsproduktionen.

Den kommunala landsbygdsnäringsmyndigheten beviljar inköpstillstånd. Vid beviljandet beaktas särskilt gårdsbrukarsidkarens tidigare produktionsmängder.

Jord- och skogsbruksministeriet beslutar om användningen av gödselmedel, bekämpningsmedel och brännolja som beviljas för skogsbruk som bedrivs på områden i Forststyrelsens besittning.

31 §

Reglering av minuthandeln

För tryggande av befolkningens försörjning under undantagsförhållanden som avses i 3 § får en näringsidkare endast mot inköpstillstånd överlåta till konsumenten sådana konsumtionsnyttigheter som är nödvändiga för befolkningens försörjning. Genom förordning av statsrådet föreskrivs om de konsumtionsnyttigheter som regleras och om förfarandet vid regleringen.

Styrningen och verkställigheten av regleringen ankommer på handels- och industriministeriet, länsstyrelserna och kommunerna. Kommunerna svarar inom sina områden för administreringen av inköpstillstånd och informerar om inköpstillstånds förfarandet.

32 §

Styrning och reglering av annan handel

För tryggande av samhällets livsviktiga funktioner under undantagsförhållanden som avses i 3 § skall en näringsidkare mot inköpstillstånd tillhandahålla andra näringsidkare och offentliga samfund genom förordning av statsrådet närmare bestämda nyttigheter vilka näringsidkaren allmänt marknadsför till dem.

Genom förordning av statsrådet föreskrivs om de nyttigheter som omfattas av styrningen och regleringen och om det förfarande som skall iaktas. Den allmänna styrningen och regleringen av den handel mellan näringsidkare som avses i denna paragraf ankommer på handels- och

industriministeriet. Arbetskrafts- och näringscentralen beviljar inom sitt verksamhetsområde inköpstillstånd som avses i 1 mom.

33 §

Styrning av industriproduktionen

För tryggnad av produktion av nyttigheter som är nödvändig med tanke på samhällets livsviktiga funktioner under undantagsförhållanden som avses i 3 § får en näringsidkare endast på det sätt som föreskrivs genom förordning av statsrådet använda genom förordning av statsrådet närmare föreskrivna metaller, metallegeringar, kemikalier, läkemedelsråvaror, elektronikkomponenter, lantbruksprodukter, varor som används av livsmedelsindustrin, råvaror och bränslen för energiproduktionen eller andra för industrin nödvändiga material eller nyttigheter.

Styrningen och övervakningen av industriproduktionen ankommer på handels- och industriministeriet samt arbetskrafts- och näringscentralerna.

34 §

Reglering av utrikeshandeln

För tryggnad av befolkningens hälsovård, av upprätthållandet av nödvändig industriproduktion och av försvarsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § får förnödenheter som regleras med stöd av denna lag föras ut ur landet endast med tillstånd av statsrådet. Genom förordning av statsrådet kan tillståndsplikten begränsas till att gälla endast vissa reglerade förnödenheter.

Om det tillståndsförfarande som avses i 1 mom. inte är en tillräcklig åtgärd, får i 1 mom. avsedda reglerade förnödenheter inte föras ut ur landet (*utförselförbud*). Genom förordning av statsrådet kan utförselförbudet begränsas till att gälla endast vissa reglerade förnödenheter.

35 §

Begränsning av elförbrukningen

För tryggnad av ett fungerande samhälle under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan användningen av el för andra, genom förordning av statsrådet närmare föreskrivna ändamål än sådana som är nödvändiga med tanke på försörjningsberedskapen begränsas eller helt förbjudas.

Efterlevnaden av en begränsning eller ett förbud som meddelats av statsrådet övervakas i enlighet med handels- och industriministeriets anvisningar av Energimarknadsverket och elnätsinnehavare som avses i elmarknadslagen.

36 §

Elförbrukningskvoter

För tryggnad av landets näringsliv och befolkningens försörjning under undantagsförhållanden som avses i 3 § får el användas endast upp till ett genom förordning av statsrådet bestämt procenttal av konsumtionen enligt elanvändarens normala årsförbrukning. Förbrukningskvoterna bestäms kundvis av elnätsinnehavaren.

Förbrukningskvoten bestäms utifrån varje elavtal på basis av den mängd el som levererats föregående kalenderår. Om denna grund inte kan användas, bestäms förbrukningskvoten på basis av en typförbrukare eller någon annan tillförlitlig utredning. Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om beräkning av förbrukningskvoterna.

37 §

Överskridningsavgift vid elförbrukning

För elförbrukning som överskrider förbrukningskvoten skall överskridningsavgift betalas till staten. Avgiftens storlek är per kilowattimme det av minutförsäljaren debiterade genomsnittliga konsumentpriset på elenergi multiplicerat med tre. Minutförsäljaren bestämmer månatligen överskridningsavgiftens storlek utifrån medeltalet av föregående kalendermånads konsumentpris på el.

I fråga om debitering av överskridningsavgift gäller vad som föreskrivs om debitering av skatter och avgifter. Överskridningsavgiften debiteras av minutförsäljaren av el. Uppbörderna av överskridningsavgifter övervakas av arbetskrafts- och näringscentralerna, vilka kan bevilja tillstånd att utan överskridningsavgift köpa el utöver förbrukningskvoten för ändamål som är nödvändiga med tanke på befolkningens försörjning och försvaret.

38 §

Elleveransavbrott

För tryggnad av landets ekonomiska liv, befolkningens försörjning eller försvarsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan en nätinnehavare som avses i elmarknadslagen tillfälligt avbryta leveransen av el, om åtgärderna enligt denna lag för minskande av elförbrukningen inte minskar brukningen tillräckligt när det är fråga om att upprätthålla elnätets funktionsförmåga. Leveransen av el får dock inte utan tvingande skäl avbrytas när det gäller elanvändare som är viktiga med tanke på upprätthållandet av försörjningsberedskapen.

Nätinnehavaren skall hålla avbrotten i elleverans på varje område är så kortvariga som möjligt och iaktta opartiskhet vid inriktandet av avbrotten. Elmarknadsverket övervakar grunderna för elleveransavbrotten och en opartisk fördelning av dem.

På leveransavbrott som genomförts med stöd av denna lag tillämpas inte det som i elmarknadslagen föreskrivs om standardersättning på grund av avbrott i nättjänsten.

39 §

Begränsning av användningen av fjärrvärme

För tryggnad av landets ekonomiska liv, befolkningens försörjning eller försvarsberedskapen får fjärrvärme under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten tas ut ur distributionsnätet för uppvärmning av fastigheter endast i sådana mängder som föreskrivs närmare genom förordning av statsrådet. Innetemperaturen i offentliga lokaliteter får inte överstiga ett gradtal som bestäms genom förordning av statsrådet. En säljare eller annan leverantör av fjärrvärme kan åläggas att göra de regleringar som behövs och att förse regleranordningarna med sigill. Begränsning av användningen

gäller inte sådan användning av fjärrvärme som är nödvändig för upprätthållandet av försörjningsberedskapen.

Iakttagandet av begränsningarna övervakas av Energimarknadsverket och kommunerna.

40 §

Reglering av brännolja för uppvärmning

För trygghet av landets ekonomiska liv, befolkningens försörjning eller försvarsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten får lätt eller tung brännolja levereras för uppvärmningsbruk endast till ett genom förordning av statsrådet bestämt procentbelopp av kundens förbrukning enligt normal årsförbrukning. Visstidskvoten bestäms för varje kund av oljesäljaren. Kvoten får på ansökan av kunden överskridas endast på de grunder som föreskrivs genom förordning av statsrådet. Överskridningstillstånd beviljas av Arbetskrafts- och Näringscentralen.

Som årsförbrukning anses medelvärdet av förbrukningen under de två år som föregår det aktuella året. Medelvärdet uträknas av oljesäljaren. Om uppgifter som behövs för uträkningen inte finns att tillgå, uppskattas årsförbrukningen på basis av tillförlitlig utredning som fastighetsägaren lämnar.

Varje kund skall anmäla sig till oljesäljarens kundregister samt utan dröjsmål lämna de uppgifter som är nödvändiga med tanke på verkställandet av regleringen och som oljesäljaren eller en försäljare i minutförsäljningsnätet begär.

Närmare bestämmelser om hur regleringen av brännolja för uppvärmning skall verkställas utfärdas genom förordning av statsrådet. Handels- och industriministeriet samt Arbetskrafts- och Näringscentralen ansvarar för övervakningen av regleringen.

41 §

Begränsningar av användningen av naturgas

För trygghet av befolkningens försörjning under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten får naturgas tas ur distributionsrörssystemet för nödvändiga ändamål.

Arbetskrafts- och Näringscentralerna bestämmer inom sina verksamhetsområden de användningsobjekt där naturgas får användas med stöd av 1 mom.

Iakttagandet av begränsningen övervakas i enlighet med handels- och industriministeriets anvisningar av Energimarknadsverket, i naturgasmarknadslagen (508/2000) avsedda innehavare av naturgasnät samt av Arbetskrafts- och Näringscentralerna inom deras verksamhetsområden.

42 §

Prisreglering

För säkerställandet av att regleringen fungerar får priserna på nyttigheter som avses i 31, 35, 39 och 41 § inte höjas mer än vad som bestäms genom förordning av statsrådet.

43 §

Tryggande av vattenförsörjningen

För tryggande av samhällenas vatten- och avloppsätgärder under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan jord- och skogsbruksministeriet genom sitt beslut förplikta ett vattentjänstverk att leverera eller tillhandahålla vatten utanför sitt eget verksamhetsområde för tillgodoseende av utomstående behov av vatten samt genom sitt beslut begränsa den rätt till vattentäkt som grundar sig på ett tillstånd som beviljats med stöd av vattenlagen (264/1961) eller med stöd av den, om det är nödvändigt för säkerställande av en kommuns eller en större konsumentgrupps tillgång till vatten eller för tryggande av verksamheten i ett vattentjänstverk som annars är av betydelse från allmän synpunkt eller av andra med dessa jämförbara skäl.

44 §

Tryggande av virkesförsörjning och torvtäkt

För tryggande av landets ekonomiska liv, energiförsörjningen och nödvändigt byggande under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten kan arbetskrafts- och näringscentralen genom sitt beslut förplikta markägare, ägare av trävaror eller torv eller innehavare av avverkningsrätt eller torvtäktsrätt att överlåta virke, trävaror och torv till arbetskrafts- och näringscentralen samt till försvarsmakten.

En skogscentral är på begäran skyldig att lämna behövlig handräckning till arbetskrafts- och näringscentralen samt till försvarsmakten för fattande av ett beslut enligt 1 mom.

6 kap.

Reglering av byggande och byggnadsprodukter

45 §

Nödvändigt byggande

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten ombesörjs i första hand nödvändigt byggande.

Som nödvändigt byggande betraktas

- 1) försvarsmaktens projekt
- 2) byggnadsarbeten som krävs för skyddande av befolkningen samt för dess försörjning och säkerhet,
- 3) brådskande byggnads- och reparationsarbeten inom trafik och kommunikationsförbindelser samt kommunalteknik,
- 4) byggnadsarbeten som krävs för energiförsörjningen,
- 5) byggnadsarbeten för industri som är viktig med tanke på försvaret, befolkningens försörjning eller försörjningsberedskapen,
- 6) arbeten som behövs för att slutföra halvfärdiga byggnadsarbeten eller för att lämna arbetet i en lämplig fas, samt
- 7) nödvändiga reparationsarbeten på byggnader och konstruktioner.

46 §

Tillstånd att inleda eller fortsätta byggande

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten får byggande inte inledas eller fortsättas, om inte byggprojektet utöver andra behövliga tillstånd eller beslut har beviljats inlednings- eller fortsättningstillstånd. Inlednings- eller fortsättningstillstånd skall beviljas, om inte något annat föranleds av säkerställandet av tillgången på arbetskraft, maskiner och byggnadsprodukter för nödvändigt byggande som avses i 45 §.

Inlednings- eller fortsättningstillstånd behövs inte för genomförande av försvarsmaktens byggprojekt.

47 §

Tillstånd att köpa byggprodukter

För tryggnad av tillgången på byggprodukter för nödvändigt byggande under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten får en näringsidkare som säljer byggprodukter sälja eller annars överlåta byggprodukter endast mot inköpstillstånd. Inköpstillstånd behövs dock inte när produkter säljs eller annars överläts till parti- eller minuthandeln eller för genomförande av försvarsmaktens byggprojekt.

Genom förordning av statsrådet anges de byggprodukter som kan överlåtas endast mot inköpstillstånd

48 §

Beviljande av inlednings- och fortsättningstillstånd samt inköpstillstånd

Kommunens byggnadsinspektör beviljar tillstånd att inleda och fortsätta byggprojekt. Den regionala miljöcentralen beviljar dock inlednings- och fortsättningstillstånd för regionalt betydande projekt och miljöministeriet för projekt som är betydande på riksnivå. Genom förordning av statsrådet bestäms vilka projekt som är betydande regionalt eller på riksnivå.

Kommunens byggnadsinspektör beviljar tillstånd till inköp av byggprodukter.

Närmare bestämmelser om tillståndsförfarandet kan utfärdas genom förordning av miljöministeriet.

49 §

Näringsidkares skyldighet att ge information

En näringsidkare som saluför byggprodukter som kan överlåtas endast mot inköpstillstånd är på begäran skyldig att på begäran underrätta kommunens byggnadsinspektör om mängden produkter i sin besiktning och produkter som har överlåtits.

7 kap.

Reglering av bostadsbeståndet

50 §

Anmälan om hyresbostad

För underlättande av bostadssituationen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten är en bostads ägare skyldig att till myndigheten som reglerar bostadsbeståndet anmäla en uthyrningsbostad för att en hyresgäst skall kunna anvisas (*bostadsägarens anmälningsskyldighet*).

Om myndigheten som reglerar bostadsbeståndet bedömer att anmälningsskyldighet inte är en tillräcklig åtgärd för att få bostäderna i användning, är ägaren av en bostad skyldig att anmäla lediga och strax lediga bostäder samt ägarens övriga lokaler som lämpar sig som bostäder till myndigheten som reglerar bostadsbeståndet för anvisande av hyresgäst (*bostadsägarens utvidgade anmälningsskyldighet*).

51 §

Inhysning

Om myndigheten som reglerar bostadsbeståndet bedömer att bostadsägarens utvidgade anmälningsskyldighet inte är en tillräcklig åtgärd för att få bostäder i bruk, är en sådan innehavare av en bostad som besitter flera än ett rum per medlem av hushållet, köket oräknat, skyldig att anmäla överlopps rum till myndigheten för anvisande av underhyresgäst (*inhysning*).

52 §

Myndighet som reglerar bostadsbeståndet

Den kommun på vars område åtgärder som avses i 52 eller 53 § vidtas ger nämnda åtgärder i uppdrag åt något av sina organ eller tillsätter ett särskilt organ för detta.

53 §

Förfarandet vid uthyrning av bostad och inhysning

Om myndigheten som reglerar bostadsbeståndet inte inom 14 dagar från anmälan enligt 50 § har anvisat hyresgäster till bostaden, kan bostadsinnehavaren hyra ut den till en person som innehavaren anser vara lämplig.

Myndigheten som reglerar bostadsbeståndet skall i första hand anvisa hyreslokaliteterna för sådana bostadsbehövande vars behov av bostad är störst. Bostadsinnehavarens förslag skall i mån av möjlighet beaktas.

När myndigheten som reglerar bostadsbeståndet anvisar en invånare till bostaden i enlighet med 51 § upprättar den hyresavtalet. Om parterna inte kan enas om hyresavtalets villkor, bestämmer nämnda myndighet om dem. Hyran skall bestämmas enligt skälig gängse hyra på orten.

54 §

Begränsning av hyresförhöjning och av uppsägning av hyresavtal

För underlättande av bostadssituationen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten får hyran för en bostadslägenhet inte höjas mer än vad som föreskrivs genom förordning av statsrådet.

För underlättande av bostadssituationen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten får ett hyresavtal inte sägas upp, om inte hyresvärden behöver bostaden för eget, familjemedlemmars eller andra närståendes bruk såsom bostad eller om inte det finns andra särskilt vägande skäl för uppsägning.

8 kap.

Ändringar i anslutning till social trygghet

55 §

Ändringar av lagstadgade försäkringar

För tryggande av befolkningens försörjning och av statens betalningsberedskap under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan utbetalningen av förmåner eller rehabiliteringspenning som erlaggs med stöd av bestämmelserna om arbetspension, folkpension, sjukförsäkring eller olycksfallsförsäkring eller motsvarande andra förmåner avbrytas för högst tre månader eller uppskjutas med högst tre månader.

I det syfte som avses i 1 mom. kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten förmåner eller rehabiliteringspenning som erlaggs med stöd av bestämmelserna om arbetspension, folkpension, sjukförsäkring eller olycksfallsförsäkring eller motsvarande andra förmåner betalas för högst tre månader minskade med högst 50 procent. Genom förordning av statsrådet föreskrivs närmare om minskningens storlek och utbetalningsperioden för minskade förmåner samt om varaktigheten av avbrott i eller uppskjutande av betalning.

En förmånstagare skall trots minskning av förmåner, avbrott i och uppskjutande av utbetalningen av dem alltid få sammanlagt en förmån som är minst lika stor som full folkpension enligt folkpensionslagen.

56 §

Ändringar av socialbidrag

För tryggande av befolkningens försörjning och statens betalningsberedskap under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan utbetalningen av moderskapsunderstöd, adoptionsunderstöd, underhållsbidrag, barnbidrag, bostadsbidrag, förmåner i anslutning till ekonomisk trygghet vid arbetslöshet, ersättning vid altemneringsledighet, studiesociala förmåner, militärunderstöd, ersättning för skada ådragen i militärtjänst, rehabiliteringsförmåner, särskilt stöd till invandrare eller motsvarande annan förmån samt utkomststöd avbrytas för högst tre månader eller uppskjutas med högst tre månader.

I det syfte som avses i 1 mom. kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten kan moderskapsunderstöd, adoptionsunderstöd, underhållsbidrag, barnbidrag, bostadsbidrag, förmåner i anslutning till ekonomisk trygghet vid arbetslöshet, ersättning vid altherneringsledighet, studiesociala förmåner, militärunderstöd, ersättning för skada ådragen i militärtjänst, rehabiliteringsförmåner, särskilt stöd till invandrare eller motsvarande annan förmån samt utkomststöd betalas för högst tre månader minskade med högst 50 procent. Genom förordning av statsrådet föreskrivs närmare om minskningens storlek och utbetalningsperioden för minskade förmåner samt om varaktigheten av avbrott i eller uppskjutande av betalning som avses i 1 mom.

Utkomststödets grunddel skall dock alltid betalas till fullt belopp.

57 §

Utbetalning av förmåner

Bestämmelser om hur utbetalningen av lagstadgade försäkringar och socialbidrag skall ordnas utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet.

58 §

Befrielse från påföljder för försenad betalning

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § befrias en fysisk person som är gäldenär från skyldigheten att betala dröjsmålsränta och från andra påföljder på grund av dröjsmål med betalning, om dröjsmålet till väsentlig del har berott på betalningssvårigheter till följd av

- 1) i 55 och 56 § avsedda ändringar av lagstadgade försäkringar och socialbidrag,
- 2) i 88 § avsett uppskjutande av utbetalning,
- 3) deltagande under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten i repetitionsövning, extra tjänstgöring eller tjänstgöring under mobilisering enligt värnpliktslagen (452/1950).

Befrielse från påföljder av försenad betalning gäller inte löne-, pensions- eller underhållsbidragsfordringar.

9 kap.

Tryggande av elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet

59 §

Åtgärder avseende kommunikationsnät och kommunikationstjänster

För tryggande av de elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet och samhällets livsviktiga funktioner kan kommunikationsministeriet under undantagsförhållanden som avses i 3 § ålägga ett i kommunikationsmarknadslagen (393/2003) avsett teleföretag att

- 1) producera nät- och teletjänster samt att ge myndigheterna situationsbeskrivning angående användningen av nät- och kommunikationstjänster,
- 2) underhålla eller bygga eller låta bli att bygga kommunikationsnät,
- 3) till myndigheter eller andra teleföretag överlåta nyttjanderätt till egendom som avses i kommunikationsmarknadslagens 4 eller 5 kap. ; ministeriet kan också upphäva en sådan skyldighet att överlåta nyttjanderätt som ålagts med stöd av kommunikationsmarknadslagen,

- 4) ordna sina internationella nät- och kommunikationstjänstförbindelser på det sätt som kommunikationsministeriet närmare bestämmer,
- 5) avtala om nationell eller internationell roaming på det sätt som kommunikationsministeriet bestämmer,
- 6) ansluta ett kommunikationsnät till ett annat eller att stänga en anslutning,
- 7) för viss tid eller tills vidare stänga nät- eller kommunikationstjänstförbindelser till ett visst land eller till internationella nät- eller kommunikationstjänstförbindelser,
- 8) driva system från vissa platser.

Kommunikationsministeriet kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § dessutom förordna om företräde i de allmänna kommunikationsnäten för kommunikation som är nödvändig med tanke på samhällets livsviktiga funktioner. Förordnandet kan avse endast sådana kommunikationsnät där det är tekniskt möjligt att ordna företräde för kommunikation.

60 §

Åtgärder som avser radiofrekvenser

För tryggnad av de elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet och samhällets livsviktiga funktioner kan kommunikationsministeriet under undantagsförhållanden som avses i 3 § bemyndiga Kommunikationsverket att

- 1) ändra villkoren för radiotillstånd som avses i lagen om radiofrekvenser och teleutrustningar (1015/2001),
- 2) återkalla radiotillstånd,
- 3) avbryta kungörelse om att radiotillstånd kan sökas,
- 4) förbjuda användning av radiosändare eller radiosystem som avses i lagen om radiofrekvenser och teleutrustning eller begränsa deras användning på annat sätt.

61 §

Åtgärder i anslutning till dataskydd

För tryggnad av de elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet och samhällets livsviktiga funktioner kan kommunikationsministeriet under undantagsförhållanden som avses i 3 § ålägga ett teleföretag, en tillhandahållare av mervärdestjänster eller en sammanslutningsabonnent som avses i lagen om dataskydd vid elektronisk kommunikation (516/2004) eller en person som handlar för deras räkning att

- 1) tillfälligt förhindra sändande, förmedling eller mottagande av e-postmeddelanden, textmeddelanden och andra motsvarande meddelanden eller av filer inom ramen för fildelningsprogram,
- 2) kryptera eller inte kryptera sina nät- eller kommunikationstjänster,
- 3) vidta andra nödvändiga åtgärder för att avvärja kränkningar av dataskyddet och undanröjande av störningar riktade mot dataskyddet.

Befogenheterna som avses i 1 mom. gäller inte statsförvaltningens sammanslutningsabonnenter.

62 §

Allmän överlåtelsskyldighet i fråga om nyttjanderätten till datasystem

För tryggnade av de elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet kan kommunikationsministeriet under undantagsförhållanden som avses i 3 § ålägga en enskild person eller en sammanslutning att till myndigheter eller av dem namngivna instanser överlåta ett program eller nyttjanderätten till det, terminalutrustning, datasystem, reservkraftaggregat eller delar eller tilläggsutrustning till dem, om överlåtelssen är nödvändig för att säkerställa funktionsdugligheten hos de nät- eller kommunikationstjänster som anlitas för upprätthållandet av samhällets livsviktiga funktioner.

Befogenheterna som avses i 1 mom. gäller inte statsförvaltningen.

63 §

Tekniska bestämmelser som gäller elektronisk kommunikation

För tryggnade av de elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet kan Kommunikationsverket meddela föreskrifter som gäller det tekniska genomförandet av rättigheter och skyldigheter som avses i 59–62 §.

64 §

Beredskapsenheten för datasystemsbranschen samt dess uppgifter

För tryggnade av de elektroniska data- och kommunikationssystemens funktionsduglighet och samhällets livsviktiga funktioner kan kommunikationsministeriet under undantagsförhållanden som avses i 3 § för varje län inrätta en regional beredskapsenhet för datasystemsbranschen i anslutning till den avdelning som handhar länsstyrelsens trafik- och kommunikationsärenden. Beredskapsenheterna för datasystemsbranschen leds och övervakas av Kommunikationsverket.

Bestämmelser om de uppgifter som beredskapsenheten för datasystemsbranschen har utfärdas genom förordning av kommunikationsministeriet.

10 kap.

Tryggnade av transporter och reglering av flytande bränslen

65 §

Reglering av flytande bränslen i trafiken

För säkerställande av tillgången på flytande bränslen för syften som är nödvändiga med tanke på försvaret, befolkningens försörjning och landets ekonomiska liv under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten föreskrivs genom förordning av kommunikationsministeriet om hur den totala inbesparingen av flytande trafikbränslen skall fördelas mellan väg-, sjö- och lufttrafiken.

66 §

Reglering av flytande vägtrafikbränslen

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten regleras konsumtionen av flytande bränslen för vägtrafiken genom begränsning av konsumenternas rätt att köpa eller annars skaffa flytande bränsle samt genom begränsning av rätten att sälja flytande bränsle. Bränsle får säljas eller överlåtas endast mot användnings- eller inköpstillstånd.

Närmare bestämmelser om tiden för reglering av flytande trafikbränslen utfärdas genom förordning av statsrådet. Genom förordning av kommunikationsministeriet utfärdas närmare bestämmelser om sparmålen beträffande försäljningen av bränslen till olika konsumentgrupper och om de maximala mängder bränsle som säljs till konsumenterna.

67 §

Användningstillstånd

Användningstillstånd kan beviljas

- 1) statliga myndigheter, statliga affärsverk samt kommunala myndigheter för de motorfordon som de äger eller har i sin besittning,
- 2) trafikidkare som idkar sådan trafik som är nödvändig för tryggnad av verksamhetsförutsättningarna för landets ekonomiska liv, för denna trafik eller företag eller sammanslutningar som idkar annan verksamhet nödvändig för tryggnad av verksamhetsförutsättningarna för näringslivet, för de motorfordon som de äger eller har i sin besittning.

Statliga myndigheter och affärsverk beviljas användningstillstånd av kommunikationsministeriet. Trafikbränsleenheten vid länsstyrelsens polisavdelning beviljar användningstillstånd till kommunala myndigheter samt till trafikidkare eller andra företag eller sammanslutningar som idkar sådan tillståndspliktig trafik som är nödvändig för tryggnad av verksamhetsbetingelserna för landets näringsliv.

Motorfordon som avses i 1 mom. 2 punkten skall antecknas i länsstyrelsens trafikavdelnings förteckning över reservering av fordon för undantagsförhållanden.

68 §

Inköpstillstånd för flytande bränsle

Bränsle får säljas till andra ägare eller innehavare av motorfordon än sådana som avses i 67 § endast om de har ett i denna paragraf avsett inköpstillstånd.

Trafikbränsleenheten i häradet ger alla ägare eller innehavare av i 1 mom. avsedda, i fordonsregistret införda motorfordon köpkort för bränsle vilka berättigar köpkortsinnehavaren att köpa den mängd bränsle som anges i kortet. Tillstånd att köpa flytande bränsle för ett motorfordon som är infört i ett utländskt register och vars innehavare inte har hemkommun i Finland kan beviljas av den trafikbränsleenhet till vilken ansökan lämnats.

Häradets trafikbränsleenhet kan på ansökan bevilja tillstånd att köpa extra bränsle. Ansökan riktas till det härad till vilket sökandens hemkommun hör. Tillstånd att köpa extra bränsle kan beviljas,

om det är nödvändigt för trygghet av sökandens och familjemedlemmarnas försörjning eller för företagande av en för dem viktig resa eller av andra motsvarande för sökanden särskilt viktiga orsaker. Närmare bestämmelser om grunderna för beviljande av tillstånd att köpa extra bränsle kan utfärdas genom förordning av kommunikationsministeriet.

69 §

Begränsande av verksamheten vid bränsleförsäljningsställen

När försäljningen eller annan distribution av flytande bränslen regleras enligt 66–68 § får flytande bränsle levereras till servicestationer och andra distributionsställen endast i enlighet med vad som närmare bestäms genom förordning av statsrådet.

70 §

Regleringsmyndigheter för flytande vägtrafikbränslen

Regleringsmyndigheter för flytande vägtrafikbränslen är kommunikationsministeriet samt länsstyrelsernas polisavdelningar och häraden. Länsstyrelsernas polisavdelningar och häraden arbetar vid fullgörandet av uppgifter som avses i detta kapitel under kommunikationsministeriets ledning och tillsyn. I samband med dem kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten inrättas enheter för flytande vägtrafikbränsle.

Närmare bestämmelser om organiseringen av enheter för flytande vägtrafikbränsle utfärdas genom förordning av statsrådet.

71 §

Uppgifterna för vägtrafikens regleringsmyndigheter

Utöver vad som föreskrivs i 67 och 68 § har kommunikationsministeriet till uppgift att

- 1) leda och övervaka regleringen av flytande bränslen för fordon som används i vägtrafik,
- 2) informera om regleringen i landet.

Utöver vad som föreskrivs i 68 § har länsstyrelsens polisavdelnings trafikbränsleenhet till uppgift att

- 1) verkställa reglering i länet,
- 2) leda och övervaka häradernas trafikbränsleenheters verksamhet,
- 3) informera om regleringen i länet,
- 4) övervaka regleringen inom sitt ansvarsområde.

72 §

Vägtransportmyndigheterna

I detta kapitel avsedda vägtransportmyndigheter är kommunikationsministeriet och länsstyrelserna. Vägtransporterna leds och övervakas under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten av kommunikationsministeriet på riksplanet och av länsstyrelsernas trafikavdelningar inom länet. De kan också begränsa vägtransporter så som föreskrivs i 73 §.

Vid länsstyrelsernas trafikavdelningar kan under sådana undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten inrättas transportledningsenheter, vilka arbetar under kommunikationsministeriets ledning och tillsyn.

73 §

Vägtransporter och styrning av dem under undantagsförhållanden

Vägtransporterna skall under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten skötas så att de transporter som är nödvändiga med tanke på ett fungerande samhälle, den militära försvarsberedskapen samt medborgarnas skydd, säkerhet och försörjning säkerställs. Dessutom sköts övriga transporter som är nödvändiga för tryggheten av ett fungerande samhälle.

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1–3 punkten kan vägtransportmyndigheten för säkerställande av för samhällsfunktionerna nödvändiga transporter styra användningen av transportmateriel i tillståndspliktig trafik och begränsa tillståndspliktig trafik med beaktande av samhällets behov av transporter och andra faktorer som inverkar på begränsandet av trafiken. Transporter skall alltid begränsas så opartiskt som möjligt med beaktande av trafikidkarnas och deras kunders behov.

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 4 punkten kan kommunikationsministeriet och länsstyrelsens trafikavdelning för tryggheten av den allmänna trafiken ändra tidtabeller och rutter för tillståndspliktig persontrafik samt styra materielen för allmänna transporter på det sätt som situationen kräver.

74 §

Begränsning av vägtrafiken

Polisen kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten på vägtrafikmyndighetens begäran för tryggheten av transporter som avses i 73 § 1 mom. begränsa annan motorfordonstrafik eller förbjuda den i sin helhet för viss tid på vägar eller områden som myndigheten bestämmer.

En trafikeringsbegränsning eller ett trafikeringsförbud får inte hindra någon från att färdas till den fastighet eller lägenhet som utgör stadigvarande bostad.

75 §

Trafikidkares samt motorfordonsägares och motorfordonsinnehavares skyldigheter

Varje trafikidkare som idkar tillståndspliktig trafik och ägare eller innehavare av ett motorfordon registrerat för privat bruk är under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten skyldig att utföra av vägtrafikmyndigheten förordnade transporter, om trafikbehovet nödvändigtvis kräver det.

76 §

Skyldighet att överlåta fordon

Varje ägare eller innehavare av ett fordon är skyldig att under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten, när det krävs för skötseln av transporter som är nödvändiga för landets försvar,

befolkningsskyddet eller den allmänna ordningen och säkerheten eller med tanke på ett fungerande samhälle, överlåta det motorfordon som denne äger eller innehar till vägtransportmyndighetens förfogande.

Närmare bestämmelser om förfarandet vid överlåtelse av nyttjanderätten till motorfordon utfärdas genom förordning av statsrådet.

77 §

Tryggande av sjötransporter

Sjöfartsverket leder och övervakar under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten sjötransporter. Genom beslut av sjöfartsverket kan för genomförande av sjötransporter som är nödvändiga med tanke på försvaret eller samhällets livsviktiga funktioner tillfälliga avvikelser göras från gällande bestämmelser och föreskrifter som avser

- 1) öppnande eller stängande av farleder,
- 2) isbrytning, farledsfartygstjänster och skärgårdens förbindelsefartygstrafik,
- 3) anlitanande och ordnande av lotsningstjänster,
- 4) styrningen av sjötrafiken.

Sjöfartsverket skall innan ett beslut enligt 1 mom. fattas höra de behöriga militära myndigheterna och Gränsbevakningsväsendet. Vid behov skall Sjöfartsverket innan beslutet fattas höra också den behöriga polismyndigheten. Om frågan av särskilda skäl måste avgöras utan dröjsmål, kan Sjöfartsverket fatta beslutet utan hörande. Verket skall dock omedelbart underrätta nämnda myndigheter om beslutet.

Beslut om stängning av hamnar under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten fattas av statsrådet. Sjöfartsverket kan för slutförande av sjötransporter som är nödvändiga med tanke på försvaret eller samhällets livsviktiga funktioner dessutom bestämma om placeringen av hamnarnas stuveriutrustning samt tillfälligt, för högst en månad åt gången, förordna stuveripersonal att arbeta i en annan hamn än den som utgör den ordinarie arbetsplatsen. När ett sådant förordnande ges svarar staten för de av verkställigheten orsakade resekostnaderna och för skäliga kostnader för uppehälle

Kommunikationsministeriet kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten för tryggande av samhällets livsviktiga sjötransporter genom sitt beslut förbjuda fartygsregistermyndigheten att under en tid av högst sex månader avföra ett fartyg ur Finlands fartygsregister.

78 §

Reglering av bränslen för sjöfarten och annan sjötrafik

Sjöfartsverket kan av för tryggande av sjötransporter som är nödvändiga med tanke på försvaret eller samhällets livsviktiga funktioner under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten begränsa enskilda personers och företags samt rederiföretags eller rederiinrättnings rätt att köpa flytande bränsle genom att föreskriva kvantitativa kvoter som inte får överskridas under en viss period. Sjöfartsverket kan dock bevilja tillstånd att överskrida en kvot, om det är nödvändigt för att trygga verksamheten hos ett företag eller en inrättning som sköter transporter som är viktiga med tanke på försvaret eller samhällets livsviktiga funktioner eller om det finns någon annan vägande orsak med tanke på ordnandet av sjötransporter under undantagsförhållanden.

79 §

Tryggande av lufttransporter

Luftfartsförvaltningen leder och övervakar under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten lufttransporter och lufttrafik i samarbete med flygvapnet.

Luftfartsförvaltningen kan i syfte att trygga samhällets funktionsduglighet och den militära försvarsberedskapen

- 1) förbjuda civilflyg eller begränsa det inom hela landet eller en del av det,
- 2) besluta närmare om användningen av flygplatserna och om användningsbegränsningar.

Luftfartsförvaltningen skall innan ett beslut enligt 2 mom. fattas höra den militära myndighet som saken gäller. Om frågan av särskilda skäl måste avgöras utan dröjsmål, kan Luftfartsförvaltningen fatta beslutet utan hörande. Den skall dock omedelbart underrätta den behöriga militära myndigheten om beslutet.

Genom förordning av statsrådet kan utfärdas närmare bestämmelser om förvaltningen av flygplatserna och ordnandet av deras verksamhet under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten.

80 §

Reglering av flytande bränslen för flygtrafiken samt av reservdelar och förnödenheter

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1-3 punkten kan Luftfartsförvaltningen för tryggande av lufttransporterna reglera den flygpetroleum och flygbensin som används i lufttransporter. Regleringen omfattar inte de luftfartyg som staten äger eller har tagit i sitt bruk eller av staten beställda flyg, om inte annat föreskrivs genom förordning av statsrådet.

Luftfartsverket beslutar månatligen på förhand om lufttrafikföretagens kvoter av flygpetroleum och flygbensin utifrån den av sökanden angivna förbrukningen av i Finland köpt bränsle under motsvarande period föregående år. Om verksamheten har förändrats avsevärt i jämförelse med beräkningstidpunkten, används som beräkningsgrund kvoten för en lufttrafikföretagare med motsvarande verksamhet och motsvarande antal luftfarkoster.

Luftfartsverket kan av grundad anledning ge tillstånd till att överskrida kvoten eller överföra den till ett annat lufttrafikföretag helt eller delvis eller byta bränsleleverantör eller skaffa en ny kund för bränsleleverantören. Luftfartsverket kan dessutom av grundad anledning tillåta att bränsle distribueras för enstaka flyg.

Om i 1 mom. avsedd reglering av flytande bränsle har inletts, får en idkare av flygtrafik endast med inköpstillstånd som beviljats av Luftfartsstyrelsen skaffa sådana reservdelar och förnödenheter som behövs för ordnande av lufttransporter. Inköpstillstånd beviljas om det behövs för tryggande av transporter som är viktiga med tanke på försvaret eller samhällets livsviktiga funktioner eller om det finns andra vägande skäl med tanke på ordnandet av lufttransporter under undantagsförhållanden.

81 §

Ordnande av järnvägstransporter under undantagsförhållanden

Järnvägstransporter skall under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten ordnas så att de transporter som är nödvändiga med tanke på försvaret av samhället och dess funktionsduglighet samt medborgarnas säkerhet och försörjning säkerställs och andra för samhället nödvändiga transporter sköts.

Kommunikationsministeriet kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten för tryggnad av järnvägstransporter som är viktiga för ett fungerande samhälle och den militära försvarsberedskapen genom sitt beslut begränsa ett järnvägsföretags övriga verksamhet och ålägga ett sådant företag att sköta transporter som är nödvändiga för ett fungerande samhälle eller landets ekonomiska liv.

Banförvaltningscentralen kan ändra den bankapacitet som centralen beviljat ned stöd av järnvägslagen (198/2003), om en omorganisering av järnvägstransporterna nödvändigtvis kräver det.

82 §

Brådskanie evakueringstransporter

Kommunikationsministeriet, länsstyrelsernas trafikavdelningar, Luftfartsförvaltningen och Sjöfartsverket kan inom ramen för sin behörighet under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten ålägga en trafikidkare som idkar tillståndspliktig trafik, ett järnvägsföretag, ett bolag eller någon annan sammanslutning som idkar tillståndspliktig flygtrafik och ett finskt rederi att sköta sådana evakueringstransporter av människor och egendom som är nödvändiga på grund av undantagsförhållanden.

Transporter enligt denna paragraf skall skötas utan obefogat dröjsmål.

83 §

Kommunikationsministeriets behörighet att bestämma om transporter

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan kommunikationsministeriet genom sitt beslut för säkerställande av transporter som är nödvändiga med tanke på tryggnaden av försvaret, befolkningsskyddet och samhällets funktionsduglighet samt samhällets livsviktiga funktioner ge myndigheterna föreskrifter om samarbete mellan olika transportformer för utförandet av en eller flera specificerade transporter. Ministeriet kan också genom sitt beslut ålägga trafikidkare som idkar tillståndspliktig trafik, företag som bedriver rederiaffärsverksamhet, innehavare av tillstånd till eller godkännande av luftfartsverksamhet eller järnvägsföretag att sköta en transport på det sätt som specificeras i beslutet, om transporten inte kan genomföras på annat sätt.

11 kap.

Tryggande av social- och hälsovården

84 §

Social- och hälsovårdsenheternas verksamhet

För tryggande av befolkningens social- och hälsovård under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten kan länsstyrelsen ålägga en verksamhetsenhet inom social- och hälsovården att

- 1) utvidga eller lägga om sin verksamhet,
- 2) inom länet helt eller delvis flytta verksamheten från verksamhetsdistriktet eller till någon annan ort eller att ordna verksamhet också utanför sitt distrikt,
- 3) placera vård- eller vårdnadsbehövande personer i sin verksamhetsenhet oberoende av vad som har bestämts, föreskrivits eller avtalats,
- 4) ställa en verksamhetsenhet eller en del av den till statliga myndigheters förfogande.

85 §

Annan styrning av hälsovården

För tryggande av befolkningens social- och hälsovård under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten kan social- och hälsovårdsministeriet genom sitt beslut ålägga en läkemedelsfabrik, läkemedelspartiaffär, innehavare av apoteksrättigheter samt sådana sammanslutningar och enskilda näringsidkare som levererar hälsovårdsförmådenheter eller tillhandahåller hälsovårdstjänster eller annars är verksamma inom hälsovårdsområdet att

- 1) utvidga eller lägga om sin verksamhet,
- 2) helt eller delvis flytta verksamheten från verksamhetsdistriktet eller till någon annan ort eller att ordna verksamhet också utanför sitt distrikt.

86 §

Social- och hälsovårdstjänster samt hälsoskydd

För tryggande av befolkningens social- och hälsovårdstjänster under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 4 punkten kan genom förordning av statsrådet föreskrivas att kommunen kan avstå från följande:

- 1) iakttagandet av i folkhälsolagen (66/1972) och lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989) föreskrivna frister vid ordnande av icke brådskande vård, om det är nödvändigt för ordnande av brådskande vård och om patientens hälsa inte riskeras av att tidsfristen överskrids,
- 2) bedömning av behov av tjänster i enlighet med socialvårdslagen (710/1982),
- 3) ansvaret för dagvård enligt lagen om barndagvård (36/1973), om barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare kan ordna vården av barnen på annat sätt,
- 4) behandlingen av och beslutsfattande i fråga om anmälningar i anslutning till anmälningspliktig verksamhet enligt hälsoskyddslagen (763/1994) samt uppgifter i anslutning till utredning av bostäders hälsorisker.

12 kap.

Skötseln av statsfinanserna under undantagsförhållanden

87 §

Omedelbar tillämpning av tilläggsbudgeten

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § tillämpas regeringens proposition till riksdagen angående tillägg till och ändringar i statsbudgeten redan innan riksdagen har beslutat om tilläggsbudgeten, förutsatt att riksdagen ger sitt samtycke till detta.

88 §

Uppskjutande av utanordning av statens utgifter

För tryggnad av statens betalningsberedskap under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan statsrådet skjuta upp utanordningen av sådana statliga utgifter vilkas betalningstidpunkt har bestämts i lag eller förordning och vilka inte har förfallit till betalning. Utanordningstidpunkten får skjutas fram med högst två veckor åt gången.

13 kap.

Offentlig- och privaträttsliga anställningsförhållanden

89 §

Arbetsförmedlingstvång

För tryggnad av tillgången på arbetskraft för branscher som är särskilt viktiga med tanke på försvaret, befolkningens hälsovård eller försörjning eller försörjningsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten får arbetsgivaren vid anställning av nya arbetstagare anställa endast arbetssökande som anvisas av arbetskraftsmyndigheterna (*arbetsförmedlingstvång*).

Arbetsförmedlingstvånget gäller inte sådana branscher som är särskilt betydelsefulla med tanke på försvaret, befolkningens hälsovård eller försörjning eller försörjningsberedskapen. Närmare bestämmelser om dessa branscher utfärdas genom förordning av statsrådet.

90 §

Lönereglering

För tryggnad av prisstabilitet och den offentliga ekonomin får under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten löner som grundar sig på offentlig- eller privaträttsligt anställningsförhållande inte höjas mer än med ett belopp som fastställs genom förordning av statsrådet.

91 §

Avvikelser från anställningsvillkor

När tryggandet av försvaret, befolkningens försörjning eller landets ekonomiska liv nödvändigt kräver att arbetstiden förlängs eller avvikande utläggning av arbetstiden under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten är det tillåtet att tillfälligt avvika från

- 1) arbetstidslagens (605/1996) bestämmelser om vilotider och overtidsarbete,
- 2) semesterlagens (162/2005) bestämmelser om givande av semester.

I hälsovården, socialväsendet och räddningsväsendet kan avvikelser göras från anställningsvillkoren på det sätt som avses i 1 mom. på grund av befolkningens hälsovård, försörjning och säkerhet också under undantagsförhållanden som avses i 3 § 4 punkten.

Avvikelserna från anställningsvillkoren får inte orsaka fara för säkerheten i arbete eller arbetstagarnas hälsa. Närmare bestämmelser om gränserna för avvikelserna utfärdas genom förordning av statsrådet.

92 §

Begränsning av uppsägningsrätten

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan arbetsgivarens rätt att säga upp ett arbetsavtals- eller tjänsteförhållande genom förordning av statsrådet begränsas i jämförelse med vad som i 7 kap. i arbetsavtalslagen (55/2001), 8 kap. i lagen om kommunala tjänsteinnehavare (304/2003) och 27 § 1 mom. i statstjänstemannalagen föreskrivs om grunderna för uppsägningsrätt, om en sådan begränsning är nödvändig för tryggnad av förutsättningarna för produktion som är viktig för landets försvar, befolkningens försörjning eller försörjningsberedskapen. Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om till vilka delar uppsägningsrätten begränsas och vilka områden av produktionsbranschen begränsningarna avser.

Om tryggandet av produktion som avses i 1 mom. nödvändigt kräver det, har arbetstagaren inte rätt att säga upp ett arbetsavtals- eller tjänsteförhållande. Genom förordning av statsrådet utfärdas närmare bestämmelser om vilka produktionsbranscher ett tillfälligt undantag från uppsägningsrätten gäller. En sådan förordning kan gälla högst två månader åt gången.

När en arbetstagare, tjänsteman och kommunal tjänsteinnehavare säger upp sitt anställningsförhållande är uppsägningstiden minst en månad längre än den skulle vara enligt lag eller arbets- eller tjänstekollektivavtal, dock högst sex månader. Genom förordning av statsrådet föreskrivs närmare om uppsägningstiderna i olika uppgiftsgrupper.

Inom hälsovården samt socialväsendet och räddningsväsendet kan uppsägningsrätten begränsas enligt 1 mom. på grund av befolkningens försörjning och säkerhet också under undantagsförhållanden som avses i 3 § 4 punkten.

14 kap.

Arbetsplikt

93 §

Arbetspliktiga

Om obligatorisk arbetsförmedling och begränsning av uppsägningsrätten inte är tillräckliga åtgärder under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten, är varje i Finland bosatt person som har i lagen om hemkommun (201/1994) avsedd hemkommun i Finland och som har fyllt 18 men inte 68 år skyldig att utföra sådant arbete som är nödvändigt för att lagens syfte skall kunna uppnås.

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten är varje i Finland bosatt person som har i lagen om hemkommun avsedd hemkommun i Finland och som är verksam inom hälsovården, har fått utbildning inom denna bransch eller annars är lämpad för uppgifter inom branschen samt som har fyllt 18 men inte 68 år skyldig att utföra sådant arbete som är nödvändigt för att lagens syfte skall kunna uppnås och som han eller hon med sin utbildning och erfarenhet klarar av.

94 §

Arbetspliktigas skyldighet att anmäla sig

Varje arbetspliktig skall för lämnande av uppgifter och förordnande till arbete efter inkallelse anmäla sig hos bonings- eller vistelseortens arbetskraftsmyndighet.

Arbetskraftsmyndighetens inkallelse kan delges som vanlig delgivning eller som offentlig delgivning.

95 §

Arbetsförordnande

Arbetskraftsmyndigheten kan ge en arbetspliktig ett arbetsförordnande av vilket framgår åtminstone följande uppgifter:

- 1) den arbetspliktiges namn,
- 2) arbetsgivarens namn,
- 3) arbetsplatsens adress,
- 4) uppgift, samt
- 5) tidpunkt när den arbetspliktige skall ta emot arbetspliktsarbetet.

96 §

Begränsningar i fråga om arbetsförordnanden

Arbetsförordnande får inte ges den som

- 1) för den tid arbetet varar inte kan avlägsna sig från sitt hem på grund av skötseln av ett barn eller en annan person som kräver fortlöpande omsorg, om vården inte kan ordnas på annat sätt,
- 2) handhar sådan tjänst, sådant uppdrag eller sådan offentlig uppgift att han så som särskilt föreskrivs tills vidare befrias från att bli inkallade i tjänst under krig, eller
- 3) är i tjänst hos försvarsmakten, eller

4) som på förhand har reserverats för befolkningskyddsuppgifter.

Om en person är i offentlig tjänst eller i offentligt uppdrag eller behövs i anställning hos en sådan offentlig eller privat inrättning eller motsvarande företag vars oavbrutna verksamhet under undantagsförhållanden är nödvändig för uppnående av denna lags syfte, får han eller hon inte förordnas i annat arbete, om inte särskilda skäl kräver det.

97 §

Omständigheter som skall beaktas när ett arbetsförordnande ges

Arbetskraftsmyndigheten får ge en arbetspliktig ett arbetsförordnande endast för sådant arbete som denne skäligen förmår utföra med beaktande av ålder, hälsotillstånd, eventuellt handikapp, familjeförhållande, utbildning, tidigare arbetserfarenhet samt arten av det arbete som förordnandet gäller. Om personen inte kan ge ett förordnande för heldagsarbete, kan han eller hon åläggas att utföra deltidsarbete. Om en arbetspliktig åberopar att han eller hon av hälsoskäl inte kan utföra arbete som nämns i arbetsförordnandet, skall han eller hon lägga fram tillförlitlig utredning om sitt hälsotillstånd inom en av Arbetskraftsmyndigheten utsatt skälig tid.

För vårdnadshavaren till ett barn under sju år eller ett kroniskt eller långvarigt sjukt barn får ett arbetsförordnande utanför den pendlingsregion som avses i 9 § i lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002) ges endast om upprätthållandet av med tanke på för försvaret viktig produktion med beaktande av personens särskilda utbildning eller andra därmed jämförbara orsaker nödvändigt kräver det.

98 §

Arbetspliktsförhållande

En person står i arbetspliktsförhållande, om Arbetskraftsmyndigheten enligt 95 § förordnar honom eller henne att mot vederlag utföra i 93 § avsett arbete åt arbetsgivaren under dennes ledning och övervakning.

Arbetspliktsförhållandet börjar när den arbetspliktige har anlänt till den arbetsplats som nämns i arbetsförordnandet eller, om han eller hon har förordnats i arbete på annan ort, till en föreskriven avreseplats.

Arbetspliktsförhållandet upphör när Arbetskraftsmyndigheten befriar den arbetspliktige från det arbete som nämns i arbetsförordnandet. Om den arbetspliktige har förordnats i arbete på annan ort, upphör arbetspliktsförhållandet dock först när han eller hon anländer från arbetsorten till avrese- eller boningsorten.

99 §

Villkoren i arbetspliktsförhållande

Villkoren i arbetspliktsförhållandet bestäms enligt det kollektivavtal som enligt lagen om kollektivavtal (436/1946) eller 2 kap. 7 § i arbetsavtalslagen binder arbetsgivaren. Om ett sådant kollektivavtal inte finns, skall till den arbetspliktige betalas lön som skäligen motsvarar de uppgifter som han eller hon förordnas att utföra.

I ett arbetspliktsförhållande och i arbete som utförs på basis av det skall i övrigt i tillämpliga delar på motsvarande sätt iakttas vad som föreskrivs om arbetsavtals- och tjänsteförhållanden samt om arbete som utförs på basis av dem.

Ett tidigare anställningsförhållande avbryts inte på grund av ett arbetsförordnande.

100 §

Arbetsgivarens upplysningsplikt

Arbetsgivarens är på begäran av Arbetskraftsmyndigheten skyldig att ge behövliga uppgifter om den arbetspliktsarbetskraft som har anställts och om användningen av den.

Arbetsgivaren skall omedelbart underrätta Arbetskraftsmyndigheten när en arbetspliktig frigörs från arbete enligt arbetsförordnandet.

101 §

Arbetspliktsregistret

Arbetskraftsmyndigheterna inrättar under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten för genomförande av arbetsplikten och styrning av Arbetskraften ett arbetspliktsregister för vilket Arbetsministeriet är registeransvarig. Uppgifter i registret används och uppgifter lagras i registret också av Arbetskrafts- och näringscentralerna samt Arbetskraftsbyråerna. Dessa svarar vid fullgörandet av sina egna åligganden för riktigheten hos de uppgifter som de lagrat i registret samt för lagligheten hos lagringen och användningen.

Arbetspliktsregistret innehåller uppgifter om de arbetspliktiga och om arbetsgivarna. I registret införs såsom identifikationsuppgifter om den arbetspliktige namn, födelsedatum och personbeteckning samt adress och andra kontaktuppgifter. I registret kan dessutom införas uppgifter om den arbetspliktiges yrke, utbildning och sysselsättning samt försörjningsplikt, arbetsförmåga och anlitbarhet. I registret införs dessutom behövliga uppgifter om namnen på arbetsgivarna och om produktions- eller servicebranscher samt var verksamhetsställena finns.

Arbetskraftsmyndigheten har utan hinder av vad som föreskrivs om handlingssekretess rätt att för det i 1 mom. avsedda registret få behövliga uppgifter också ur befolknings- och pensionsskyddsregistren, Statistikcentralens register och de register som Rättsskyddscentralen för hälsovården för. Arbetskraftsmyndigheten har dessutom utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att av andra myndigheter få för en ändamålsenlig verkställighet av arbetsplikten behövliga uppgifter om företags eller andra organisationers betydelse för landets försvar eller för tryggheten av landets ekonomiska liv.

Ur arbetspliktsregistret kan utan hinder av bestämmelserna om sekretess för uppgifter till social- och hälsovårdsministeriet samt länsstyrelsernas social- och hälsoavdelningar lämnas ut uppgifter om dem som arbetar inom hälsovården.

Uppgifterna avförs ur arbetspliktsregistret inom sex månader från det att tillämpningen av II avdelningen i denna lag har upphört. De avförda uppgifterna arkiveras. I fråga om arkivväsendets uppgifter och handlingar som överförs till arkiv gäller vad som bestäms i arkivlagen (831/1994) eller bestäms eller föreskrivs med stöd av den.

15 kap.

Organisering av förvaltningen under undantagsförhållanden

102 §

Förflyttning av statliga ämbetsverk och inrättningar samt personal

För skötseln av förvaltningsuppgifter under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan statsrådet besluta att underlydande ämbetsverk eller statliga inrättningar eller affärsverk tillfälligt skall förflyttas till annan ort.

Utan hinder av vad som bestäms i statstjänstemannalagen kan ett ministerium genom sitt beslut förplikta den som är anställd hos staten att tillfälligt sköta en annan tjänst eller uppgift. Beslutet om en statsanställds övergång från ett förvaltningsområde till ett annat fattas dock av finansministeriet. Då skall finansministeriet innan förflyttningsbeslutet fattas höra det ministerium som saken gäller.

103 §

Förflyttning av domstolar och domare

För att domstolarna skall kunna sköta sina uppgifter under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan högsta domstolen i fråga om de allmänna domstolarna och arbetsdomstolen samt högsta förvaltningsdomstolen i fråga om förvaltningsdomstolarna, försäkringsdomstolen och marknadsdomstolen besluta om tillfällig förflyttning av domare eller domstolar till annan ort.

104 §

Styrningen av statens informationsförvaltning

Finansministeriet kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § bestämma om ordnandet av statliga myndigheters informationsförvaltning, databehandling, elektroniska tjänster, telekommunikation och datasäkerhet.

Finansministeriets styrning gäller dock inte försvarsmaktens, gränsbevakningsväsendets, polisens och räddningsmyndigheternas funktionella informationssystem.

105 §

Förvaltningsmyndigheternas kommunikation under undantagsförhållanden

För tryggnad av medborgarnas möjligheter att få information och för sammanjämkning av myndighetskommunikationen under undantagsförhållanden sköts den direkta ledningen av statsförvaltningens kommunikation av statsrådets kansli. Genom förordning av statsrådet kan vid behov inrättas Statens kommunikationscentral.

Statsrådets kansli och Statens kommunikationscentral kan meddela statsförvaltningens myndigheter föreskrifter om innehållet i kommunikationen.

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan statsrådets kansli och Statens kommunikationscentral förplikta myndigheter som lyder under statsrådet samt kommunala

myndigheter att i sin kommunikation publicera meddelanden med visst innehåll eller förbjuda publiceringen av meddelanden med visst innehåll.

106 §

Avgörande av behörighet

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § avgör statsrådets allmänna sammanträde på framställning av statsministern meningsskiljaktigheter mellan olika förvaltningsområden om vilken myndighet eller statlig enhet som skall handlägga ett ärende. Varje ministerium sköter meningsskiljaktigheterna inom sitt förvaltningsområde.

Statsrådets allmänna sammanträde och ministerierna inom sina ansvarsområden kan under undantagsförhållanden också besluta vilken myndighet under statsrådet som sköter ett sådant med tanke på uppnåendet av denna lags syfte viktigt ärende eller uppdrag som gäller flera än en enhets verksamhetsområde eller om vilket inte har föreskrivits särskilt.

107 §

Undervisning och utbildning

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten kan undervisningsministeriet för högst tre månader åt gången bestämma att undervisningsverksamhet och annan verksamhet som avses i lagen om grundläggande utbildning (628/1998), gymnasielagen (629/1998), lagen om yrkesutbildning (630/1998), lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998), lagen om fritt bildningsarbete (632/1998), yrkeshögskolelagen (351/2003) och universitetslagen (645/1997) skall avbrytas eller flyttas till annan ort, om det är nödvändigt på grund av förflyttning av befolkning eller vistelse- eller rörelsebegränsningar eller annars för skyddande av befolkningen. Om befolkningen på ett visst område förflyttas annanstans med stöd av 119 §, kan det genom förordning av statsrådet föreskrivas att förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen för de förflyttade eleverna tillfälligt skall ordnas av den kommun till vilken en elev har förflyttats, i stället för av den kommun där eleven är bosatt.

För trygghet av undervisningen och utbildningen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten kan genom förordning av statsrådet begränsas de skyldigheter för anordnarna av undervisning och utbildning som gäller undervisningen i ämnen som är gemensamma för alla, givandet av måltids- och transportförmåner samt inkvartering. Dessutom kan undervisningsministeriet utan hinder av lagen om anordnande av studentexamen (672/2005) skjuta upp anordnandet av studentexamen med högst sex månader.

De effekter som de i 1 och 2 mom. avsedda åtgärderna har på kostnaderna för verksamheten kan beaktas vid beviljandet av statsandelar och statsunderstöd för undervisningsväsendet så som närmare föreskrivs genom förordning av statsrådet.

16 kap.

Den militära försvarsberedskapen

108 §

Skyldighet att överlåta varor

För höjande eller upprätthållande av den militära försvarsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten är var och en skyldig att i försvarsmaktens besittning överlåta sådana varor som är nödvändiga med tanke på inkvartering av trupper, befästningsarbeten eller tryggande av energiförsörjningen eller andra med tanke på höjande och upprätthållande av försvarsberedskapen nödvändiga lösa saker.

109 §

Skyldighet att tillhandahålla tjänster

För höjande eller upprätthållande av den militära försvarsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten är företag, samanslutningar, inrättningar samt yrkesutövare och näringsidkare skyldiga att tillhandahålla försvarsmakten bespisnings-, inkvarterings-, verkstads- och underhållstjänster samt andra motsvarande tjänster.

Närmare bestämmelser om förfarandet vid utförandet av tjänsterna utfärdas genom förordning av försvarsministeriet.

110 §

Skyldighet att överlåta fordon, fartyg och luftfartyg

När höjandet eller upprätthållandet av den militära försvarsberedskapen kräver det under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten är

- 1) ägaren eller innehavaren av ett motordrivet fordon eller släpfordon skyldig att överlämna fordonet till försvarsmaktens förfogande,
- 2) ägaren eller innehavaren av ett luftfartyg skyldig att överlämna luftfartyget till försvarsmaktens förfogande,
- 3) ägaren eller innehavaren av en motorbåt skyldig att överlämna motorbåten till försvarsmaktens förfogande,
- 4) ägaren av ett fartyg eller den som hyr fartyget eller den som utövar faktisk bestämmanderätt i frågor som gäller fartygets trafik skyldig att överlämna fartyget till försvarsmaktens förfogande.

111 §

Skyldighet att överlåta områden och utrymmen

För höjande eller upprätthållande av försvarsberedskapen under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten är varje ägare och innehavare av jord- och vattenområden, byggnader eller rum eller lagerutrymmen skyldig att överlåta dessa i försvarsmaktens eller kommunikationsministeriets besittning. Genom förordning av försvarsministeriet föreskrivs i vilka kommuner befogenheter som avses i 1 mom. kan utövas.

Besittningen av en byggnad eller bostads som används för stadigvarande boende får överlåtas endast av synnerligen vägande militära skäl.

Försvarsmakten har rätt att på de områden och i de utrymmen som avses i 1 mom. vidta sådana åtgärder som omedelbart behövs för byggande av lager, befästningsobjekt, vägar och andra försvarsanordningar och för upprätthållande av aktionsberedskapen.

112 §

Fullgörande av överlåtelseplikt

Vid försvarsmakten kan under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten tillsättas överlåtelsenämnder för fordon, fartyg, luftfartyg och fastigheter, om vilkas uppgifter och sammansättning föreskrivs genom förordning av statsrådet.

Genom förordning av försvarsministeriet utfärdas närmare bestämmelser om förfarandet vid verkställighet av överlåtelseplikt.

113 §

Rörelse- och vistelsebegränsningar

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan försvarsministeriet av militära skäl eller om det behövs för skyddande av utomstående mot faror genom förordning förbjuda obehöriga att vistas och röra sig på ett visst område eller objekt eller införa begränsningar i nämnda rätt.

17 kap.

Befolkningsskydd och evakuering

114 §

Befolkningsskyddsplikt

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten är varje i Finland bosatt som enligt lagen om hemkommun har hemkommun i Finland och som har fyllt 18 men inte 68 år skyldig att utföra släcknings-, räddnings-, förstahjälps-, underhålls-, röjnings- och rengöringsuppgifter samt ledningsuppgifter och specialuppgifter inom befolkningsskyddsorganisationen eller andra med dessa jämförbara uppgifter som är nödvändiga för skyddande av befolkningen

När befolkningsskyddsplikten verkställs beaktas de begränsningar som avses i 97 §. På arbete som utförs enligt befolkningsskyddsplikten tillämpas 99 §. Närmare bestämmelser om fullgörandet av befolkningsskyddsplikten utfärdas genom förordning av statsrådet.

I fråga om befolkningsskyddets personregister föreskrivs särskilt.

115 §

Skyldighet att överlåta varor som behövs i räddningsväsendet

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten är var och en skyldig att för genomförande av befolkningsskyddet överlåta räddnings-, släcknings-, röjnings- och förstahjälpsmateriel eller andra motsvarande för ombesörjandet av befolkningsskyddet nödvändiga varor till i räddningslagen (468/2003) avsedda statliga räddningsmyndigheter eller räddningsmyndigheter inom ett räddningsområde.

116 §

Vistelsebegränsningar för skyddande av befolkningen

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1, 2 och 4 punkten kan genom förordning av statsrådet tillfälligt, för högst tre månader åt gången förbjudas rätten att vistas på en bestämd ort, om det är nödvändigt för att avvärja en allvarlig fara som hotar människors liv eller hälsa.

117 §

Skyldighet att överlåta byggnader och lokaler som behövs för befolkningsskyddet

För genomförandet av befolkningsskydd under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan räddningsmyndigheten genom sitt beslut ålägga ägaren och innehavaren av ett jord- eller vattenområde att överlämna sin fastighet jämte byggnader och andra rum och lager i räddningsmyndighetens besittning.

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 punkten kan räddningsmyndigheten genom sitt beslut ålägga en fastighetsägare eller fastighetsinnehavare att för skyddande av befolkningen bygga och ordna tillfälliga skyddsrum.

Genom förordning av statsrådet föreskrivs i vilka kommuner befogenheter enligt 1 mom. kan utövas eller skydd enligt 2 mom. skall byggas. Genom förordning av inrikesministeriet utfärdas närmare bestämmelser om egenskaperna hos ett i 2 mom. avsett tillfälligt skyddsrum.

118 §

Specialarrangemang inom räddningsväsendet och befolkningsskyddet

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten inrättar räddningsmyndigheterna ledningscentraler i syfte att skydda befolkningen och effektivera ledandet av befolkningsskyddet samt befolkningsskyddsenheter för släcknings-, räddnings-, förstahjälps-, försörjnings-, röjnings- och rengöringsuppgifter samt för jämförbara uppgifter som är nödvändiga för att skydda befolkningen.

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 och 2 punkten kan inrikesministeriet genom sitt beslut tillfälligt ålägga myndigheter som sköter uppgifter inom räddningsväsendet att fullgöra också andra skyldigheter och uppgifter samt genom sitt beslut ändra befäls- och subordinationsförhållandena i fråga om de räddningsmyndigheter som avses i räddningslagen samt de i 1 mom. avsedda ledningscentralerna och befolkningsskyddsenheterna, om det är nödvändigt för effektivisering av räddningsväsendet.

119 §

Förflyttning av befolkning

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § 1 punkten kan genom förordning av statsrådet föreskrivas att befolkningen eller en viss del av befolkningen inom ett visst område skall förflytta sig annanstans, om det är nödvändigt för skötseln av räddningsväsendet.

120 §

Ordnanande av försörjning av förflyttad befolkning

För genomförande av de arrangemang som avses i 119 § kan räddningsmyndigheten genom sitt beslut ålägga en enskild person, ett företag, en sammanslutning eller en inrättning att överlåta sådan egendom som är nödvändig för ordnande av inkvartering och bespisning samt annan försörjning av förflyttad befolkning samt rum för tillfällig inkvartering av förflyttad befolkning.

III AVDELNINGEN

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER

18 kap.

Verkställighet

121 §

Sammanjämkning av prioritetsklassificering

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § kan genom förordning av statsrådet utfärdas sammanjämkande bestämmelser om prioritet, skyndsamhet och annan viktighetsklassificering i fråga om åtgärder som behövs för uppnåendet av denna lags syfte.

122 §

Myndigheternas inspektionsrätt och rätt att få information

Under undantagsförhållanden som avses i 3 § har de myndigheter som svarar för lagens verkställighet rätt att förrätta inspektioner för att övervaka att denna lag eller de föreskrifter som har meddelats med stöd av den iakttas och rätt att utan hinder av sekretessbestämmelserna få de uppgifter som är nödvändiga för förrättandet av inspektion. Den som förrättar inspektion har rätt att för inspektionen få tillträde till sådana lokaler som inte omfattas av hemfrid.

123 §

Handräckning

Polisen skall ge de myndigheter som svarar för verkställigheten av denna lag den handräckning som behövs vid verkställigheten av lag och de föreskrifter som har meddelats med stöd av den.

124 §

Skyldighet att offentliggöra meddelanden

En utgivare och en utövare av programverksamhet är skyldiga att utan ersättning publicera eller sända statsrådets, ministeriernas, länsstyrelsernas, arbetskrafts och näringscentralernas och kommunstyrelsernas samt de militära myndigheternas och räddningsmyndigheternas meddelanden om tillämpningen eller iakttagandet av denna lag, vilka snabbt måste nå hela befolkningen eller invånarna inom ett visst område för att syftet med denna lag skall nås. Sådana meddelanden skall utan dröjsmål i oförändrad form publiceras i ifrågavarande periodiska publikation, nätpublikation eller program.

125 §

Begränsning av överlåtelseskyldighet i fråga om förråd

När befogenheter enligt denna lag utövas får begränsningar genom reglerings- eller överlåtelseföreskrifter inte utan tvingande skäl införas för den som idkar yrkesmässig trafik eller gårdsbruk i fråga om rätten att inneha bränslen och smörjmedel, för fastighetsägare eller fastighetsinnehavare i fråga om rätten att inneha bränslen för uppvärmning eller för privatpersoner eller ägaren eller innehavaren av ett befolkningskydd i fråga om rätten att inneha för befolkningens försörjning nödvändiga varor som på förhand har upplagrats för att i undantagsförhållanden användas för den trafik som ägaren av lagret idkar, inom gårdsbruket, för uppvärmning eller i hushållen eller för försörjningen av människor i befolkningskydd.

19 kap.

Ersättningar och rättsskydd

126 §

Ersättning för överföring av äganderätt eller bruksrätt

Har någon med anledning av åtgärder som vidtagits med stöd av 14, 32, 33, 43 eller 44 §, 59 § 1 mom. 1 punkten, 62, 75 eller 76 §, 77 § 3 eller 4 mom., 82-85, 108-111, 115, 117 eller 120 § lidit skada som inte ersätts med stöd av någon annan lag, skall av statsmedel betalas skälig ersättning för skadan. När befogenheten enligt 44 § tillämpas under undantagsförhållanden som avses i 3 § 3 punkten skall för en skada dock alltid betalas full ersättning.

Bestämmelser om förfarandet vid betalning av ersättning utfärdas genom förordning av statsrådet.

127 §

Ersättning för olycksfall i arbetet och yrkessjukdom

Ett olycksfall i arbete som har inträffat i en arbetsuppgift som grundar sig på ett förordnande enligt denna lag, eller en yrkessjukdom som någon har ådragit sig i sådant arbete ersätts enligt lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948), om inte ersättningen blir större enligt någon annan lag eller ett avtal.

128 §

Ändringssökande

Bestämmelser om sökande av ändring i ett beslut som avses i denna lag finns i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Ett förvaltningsbeslut skall dock iaktas genast trots överklagande, om inte rättsmedelsmyndigheten föreskriver annat.

129 §

Rättelseyrkande angående reglering av flytande trafikbränslen

I ett beslut som häradets trafikbränsleenhet har fattat med stöd av 68 § 3 mom. får ändring inte sökas genom besvär. Sökanden kan dock skriftligen yrka på rättelse av beslutet. Rättelse skall yrkas inom 14 dagar från delfäendet av beslutet. Till det beslut i vilket ändring söks skall fogas en anvisning om rättelseyrkande. I ett beslut som gäller ett rättelseyrkande får ändring sökas så som bestäms i förvaltningsprocesslagen. Förvaltningsdomstolens beslut i ärendet får inte överklagas genom besvär.

20 kap.

Straffbestämmelser

130 §

Regleringsbrott

Bestämmelser om straff för brott och försök till brott mot regleringsföreskrifter som en myndighet meddelat med stöd av denna lag samt för försök därtill finns i 46 kap. 1–3 § i strafflagen (39/1889).

131 §

Brott mot beredskapslagen

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1) låter bli att iaktta en i 89 § föreskriven skyldighet som gäller arbetsförmedlingstvång, en i 92 § föreskriven skyldighet som gäller uppsägning eller en i 99 § 1 mom. föreskriven skyldighet som gäller arbetsvillkor,

2) underlåter att uppfylla den arbetsplikt som har föreskrivits med stöd av 93 § eller den befolkningsskyddsplikt som föreskrivits med stöd av 114 § eller åsidosätter den skyldighet att samtycka till förflyttning om vilken föreskrivs i 102 §,

3) låter bli att uppfylla den överlåtelseplikt som föreskrivits med stöd av 108, 110, 111, 115, 117 eller 120 § eller den skyldighet att utföra uppgifter som föreskrivits med stöd av 109 §, eller

4) bryter mot ett rörelse- eller vistelseförbud eller motsvarande begränsning som meddelats med stöd av 113 eller 116 §,

skall, om inte stängare straff föreskrivs för gärningen i någon annan lag, för *beredskapslagsförseelse* dömas till böter.

21 kap.

Ikraftträdande

132 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs beredskapslagen av den 22 juli 1991 (1080/1991) jämte ändringar.

2. Lag om ändring av lagen om försvarstillstånd

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 22 juli 1991 om försvarstillstånd (1083/1991) 2 § 1 mom. och 30 § 1 mom., av dem 2 § 1 mom. sådant det lyder i lag 199/2000, som följer:

2 §

Försvarstillstånd införs och förlängs genom förordning som utfärdas av republikens president. I förordningen bestäms i vilka avseenden 2 och 3 kap. skall tillämpas. Det får bestämmas att dessa skall tillämpas endast till den del det är nödvändigt för att syftet med denna lag skall nås, om de befogenheter som föreskrivs i beredskapslagen (/20) inte är tillräckliga.

30 §

Var och en som har fyllt 18 men inte 68 år och som är bosatt eller vistas inom ett område som avses i 23 § kan med stöd av 25 § 2 mom. åläggas att utföra tillfälligt arbete. Den som har ålagts att utföra tillfälligt arbete kan vid behov förpliktas att använda sina egna arbetsredskap.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3. Lag om delegationen för social- och hälsovården under undantagsförhållanden

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs om sammansättningen av och uppgifterna för delegationen för social- och hälsovården under undantagsförhållanden.

2 §

Delegationens uppgifter

Statsrådet kan på framställning av social- och hälsovårdsministeriet för högst fem år i sänder tillsätta en delegation för hälso- och sjukvården under undantagsförhållanden, som planerar och förbereder skötseln av hälso- och sjukvården under undantagsförhållanden samt de ärenden och stödåtgärder i anslutning till beredskap under normala förhållanden vars ordnande under dessa förhållanden utgör grunden för förberedelser inför undantagsförhållanden.

Delegationen har rätt att för sin verksamhet få nödvändiga uppgifter av myndigheter och sammanslutningar utan hinder av vad som någon annanstans i lag bestäms om sekretess eller utlämnande av uppgifter.

Genom förordning av statsrådet kan utfärdas närmare bestämmelser om handläggningen av ärenden i delegationen.

3 §

Delegationens sammansättning

Delegationen har en ordförande, vice ordförande och ett behövligt antal medlemmar. Ordförande för delegationen är kanslichefen vid social- och hälsovårdsministeriet. De övriga medlemmarna skall företräda myndigheter och andra sammanslutningar som är behövliga med tanke på delegationens verksamhetsområde.

Delegationen kan tillsätta sektioner, arbetsgrupper och andra behövliga organ samt att anställa behövliga sekreterare och höra sakkunniga.

4 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

4. Lag om ändring av 13 a § i lagen om utländska kreditinstituts och finansiella instituts verksamhet i Finland

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen av den 30 december 1993 om utländska kreditinstituts och finansiella instituts verksamhet i Finland (1608/1993) 13 a §, sådan den lyder i lag 485/2003, som följer:

13 a §

Förberedelser

Utländska kreditinstituts filialer och filialer till sådana utländska finansiella institut vilkas huvudsakliga affärsverksamhet består av att tillhandahålla betalkorts- och betalningstjänster skall genom deltagande i beredskapsplanering på finansmarknaden och förberedelser av verksamhet under undantagsförhållanden samt genom andra åtgärder säkerställa att deras uppgifter kan skötas

så störningsfritt som möjligt också under undantagsförhållanden. Finansinspektionen skall ges tillräcklig utredning om fullgörandet av filialens förberedelseplikt.

Den skyldighet som föreskrivs i denna paragraf gäller inte filialer till kreditinstitut och finansiella institut enligt 3 och 4 § till den del filialen med stöd av lagstiftningen i kreditinstitutets eller det finansiella institutets hemstat har säkerställt att dess uppgifter under undantagsförhållanden sköts i överensstämmelse med 1 mom. och gett Finansinspektionen en tillräcklig utredning om detta.

Om de uppgifter som följer av 1 mom. förutsätter åtgärder som klart avviker från sådan verksamhet som skall anses vara sedvanlig för filialer enligt 1 mom. och som medför väsentliga merkostnader, kan dessa kostnader ersättas ur den försörjningsberedskapsfond som avses i lagen om tryggnad av försörjningsberedskapen (1390/1992).

Finansinspektionen kan meddela anvisningar om tillämpningen av 1 mom. Finansinspektionen kan likaså ge med tanke på allmänt intresse behövliga anvisningar om fullgörandet av förberedelseplikten i fråga om en filial till den del fullgörandet av plikten inte har säkerställts med stöd av lagstiftningen i kreditinstitutets eller det finansiella institutets hemstat.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

5. Lag om ändring av 63 a § i lagen om utländska försäkringsbolag

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 17 mars 1995 om utländska försäkringsbolag (398/1995) 63 a § 4 mom.,
sådan det lyder i lag 488/2003, som följer:

63 a §

Försäkringsinspektionen kan meddela anvisningar om tillämpningen av 1 mom. Försäkringsinspektionen kan likaså meddela med tanke på allmän fördel behövliga anvisningar om fullgörande av sådan beredskapsskyldighet som gäller i 2 mom. avsedda representationer till den del fullgörandet av skyldigheten inte har säkerställts med stöd av lagstiftningen i det utländska försäkringsbolagets hemstat.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

6. Lag om ändring av 13 § i lagen om värdeandelssystemet

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 17 maj 1991 om värdeandelssystemet (826/1991) 13 § 1 mom.1 punkten,
sådan den lyder i lag 795/2000, som följer:

13 §

Värdepapperscentralens uppgifter

Värdepapperscentralen skall sköta gemensamma uppgifter inom värdeandelssystemet. I detta syfte skall värdepapperscentralen

1) upprätthålla de centrala datasystem som värdeandelssystemets funktion förutsätter med hjälp av anordningar och programvara som finns i Finland,

Denna lag träder i kraft den

20 .

Esimerkki poikkeusoloissa annettavasta valtioneuvoston käyttöönottoasetuksesta

Valtioneuvoston asetus

eräiden valmiuslain säännösten soveltamisesta

Annettu Helsingissä päivänä kuuta 20

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty x-ministeriön esittelystä, säädetään ottaen huomioon maassa vallitsevat valmiuslain (/) 3 §:n 4 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot ja sen, ettei tilanteen hallitseminen ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin, valmiuslain 6 §:n nojalla:

1 §

Sovellettavat säännökset

Valmiuslain 116 §:ssä tarkoitetut toimivaltuudet liikkumisen ja oleskelun rajoittamiseksi otetaan käyttöön.

2 §

Soveltamisalue

Tämän asetuksen 1 §:ssä tarkoitettua toimivaltuutta saadaan käyttää Lapin läänin kuntien alueilla.

3 §

Tiedottaminen

Lapin lääninhallitus tiedottaa tästä asetuksesta ja toimivaltuuden käytöstä asianomaisille viranomaisille ja Lapin läänin kuntien asukkaille sekä kunnissa oleskeleville.

4 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa päivään kuuta 20 .

Helsingissä päivänä kuuta 20

Ministeri

Esittelijä

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2005

1. Edustuksellinen demokratia. Kansanvalta 2007 –toimikunnan mietintö

